S. İ. POPOV

SOSYALİZM VE HÜMANİZM

Sorun Yayınları

3.BASKI

S. İ. POPOV

❑

SOSYALİZM VE HÜMANİZM

Sorun Yayınları
S. ve Hümanizm F/1

Sorun Yayınları
❑
Bilimsel İnceleme-Araştırma Dizisi: 19
Üçüncü Baskı : Nisan 2010

Progres Yayınlarının, 'Burjuva İdeolojisi ve Revizyonizmin Eleştirisi' serisinin aynı adlı Almanca (1974) ve İngilizce (1977) aslından karşılaştırılarak çevrilmiştir.

Sertifika No: 10632
© Yayın Hakkı : Sorun Yayınları
Baskı: Kenan Ofset
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 258 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 613 31 20
ISBN: 978 - 975 - 431 - 128 - 5

S. İ. POPOV

SOSYALİZM VE HÜMANİZM

Türkçeye Çeviren : Veysel Atayman

Sorun Yayınları
İletişim: Akbıyık Değirmeni Sk. No: 33/A
34122 Sultanahmet-Eminönü-İstanbul
Telefon: (0212) 638 81 82 Fax: (0212) 638 81 72
sorunkolektif@gmail.com
www.sorunyayinlari.net

İÇİNDEKİLER

2. BASKIYA ÖNSÖZ 7

ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM 15
MARKSİST - LENİNİST HÜMANİZMİN ÖZÜ 15

İKİNCİ BÖLÜM 59
HÜMANİZM VE ÇAĞIMIZDA İDEOLOJİ SAVAŞIMI 59
1. Hümanist Rolündeki Tekelci Savunucular 59
2. Küçükburjuva Hayalleri 67
3. Reformist "Ahlâkçı (Türebilimci) Sosyalizm" 73
4. "İnsan Yüzlü" Sosyalizmin Gerçek Yüzü 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 117
KAPİTALİZM İNSANA KARŞIDIR 117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 141
SOSYALİZM, HÜMANİZMİN GERÇEKLEŞMESİDİR 141

BEŞİNCİ BÖLÜM 177
BİLİM VE HÜMANİZM 177

SONUÇ 193

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

"Sosyalizm ve Hümanizm" isimli çalışmanın Türkçe 1.Baskısı Mayıs 1979'da gerçekleştirildi. Aradan 14 yıl geçti; şimdi 2.Baskısı yapılıyor. Bu süreçte gerek kitaba duyulan ilgi, gerekse SSCB deneyiminin trajik son buluşu kitabın yeni baskısının yapılmasını öne çıkardı.

Günümüzde sorumlu kadrolar, SSCB'nin ve Dünya Sosyalist Sistemi'nin yok oluşu üzerine çok yönlü çalışmalar yapmaktadır.

O tarihlerde dünyadaki temel çelişki Sosyalist Sistem ile Kapitalist Sistem arasındaydı. Sosyalist uygulamaların içinden ve dışından kuşatılarak bir biçimde tasfiyesi-çözülmesiyle birlikte emperyalist-kapitalizm, işçi sınıfı, ezilen ve sömürülen emekçi halklara daha pervasız biçimdeki saldırısını yoğunlaştırdı.

Uluslarötesi tekelci sermayenin karşısında ne Sovyetler Birliği, ne de Sosyalist Sistem var. SSCB dışındaki Çin, Küba ve Halk Demokrasileri deneyimleri de ideolojik-teorik-örgütsel olarak büyük sorunlarla karşı karşıya bulunuyor. "Üçüncü Dünya"nın Ulusal Kurtuluş Hareketleri de bu kez hegomonların daha büyük bir kuşatması altında...

Dünya Komünist ve İşçi Partileri de kapitalizmin kuşatmasından büyük oranda etkilenmiş durumda.

Dünyadaki Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar yeni arayış ve yönelişler içinde...

Emperyalizmin "yeni" saldırısı hegomonların hem kendi aralarındaki hegomonya krizi, hem de yapısal krizi, onların düşünü kurdu-

ğu biçimde çözülmeyecektir. Sömürenle sömürülen, ezenle ezilenin varolduğu; üretim-mülkiyet-paylaşım ilişkilerinin emperyalistler tarafından "dizayn" edildiği tek kutuplu bir dünyada hegomonların dediği olmayacaktır. Emperyalistlerin düzeni, her şeye rağmen, geriletilip aşılacaktır.

Bilimsel sosyalizm -komünizm- kaynaklı ve de birer Marksist formasyon kazanmış kadrolar, emperyalizmin ideolojik bombardımanı karşısında daha serin kanlı, duyarlı, özenli ve ciddî çalışmalar içindedir.

Özellikle de emperyalist odakların elindeki gelişmiş basın-yayın araçlarıyla insana ve insanlığa karşı saldırısı karşısında yılgınlığa kapılmayan ve tarihsel anın görevlerini üstlenmeye aday kararlı birimler, yerel, ulusal, sınıfsal ve evrensel ölçekte nelerin yapılabilirliğinin hazırlığını yapıyor.

İşçi sınıfı, emekçiler, ezilen ve sömürülen halklar emperyalizme karşı yeniden bileniyor. Bilinçlenme sürecinde yeni nitelikler kazanıyor.

Emperyalizmin yoz ve kozmopolit kültürü, sözde hümanist görüntülerle haksız, eşitsiz, özgürlüksüz ve ahlâksız kapitalist sistemi biraz daha ayakta tutabilmek için büyük bir dayatmayla hücrelerimize kadar yaygınlaştırılmak isteniyor. Kapitalizmin ebedî oluşu propaganda ediliyor. Bu ideolojik saldırıya-koroya "sol"dan devşirilen kılıçartığı "aydın"larda yardımcı oluyor.

Gezegenimizde bugün, uygulanan sosyalizm deneyimleri çözülmüş, çökmüş ve de tasfiye edilmiştir. Bu bir gerçekliktir. Tek kutuplu kapitalizmin dünyada hakimiyeti ise başka bir gerçeklik. Birkaç saygın direniş odaklarını saymazsak dünya tek bir kapitalist pazara dönüşmüş ve kapitalist sömürü daha da katmerleşmiştir. "Yeni" sömürgecilik hortlamıştır. İnsan ve insanlık büyük acılar içindedir. Doğa daha da tahrip edilmiş, ekolojik yıkım artmıştır.

Emperyalist-kapitalizmin ebedî olmadığı, sosyalist devrimlerle aşılacağı günümüzde daha bir somutlanmaktadır. Sosyalizmin yeniden bir çekim alanı olduğu, siyasal-sosyal devrimlerin güncelliğini koruduğu hususu da teorik bir gerçekliktir.

Devrimci ve Marksist Sol Kadroların gündemine "Marksizmin

yorumu ve teorik yeniden üretimi"ni hayat ve mücadele getirmiştir. Yerel, ulusal, sınıfsal ve evrensel ölçekte pratiği örgütleme görevi öne çıkmıştır.

Bu kitapta konu edilen dönem kapanmıştır. Fakat ele alınan konular ciddiyetini korumaktadır. Kitap 1974'teki güncellikle kaleme alınmış olmasına karşın emperyalizmin ikiyüzlü demagojilerini açığa vurma ve aşma da, günümüzde de tarihsel bir kaynak olma işlevini sürdürmektedir.

Evet artık SSCB ve Dünya Sosyalist Sistemi yok. Fakat 150 yıllık tarihimizden çıkardığımız ders ve sonuçlarla, uygulanagelen sosyalist deneyimlerden sonra daha yetkinini, daha donanımlısını gerçekleştirmek için pek çok deneyim ve gerekçelerimiz de vardır.

Kitapta değinilen zaman-mekân ile bir çok olgu ve olay, günümüzde değişmiş-başka bir şeye dönüşmüş olsa da emperyalist-kapitalizm özünde aynıdır. Emperyalizmin tarihsel ömrü de tarihteki diğer sömürücü toplumlar gibi sınıra gelmiş dayanmıştır. Giderek saldırganlığını artırmasının altında da bu yatıyor.

Emperyalizmin kiralık kalemleri boşuna saldırmıyor. Boşuna K.Marx, F.Engels, V.İ.Lenin sürecine saldırmıyor. Marksologlar boşuna kılıçlarını bileyip kuşanmıyor. Marksizmin devrimci özüne ve ruhuna boşuna saldırmıyor. "Güler yüzlü-insan yüzlü sosyalizm" tekerlemeleri de boşuna değil. "Özgürlük, demokrasi, sosyalist demokrasi, vs." terennüm eden kimi "sol"ların Devrimci Marksizmi revize etmeye yeltenişi de boşuna değildir. Burjuva ve küçükburjuva hümanizmi ile 'Sosyalist Hümanizma'nın ayrı şey olduğunu bir kez daha bilince taşımak gerekiyor.

Kolektifimiz, bu düşüncelerin uzantısında "Sosyalizm ve Hümanizm" isimli kitabın 2.Baskısının yapılmasını özetlenen gerekçelerle uygun görmüştür.

Sorun Yayınları Kolektifi

ÖNSÖZ

Hümanizm, bir ideolojik akım olarak Batı Avrupa ülkelerinde Rönesans döneminde, anti-feodal savaşımlarla birlikte ortaya çıkmıştır. Hümanizm, terimi (Lâtince Humanitas sözcüğünden hümanizm) daha XV-XVI. yüzyıllarda yaygınlaşmış bir terimdi. Ancak hümanizmin idealleri, yani insana saygı duyulması, yeryüzünde insandan daha değerli bir varlık olmadığının anlaşılması, insan emeğine saygınlık, sağduyunun ve insan aklının gücüne inanma, insana özgürce gelişme hakkını tanıma vb. idealler insan uygarlığı kadar eski idealler-dir. Daha kölelik döneminde ve daha sonra da feodal toplumda, emekçi insanların bilincinde, hümanizmin ilk belirtilerini bulabiliriz. O dönemin halk türkülerinde, şiirlerinde, değerli edebî yapıtlarda, emekçi insanların kişiliğine duyulan saygınlığı, insanlar arasında eşitlik ve kardeşlik ilişkilerini dile getiren hümanist ideallere kolayca rastlayabiliriz. Köleyi konuşan alet sayan, köylüyü toprak sahibinin toprağa bağımlı canlı mülkü kılan toplumsal ilişkilerin katılığı dolayısıyla bu ideallerin zor gerçekleşir emeller olarak görülmesi o dönemde doğaldı. Mutlu, özgürce ve insana yaraşır bir yaşamı gerçekleştirme isteği sınıfsal baskı ve sömürünün bulunduğu bütün çağlarda varolmuştur. Bu istek ve emeller, yeryüzünden koparılmış düş âleminin derinliklerine götürülmüştür. Gerek emekçi insanın gaddarca sömürüye ve sınıfsal baskıya karşı verdiği mücadelede karşılaştığı güçlükler, gerekse emekçi kitlelerinin belirli dönemlerdeki güçsüzlüğü, dinlerin ortaya çıkıp yayılmasına yol açan en önemli toplumsal nedenler olmuştur.

Tarihi materyalist anlayışla kavrayıp bilimsel komünizm kura-

mını ortaya koymuş olan Marksizm, hümanizm ideallerini ilk kez toplumun nesnel gelişme yasalarından çıkarmayı ve hümanizmi bilimle bağlamayı başarmıştır. Hümanizm bilime dayanınca toplum bilimleri de hümanizm işlevi kazanarak, gerçeğin sosyalist ve hümanist taban üzerinde, pratik olarak yeniden düzenlenmesini sağlayan bir araç haline geldi.

Marksizmin toplum ve insan konusundaki görüşlerde getirdiği köklü değişiklikler, hümanizm anlayışında da gerçek bir devrim demekti. Geçmişin en iyi hümanist anlayışlarının mirasçısı olan Marksizm, Marx öncesi hümanizmin gerek toplumsal, gerek tarihsel, gerekse bilgi teorisi düzeyindeki temel yetersizliklerini de açıkladı. Marx öncesi hümanizm, toplumsal gelişmenin yapısı konusunda idealist görüşlere bel bağlıyor, insan doğasını değişmez, gerek toplumu, gerekse insanı, tarih dışı sayan biçimsel metafizik görüşlere dayanıyordu.

Burjuva hümanizminin antropoloji alanındaki soyutlamaları, eski dönemlerde, toprağa bağımlılık (serflik) geleneklerine ve feodal ideolojiye karşı savaşımda ilerici rol oynamış burjuvazinin hümanizm anlayışının sınıfsal sınırlandırmalarını örtüyordu. Tarihsel olarak ömrü dolmuş bu tür hümanizm, diyalektik olarak yadsınmış ve geleceğin komünist toplumunun hümanist temelini oluşturacak daha yüksek düzeydeki bir hümanizmle aşılmıştır.

Komünistler, hümanizmin biricik taşıyıcısı oldukları kanısını taşımıyorlar. Komünistler, barışın korunmasından yana olan, emperyalizmin saldırılarına, demokratik insan özgürlüklerinin çiğnenmesine, ulusal baskı ve sömürgeciliğe karşı savaşım sürdüren bununla birlikte Marksist olmayan hümanizm temsilcilerine saygı duyarlar. Niteliği bakımından genel-demokratik, anti-emperyalist hümanizm, Marksist-Leninist hümanizmin doğal bağlaşığıdır.

Ne var ki, gerçek somut hümanizmin yerleşmesi, zafer kazanması için en kararlı biçimde savaşım sürdüren komünistler, hümanizmi sınıfsal açıdan düşünürler, hümanist idealleri soyut değil, somut tarihsel açıdan ele alır ve onları, toplumsal ilerlemenin güncel sorunlarına getirdikleri pratik çözüm katkısıyla değerlendirirler.

Çağımızda, hümanizmin özünün ne olduğu konusunda, keskin

ideolojik savaşım sürdürülüyor. Yalnızca sosyalreformistler ve sağ revizyonistler değil, tekelci burjuvazinin ideolojik hizmetlileri olan anti-komünistler bile, kendilerini hümanist gibi gösteriyorlar. Bunların hepsi, gerçek, somut hümanizmin pratikte gerçekleşmesi demek olan yüce sosyalist kazanımları, kötülemeye ve komünistleri hümanizmden kopuk göstermeye çalışıyorlar. Bu ideolojik çekişmede, ideallerin bu büyük çatışmasında, çözümleyici kanıtlama, her zaman olduğu gibi, şimdi de, yaşamın kendisindedir, toplumsal-tarihsel uygulamadadır, pratiktedir.

Yeryüzünde, iki değişik ve birbirine karşıt toplumsal sistem, aynı zamanda varlıklarını sürdürüyor. Bunların ortak varlıkları, insan eylemlerinin temel belirleyici alanları olan ekonomi, politika ve ideoloji alanlarında çağımızın somut tarihsel yasası olan her iki toplumun kararlı ve kesintisiz savaşımı ile belirleniyor. Bu savaşım, sınıflar, partiler, devletler ve eninde sonunda sosyal toplulukları oluşturan insanlar tarafından sürdürülüyor, ideolojik savaşım, özde, insan için savaşımdır. Her emekçi, her sağduyu sahibi insan, hümanist idealler yönünden, bu ideallerin her iki sistem içinde ne ölçüde nesneleştiğini görmek için, kapitalist dünyayla sosyalist dünyayı karşılaştırabilir. Böyle bir karşılaştırma kuşkusuz ki, emekçi kitleleri için sosyal güvencesizlik, işsizlik, militarizm ve savaş, insan düşmanlığı bireysel ve manevî yozlaşma ve çöküntü demek olan kapitalizmin yararına olmayacaktır.

Tarihsel çapta düşünürsek, sosyalizm dünyası, genç bir dünyadır. Yeni tarihsel çağın başlamasından bu yana, yarım yüzyıldan biraz fazla bir süre geçmiştir. Sovyetler Birliği'nde gelişmiş sosyalist toplum kurulmuştur ve sosyalist topluluk ülkelerinden bir çoğu da, bu toplumu kurma yolundadır. Ancak bu kısa süre içinde de, sosyalizm, kapitalizmden ne denli üstün olduğunu açık şekilde göstermiştir.

Sosyalizm dünyası, halklar arasında dostluk ve kardeşlik dünyasıdır; sömürüden ve baskıdan kurtulmuş emekçiler dünyasıdır. Hümanizmin yüce idealleri giderek daha açık biçimde, uygulamada, sosyalizmde nesneleşmektedir. Her geçen yıl, her beş yıllık plan, sosyalist hümanizmin bütün halk yararına nasıl geliştiğini göstermektedir.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin ve Leninizmin yaratıcı ru-

huna sadık öteki komünist ve işçi partilerinin başlıca amaçları, halka hizmet etmektir. Komünistlerin programlaşan "Her Şey insan Adına, Her Şey İnsanın İyiliği İçin" ilkesi, Sovyetler Birliği'nin ve sosyalist topluluk üyesi ülkelerin yaşantısında sürekli biçimde, sapılmadan uygulanmaktadır. Sosyalist ülkelerin başarıları, kapitalist ülkelerdeki emekçilere, yeni ve aydınlık bir dünya için sürdürdükleri savaşımda esin kaynağı oluyor. Komünistler, yorulmadan yılmadan ve kahramanlık örneği göstererek, uygulamada gerçek hümanistler olduklarını, insanlığın bir zamanlar tanıdığı en güzel hümanist idealler için savaşım verdiklerini göstermiş oldular. Okuyucuya sunulan bu kitap, yeni tür hümanizmin biçimlenme ve gelişme tarihini, ilkelerinin yaşamda, özellikle, şimdi gelişmiş sosyalizm koşullarında uygulanmasını, en yaygın uydurma hümanizm anlayışlarının eleştirisini içeriyor.

BİRİNCİ BÖLÜM
MARKSİST - LENİNİST HÜMANİZMİN ÖZÜ

V. İ. Lenin'in deyimiyle Marksizm, dünya uygarlığının ana yolu dışında ortaya çıkmış değildir. Proletaryanın bu yeni, devrimci ideolojisi, kendisinden önce varolan toplumsal bilimin tüm en iyi yanlarını almıştır ve insanlığın ilerici düşüncesi tarafından ortaya sürülen temel sorunlara çözüm getirmiştir. Öte yandan, Marksizmin ortaya çıkışı, toplumsal bilimde gerçek bir devrim, niteliksel bir sıçrama demektir.

Marksizm, geçmiş dönemin hümanist ideallerini de, özellikle, burjuva felsefesinde ve eğitiminde olduğu gibi, ütopik sosyalizmde de desteklenen ideallerini almıştır. Ancak, Marksist proletarya hümanizmi eski dönemin hümanist ideallerine ve anlayışlarına göre, nitelikçe yeni ve daha yüksek aşamadadır. Marx ve Engels'in hümanizm görüşlerinde yaptıkları devrimci dönüşümün özü şudur: Hümanizm, sağlam, bilimsel temele dayandırılmıştır; ilkeleri gerçekçi içerik kazanmış ve proletaryanın kurtuluş savaşımının araçlarına dönüşmüşlerdir.

Marx ve Engels, işçi sınıfının ideologları ve bilimsel, diyalektik materyalist dünya görüşünün yaratıcıları durumuna birdenbire gelmemişlerdir. Olgun Marksizmden önce, nispeten kısa, ancak Marksizmin oluşması için oldukça yoğun, bir dönem vardır. Bu dönemde hümanizm ideallerinin rolü oldukça büyüktür.

Gerçekten de, burjuva ailelerinden gelme oldukça zengin ana, babanın çocukları, nasıl olmuş da, bütün bilinçli yaşamlarını, özveriyle işçi sınıfının çıkarlarını savunmaya adamışlar ve nasıl olmuş da ana, babalarının izlediği zahmetsiz, düzgün yoldan değil de, proleter

devrimcilerin bin bir türlü engeller ve güçlüklerle dolu yolundan gitmeyi yeğ tutmuşlardır? Genç Marx ve Engels'i eninde sonunda bilimsel komünizm konumuna iten ideolojik-politik etken ne olmuştur?

Marx ve Engels'in ilk yapıtlarını, ilk yayınladıkları belgeleri ve onların yaşamış oldukları tarihsel çağı incelemek kuşkusuz bu sorulara yanıt verecektir.

İşçi sınıfının bilimsel öğretisi, ideolojisi, XIX. yüzyılda gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde büsbütün belirginleşen uzlaşmazlığın, emek ile sermaye arasındaki uzlaşmazlığın bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Süper üretim bunalımları, işçilerin ayaklanmaları ve kendiliğindenli grevler, proletaryanın ilk politik eylemleri; bütün bunlar, o zamana dek burjuva toplumunun içinde gizlenen ana çelişkinin artık dışa yansıdığını gösteriyordu.

Demek ki, yaşamın kendisi, proletaryanın evrensel-tarihsel rolü sorununu, proletaryanın kendisini kurtarırken, tüm insanlığı da her türlü baskı ve sömürüden kurtarma görevini yüklenmesi sorununu gündeme getiriyordu. Bilindiği gibi, proletaryanın evrensel-tarihsel rolünü belirtmek, Marksizmin belirleyici bir ögesini belirtmek demektir.

Elbetteki bu sonuç, olayların üst yüzünde görünür bir sonuç değildi. Marx ve Engels'in bu sonucu ortaya çıkarmaları için, gerçekten çok büyük düşün çalışmaları sürdürmeleri gerekmiştir. Marx ve Engels, klasik Alman felsefesini, İngiliz ekonomi politiğini, Fransız ütopik sosyalizmini eleştirisel yönden yeniden işlemişlerdir. Bu öğretiler Marksizmin kaynaklandığı öğretiler olmuştur.

Marx ve Engels, nitelik bakımından tamamen yeni bir felsefe yaratmışlardır. Bu felsefe diyalektik materyalizm olarak biliniyor. Marx ve Engels, tarihi materyalist açıdan kavramayı, bunun gerekliliğini ortaya çıkardılar. O zamana dek, ancak bazı çok ünlü düşünürler bu sonuca yakın bir çizgiye gelmişlerdi. Marx ve Engels, tarihte ilk kez, artı-değeri, yani kapitalizmin bu çok gizli sırrını açıklayan yeni bir politik ekonomi (Doğru tanım "siyasî-iktisat"dır (ç.n.) öğretisi de meydana getirdiler; ve, bilimsel sosyalizmi de kurdular; ilk kez sosyalizmin, bir ütopya olmadığını, bir emel olmadığını, toplumun gelişmesinde, kendiliğindenli evrimler sonucu değil, çetin sınıfsal sava-

şımlar, proletarya diktatörlüğüne varacak savaşımlar sonucu gelen, tarihsel bakımdan zorunlu, yasal bir aşama olduğunu gösterdiler.

Şimdi bunlar bize çok açık, sanki kendiliğinden anlaşılan doğrularmış gibi geliyor. Ancak, Marx ve Engels'in bu dâhice sonuçları çıkarmaları için uzun, engelli bir yol geçmeleri gerekliydi.

Genç Marx ve Engels'in ideolojik gelişmelerinde, devrimci demokratizm çıkış noktası olmuştur. V.İ. Lenin'in belirttiği gibi, Marksizmin ustaları "*demokrat* olduktan sonra sosyalist olmuşlardır ve onlardaki politik despotizme karşı duyulan demokratik kin duygusu çok kuvvetliydi."[1]

Marx ve Engels'de bu demokratik duygular çok erkenden, daha gençlik çağında gelişmiş ve oldukça uzun bir süre sonra, politik despotik idare ile ekonomik kölelik arasında kopmaz bir bağ bulunduğunun bilimsel olarak açıklanması zorunluluğunu kavramalarıyla bu duygular desteklenmiştir.

Marx ve Engels'in ideolojik gelişmeleri başladığında halkın politik baskı altında tutulmasına karşı duyulan demokratik tepki ve nefret duyguları, yalnızca politik baskı karşısında değil, işçi sınıfının ekonomik baskı altında tutulması karşısında duyulan tepkiyi, nefreti de kamçılamıştır. Bu, proleter toplumsal duyguydu ve bilimsel komünizmin kurucuları buna büyük bir anlam ve önem verdiler, işte bu duygu, burjuva düzeninin sosyal eşitsizliğinin bilinci, proletaryanın, insanlık gururunu korumasına yardım eder ve onu tüm emekçilerin kurtuluşunun en etkin savaşçısına dönüştürür.

Engels, "*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*" adlı yapıtında, T. Karlayl'ın, hiddet ve tepkinin "alt sınıfları" sardığını ve bunların "yüksek sınıflara" karşı ayaklanmaya hazır olduklarını belirten sözlerini aktararak, şu eleştiriyi yapıyor: "Gerçekler yönünden Karlayl tamamen haklıdır, yalnız, işçilerin yüksek sınıflara karşı duydukları büyük kini haksız göstermek yönünden haksızdır. Bu öfke, bu kin, daha çok, işçilerin kendi durumlarının ne denli insanlık dışı olduğunu sezinlediklerini, gururlarının çiğnenmesine izin vermeyeceklerini, hayvan yerine koyulmaya izin vermeyeceklerini ve eninde sonunda burjuva köleliğinden kurtulacaklarını gösteriyor."[2]

Toplumsal duygu olmadan, sömürücü düzenin eşitsizliklerini,

adaletsizliklerini sezinlemeden, ahlâksal, manevî bir tepki göstermeden hiçbir devrimci hareket; toplumsal duygu ne denli güçlü olursa olsun, aklın, devrimci bilimin ışığı olmadan kördür, sağırdır. Bu duygular işçileri kendiliğinden isyanlara, makineleri kırıp dökmeye itmiş, ancak, onları ne ekonomik ve politik kölelikten, ne manevî kölelikten ne de, burjuva ideolojisinin köleliğinden kurtarmaya yetmemiştir. Marx ve Engels tarafından meydana getirilen yeni, devrimci dünya görüşü, işçi sınıfına manevî kölelikten kurtulma yolunu da göstermiştir. Bilimsel sosyalizm, işçi sınıfı hareketiyle birleşerek önüne geçilmez maddî bir güce, sosyalist devrimin güçlü etkenine dönüştü.

Öyle ki, devrimci demokratik hümanizm, ezilen, hor görülen insanları, sömürülen kitleleri, emekçi insanlarını büyük bir tutkuyla sevmeleri, Marx ve Engels'i işçi sınıfının konumuna getirmiş ve onları, uluslararası proletaryanın kuramcıları ve devrimci hareketin liderleri yapmıştır.

Devrimci demokratik hümanizm, burjuva devrimini sonuçlandırmaya ve feodal kölelik zincirlerinden kurtulmaya kararlı geniş emekçi kitlelerinin ideolojisiyle bağlamlılık içindedir.

Ancak devrimci demokrasi, henüz daha bilimsel ideoloji değildir. Devrimci demokratlar idealist bir tarih yorumunun tüm zaaflarını paylaşırlar, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını görmezler ve halktan söz ederken bunun bir soyutlama olduğunu, gerçekte, ardında uzlaşmaz çelişkili toplumun sınıfsal yapısı bulunduğunu anlamaz görünürler.

Marx ve Engels, çok kısa bir süre içinde devrimci demokratizmin hayallerinden kurtularak, nitelikçe yeni bilimsel bir ideolojiyi, yani işçi sınıfının bilimsel ideolojisini, bilimsel sosyalizmi meydana getirmişlerdir.

Bu dönüşümün, bu sürecin doğrudan kaynağı ve itici gücü, Marx ve Engels'in bir yandan proletarya konumuna geçmiş olmaları, öte yandan proletaryanın kurtuluşu için sürdürdüğü mücadelede, ona bilimsel bir silâh sağlama çabalarıdır. Öte yandan proletaryanın yaşam koşullarını derinlemesine ve ayrıntılı olarak incelemeden, bu çabanın hedefine varamayacağı açıktır. Daha Marksizmin oluşma döneminde başlayan bu toplumsal inceleme, öğrenme süreci, Marx ve Engels'in

bütün yaşantıları süresince sürdürülmüştür. 1844-1845 arasında Engels'in yazdığı "*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*" adlı yapıtı, böyle bir incelemenin en güzel örneğidir.

Bu yapıtta tutkulu bir yanlılık, işçi sınıfına duyulan içten, coşkun bir sevgi ve ezenlere karşı duyulan öfke, bilimsel nesnellikle organik biçimde birleştirilmiştir. Engels, İngiliz proletaryasının insanlık dışı bir şekilde sömürülmesini, içinde bulunduğu ağır koşulları ve yaşam tarzını, okuyanı dehşete düşürecek bir tablo halinde gözler önüne seriyor, işçi sınıfı artık yalnızca baskı ve sömürü altında çile çeken bir sınıf değil, savaşan, kendi kendisine yardım eden bir sınıftır.

Engels proletaryayı hiç de idealize etmiyor; kapitalist sömürünün işçi sınıfına dayattığı barbarca koşulların, işçi sınıfı üzerindeki kötü manevî, ahlâksal etkisini belirtiyor. Bu etkiye karşın, işçi sınıfında, insan niteliğinin en güzel belirtileri varlığını sürdürmekte ve sağlamlaşmaktadır. Dayanışma duygusu, yardıma koşma ve insan sevgisi bunlardandır, işçilerin değişik biçimlerde beliren hümanistlikleri, özce burjuvazinin acımasızlığından ve bireyciliğinden ayrılır. Onlar kendileri acı yazgılarla karşılaşmış olduklarından, kötü durumda olanları anlarlar, onlar için her insan, insandır; oysa burjuvazi için işçi, tam olarak insan değildir. Bundan dolayı, işçiler dost canlısı kişilerdir, çoğu parasız olsalar da, zenginlere göre daha çok paraya gereksinimleri olsa da, daha az para canlısı, daha çok cömert kişilerdir; çünkü işçiler için para, ancak bir şey satın almak için bir değer taşırken, burjuvazi için paranın özel bir değeri vardır; kendi kendine değeri vardır, tanrılaşan değerdedir ve bu yüzden de para, burjuvayı aşağılık bir kişi durumuna düşürür, "para adamı" yapar. Para karşısında el pençe divan durmayan, paraya tapma duygusu içinde olmayan işçi, burjuva kadar eli sıkı değildir. O burjuva ki, sırf para kazanmak için her şeyi yapabilmektedir, yaşamın anlamını, torba torba para biriktirmede görmektedir."[3]

Burjuvazi, proletaryayı insan olarak görmüyor, yalnızca belirli bir değer taşıyan iki el olarak görüyor. Burjuvazinin paraya olan köleliği, Engels'in dediği gibi, üstelik onun dilinde de damgasını taşımaktadır: "İnsanın değerini para belirtiyor. Bu adam on bin sterlin eder deniyor, yani onun o kadar parası var."[4]

İşçi sınıfının ahlâksal deneyimi ve doğal hümanizmi, proletarya

hümanizminin toplumsal-psikolojik kaynağıdır. Marx ve Engels, proletaryanın soyluluğu, ahlâkî gücü ve dayanıklılığı karşısında hayranlık duymuş ve bütün insanlığın ahlâksal güzelliğinin proletaryanın nasırlı ellerinden aktığını söylemişlerdir.

Böylece Marx ve Engels, yalnızca akıllarıyla ve bilgileriyle değil, yürekleriyle de proletaryayı desteklemişler ve bütün bilgelikleriyle, işçi sınıfının kapitalist kölelikten kurtulmasına yardım edecek öğretiyi oluşturmaya koyulmuşlardır.

Marx ve Engels'in görüşlerinin oluşmaya başladığı dönemde, onların ideolojik gelişmeleri ezilen ve sömürülen kitlelerin korunması yönündeki devrimci demokrat isteklerden, proletaryanın sınıfsal çıkarlarının bilinçle dile getirilmesine, politik baskı ve despotizme duyulan öfkeden bu baskının ekonomik kökenlerini açıklamaya, demokratik hümanizmden proletarya hümanizmine doğru olmuştur.

Marx'ın 1884'de yayınladığı "*Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*"(El Yazmaları), bilimsel hümanizmin doğuşunda önemli bir adım olmuştur.

"*Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*" in temel kavramı "yabancılaşma" kavramıdır. Bu kavram o yıllarda Marx'ın burjuva toplumunu incelemesinde, başlıca yöntem bilimsel araç, düzenleyici odak olacaktır.

"Yabancılaşma" kavramı, Marx'tan önce birçok filozof tarafından kullanılmış ve herkes bunu genel anlamı dışında, değişik içerikle ele almıştır.

"Yabancılaşma" sözünü her kullandığımızda, yabancılaşan nedir (ya da kimdir), neye (kime) yabancılaşıyor soruları ortaya çıkıyor. Bu soruların ortaya çıkması doğaldır. Başka kavramlardan ayrı, yalın, tek başına düşünülürse, yabancılaşma kavramının hiçbir anlamı yoktur. Örneğin yabancılaşma, mülkiyetin yabancılaşması yani mülkün bir mülk sahibinden alınması anlamında, hukuksal anlamda kullanılabilir. Ya da psikolojik anlamda yabancılaşma, birbirine yakın kişilerin, belirli nedenler dolayısıyla birbirlerinden soğumaları, uzaklaşmaları anlamında alınabilir.

Filozoflar çok eskilerden beri yabancılaşma kavramına değişik özel anlamlar vermişlerdir. Bunun nedeni de, her filozofun, toplumsal ilişkilerin özelliğini yabancılaşma kavramından yararlanarak ken-

dine göre açıklamaya çalışmaları olmuştur. Yabancılaşma kavramı, toplumsal sözleşme kuramında (Hobs, Rousseau) geniş biçimde kullanılmıştır. Bu kurama göre, kişiliğin doğal hakları, ona yabancılaşıyor ve toplumsal sözleşme gereği ortaya çıkan devlete veriliyor. Önceleri bağımsız ve özgür olan insan, devletin yurttaşına, üstelik kölesine dönüşüyor. Toplumsal sözleşme yasasından hareket edilerek, kimi zaman devrimci sonuçlar çıkarılmışsa da, bu kuram, devletin ortaya çıkışının sosyal-ekonomik temellerini göz önüne almadığı ve siyasal üstyapının sınıfsal niteliğini görmediği için, devletin kökenini idealist açıdan açıklamıştır. Buna karşın, bu kuramda, sömürücü devletin, toplumdaki büyük çoğunluğa yabancı ve düşman olduğu olgusu doğru saptanmıştır.

Ütopik sosyalizmin en önde gelen temsilcileri, büyük bir öngörüyle toplumdaki düşmanlıkların ve insanların birbirlerine yabancılaşmasının nedeni olarak, özel mülkiyeti görmüşlerdir. Robert Owen, "özel mülkiyet insan aklını birbirine yabancılaştırıyor" diyor. Robert Owen, devamla şöyle demektedir: "Özel mülkiyet, toplumda durmadan düşmanlıklar belirmesine yol açıyor, insanlar arasındaki aldatmalara, yolsuzluklara kaynak oluyor ve kadınlar arasında fahişeliğin doğması sonucunu getiriyor, özel mülkiyet, insanlık tarihinin bildiğimiz bütün dönemlerinde savaşlara yol açmıştır ve insanları sayısız katliamlara sürüklemiştir."[5]

Owen'in sözlerine göre, özel mülkiyet sahibi olmak insanları bencil yapıyor ve bencillik, özel mülkiyetin büyüklüğüne göre artıyor.

Ütopik sosyalizm, tarihsel bakımdan sınırlıdır. Bunun nedeni, ütopik sosyalizmin temsilcilerinin, gerek özel mülkiyetli toplumun ortaya çıkış nedenlerini, gerekse onu ortadan kaldıracak koşulların nesnel yasalarını ve sosyalizmin zafer kazanacağını anlayamamış olmalarıdır. Ütopik sosyalistler, kendi görüşlerini toplumdaki tüm sınıflar arasında yaymaya çalışmışlar ve somut sosyalizmin kurulması için, sosyalist görüşlerin kabul edilmesini yeterli sanmışlardır. Buna karşın, sömürü ve baskının, yabancılaşmanın nedeninin özel mülkiyet olduğunu doğru olarak gösterebilmeleri, ütopik sosyalistlerin büyük bir hizmeti sayılmalıdır.

Marx, yabancılaşma kavramını, proletaryanın görüş açısından

burjuva toplumunu incelemek ve araştırmak için maddî bir araç olarak kullanarak, ona maddî yeni bir içerik getiriyor. Marx, bilimsel komünizmin ve proletarya hümanizminin temellerini oluştururken, yabancılaşma kavramı yardımıyla, emek ile sermaye arasındaki uzlaşmazlığa anlam kazandırmaya çalışıyor; en başta emeğin yabancılaşmasına ve işçinin kendi kendisini yabancılaştırmasına önem veriyordu.

Marx işçinin emeğiyle yarattığı değere, ürüne yabancılaşmasına yani kendi emeğiyle gerçekleştirdiği, ancak üretim araçlarının sahibince ele geçirilen üretime yabancılaşmasına dikkati çeker. Bu da işçinin, çalışma faaliyeti içinde nesneleşen, biçimlenen bedensel ve zihinsel enerjisinin, kendisine ait olmamasından, kendine karşı, yabancı, düşman bir güce dönüşmesinden ileri geliyor. "İşçi, ne denli çok zenginlik üretirse, üretimin gücü ne denli artar, kapsamı ne denli genişlerse, o denli yoksullaşır. Böylelikle işçi ne denli çok meta yaratırsa, o denli kazanç sağlayıcı bir meta olur. Nesne dünyasının *değerlendirilmesi* arttıkça, insan dünyasının *değer-yitimi* de bununla orantılı olarak artar. Emek (çalışma) yalnızca meta'ı değil, kendini ve işçiyi de *meta* olarak yaratır. Bu olgu şu anlama gelir: Emeğin (çalışmanın) ürettiği nesne, yani emeğin ürünü emeğin (çalışmanın) karşısına *yabancı bir varlık*, üreten bağımsız bir güç olarak çıkar. Emeğin (çalışmanın) ürünü, bir nesne içinde sabitleşen, kendini nesneleştirmiş olan emektir; emeğin nesneleşmesidir. Emeğin (çalışmanın) gerçekleştirilmesi, onun nesneleşmesidir... çünkü bellidir ki: İşçi yaşamını nesnenin içine sokar, ama yaşamı bundan böyle ona değil, nesneye aittir, işçinin kendi ürünü içinde *dışlaşması*, emeğin yalnızca bir nesne, bir *dış* varlık olması anlamına gelmez, aynı zamanda *onun dışında, ondan bağımsız*, ona yabancı varolduğu ve ona karşı başına buyruk bir güç durumuna dönüştüğü anlamına gelir... Ancak işçi *doğa* olmaksızın, *duyumsadığımız* dış dünya olmaksızın hiçbir şey meydana getiremez. Ama doğa, çalışmanın [emeğin] yaşamsal araçlarını [maddelerini] sağladığı gibi -çünkü çalışma, uygulandığı, yöneldiği nesneler olmaksızın *yaşayamaz*- dar anlamda da *işçinin fiziksel varlığının* gereksindiği araçları [maddeleri], *yaşamsal araçları* [maddeleri] sağlar. Öyleyse işçi dış dünyayı, duyumlanan doğayı emeğiyle [çalışmayla] kendine mal ettiği ölçüde, kendini *yaşamsal araçlardan* [maddelerden] iki yönde yoksun kılar. Bir yandan duyumlanan dış dünya onun eme-

ğine ait bir parça olmaktan, onun çalışmasının [emeğinin] yaşamsal aracı [maddesi] olmaktan, öte yandan doğrudan anlamda yaşamsal araç, yani işçinin fiziksel varlığının gereksindiği madde olmaktan çıkar. Öyleyse işçi iki yönden de nesnesinin kölesi olur... Ancak yabancılaşma yalnızca sonuçta değil, *üretim faaliyetinin* içinde de kendini gösterir... Bu nedenle işçinin çalışması gönüllü, istekli çalışma değil zorlayıcı çalışmadır, *zoraki çalışmadır*... Buraya kadar pratik insan faaliyetinin yabancılaşma edimini [act] emeğin [çalışmanın] iki yönüyle inceledik. 1) İşçinin yabancı ve onun üstündeki kudretli nesne olarak [ortaya çıkan] *emeğin ürününe* olan ilişkisi, bu ilişki aynı zamanda duyumlanan dış dünyayla, işçiye yabancı ve onun karşısında duran bir dünya ile ilişkilidir. 2) Emeğin [çalışmanın] çalışma faaliyeti içinde *üretim ediminin* [act] kendisiyle ilişkisi. Bu ilişki, işçinin, ona yabancı, ona ait olmayan kendi faaliyetiyle olan ilişkisidir... Çünkü bir kere, çalışma, *yaşama faaliyeti, üretici yaşam*, insana bir gereksiniminin, fiziksel varlığı ayakta tutma [idame ettirme] gereksiniminin bir aracı [yolu] olarak görünür. Ancak üretici yaşam, türsel yaşamdır, yaşamı doğuran yaşamdır. Yaşama faaliyetinin tarzında bir türün [species] tüm karakteri, onun türsel karakteri yatar ve özgür, bilinçli faaliyet, insan türünün [soyunun] karakteridir. Yaşamın kendisi yalnızca bir yaşama aracı [yolu] olarak görünür... öyleyse yabancılaşmış emek, insanın türsel *varlığını*, gerek doğayı, gerekse manevî türüne özgü yeteneğini, ona yabancı, bir varlık, *bireysel varlığının* aracına dönüştürür, insana kendi bedenini [cisimsel varlığını] onun dışındaki doğayı, onun manevî [ruhsal] varlığını, onun *insansal varlığını, özünü*, yabancılaştırır." (*Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*, s. 70-72) Marx, burjuvazisinin sınıfsal çıkarını savunan burjuva ekonomi politiğinin görüşünü açıklayarak şöyle diyor: Bu görüşe göre "işçinin, bir beygir gibi çalışabilmesi için ne kadar gerekse, o kadar alması gerekir. Burjuva ekonomi politiği, işçiyi, çalışmadığı süre içinde ele almıyor; insan olarak düşünmüyor, insan olarak düşünmeyi, ceza hukukuna bırakıyor, doktorlara, dine, istatistik tablolarına, politikaya ve dilencileri denetleyen memurlara bırakıyor."[6]

Burjuva toplumu, işçiyi makinanın oynadığı rol ölçüsünde kabul ediyor, proletaryanın bir kesimini sefalete ve açlığa mahkûm eden sermayenin kölesi olarak kabul ediyor. İşçi sınıfı için bütün kötülük-

lerin ve mutsuzlukların kökeni özel mülkiyettir. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması için ise somut komünist hareket gerekmektedir.

"*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*," yüksek hümanizm coşkunluğuyla, genç Marx'ın hümanizm duygularıyla doludur ve Feuerbach'ın etkisinin sezilmesine karşın, buradaki hümanizm artık proletarya hümanizmi ve gelecek komünist toplumun insancılığının tohumlarını taşımaktadır. Marx'a göre komünizm, ancak özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşir. Tamamen gelişmiş doğalcılık (natüralizm) olan böylesi komünizm hümanizmle aynı şeydir, ve tamamen gelişmiş bir hümanizm, doğalcılıkla aynı şeydir, böylesi bır komünizm, insan ile doğa ve insan ile insan arasındaki çelişkinin doğal çözümüdür, varlık ile öz arasındaki, nesneleşme ile kendini kabul ettirme, özgürlük ile zorunluluk birey ile soy arasındaki karşıtlığın doğru çözümüdür. Tarihin sırrının çözümü buradadır ve çözümün bu olduğu da bilinmektedir."[7]

Ancak, Marx'ın "*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*"ndeki yabancılaşma görüşlerini, olgun Marksizm açısından nasıl değerlendirmek gerekir? Açıktır ki, başka yerde olduğu gibi, burada da, somut tarihsel yaklaşım gerekecektir. Ayrıca, Marksizmin bu dünyaya, birdenbire, hazır ve tamamlanmış olarak, Jüpiter'in kafasından Minerva'nın doğduğu biçimde gelmediğini, Marx ve Engels'in birdenbire bilimsel komünizmin yaratıcıları olmadıklarını düşünmemiz gerekir. Marx ve Engels ideolojik gelişmelerine felsefî idealizmden ve devrimci demokratizmden başlayarak, kısa bir süre içinde, proletaryanın bilimsel devrimci dünya görüşünün temellerini kurma durumuna gelmişlerdir.

"*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*," Marx'ın ideolojik evriminin dönüşüm ve yeni bir dünya görüşüne geçiş döneminde yazılmıştır ve o dönemin izlerini taşımaktadır. Bu yapıtın incelenmesi gösteriyor ki, Marx bu yapıtıyla, proletaryanın temel çıkarlarını savunarak bilimsel komünizm konumuna yaklaşmaktadır. Burada Marx'm proletaryanın çıkarlarıyla burjuvazinin çıkarları arasındaki uzlaşmazlığı gördüğü açıktır ve, özel mülkiyeti, paranın insafsız egemenliğini, vb, amansızca eleştirmektedir.

Marx "*Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*"de, kapitalizmin bazı önemli belirtilerini açıklığa kavuşturmaktadır. Ancak bu ilk düzeyde-

ki bir analizdir. Yapıt burjuva gerçeğinin, burjuva düzeninin ampirik açıklanmasına çok yaklaşmış birçok yargıyı, açıklamayı içerir. Marx burada henüz, özel mülkiyetin ortaya çıkış nedenlerini açık olarak kavramış değildir. Gerçekte Marx bu yapıtında, özel mülkiyeti, yabancılaşmış emekten, yabancılaşmış yaşamdan ve yabancılaşmış insandan hareketle ortaya çıkarmaktadır. Bu, şu düşüncede de görülüyor: "Öyleyse işçi, *yabancılaşmış, dışlaşmış* emekle (çalışmayla), çalışmaya yabancı ve onun dışında duran bir insanın bu çalışmayla (emekle) ilişkisini kurar. İşçinin çalışmayla ilişkisi, kapitalistin çalışmayla ilişkisini doğurur... Öyleyse *özel mülkiyet, dışlaşmış emeğin*, işçinin doğaya, kendi kendine olan dıştan ilişkisinin zorunlu bir sonucu, vargısı, bir *ürünüdür*.

Öyleyse, *özel mülkiyet, dışlaşmış emek, yabancılaşmış emek* kavramının yani, dışlaşmış insanın, yabancılaşmış çalışmanın, yabancılaşmış yaşamın, *yabancılaşmış insanın analizinden* elde edilir.

"Gerçekten de, *dışlaşmış emek [çalışma] (dışlaşmış yaşam) (yabancılaşmış yaşam)* kavramını, ulusal ekonomiden *özel mülkiyetin hareketinin* sonucu olarak elde ettik. Ancak bu kavramın incelenmesi, çözümlenmesi gösteriyor ki, özel mülkiyet, kendini yabancılaştıran, dışlaşmış emeğin nedeni ve temeli olarak görünse de, gerçekte, bunun tam tersine, yabancılaşmanın sonucudur; tıpkı tanrıların, başlangıçta insanın aklının karışmasının bir nedeni olarak değil, bir sonucu olarak belirmesi gibi. Sonradan bu ilişki karşılıklı etkileşime dönüşür."[8]

Görüldüğü gibi, bu henüz sorunun çözümü değildir Gerçekte Marx bu belirli dönemde sorunu yalnızca ortaya sürmüştür. Burada Marx, özel mülkiyeti yabancılaşma kavramından çıkarırken spekülatif yönteme başvuruyor. Henüz daha elinde "*Kapital*"de olduğu gibi çözümlemeye geçmesini sağlayacak büyük olgusal malzemeden yoksundur. Üstelik bu verilerin incelenmesi için gerekli bilimsel yöntemini de henüz yetkin bir düzeye getirememiştir.

Öyle ki, Marx, belirli biçimde, özel mülkiyeti, insanla emek arasındaki yabancılaşmadan çıkarıyor. Peki bu yabancılaşma neye dayanıyor, belirlenimi nedir? Marx "özel mülkiyetin hareketini," emeğin kendi kendisini yabancılaştırmasına neden olarak gösteriyor. Ancak, özde doğru olan bu görüşten hareket ederek yabancılaşma ile özel mülkiyet arasındaki karşılıklı etkiye saplanıyor. Elbette ikisi arasında

bir karşılıklı etki bulunduğu tartışma götürmez. Ancak, bu karşılıklı etkinin temelini, nedenini de belirtmek gerekmektedir. O dönemde, Marx, böyle bir neden olarak yabancılaşmayı gösteriyor. Marx bu sıralarda, henüz daha, tarihsel gelişme süreci içinde, özel mülkiyetin ortaya çıkış mekanizmasını, gerçek mekanizmayı kavramış değildir. Bu mekanizma, daha sonra, bilimsel komünizmin ustaları tarafından açıklanacak, olgunluk dönemindeki yapıtlarında, bilimsellikle ortaya çıkarılacaktır.

Emek ile insan arasındaki yabancılaşma, kapitalizmi kuramsal olarak incelenmesinde, ne tarihsel ne de mantıksal hareket noktası olabilirdi. Çünkü, yabancılaşmanın kendisi de ancak, olgun Marksizmin kategori sistemlerine göre incelenebilirdi. Marx da "*Kapital*"de çözümlemesine, yabancılaşmadan değil, burjuva düzeninin tüm çelişkilerini doğuran tohumları taşıyan hücre, embriyo saydığı meta'ın analizinden başlamıştır.

Marx, "*1844 Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*"de genel çizgisiyle Feuerbach'm soyut insanbilimciliğine (antropolojizm) düşmekten kurtulmuştur, ama genel çizgileriyle gene de ona bağlı kalmıştır. Marx, artık genellikle soyut insandan değil, yabancılaşmanın iki karşıt kutbu olan işçiden ve kapitalistten söz etmektedir. Ne var ki, daha; herhangi bir toplumsal insan özü anlayışından, "insanın öz güçlerinin değişmezliği" düşüncesinden kurtulmuş değildir. Örneğin, Marx, sanayiden söz ederken, bunun insanın gerçek güçlerinin aynası olduğunu söylüyor.

Peki ama, insanın özü nedir? 1844 yılında, Marx bu sorunun yanıtını henüz veremiyor. Bunun yanıtı, ve gerçekten bilgece yanıtı, çok kısa bir süre sonra, 1845 yılında, "*Feuerbach Üzerine Tezleri*"nde veriliyor. Bu tezler, yalnızca Feuerbach'ın felsefesi yönünden değil, "*Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*"e kıyasla da nitelik yönünden bir sıçrama olmuştur. Altıncı tezde Marx şöyle diyor: "...insanın özü belirli bireye özgü bir soyutlama değil, tüm toplumsal ilişkilerin toplamıdır."[9]

İşte bu andan sonra, Marx'ın incelemelerinde, hareket noktası, insanın yabancılaşması ve onun "öz güçleri" değil, birinci yerde ekonomik ilişkiler, üretim ilişkileri, yani insanlar arasındaki tüm ilişkilerin somut temelini oluşturan bu ilişkiler olmak üzere, tüm toplumsal ilişkilerdir. Demek ki, insanın özü, hiç değişmeyen "insan doğası" ta-

rafından belirlenen, değişmez, belirli bir nicelik değildir. Tersine, bu öz değişkendir, devingendir, somut tarihsel niteliktedir. Sınıflı toplumda ise sınıfsal niteliktedir.

Marx'ın bu buluşu, insana değgin bilimsel kuramın temeli, insan kişiliğinin öz belirlenimlerini açıklamaya yarayan yöntemsel anahtar olmuştur. Kuşkusuz, bireyin, belirli bir çağın toplumsal ilişkilerinin basit bir bütününe, toplamına indirgenmesi doğru olmaz. Her insan, özü olan bir olgudur. Ancak bu olgu, dolaysız ve doğrudan doğruya bu öze indirgenemez. Her olgu, belirttiği öze oranla çok daha zengin belirtiler taşır. Her insan, bir ölçüde, yalnızca kendisine özgü, yinelenmez belirtiler taşıyan, eşsiz bir kezlik bir olgudur. Ancak öte yandan, insanın, kişiliğinin, belirli sınıfa, ya da toplumsal gruba özgü tipik belirtilerini yansıtan özünü tanımadan, onun özelliği de anlaşılmaz, doğru kavranamaz. Marx ve Engels'in tanıtladıkları gibi, bireyler, "kendi yaşantılarının önceden saptanan koşullarında bulunurlar. Sınıf bireyin yaşam durumunu belirler, bununla, yan yana kişisel yazgısını da belirler, bireyi kendi buyruğuna alır."[10]

Marksizmin kurucuları, insanı ve insan doğasını, değişmez, bir kez yaratılıp değişmeyen biçimde anlayan tarih dışı, metafizikçi görüşleri eleştirdiler. Bu tür anlayışlar, yanlış yargılardan kurtarılmış olsa da, kuramsal çözümleme için bir hareket noktası olamamıştır. "...Benim çözümleme yöntemim ki, hareket noktası insan değildir, tersine belirli toplumsal ekonomik dönemdir, kavramları birleştiren Alman profesörlerinin yöntemi değildir..."[11] Marx, A. Vagner'in "*Ekonomik Politik Ders Kitabı*"nın önsözünde böyle diyordu.

Gerçekten de, eğer burjuva toplumu, kendisine özgü, yalnızca kendisinde bulunan üretim ilişkileri niteliğiyle ele alınıp, özel bir toplumsal ekonomik kuruluş olarak incelenmezse, insanın özünün (kapitalistin, ücretli işçinin, küçükburjuvanın, kişilerin özünün) anlaşılması mümkün olabilir mi? Elbette ki hayır. Belirli bir toplumsal-ekonomik kuruluşun incelenmesi temeline dayandırılmayan her türlü "insan doğası" görüşü, en iyi durumunda, boş lâf etmekten öteye gitmemek olacak, en kötü durumda ise, kapitalizmin toplumsal çelişkilerini örtbas etmek, savunmacılığa düşmek olacaktır.

Ne var ki, şu soru akla gelebilir: Bütün çağlarda ve sosyo-ekonomik kuruluşlarda (ilkel, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist/komü-

nist ç.n.) özdeş ortak ve aynı belirtiler taşıyan insanlar olduğuna göre, genel anlamda "insan" ve "insan doğası" kavramlarının da varolması gerekmez mi? Evet böyle kavramlar vardır ve Marksizm, insanı yaratan emeğin, toplumun varlığının sürekli koşulu olduğunu ve bundan dolayı, insanın en belli başlı, nitelikçe belirlenimin, amacauygun ve amaca yönelik emek, çalışma yeteneği, çalışma araçları meydana getirme yeteneği olduğunu tanıtlamıştır. Bu belirli insana, yalnızca insana özgüdür ve insanı hayvanlar dünyasından ayıran da budur.

Genel insan kavramı, yararlı ve zorunlu bir soyutlamadır, ancak kavrama değeri büyütülmemelidir.

Çalışma faaliyeti insan kavramının öz belirlenimidir. Ancak, yalnızca bu genel belirlenimden tanımlamadan hareket edilirse, hiçbir zaman, üretici olmayan sömürücü sınıfların varlığı gibi olguları açıklayamayız. Bu olguların varlığını "normal insan doğası" dışında bir sapma, tarihsel anomali saymak, idealizmin ta kendisi anlamsız ahlâkçılık olacaktır. Bu olguların yarlığı tarihsel olarak, zorunludur, sosyalist toplumun kuruluşu sırasında ortadan kalkmalarının zorunlu olduğu gibi.

Yaratıcı çalışma gereksinmesi, etkenliğin değiştirilmesi ve yeteneklerin her yönden geliştirilmesi gereksinimi insana içkin, ayrılmaz özelliktir. Ne var ki, kapitalist sistem, çalışmanın toplumsal üretim güçlerinin artışını, işçinin zararına, işçiyi eksik, yetersiz, yarım, insana, makinanın bir aksamına dönüştürerek, makineye bağımlı kılarak, emeğini içerikten yoksunlaştırarak, emeği baskı aracı biçimine sokarak, gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Eğer genel insan kavramından, insanın "en öz niteliklerinden" hareket edersek bu olguları çözümleyenleyiz, bunları anlayabilmeniz için kapitalizmdeki toplumsal ilişkiler sistemini incelememiz gerekmektedir. Bu incelemeyi, Marx, "*Kapital*" de dâhiyane bir biçimde, alabildiğince derinlere götürerek gerçekleştirir.

Demek ki, insanın özü, toplumsal ilişkilerin somut tarihsel sistemine bağlıdır. Yoksa toplumsal ilişkiler, insanın özüne değil. Marx'ın "Feuerbach Tezleri"ndeki görüşlerinin "*1844 'ün Ekonomik-Felsefî Müsvetteleri*"ne göre değişik yanı işte buradadır.[12]

Yabancılaşma kavramının Marx'ın çalışmalarında ve genellikle Marksizmde daha sonraki durumu nedir? Tarihsel veriler, kuşku götürmez biçimde gösteriyor ki, "*Feuerbach Üzerine Tezler*"inin ve "*Alman İdeolojisi*"nin yazılışından sonra, yabancılaşma kavramı, toplumsal olayların incelenmesinde başlıca yöntemsel araç ve temel kategori olmaktan çıkmıştır. Yabancılaşma kavramı, Marx ve Engels' in inceleme alanından büsbütün çıkmış olmasa da yalnızca belirleyici ağırlığı değil, içeriği de değişmiştir.

Marksizmin en önemli kategorilerinin biçimlendirilmiş olduğu "*Alman İdeolojisi*"nde yabancılaşma kavramı şöyle nitelendirilmektedir: "Sosyal eylemin, kendi ürünümüzün, bizim üstümüzde egemen olan, kontrolümüz dışında olan, beklediğimize karşıt giden ve umutlarımızı yıkan maddî güçte toplanması, pekişmesi, şimdiye dek olan tarihsel gelişmenin başlıca yönleridir."[13]

Söz konusu olan, uzlaşmaz çelişkili toplumun kendiliğinden gelişmesidir; insanın eylemlerinin somut sonuçlarının, insanın amaç ve emellerine uymamasıdır. Gerçekten de bu, toplumsal-tarihsel gelişmenin önemli bir yanıdır ve bu yanı Engels, "yabancılaşma" terimini kullanmadan "*Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*" yapıtında açık ve kesin şekilde belirlemektedir.[14]

"*Alman İdeolojisi*"nde "yabancılaşma" sözcüğünün bazı kez tırnak içinde yazıldığını görüyoruz, bunun rastlantı olmaması olasılığı vardır. Marx ve Engels, yabancılaşma konusunda, o dönemde felsefede kabul edilen tanımlamalardan kendi görüşlerini ayırmaya çaba göstermiş olabilirler.

Marx ve Engels özellikle anarşizmin kurucularından biri olan genç Hegelci Maks Stirner'in ("Aziz Maks") kurgusal [spekülatif] yöntemini öldüresiye eleştiriyorlar. Bu yöntemde ben ile ben-olmayan, biçimsel olarak birbirinin karşısına konuyor; ben-olmayan içine tamamen mantıksal kavramlar (varlık, varlık dışılar) ve somut ilişkiler (halk, devlet, vb.) de alınıyor. Stirner, ben-olmayanı, ben-dışındakiler, ben'e yabancı kabul ediyor. Böylece her nesneyi, her ilişkiyi ben'e yabancılaşmış düşünüyor. Stirner'in bu yöntemini "ucuz düşünce ustalığı" diye nitelendiren Marx ve Engels şöyle diyorlar: "... ona biricik düşüncesi yalnızca, bütün gerçek somut ilişkileri ve bütün gerçek somut bireyleri [[yabancılaşmış]] (şimdilik bu felsefî ifadeyi kul-

lanmaya devam edersek) göstermek için, onları tamamen içi boş [soyut] yabancılaşma lafazanlığına dönüştürmektir. Demek ki, gerçek bireylerin, gerçek yabancılaşması ve bu yabancılaşmanın ampirik koşulları [salt ampirik] ilişkiler içinde tanımlanması yerine, -aynı şey burada da oluyor- boş yabancılaşma düşüncesi getiriliyor..."[15]

Gerçek yabancılaşmayı anlamak için, somut toplumsal ilişkileri, kendi yasal gelişmeleri içinde incelemek ve bu gelişme içinde yabancılaşmanın ortadan kaldırılması yolunu aramak gerektir. Marx ve Engels'in devrimci ideali budur.

"Alman İdeolojisi'nin başka bir yerinde şöyle deniyor: "Filozoflarınkiyle kıyaslanacak bir terim kullanacak olursak, bu "*yabancılaşma*," elbette ki, yalnızca iki *pratik* ön koşulun varlığı halinde ortadan kaldırılabilir. Bu yabancılaşmanın, "katlanılmaz" bir güç, yani, kendisine karşı insanın devrim yapacağı bir güç olabilmesi için, insanlığın büyük çoğunluğunu tamamen "mülkiyetten yoksun" insanlara dönüşmüş olması, dahası, varolan zenginlik ve kültür dünyasının karşıtlarına dönüşmüş olması gerekir. Bu iki koşulda da, üretim güçlerinin çok fazla artmış olması, yüksek gelişme düzeyine erişmiş olması gereklidir."[16]

Böylece Marx ve Engels, yabancılaşma kategorisi yardımıyla, daha sonra, kapitalist genel birikim yasasını bilimsel olarak oluşturacak görüşü belirtmiş oluyorlar. Kapitalist birikim yasası, "*Kapital*"in birinci cildinin yirmi üçüncü bölümünde klâsik tanımlamaya kavuşturulmuştur.[17]

Marx ve Engels bu yabancılaşma kavramıyla hokkabazlık yapılması girişimlerine karşı kesin olumsuz tutumlarını "*Komünist Partisinin Manifestosu*"nda açıkça belirtmişlerdir. Esnafın gerici çıkarlarını dile getiren Alman "gerçek sosyalizm" inin temsilcilerini eleştiren Marx ve Engels, "gerçek sosyalistler" tarafından o günlerin Almanya'sının gerici koşullarına aktarılan Fransız sosyalist literatürünün "insan özünü, hümanizmin gerçekleştirmesi konusunda boş spekülasyonlara" dönüştürülmüş olduğunu belirtmişlerdir. "Onlar Fransız özgürlüğünün altına kendi anlamsız felsefî görüşlerini yazıyorlardı. Örneğin paranın ekonomik işlevlerine değgin Fransız eleştirisinin altına "insanlığın yabancılaşması," burjuva devletinin eleştirisi altına "Genel kategorisinin egemenliğine son verme" diye yazdılar."[18]

Kısacası yabancılaşma kavramıyla gerçek toplumsal ilişkilerin her türlü somut incelemesinden koparılarak spekülatif, işlevler yapılmasını, Marx ve Engels gülünç bulurlar. Bugün çağdaş burjuva ideolojisinde, revizyonist ideolojide, yabancılaşma sorunuyla ilgili olarak koparılan gürültüyü duydukça, bu değerlendirmeler hemen akla geliyor.

"Yabancılaşma" kavramına Marx'ın XIX. yüzyılın ellili yılları sonlarında yazdığı incelemelerinde de rastlanıyor. Özellikle sağlığında yayınlanmayan "*1857-1859 arası Ekonomik Müsveddeler*"de ("*Kapital*"in ilk biçimi) bu incelemelerindendir.

Bu yapıtlarda "yabancılaşma" kavramı, olgun Marksizmin bilimsel olarak tanımladığı bir sıra burjuva toplumsal ilişkilerine değgin (üretim güçleri, üretim ilişkileri, değer, artı-değer, soyut ve somut emek, meta ve para fetişizmi, sınıf savaşımı gibi) kategorilerin belirtilmesinde kullanılmıştır. Marx, soyutlanmış yabancılaşma ve yabancılaşmama diyalektiğinin değil, bu kavramların yardımıyla, kapitalizmin gelişmesinin ve ortadan kalkıncaya dek olan devresinin genel yasasını ortaya çıkarıyor. Genç Marx'ın, "emek ürününün yabancılaşması," "emek sürecinin ya da eyleminin yabancılaşması" gibi kavramlarla belirlediği toplumsal ilişkiler, "*Kapital*"de ve öteki olgun çalışmalarında derin, gerçek bilimsel açıklığa kavuşuyor. Marx'ın en büyük bilimsel başarısı kapitalist sömürüyü ilk kez onun açıklamış olması, artı-değerin ortaya çıkışını, yeniden üretilmesini incelemesi, meta işgücünün özel niteliğini, aynı zamanda değer yaratma süreci de olan tüketim sürecinin niteliğini ortaya koymuş olmasıdır. Yabancılaşan emeğin ne olduğu, ancak "*Kapital*" den hareketle doğru anlaşılabilir.

Marx, "*1857-1859 Ekonomik Müsveddeler*" de, kapitalizmin, kendi kendini yok edecek koşul olarak yabancılaşmanın en son biçimini yeniden ürettiğini belirtiyor.[19]

Bu yapıtın başka bir yerinde Marx, kapitalizm koşullarında "faaliyetlerin ve ürünlerin genel mübadelesi, her birey için yaşam koşulu olmuştur, bireyler arasındaki karşılıklı bağlar, onlara yabancı, onlara bağımlı olmayan, bir nesne gibi gösteriliyor"[20] demektedir.

Bu nesnelerin kişileştirildiği, kişilerin ise nesneleştirildiği, mad-

deleştirildiği fetişizmin doğuşuna yol açar. Bu görüş, daha sonra para ve meta fetişizmi kuramında açıklanmıştır. Üretim ilişkileri, üretim sürecinde doğan insanlar arası ilişkiler demektir ve insanın özü, varlığı bu ilişkiler içinde belirlenir. Ancak bu öz fenomenler içinde, eşyalar, nesneler arasındaki ilişkiler olarak ortaya çıkarlar. Üretim ilişkilerini çevreleyen nesne-eşya görüntüsü, onların özü gibi görünür. "Bu ilişki bir ters çevirmedir nesnenin kişileştirilmesi ve kişilerin maddeleşmesidir..."[21]

Kapitalizm koşullarında işçi, makinanın bir parçası, makinanın bir uzantısı görünümündedir, sanki cansız bir nesne olmuştur ve kapitalist onu kullanmaktadır, çalıştırmaktadır. Öte yandan cansız nesneler, meta'lar ise, çok aşırı duyarlılaşıyor, hayatiyet kazanıyor, canlı insanlara egemen oluyor, insan ilişkilerini nesneleştiriyor, maddeye dönüştürüyorlar. Kuşku yok ki, meta'nın çok duyarlı değerler taşıması (başka meta'larla değiştirilme özelliğini taşımaları vb.) onların yapısından, doğasından değil, burjuva üretim ilişkilerinden ileri geliyor.

Marx, görünüşlerin (fenomenlerin) nesneler arasındaki ilişkilerin özü (insanlar arasındaki ilişkileri) sakladığını göstererek meta fetişizminin sırrını açıkladı. Ne var ki, bu açıklamayla fetişizm ortadan kalkmış olmuyordu, çünkü, fetişizm burjuva üretim ilişkilerinin özünden türer ve somut kökleri vardır. Meta fetişizmini ortadan kaldırmak için, kapitalizmin ortadan kaldırılması gerekir.

İşçinin ya da hizmetlinin kendi yaptığı işe, egemen toplumsal ilişkiler sistemine, politik kuruluşlara vb. yabancılaşmasının fetişe yol açan bilinci kapitalizm koşullarında, özellikle şimdiki devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmin koşullarında çok yaygın toplumsal-psikolojik bir olgudur.

Bu fetiş doğuran bilince, çağdaş batı edebîyatında çok rastlanıyor. Örneğin Fransız yazarlarından Pier Daninos'un romanındaki ("Bay Blo Diye Biri") kahraman, herhangi bir sigorta şirketinde çalışan bir hizmetlidir ve "işinizi seviyor musunuz?" sorusuna şu yanıtı vermektedir: "Açık gönüllülükle cevap vereyim mi? Bazı kez, sabahleyin işimi düşününce fenalaşıyorum, bir gün önceki yaşantımın yinelenmesini hiç mi hiç istemiyorum (gerçekte milyonlarca insan böyle bir yaşam sürüyor. Haftanın altı günü, başlayan iş-gününü elemle düşünüyor ve en kötü gün olan pazar gününü, yedinci günü yaşama-

dan öldürüyor). Benim için bu sanki bütün bir ömür boyu kışla yaşamı demektir. Benim durumumda olan yurttaşlar için bu, her yerde böyle. Bu kışlaya benzeme özellikle benim çalıştığım şirkette var. Genel müdürlerle hiç konuşmadan, orduda olduğu gibi çalışıyoruz. Genel müdür, müdür yardımcıları, şube şefleri, daire şefleri gibi bir bileşik üst-ast sistemi..."[22] Romanın kahramanının belirttiği gibi, "orta tabakadan Fransız Blo" gibi yurttaşlar, kendi kendilerinin sahibi olmadıklarını, insanlığın bir parçası olmadıklarını, şeflerinin, genellikle firmaların mülkiyetinde olduklarım sezinlemenin ağırlığı altında eziliyorlar.[23]

Ne var ki, yabancılaşmanın bilincinde olmakla, onun, burjuva üretim ilişkileri sisteminin bizzat kendisinde yatan gerçek nedenlerini anlamak arasında çok büyük bir uçurum vardır. Burjuva üretim ilişkileri sistemi ise (onun uzlaşmazlığı, tarihsel köhneleşmişliği vb.), ancak olgun Marksizmin gösterdiği yönde anlaşılabilir. Yok, eğer "*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*" düzeyinde kalınır, bu Müsveddelerin henüz daha çok eksik olgunlaşmamış (oturmamış) kavramlarından, soyut ve spekülatif yöntem ögelerinden hareket edilirse, kapitalizmin özü açıklanmamış olacaktır. İnsanın yabancılaşmasından da, kendi kendine yabancılaşmasından, yabancılaşmanın belirtisi olan devletten, kültürden, töresellikten vb. belirtilerden, ne denli söz edersek edelim, incelememiz olayların yüzeyinde kalacak, derinliğine, öze inemeyecektir. Bu durumda, gerçekte biz, bilimselliğe yabancılaşacağız. Toplumsal yaşantının somut tarihsel düzeyde kavranması, ancak, olgun Marksizmin yöntembilimiyle mümkündür.

Yabancılaşma kategorisini, sosyalist topluma uygulamak ise çok verimsiz sonuçlar verir. Çünkü, bazı yazarların, burjuva bilincinin kalıntılarını ve topluma karşı tutum ve davranışları, yabancılaşmanın kalıntıları saymaları, bu bilinç kalıntılarının ve topluma karşı tutumların nedenlerini, özünü, mekanizmasını açıklamamıza yardımcı olmaz. Bu sorununun çözümlenmesinde de bu tür boş savların hiçbir yararı dokunmaz. Belirli bir sorunun çözümü için gerekli olan, burjuva bilinç kalıntılarının ve sosyalist topluma yabancı olguların somut-sosyalist analizinin yapılması; Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Sovyet Devletinin ve toplumsal örgütlerin, sosyalist toplumdaki kimi yurttaşların topluma karşı davranışlarına, ahlâk dışı tutumlara karşı

verdiği savaşım deneylerinin, uygulamadaki deneylerinin kuramsallaştırılmasıdır. Sarhoşluğun yabancılaşmanın yaygın bir belirtisi olduğunu söylemekle, ne bu olgunun kuramsal düzeyde anlaşılmasını sağlayabiliriz, ne de pratikte sarhoşluğu ortadan kaldırabiliriz. Aynı anlamda, bürokratizm ve sosyalizme yabancı başka olgular için de geçerlidir bu düşünce.

Kanımız şu ki, "Yabancılaşma" kavramının kuramsal-kavramsal değerini abartmamak gerektir. Elbette ki, gazetecilikte, popüler yayınlarda, genelleştirme, tanımlama niteliğinde, kapitalizmin öteki bazı belirtilerini anlatmak anlamında "yabancılaşma" kavramından yararlanılabilir. Ancak, çağdaş olayların incelenmesinde "yabancılaşma" kavramını yöntemsel bir araç olarak kullanmak, bize göre, görünüşte etkili olsa da, özü bakımından verimli bir sonuç sağlamaz.

Modern çağın Marksizmi olan Leninizmde, "yabancılaşma" kavramının çok az kullanılması bir rastlantı değildir. Anti-komünist Marksologlardan tutun da, sağ revizyonistlere dek, tüm ideolojik karşıtlarımız, bunu, yani Lenin'in yabancılaşma kavramına çok az yer vermesini bir bakıma insan sorunlarına önem vermeme insana karşı olma olarak değerlendiriyorlar. Biz bunun ne denli gerçek dışı olduğunu göstereceğiz. Yine bu baylar, Lenin'in "gerçek Marksizm"i tanımadığını, gerçek Marksizmin "*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeler*"de bulunduğunu, bu yapıtın ise ancak onun ölümünden sonra yayınlandığı için, Lenin tarafından bilinmediğini ileri sürüyorlar. Evet, gerçekten de Lenin bu yapıtı da, "*Alman İdeolojisi*"ni de, "*Kapital*"in ilk biçimini de tanımamıştır. Ne var ki, Lenin, "*Kutsal Aile*"yi ve Marx'ın ve Engels'in öteki bazı ilk yapıtlarını okumuştur ve bu yapıtlarda "yabancılaşma" kavramı çok fazla kullanılmıştır.[24] O zaman Lenin, eğer bu bayların söylediği gibi önemli ise, "yabancılaşma" kavramına neden önem vermemiştir? Kuşkusuz ki, bu sorunun yanıtı şudur: Marx ve Engels'in ilk öğrencisi, onların yapıtlarını en iyi kavrayanlardan biri olan Lenin, Marksizme, dogmatik açıdan değil, yaratıcı açıdan yaklaşmıştır. Lenin, Marksizmi geliştirerek, daha yüksek bir düzeye çıkarmıştır. Ancak, öteki bütün bilimlerde olduğu gibi, Marksizmin gelişmesi de, somutlaştırma ve kavramlar sistemini saptama, kesinlik ve tamlık kazandırma yolları da dahil olmak üzere birçok aşamadan geçmiştir. "Yabancılaşma" kavramı ise, yeni olayların ve

toplumsal gelişmenin incelenmesine kesinlik ve bütünlük getirecek herhangi bir yardım sağlamamıştır. Bundan dolayı, Lenin, davaya hiçbir zarar vermeden, bu kavramı geçiştirmiştir. Bunun böyle olduğunu anlamak için, Lenin'in "*Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*," "*Emperyalizm, Kapitalizmin En Son Aşaması*" yapıtlarını ve önemi büyük öteki yapıtlarını okumak yeterlidir. "Kapital"de, "*Gotha Programının Eleştirisi*"nde, "*Anti-Dühring*"te, Marx ve Engels'in gerçek Marksizmin tanımlanmış olduğu öteki yapıtlarda, "yabancılaşma" kavramının herhangi bir rol oynamak şöyle dursun, göze görünmez olduğunu Lenin'in değerlendirmediği düşünülemez.

Devletin doğuşu ve özünün ne olduğu konusunda ise durum biraz farklıdır. Lenin, "*Devlet ve Devrim*" kitabında, Engels'in "*Ailenin Kökeni, Özel Mülkiyet ve Devlet*" yapıtından alıntı veriyor. Bu alıntıda, devletin, sınıfsal çelişkilerin uzlaşmazlığının bir ürünü olarak toplumdan çıkan, ancak toplum üstünde olan, topluma gittikçe daha çok yabancılaşan bir güç olarak, tarihsel zorunluk olarak doğduğu belirtiliyor. Engels'in bu görüşünü açıklamak için Lenin şöyle diyor: "Devlet, sınıfsal çelişkilerin uzlaşmazlığının bir ürünü olduğuna göre, toplumun üzerinde duran, "*gittikçe daha çok, topluma yabancılaşan*" bir güç olduğuna göre, yalnızca zorlayıcı devrim olmadan değil, egemen sınıf tarafından yaratılan ve bu "yabancılaşma"yı taşıyan devlet iktidarı aygıtı yıkılmadan da, baskı altında bulunan sınıfın kurtarılması olanağı yoktur."[25] Lenin'in "yabancılaşma" terimini çok az kullandığı ve bu yapıtlardan birinin de "*Devlet ve Devrim*" olduğu biliniyor. Bu sorunu "Karl Marx" yazısında da ele alan Lenin, devlet hakkında "...güya toplum üstünde duran ve belirli ölçüde ondan ayrılmış olan"[26] derken, "Yabancılaşma" terimini kullanmıyor.

Engels'in ve ondan sonra da, Lenin'in, "yabancılaşma" kavramını, Marksizmin kurucularının ilk yapıtlarında ele aldıkları ve kullandıkları anlamda devletin kökeni ve varlığı sorununa uyguladıklarını düşünebilir miyiz? Kanımızca hayır. Hatırlatalım ki, yabancılaşmanın genel tanımlaması, toplumsal faaliyetin, etkinliğin yoğunlaşmasını kendi ürünümüzün bize egemen olan, bizim dışımızdaki, kontrolümüz dışındaki bir güce, beklediğimizin dışında ve umutlarımızı altüst eden bir güce dönüşmesini kapsıyor.

Böyle bir tanımlama, devlete de uygulanabilir mi? Kanımızca

hayır. Engels ve Lenin, devletten bir güç diye söz ederken, toplumdan çıkmış, ancak giderek ona üstün olmaya başlamış, ona yabancılaşmış bir güç diye söz ederken, onun, toplumun çoğunluğunu oluşturan kesime, yani, emekçilere, sömürülen kitlelere yabancı, onlara düşman olduğunu belirtmek istemişlerdir. Devlet, sınıfsal egemenlik organıdır, bir sınıfın, öteki sınıfları sindirme, ezme mekanizması, ezilen sınıfları sömürme aracıdır. Ne var ki devlet, sömürülen sınıflar tarafından kurulmamıştır, ancak bu sınıfların emeğiyle ayakta durmaktadır. Bundan dolayı, toplumsal etkenliğin devletle sağlamlaştığını, ezilen sınıfların ürünlerinin devlette birleştiğini ileri sürerek, devleti onların denetiminden çıkmış bir ürün saymak doğru değildir. Demek ki, yabancılaşma kavramı, buraya uygulanamaz. Bu kavram, egemen sömürücü sınıfa da uygulanamaz. Bu sınıfın devleti yarattığı ve toplumsal etkinliğinin devlette bütünleşip pekiştirildiği doğrudur. Ancak onun bu ürünü (devlet), sömürücü sınıfın denetiminden çıkmış değildir, öte yandan bu sınıfa, yani sömürücülere yabancı ve düşman bir güç de olmamıştır. Elbette ki, devlet siyasal üst yapının bir parçası olarak görece bir bağımsızlığa sahiptir. Bu konuda Engels şöyle diyor: "Ancak, bazen istisna olarak kimi dönemlerde birbiriyle savaşımda olan sınıflar öyle bir güç dengesi oluştururlar ki, devlet iktidarı, belirli bir süre için, her iki sınıf karşısında bir ölçüde bağımsızlık kazanır, görünüşte onlar arasında aracılık yapar."[27] XVII. ve XVIII. yüzyılların mutlakiyetçi monarşisi, Fransa'daki Birinci ve İkinci imparatorlukların Bonapartizmi vb. buna örnektirler.

Ne var ki, bütün bunlar istisna durumlardır, somut tarihsel yaklaşım gerektirmektedir ve yabancılaşma kavramından hareket edilirse anlaşılamayan olaylardır.

Marksizm-Leninizmin klasiklerinin metinlerini böylesine incelemek, bilgiçlik taslamak değildir. "Yabancılaşma" sorunu, daha doğrusu Marksizmdeki "yabancılaşma" konusu çok güncel bir konudur.

Muhaliflerimiz, "yabancılaşma" kuramım ters yorumlayıp devrimci Marksizme, sosyalist düzene karşı kullanma denemesinde bulunarak, bu kavram çevresinde oldukça yoğun ideolojik sis perdesi yaratmışlardır. Öte yandan, Marksistler arasında da tartışma sürmekte ve belirli sorunlarda görüş birliği olmadığı anlaşılmaktadır. Bazı yazarlar ise, Marksizme de somut tarihsel açıdan yanaşmak gerekti-

ğini unutarak, kanımızca, bazı olgunlaşmamış, Marksizmin kendi kurucuları tarafından atlanmış, ortadan kaldırılmış durumları, kavramları allayıp pullamaktadırlar. Kuşku yok ki, böylesi konumlardan hareketle atılımlı ideolojik savaşım verilemez, en iyi olasılıkla yalnızca, savunmayla, hem de ideolojik karşıtlarımızın dayattığı alanda savunmaya geçmekle sınırlı kalabiliriz.

Öyle ki, "yabancılaşma" kavramı, olgun Marksizmin temel fikirleri arasında yer almaz. Bu kavram yalnızca, yeni, diyalektik-materyalist dünya görüşünün, bilimsel komünizm kuramının ve proletarya hümanizminin, sosyalist hümanizmin yaratılması yolunda bir başlangıç aşamasıdır. Ne var ki, genç Marx'ın "*1884'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*"nde belirtilen o somut ilişkilerin, o sorunların, olgun Marksizm için, Marksizm-Leninizm için ilkesel önemi vardır. Bu sorunların güncelliği çağımızda, iki sistem arasındaki savaşımın keskinleşmesi ölçüsünde, artmaktadır. İnsan sorunu, insanın değeri sorunu, gerçek hümanizm sorunu, çağdaş ideolojik savaşımın odağında duran, komünist toplumda kişiliğin eğitiminde temel belirleyici sorunlardır. Burjuva ideologları, sosyalreformistler ve sağ revizyonistler, yıllardan beri, iki Marx masalını sömürüp duruyorlar. Öyle ki, biri, insancıl (hümanist) olan, insanın yabancılaşmanın köleliğinden kurtarılmasını hayal eden genç Marx'tır. Öteki, ikincisi ise, sermayeyi öğrenerek, üretim ilişkilerini, sınıfları vb. ni öğrenerek, insanı ve insanın özgürlüğünü güya unutmuş olan titiz, ekonomist, can sıkıcı yaşlı Marx'tır. Bu masal, batıl inanç gücü kazanmış olsa da, masaldır, gerçeklerin kabaca değiştirilmesidir.

Gerçekler ise, hümanizmin Marksizmin özünden ayrılmaz olduğunu, hümanizm işlevinin, Marksizmin gelişmesiyle birlikte giderek geliştiğini kanıtlamaktadır.

İnsan sorunu her zaman Marksizmin odak sorunu olmuştur ve şimdi de öyledir. Ancak söz konusu olan, soyut insan değil, somut ve tarihsel anlamda sınıf konumu içindeki insandır, işçidir, proletaryadır. Marx bu insanın kurtuluşu için bütün bir ömrünü vermiş, bütün aklını bilgeliğini harcamıştır. Marx'ın bütün yaşantısı boyunca yazdığı en büyük yapıtı olan "*Kapital*," burjuvaziye karşı fırlatılmış en korkunç mermi olmuştur. Proletaryanın büyük tarihsel görevine değgin yüce ideal "*Kapital*" de ve Marx'ın öteki ekonomik yapıtlarında, somut ya-

saların ve burjuva toplumunun ekonomik gelişmesi çerçevesinde gerçek bilimsel temele dayandırılır. Burjuva ideologları ve oportünistler, Marx'ın ekonomi öğretisini, "*Kapital*"deki mantıksal-devrimci sonuçlardan ayırmaya, Marx'ın, yalnızca kapitalizmin ekonomik yapısının anatomisini verdiğini, bilimsel sosyalizmin ve bilimsel sosyalizm gereği, burjuva düzeninin devrimle yıkılması zorunluluğunun, Marx'ın ekonomik öğretisinden çıkarılamayacağını ileri sürmeye kalkışırlar.

Böyle bir sonuç çıkarmak kadar uydurma bir şey olamaz. Karl Marx, "*Kapital*" de, kapitalizmin iç çelişkilerini, kapitalizmin kaçınılmaz çöküşüne dek bu çelişkilerin nasıl geliştiğini, derinleştiğini, keskinleştiğini belirtmiştir. Marx'ın "*Kapital*" in *III. Cildini* bitirmediği, sınıflar, devlet ve devrim üstüne ayrı bir bölüm yazmak istediği biliniyor. Ancak, onun yazmayı başardığı bölümlerden de, "*Kapital*"in bütün ciltlerinden de, mantıksal bir yolla, kapitalizmin tarihsel olarak yıkılacağı , yeni topluma geçmek için devrimci bir geçiş döneminin zorunlu olduğu, sömürüden, baskıdan ve insanların horlanmasından kurtulmuş yeni toplum için böyle bir geçişin zorunlu olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

Marx'ın "*Kapital*"de ekonomik determinizme tarihsel yazgıcılığa (fatalizm) eğilimli olduğu ve toplumsal gelişmede öznel etkenin rolünü tam olarak değerlendirmediği savları da temelsizdir. Gerçekte, Marx, proletaryayı, sosyal devrimin en etkin öznesi, bütün emekçilerle bağlaşıklık içinde, kapitalist köleliğin zincirlerini kıracak biricik güç olarak görmektedir. Bununla ilgili olarak Engels, Marx'ın çalışmalarını incelediği "*Ekonomi Politiğin Eleştirisi Üstüne*" yapıtında şöyle der: "...Materyalist tezimizin daha sonraki gelişmesinde ve çağımıza uygulanmasında, önümüzde derhal beliren perspektif en yüce, bütün çağların en yüce devrimidir."[28] Tarih bu dâhice öngörüyü açık biçimde doğrulamıştır.

Eğer Marx, öznel etkene önem vermemişse ve ekonomik yasaların kendiliğinden hareketine güvenmişse, o zaman, neden Engels ile birlikte I. Enternasyonali kurmuştur, neden sosyaldemokrat partilerin birlikteliğine ve eğitimine o denli çaba harcamıştır? Tek sözle Marx'ın kalem efendisi, kaderci bir ekonomist ve insanlığın geleceğini düşünmeyen bir kişi olduğu savları, yıldızların yerden uzaklığı kadar gerçeklikten uzak masallardır.

K. Marx'ın "*Kapital*"inde ve Marksizmin kurucularının öteki olgun çalışmalarında sosyalizmin bilimsel temelleri gösterilmiştir.

Ancak Marx ve Engels kapitalizmin ortadan kalkmasının ve sosyalizmin başarıya ulaşmasının zorunluluğunu dile getiren bilimsel varguyı, proletaryanın insanlık dışı sömürüsüne dayalı toplumsal düzenin ahlâksal eleştirisinden ayırmazlar. "*Kapital*" de, bu ciddî bilimsel yapıtta, demir gibi sağlam ve tutarlı bir mantıkla yazılmış bu kitapta birçok sayfa, kapitalizme karşı yöneltilmiş suçlama belgeleri niteliğindedir. Marx, sermayenin ilk birikimini göz önünde tutarak "doğrudan doğruya üretici olanların mülksüzleştirilmeleri, en acımasız vahşilikle, en alçak en kötü ve en dar görüşlülükle, en kötü duygularla dolu bir içgüdüyle olmuştur" demektedir.[29] Sermayenin ilk birikimi sırasında, doğrudan doğruya üretici olanların mülksüzleştirilmelerinin tarihi, Marx'ın sözleriyle "insanlık tarihine oluk gibi akan kanla ve ateşle yazılmıştır."[30]

Marx'ın, kapitalistlerin artık-emeğe karşı duydukları kurt iştahından, proletaryaya karşı sürdürdükleri barbarlıktan ne denli büyük bir ahlâkî eleştiriyle söz ettiği de bilinmektedir. İşçi, kapitalist için insan değildir, kişilik değildir, yalnızca kişileştirilmiş çalışma süresidir ve bunun ardında kâr yaratılır.[31]

Marx ve Engels, kapitalizmin anti-hümanizmine karşı, geleceğin komünist toplumunun hümanist idealini koymuşlardır.

Marx'in kapitalizmdeki ve sosyalizmdeki zenginliklerin ölçütü üzerine olan görüşleri herkesçe biliniyor. Kapitalizmde, zenginliğin ölçütü, çalışma süresidir, bu zaman içinde üretilen değerlerdir, yani, paradır, metadır. Ancak, zenginliğini metayla, nesneyle ölçen toplum, aslında yoksul bir toplumdur. Komünizm, o denli çok maddî nimet üretecektir ki, toplumsal zenginliklerin nesneyle ölçülmesi zorunluğu kalmayacaktır. Komünizmde gerçek zenginlik, bütün bireylerin gelişmiş üretim güçleri olacaktır. Zenginliğin ölçütü ise, çalışma süresi değil, Marx'ın insanın gelişme zamanı dediği, boş zaman olacaktır. Marx'a göre, komünist toplumun temel zenginliği, ilk kez, toplumsal gelişmenin en baş değerine, amacına dönüşen insanın bizzat kendisidir."

Marx, komünizmle birlikte, "gerçek özgürlük dünyasının, gerçek amaç olan insan gücünün gelişmesinin"[32] de başlayacağını söylüyor. "*Kapital*"in dördüncü kitabında, Marx, şöyle diyor: "İnsan" so-

yunun yeteneklerinin gelişmesi, başlangıçta bireylerin çoğunluğunun, üstelik bütün insan sınıflarının yararına da olsa, eninde sonunda, bu uzlaşmazlığı yıkacak ve her belirli bireyin gelişmesine denk düşecektir."[33]

Engels, komünizmin "... toplumun bütün üyeleri için, insana yaraşır, eşitlikli gelişmeyi olanaklı kılacağını"[34] belirtiyor.

Marx ve Engels, olgun dönemlerinin yapıtlarında, sık sık insan soyundan, insan doğasından, vb. den söz ediyorlar. Bu sözlerin kullanılmasını, antropolojik materyalizme ya da, toplumun sosyalist başlangıçla yeniden düzenlenmesi zorunluluğunu, insanın, sözde değişmez doğasından çıkarmayı deneyen ütopik sosyalizme verilmiş ödünler saymamak gerektir.

Marksizm açısından, kapitalizmden sosyalizme ve komünizme devrimci geçişi belirleyen, biyolojik ve antropolojik yasalar değil, toplumsal, tarihsel yasalardır ve insan, tüm toplumsal ilişkilerin toplamı olarak ifade edilir. Ne var ki, insan, toplumsal yapı değildir; doğanın bir parçasıdır, canlı, biyolojik bir organizmadır. Bundan dolayı, insanın toplumsal varlığı onun doğal, biyolojik dayanağından koparılamaz. Bu dayanak, bu temel her zaman, belirli gelişmeyi ya hızlandıran ya da tersine, zamanından önce aşındıran, eskiten ve bazen de insan organizmasını öldüren belirli toplumsal koşullar altında gelişir. Marx da "*Kapital*" de sorunun bu yanına çok önem veriyor ve kapitalizmin canlı insan gücünü insafsızca tükettiğini belirtiyor.

Marx, komünizmin, kendisinden önceki tüm toplumsal-ekonomik kuruluşlardan farklı olarak, insana, yalnızca toplumsal varlık olarak değil, aynı zamanda biyolojik varlık olarak da en iyi gelişme koşulları sağlayacağına inanmıştır. Marx, bilindiği gibi, "kişinin her yönden gelişmesi" kavramı kapsamına insanın fiziksel yetkinliğini de almaktadır.

Görüldüğü gibi, Marx'ın, insan doğasına ve varlık olarak insan soyuna ilişkin görüşleri, ancak böyle anlaşılabilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, "*Kapital*"de ve bilimsel komünizmin kurucusunun öteki olgun yapıtlarında bu kavramlara rastlamak doğaldır.

Kuşku yok ki, sorun, sözlerde değil, belirli terimlerle tanımlanan kavramların özündedir. Ancak terminolojide de bütünlük isteniyorsa,

diyebiliriz ki, "hümanizm" "hümanist gelişme" (insancıl gelişme), "insancıl yol" gibi terimler, Marx ve Engels'in olgun dönemlerinin yapıtlarında da kullanılmıştır.

Örneğin, Paris Komününün tarihsel deneyini çözümleyen Marx, Komünün sınıf savaşımını ortadan kaldırmadığını, ancak "bu sınıf savaşımının en akılcı ve insancıl yollardan geçebilmesine olanak sağladığını"[35] belirtiyor.

Bir zamanların liberal halkçılığın ideologu N. Mihaylovski şu soruyu soruyordu: "Marx, hangi yapıtında tarihi materyalist açıdan anladığını ve yorumladığını ileri sürmüştür?" Marksizmin bu muhalifi, Marx'ın tarihsel materyalizmi ele aldığı tek bir yapıtını görmemiş. Mihaylovski'ye yanıt veren Lenin şöyle yazar: "Marx'ı tanımış olan herkes, bu soruyu başka bir soruyla yanıtlayabilir: Marx, hangi yapıtında tarihi materyalist açıdan kavramadığını ileri sürmüştür ki?"[36]

Ve şimdi de, Marx ve Engels'in olgunluk dönemi yapıtlarında hümanizm "bulamayan" kuramcılara rastlanıyor. Bunlara şöyle yanıt verilebilir: Marksizmin kurucuları, hangi yapıtlarında proletarya hümanistleri olarak belirmemişlerdir ki?

Marx'ın proletarya hümanizmi gerçek bilimsel ve somut hümanizmdir.

Bununla ilgili olarak, Fransız Marksist filozoflarından L. Althusser'in, bilimsellik ile hümanizm arasında ilkesel farklılık olduğunu söylemesini kabul edemeyiz. Ona göre, her hümanizm bilinci gizemli kılan (mistikleştiren) yanılsatıcı ideoloji demektir. Althusser, Marksizmin bilimsel bir ideoloji olduğunu gözden kaçırarak ya da bilmezden gelerek Marksist hümanizmin bilimsel bir kuram olarak, olanaksız olduğunu söylüyor ve bu görüşten hareketle Marx'ın kuramsal anti-hümanizminden söz ediyor. Şöyle diyor: "Şu ya da bu şekilde Marx'a dayanarak antropolojiyi ya da kuramsal hümanizmi sağaltma, tamir etme iddiasında olan her düşünce, teorinin bağlamı içinde tozdan dumandan başka birşey değildir."[37]

Althusser'e göre, Marx'ın "kuramsal anti-hümanizmi" hümanizmin bir ideoloji olarak (çarpıtılmış, değiştirilmiş bilinç anlamında) ya da, insana ilişkin felsefî bir mit biçiminde yararını yadsımıyor. Mark-

sizmin antropolojiyle yeniden gözden geçirilip tamamlanmasına karşı çıkan ve Marksist öğretinin bilimselliğinde haklı olarak ısrar eden Althusser, Marksizmin bilimselliği ile hümanizmini birbirinden ayıran yanlış bir bakış açısına düşüyor. Fransız Marksist filozoflarından Lucien Sévee[38], bu yanlış tutumu haklı olarak açıklamak zorunda kalmış çağımızda, "kuramsal anti-hümanizmin" her biçiminin varoluşçuluğa (ekzistansiyalizm) ve öznel idealist antropolojinin öteki biçimlerine karşı çıkarak bilimsellik iddiasıyla ortaya atılan çağdaş burjuva felsefesinin kendine özgü bir felsefe akımı olan yapısalcılıktan kaynaklandığını tanıtlamaktadır. Gelgelelim temellendirilmemiş bilimsellik iddialarıdır bunlar. Gerçekten de kuramsal anti-hümanizm, antropolojik idealizmden ayrılmaz ve pozitivizmin bir biçimidir.

Yapısalcılığın temsilcilerine göre, felsefenin ve toplumsal bilimlerin görevi, insanı bilimsel incelemenin tamamen dışında bırakarak, en çok dil alanında biçimlenen ve dilciler tarafından açıklanan nesnel "kişiliksiz" ve "gerçekleşmemiş" yapıları incelemektir. Tarihin etkin öznesi olan insan ise ya tamamen bunun dışında bırakılmış, ya da, işleyen yapısal sistemlerinin bir vidası olarak ele alınmıştır. Yapısalcılar bu temele dayanarak, "insanın ölümü" tezlerini felsefenin konusu ilân ederler. Bu anlayışların, mevcut toplumsal yapıların devrimle yeniden düzenlenmesi gibi tarihsel toplumsal uygulamaları da konu dışında bıraktığını söylemeye gerek yok. Bu hareketsizlik ögesini mutlaklaştıran, diyalektiği önemsemeyen, açık metafizik görüşün, gerçekte, idealist bir görüş olduğu ortadadır. Bu görüş, yapıların, ideal özlükler, "aşkın gerçeklikler" (transandant), önsel (apriori) verilmiş ve düşünceyle değişik içeriğe kavuşturulmuş nitelikler olduğunu ileri sürmektedir.

Bilindiği gibi, Marksizm, gelişmenin genel diyalektik-materyalist anlayışının çerçevesinde yapısal-işlevsel tutum, yaklaşımlara karşı değildir, ancak yapısal yöntemlerin mutlaklaştırılması ve diyalektiğe karşı konulması, Marksizmin yerine yapısalcılığın getirilmesi olanaksızdır.

Marksizmin hümanist işlevi, ne "*Kapital*"de, ne de Marx'ın öteki olgun yapıtlarında da sönmediği gibi, tersine, bu yapıtlarda gerçekten bilimsel temele dayandırılmıştır.

***

Marksist hümanizmin gelişmesindeki yeni aşama Lenin adını çağrıştırır. Burjuva ideologları ve sağ revizyonistler, kuramsal anti-hümanizm ve "bilimcilik"in Lenin'in ayrılmaz bir parçası olduğu efsanesini yaratmış ve bunu büyük bir çabayla yaymaktadırlar. Antikomünistler arasında, insan idealinin Lenin'e yabancı olduğu, kişiliğe aldırış etmediği, Lenin'in her türlü hümanizme ilke olarak karşı olduğu yolunda iftira ve uydurma görüşler yaygındır. Bu görüşler gerçeği yansıtmaktan çok uzaktır. Daha önce belirttiğimiz gibi, Lenin, pratikte "yabancılaşma" terimini kullanmamıştır ve yapıtlarında, insana ve insan sevgisine ilişkin soyut düşüncelere rastlanmaz. Ancak bundan, Lenin'in anti-hümanist olduğu sonucunu çıkaramayız.

Leninizmin temelinde, elbette hümanizm, ancak proletarya hümanizmi, sosyalist hümanizm, yatmaktadır; Marksist dünya görüşünün hümanist işlevi, Lenin'de daha da geliştirilmiş ve somutlaştırılmıştır. Lenin, en büyük proletarya hümanisti olarak belirmiş ve Marx ve Engels tarafından saptanıp ortaya konmuş hümanist ideallerin uygulamada gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi için Lenin kadar çaba gösteren yoktur denebilir. Lenin'in gerek teorik ve pratik faaliyeti, gerekse, bütün yaşantısı, Rus proletaryasına, uluslararası proletaryasına ve tüm ilerici insanlığa karşılık beklemeden, kahramanca hizmet etmesinde de örnek olmuştur.

Kişilik, kişiliğin sermayenin baskısından kurtarılması sosyalist toplumun kurulması, emekçilerin komünist ahlâkla eğitilmesi, insanın her yönden gelişmesi sorunu, yani hümanizmin odağında bulunan bu sorun, Lenin'in yapıtlarında derinlemesine incelenmiş bir sorundur. Lenin, özgürlük ile zorunluluk, determinizm ilişkisi, ideal ve gerçek, sosyal eşitlik ve adalet gibi sorunlara çok önem vermiştir. Komünist hümanizm ilkelerinin daha sonraki gelişmesi, Lenin'in yaratıcı katkısı ve çalışmasıyla ortaya konmuştur.

Lenin, daha "*Halkçılığın Ekonomik İçeriği ve Bay Struve'nin Kitabında Buna Karşı Yapılan Eleştiri*" adlı yapıtında, irade özgürlüğünün bilincimizin bir olgusu olduğunu, bu yüzden de ahlâk öğretisine temel alınabileceğini savunan Mihaylovski'yi eleştiren Lenin: "Açıktır ki, toplum bilime uygulanan bu fikirler, toplumda, sınıfların sürdürdüğü savaşımı görmezlikten gelen ütopyalardan ya da boş ahlâk öğretilerinden başka hiç bir şey ortaya koymuş değildir. "Lenin, Wer-

ner Sumbart'ın Marksizm, ahlâkbilim görüşü," "nedensellik ilkesine" dayandırmaktadır ve "uygulamada ahlâk sorununu sınıf savaşımına indirgemektedir"[39] görüşüne katılmakta, "Marksizmin kendisinde, baştan sona dek ahlâk öğretisinden (etikten) iz yoktur"[40] diyen Sumbart'ın savını doğru görmektedir.

Lenin'in bu görüşleri, ancak ve ancak kapitalizmden sosyalizme geçişin yasalarını ve tarihi, idealist açıdan yorumlamalara karşı sürdürdüğü savaşımla ilgili yazıların bütünü içinde doğru olarak anlaşılabilir. Lenin, öncelikle, ahlâksal öğretisini toplumsal varlıktan koparma girişimlerine, ahlâkı sınıf dışı bir olgu gibi yorumlamaya karşı çıkmaktadır. Marksizmin "ahlâk öğretisi görüşü" yadsınmıyor, "nedensellik ilkesine" dayandırılıyor, yani, ahlâk özerk değildir, kendisini doğuran maddî toplumsal ilişkilerin sonucudur. Sınıflı toplumda ahlâk, kaçınılmaz olarak sınıfsal nitelik taşır. Komünist ahlâk proletaryanın sınıf savaşımı çıkarlarına dayanır, bu ahlâkın temelinde ise, komünizmin pekiştirilmesi ve eksiksiz kurulması yatmaktadır. Lenin'in, Rusya Komünist Gençlik Birliğinin III. Kongresinde verdiği demeçte, bu sorun geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Ancak, Marksizmde "zerre ahlâk öğretisi yoktur," görüşü nasıl anlaşılmalıdır? Biliyoruz ki Marksizm, toplumun sosyalist yoldan yeniden düzenlenmesi gerekliliğini, yalnızca ahlâk açısından, yalnızca soyut adalet ve insancılık çağrıları açısından yorumlayan görüşleri kabul etmemektedir. İşte yalnızca bu anlamda, Marksizm "ahlâk öğretisi dayanağından" yoksundur.

Bu ya da şu öğretiyi temellendirmek demek, onun gerçekliğinin bilimsel olarak sınanmasını sağlayan incelenen konunun nesnel gelişme yasalarını açıklayan ve gerçeğin biricik ölçütü olan tarihsel-toplumsal pratikte doğruluğunun saptanmasını olanaklı kılan kuramsal sistemi göstermek demektir. Lenin'in sözleriyle, toplumbilimin bilimsel olarak temellendirilmesi, tarihsel sürecin gerekliliğine dayanmaktadır.[41] Bilimsel sosyalizmin temellendirilmesi ise, toplumsal-ekonomik oluşumun kuruluşların tabi olduğu yasal düzenlilikler sistemine dayandırılmaktadır. Lenin, "Karl Marx" başlıklı yazısında, kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüşmesi gerekliğini Marx'ın "tamamen ve yalnızca çağdaş (burjuva) toplumunun ekonomik gelişim yasasından çıkardığını" gösteriyor.[42]

Lenin'in bu sözleri, bilimsel komünizmin kurucularının görüşlerine tamamen uygundur. Örneğin Engels, Marx'ın "*Felsefenin Sefaleti*" kitabının ilk Almanca baskısının önsözünde, Marx'ın hiçbir zaman, komünist istemlerini hümanizm duygularına ya da ahlâksal yargılarına dayandırmadığını belirtiyor.[43]

Ahlâksal yasalar özerk olarak varolmadıklarına, maddî üretim ve sınıfsal ilişkiler sistemi dışında, özerk başına buyruk insanların düşüncelerini, duygularını, çıkarlarını ve somut eylemlerini belirleyen ve bunların nedeni olan yasalar olmadıklarına göre sosyalizmi ahlâksal yasalarla temellendirmek olanaksızdır. Ahlâk öğretilerinde, törebilimde idealist sistemlerin kurucularının hayallerinde sosyalizmi böyle temellendirmek yatıyorsa, yaşıyorsa, o zaman sosyalizmin "törebilimsel kanıtlandırılmasının," toplumun gelişmesine ilişkin gerçek bilimle, Marksizm-Leninizmle bağdaşmaz anlayış olarak yadsınması gerekmekledir.

Marksizm-Leninizm, komünizmin başarısının gerekliğini, kaçınılmazlığını ahlâksal zorunluluklara bağlamamış (kapitalizme karşı kin ve nefret duyma, onu suçlandırma, Marksizmin ortaya çıkışından önce de vardı), kapitalizmden sosyalizme geçişin kaçınılmazlığını, sosyalizmin komünizme dönüşmesinin zorunluluğunu nesnel-tarihsel yasaların varlığıyla açıklamışlardır.

Ancak, buradan, Marksizm-Leninizmin ahlâkın, ahlâk kategorilerinin (dürüstlük, vicdan, görev duygusu vb.) önemini kabul etmediği ve ahlâksal idealleri, hümanizm ilkelerini küçümsediği sonucu çıkarılabilir mi? Bunu, yalnızca, Marksist öğretiyi bilmeyen, ya da, Marksizmi bilinçli olarak değiştirmekten yarar uman kişiler ileri sürebilir. Marksizm, ortaya çıkışından bu yana muhaliflerinin, durmadan ileri sürdükleri kadercilik, öznel etmenin rolünü küçümseme, insanı unutma vb. suçlamalarına karşı durmuştur. Gerçekte Marksizm, kişiliğin tarihteki rolünü ve ahlâksal bilincin ve hümanizm idealinin önemini hiçbir zaman yadsımamış, tersine, ilk kez öznel etmenin tarihteki rolünü, gerçek önemini bilimsel açıdan ortaya çıkarmıştır. Marksist öğretinin bu yanı, Lenin tarafından şöyle dile getirilmiştir: "Determinizm anlayışı, insanın edimlerinin zorunlu olduğunu ileri sürerek, irade özgürlüğü konusunda anlamsız masalları yadsıyarak hiç bir şekilde ne insan aklını, ne insan vicdanını ortadan kaldırmaz,

onun hareketinin, eyleminin önemini küçümsemez. Tam tersine yalnızca determinizm görüşü ciddî ve doğru değerlendirme olanağı verir, yoksa her şeyi özgür iradeye yüklemekle değil. Bunun gibi, tarihsel zorunluluk görüşü de, hiç bir biçimde, tarihte kişinin rolünü küçümsemez. Bütün tarih kuşkusuz aktif (değiştirici) kişilerin eylemiyle yaratılır."[44]

Marksizm, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını açıklayarak, tarihsel alanda, insanların eylemlerinde başarı sağlayan genel koşulları belirledi. Doğal-tarihsel yasalar olan toplumsal gelişme yasaları, insanların, geniş halk kitlelerinin eylemlerinde nesneleşir ve belirir. İnsanların bilinci, iradeleri ve duyguları olayların gidişine mutlaka etki gösterir. Tarihin akışı, belirsiz, kendiliğinden bir süreç değildir. Marksizm, toplumsal gelişmenin, asıl belirleyici yanının maddî yanı olduğunu tanıtlayarak, aynı zamanda, manevî-zihinsel etkenin önemini de açıkladı. Değişik idealleri ve duyguları kapsamında birleştiren toplumsal bilinç, yalnızca toplumsal varlığı yansıtmakla kalmıyor, bir anlamda onu, toplumsal varlığı da yaratıyor, değiştiriyor. Ancak, elbette keyfî olarak değil, tarihin nesnel yasalarına uygun olarak yaratıyor, değiştiriyor.

Tarihte, özellikle proletaryanın devrimci eylemlerinde, ahlâksal etmenin de önemi büyüktür. Ahlâksal temel olmadan, insanın, atılganlık, özverilik, dayanıklılık, sertlik gibi önde gelen manevî nitelikleri olmadan devrimler yapılamazdı.

Demek ki, Marksizm, kapitalizmin devrimle yıkımını getirecek proletaryanın sınıf savaşımının, ne ahlâksal ne de manevî dayanaklarını, hiçbir şekilde küçümsemez. Yeni toplumun kurulmasında bunların rolü oldukça önemlidir. Lenin, Plehanov tarafından hazırlanan "Sosyaldemokrat Partinin İkinci Program Taslağı" üstüne yazdığı notlarında, Marksizmin, kapitalizmin sınıf savaşımı yoluyla ortadan kaldırılmasında yalnızca maddî olanaklarıyla "yönergeleriyle sınırlı kalamayacağını belirtiyor". "... Eğer maddî dayanaklardan sözediliyorsa, ideal, ahlâksal dayanakların da eklenmesi gereklidir."[45]

Bilimsel komünizm, ortaya çıkışından bu yana, proletaryanın ve tüm emekçilerin sömürüden kurtarılması hedefini ve amacı, her insan bireyinin özgürce ve her yönden gelişmesi olan sınıfsız toplumun kurulması görevini, bu insancıl görevi ortaya koymuştur. Ne var ki, bu

görevin yerine getirilmesi, ütopik sosyalizmin tersine, kesin bilimsel araçların kullanılması koşuluna bağlanmıştır.

Lenin, Marksizmi yaratıcılıkla geliştirerek, toplumsal ilerlemenin bilimsel ölçütünü tanımlamıştır. Bu ölçüt ona göre, üretim güçlerinin geliştirilmesidir. Sosyalizm, üretim güçlerini daha hızlı geliştirebildiği ve emek üretkenliğini daha çok artırabildiği için kapitalizme karşı kesin başarı kazanacaktır. Sosyalizmin ve komünizmin başarısının en önemli ekonomik koşulu işte budur.

Bazı kez, Lenin'in bu katkısı, bu durum, tek yönlü olarak, ekonomik determinizm ruhuyla değerlendiriliyor, üstelik de, tarihsel sürecin içeriğiyle, ölçütü birbirine karıştırılarak değerlendiriliyor.

Maddî nimetleri, zenginlikleri doğrudan doğruya üreten halk kitlelerinin ve öncelikle, toplumun üretim güçlerinin, tarihin öznesi olduklarını kabul eden, Marksizm-Leninizme göre bunların durumu, tarihin bu, ya da, şu kesiminde toplumsal ilerlemenin içeriğini belirler.

Lenin, üretim güçlerinin gelişmesini, toplumsal ilerlemenin en yüksek ölçütü olarak alırken, açıktır ki, üretim güçlerini üretimin yalnızca basit bir aracına indirgemiyor, bu ölçütü, yalnızca, tekno-ekonomik göstergeler düzeyinde tutmuyor. Halk kitlelerinin çeşitli toplumsal-ekonomik kuruluşlardaki durumu, sosyal özgürlüklerinin düzeyi, emekçi kişiliğin gelişme olanakları, bütün bunlar, Marksizm-Leninizm açısından, tarihsel sürecin tayin edici içeriğini oluşturuyor.

Bununla ilgili olarak, Lenin'in "*Sosyaldemokrasinin, 1905-1907 İlk Rus Devrimindeki Tarım Programı*" adlı yapıtına baş vuralım. Burada, üretim güçlerinin gelişmesi, toplumsal ilerlemenin başlıca ölçütü olarak belirleniyor. V. İ. Lenin, bu, yapıtında, İlk Rus Devrimi sırasında değişik sınıflarca önerilen tarım programlarını karşılaştırıyor ve iki tip tarımsal evrimi inceliyor. Birinci tipten tarımsal evrim, Stolipin programında tanımlanmıştır. Lenin bu programı, açık Pomeşçik (büyük çiftlikçi) Programı diye niteliyor. Ne var ki, Lenin'in sözleriyle, bu program gerici bir program olarak nitelenemez; çünkü, kapitalizmin gelişmesini olanak dışı bırakmadığı gibi, baştan sona dek, burjuva ruhundadır ve Rus köyünü kapitalist evrim yoluna itmektedir. Bundan dolayı, Lenin, Stolopin yasalarını, bilimsel-ekonomik açıdan, ilerici olarak değerlendiriyor.

Ancak bu, devrimci sosyaldemokratların; kaba Marksistlerin temsilcileri olan Menşeviklerin istediği gibi, Stolopin yasalarının desteklenmesi gerektiği anlamına mı gelmektedir. "Hayır, diyor Lenin, üretim güçlerinin gelişmesi (toplumsal ilerlemenin bu belirleyici ölçütünün gelişmesi) adına, bizim pomeşçik tipten burjuva evrimini değil, köylü tipinden burjuva evrimini desteklememiz gerekir. Birincisi, köleliğin ve toprağa bağımlılığın (burjuva biçiminde yeniden düzenlenmesi) en büyük ölçüde korunması, üretim güçlerinin en yavaş biçimde gelişmesi ve kapitalizmin gelişmesini yavaşlatma demektir, ölçülemeyecek derecede büyük yoksulluk ve çile, geniş köylülük kitlelerinin sömürülmesi ve baskı altında tutulması dolayısıyla proletaryanın sömürülmesi ve baskı altında tutulması demektir. İkincisi, üretim güçlerinin en hızlı gelişmesi ve köylü kitlelerinin en iyi (meta üretimi koşullarında olanaklı olduğu ölçüde) biçimde varlık sürdürmesi koşulu demektir."[46]

Bu tutum, toplumsal ilerlemenin içeriğini ve ölçütünü en gerçek bilim açısından ve böylece de en derin pratik açısından değerlendirmenin önemli bir örneğidir. Şurası da çok önemlidir: ilerlemenin ölçütü, ilerlemenin içeriğiyle sıkı sıkıya bağlı olarak uygulanır ve bu, devrimci sosyaldemokrasinin taktiğini saptamanın bilimsel temelini oluşturur. Lenin "üretim güçlerinin gelişmesinin yararı" derken, yalnızca, üretim güçlerinin gelişme hızını değil, toplumun başat üretim gücü olan emekçi kitlelerinin varlığını sürdürme koşullarını da bu kapsama alıyor. Sosyal olguların bilimsel, nesnel analizi, Marksizm-Leninizmde, onların proletarya hümanizmi, sosyalist hümanizm açısından değerlendirilmesinden ayrılmaz.

İşçi sınıfının ve tüm emekçilerin temel çıkarları, toplumun, kapitalizmden sosyalizme geçişinin nesnel ekonomik yasalarına uygun olduğu için, Marksist öğretinin yanlılığı da onun bilimsel nesnelliğine, bilimsel gerçekliğine uygundur.

Soyut, sınıflar dışı denen hümanizm, Lenin'e yabancıydı. Lenin için, hümanizmin ve ahlâkın ilkeleri, kendi başına değer taşıyan başına buyruk özerk ilkeler değildir. Bu ilkeler, proletaryanın kurtuluş görevleri içinden çıkarılmıştır. Lenin, işçi sınıfının ve bütün emekçilerin çıkarlarının korunmasını, özellikle, keskinliği bakımından o zamana dek görülmemiş olan iç savaş sırasında işçi sınıfının çıkarlarının ko-

runmasını görev bilmiş ve bunun proletarya devrimcisi olmakla, proletarya hümanisti olmakla yerine getirileceğini görmüştü. O dönemde Sovyet iktidarının bazı işlevlerini kavrayamayan ve kararsızlık içinde olan Gorki'ye yazdığı mektuplarda bu görüşünü anlatmıştır.

Lenin'in verdiği dersler, Gorki'ye faydalı olmuştur. Öyle ki, Gorki, gerek Sovyet, gerekse dünya edebiyatı ve kültürüne sosyalist hümanizmin etkin bir yayıcısı olarak girmiştir. Gorki, yalnızca edebî yapıtlarında değil, öteki yazılarında da, kapitalizmin hümanizm dışı olduğunu belirtmiş, emekçilerin çıkarlarını savunmuştur. Onun çalışan, emekçi insana olan sevgisi, emekçi insana baskı yapanlara karşı duyduğu nefretle bağlı olmuştur. O, sosyalist hümanizmin en önemli belirtisinin emekçi insana sevgi, emekçi insanı sömürene kin olduğunu anlamış ve Sovyet insanlarını her zaman bu yönde uyarmıştır.

İnsanlığın tüm tarihinde, diyor Gorki, ilk kez, gerçek insan sevgisi, yaratıcı bir güç olarak örgütleniyor. "Proletaryanın bu hümanizmi, bir düşsel kurgu, bir kuram değildir, Sosyalist Sovyetler Birliği proletaryasının savaşkanlık, mertlik ve kahramanlık pratiğidir, eski burjuva ve mujik (Rus köylüsü-ç.n.) Rusyasında, "barbar" ve çok değişik boy ve uyruklar Rusyasında, bunların gerçekten kardeşliğinin ve eşitliğinin artık gerçekleşmiş olduğunu ve çok miktarda fiziksel zihinsel enerjiye dönüşme sürecinin geliştiğini, kuşku götürmez biçimde gösteren bir uygulamadır."[47]

Gorki, ayrım gözetmeden tüm insanlara uysallık, buyruklara boyun eğme ve sınırsız sevgiyi salık veren burjuva "hümanizminin" iki yüzlülüğünü, yalancılığını durmadan açıklıyordu. Hümanizm yandaşları, sözün tam anlamıyla, kapitalizmin kurbanlarına, faşizmin zindanlarında çürüyenlere ilgisiz kalamazlar; sosyal kötülüğe ve bu kötülüğü somut olarak yaratanlara karşı sürdürülen savaşıma katılmaktan geri duramazlar.

Gorki, sosyalist hümanizmin içeriğini, etkinliğini, sözle eylem arasındaki birlikteliği, düşünce ve duyguları, emekçi insana duyulan sevgiyi, emekçi insanı baskı altında tutanlara karşı duyulan nefreti en belirgin, en açık şekilde gösterebilmeyi başardı.

Sömürücülere karşı, emekçilerin düşmanlarına karşı, karşıdevrimcilere, oportünistlere, yeni toplumun kuruluşuna karşı duran her-

kese karşı nefret beslemek, devrimci nefret duygusu içinde bulunmak gereklidir, yararlıdır; bunsuz sosyalist hümanizmi olmaz, gerçek anlamda olmaz. Ne var ki, toplumsal coşkunlukların zorunlu belirtisi olan bu nefret duygusunun, kendi kendisi için nefret salt bir nefret olmaması gerektir; yönlendirilmesi, gaddarlık ve kindarlığa dönüşmemesi gerektir. Bu proletarya hümanizmi ilkelerinin özünü, sosyalist yasaları değiştirmek (tahrif etmek), yozlaştırmak olur.

Komünistlerin sözde bilinçli olarak gaddarlık, ve kin duygusu aşıladıkları, biricik savaşım yöntemi olarak terör ve zorlamayı uyguladıkları yolundaki iftiralar, anti-komünizm için klişeleşmiş savlardır. Kaba anti-komünizm gibi, sağ oportünizm de, eskiden beri, komünistlerin kana susamışlığı masalıyla burjuva takımını korkutup duruyor.

Marksizm-Leninizm büyük tarihsel deneyden hareketle, devrimci zorlamanın, eski toplum düzeni yeniye gebe olduğu zaman, bir ebelik bir silâh olduğunu ve ilerleme yandaşlarının bu silâhı kullanarak, eski düzeni korumaya kalkanların direncini kırdıklarını kanıtlamıştır. Ne var ki, zorlama ve şiddet ne kendi kendine bir amaçtır, ne de komünistlerin biricik idealidir. Lenin şunu öğretiyor: "Sosyalizm gerçekte insanlar üzerinde zor kullanmaya karşıdır. Ancak, Hıristiyan anarşistlerden ve Tolstoyculardan başka kimse bundan, sosyalizmin *devrimci* zorlamaya da karşı oldukları sonucunu çıkaramaz. Demek ki, gerici zorlamayla devrimci zorlamayı birbirinden ayıran koşulları incelemeden genellikle zorlamadan söz ediyorsan, bu demektir ki, ya devrimden vazgeçen bir düşmansın, ya da bu, demektir ki, sen hem kendi kendini, hem de başkalarını sofistlikle yanıltıyorsun."[48] Devrimci zorlama, çok kez en gaddar biçimler alan sömürücülerin zorlamasına, karşıdevrimcilerin zorlamasına karşı doğal bir çıkıştır.

Marksizm-Leninizm ilkelere bağlı olarak, mücadelede, şiddet, bu zorlama yöntemlerinin, özellikle askersel yöntemlerin mutlaklaştırılmasına; zorlamanın mutlaklaştırılmasına karşıdır. Lenin, zorlama yönteminin, devrimci zorlamanın, şiddetin yalnızca devrimin belirli aşamasında gerekli, meşru bir yöntem olduğunu söylemektedir. Sosyalist devrimin özü, kuşkusuz zorlama değildir, olumlu, yapıcı çalışmalardır, proleter kitlelerinin ve öteki emekçilerin, toplumsal yaşamın yeni biçimlerinin yerleştirilmesi savaşımına, örgütlü olarak çekilmesidir.

Rus devrimi sırasında uygulanan terör, yalnızca en son önlem değildi, aynı zamanda dışarıdan da zorlanmıştı. 1919'da Lenin şöyle diyordu: "...Terörizm suçlamaları, haklılık ölçüsünde, bize değil, burjuvaziye yüklenmelidir. Bizi teröre o zorladı. Ve terörün temel kaynağını kurutur kurutmaz onu en son sınırına indirmek için, ilk adımı biz atacağız."[49] Bilindiği gibi, Büyük Ekim Devrimi, oldukça az insan kaybıyla yapılmış ve Petrograd'daki silâhlı ayaklanma ise hemen hemen kansız olmuştu. Tutuklanan karşıdevrimcilerin elebaşları, Sovyet iktidarına karşı savaşım sürdürmeyecekleri sözünü verdikten sonra serbest bırakılmışlardı. Ve onların "söz vermelerinin" değeri sonra iyi anlaşılmıştı. Sovyet Rusya'da, proletarya diktatörlüğü, beyaz teröre, karşıdevrimci ayaklanmaya, sabotajlara, yabancıların saldırısına karşı savunmaya geçerek intikam almak isteyenleri ezdi geçti. Ne var ki, anti-komünistler bu tarihsel gerçekleri bilinçli olarak görmezlikten geliyorlar.

Marksizm, her zaman, ekonomik ilişkilerin ve tüm tarihin gelişmesini, siyasal nedenlerle ve zorlamalarla, şiddetle açıklamakta olan zorlama şiddet kuramına karşı olduğunu belirtmiştir. Çağımızda gerçekte zorlama şiddet kuramıyla öğüt verenler Maoistler olmaktadır. Bunlara göre, tarihsel gelişmenin gidişini eninde sonunda, zorlama, silâhlı savaşım şiddet belirlemektedir. Maoistlere göre, sınıflar, uluslar, devletler, siyasal bloklar arasındaki çelişkilerin savaşlarla çözümlenmesi gerektir. Onlar savaşı bu çelişkilerin çözümünde başlıca yöntem ilân etmişlerdir. Zorlama kuramının Maoist biçimi, "savaş her şeyi çözümler" ve "silah iktidar doğurur" anlayışları olarak belirmektedir.

Zorlama şiddet kuramının, niteliği bakımından öznelci idealist ve volontarist (iradeci) yöntemi, uygulamada serüvenciliğe, iç ve dış politikanın sistemli biçimde başarısızlığa uğramasına ve bu yöntemden hareket edenlerin gözden düşmesine yol açar. Zorlama toplumsal gelişmenin birincil, tayin edici nedeni olamaz; yalnızca, bir sosyo-ekonomik kuruluştan diğerine ve kapitalizmden sosyalizme geçiş koşullarında, ekonomik zorunluğun gerçekleştirilmesinin özel bir biçimi, özel bir aracıdır. Ekonomik zorunluğa uymayan, tarihsel gelişmenin nesnel yasalarına ters düşen her zorlama, her şiddet eninde sonunda, kaçınılmaz olarak, başarısızlığa yol açar. Bırakınız tüfeği, dünyanın bütün silâhları bir araya toplansa, eğer gerekli koşullar olgunlaş-

mamışsa, yeni "iktidarı" doğmaz. Maoistlerin, devrimi yapay yoldan "iteleme, hızlandırma" taktikleri ve askersel savaş yöntemleri ve araçlarını mutlaklaştırmaları, buna bağlı olarak, ülkenin iç yaşantısını askerleştirmeleri, Troçki'nin "Sürekli Devrim" kuramına çok yakın bir tutumdur ve Marksizm-Leninizm ilkelerine ters düşer.

Leninizmi kılavuz edinmiş Komünist Partisi'nin politikası, sosyalist hümanizme ve sosyalizmin ahlâkına uygundur. Marksist-Leninist Parti, emekçiler önünde, yalnızca siyasal sorumluluk değil, hümanist, ahlâksal sorumluluk da taşımaktadır. Bundan dolayı, Lenin'in hümanizm anlayışının büyük ve kalıcı bir önemi vardır ve çağımızın aklı, vicdanı ve namusu olan Komünist Partisi'nin bu Leninist ahlâk ve hümanizm anlayışından hareket etmesi gerekmektedir.

Komünist partisi, yalnızca emekçi kitlelerinin siyasal yöneticisi ve ideolojik esin kaynağı değil, aynı zamanda işçi sınıfının ahlâk düzeyindeki güvenilir otoritesi, hümanizm ideallerinin taşıyıcısıdır da. Törel saygınlık olmadan, siyasal saygınlık da olmaz. Bu, komünistlerin sarsılmaz ilkesidir.

Arkadaşça yardımlaşma, dayanışma, özveri, görev duygusu, alçak gönüllülük, bütün bunlar ve daha bir sıra olumlu ahlâksal nitelikler, Marksist-Leninist komünistin kendine özgü niteliklerindendir. Lenin'in bu konuda, S. S. Danailov'a yazdığı mektup çok ilginçtir. Lenin, Danailov'un "emekçiler kampında, sınıf içinde, sevgi, acıma, ve karşılıklı yardım" aşılanması gerektiğini yazması üzerine, soruna böyle yanaşılmasını kabul ederek şöyle diyor: "Ve sınıf içinde" de, ve öteki sınıflardan emekçilere karşı da "karşılıklı yardım" duygusunun geliştirilmesi vb. kuşkusuz ki zorunludur."[50]

Gerici güçler, tarihsel gelişmeye uymayan amaçlarına ulaşmak için geniş çapta ahlâk-dışı araçlara başvuruyorlar. Onlar "amaca varmak için her şey mubahtır" ilkesinden hareketle, yalana, dolana, iki yüzlülüğe, arkadan saldırmaya da başvuruyorlar. Emperyalizm, yalnız iç siyasetinde değil, dış siyasetinde de zorlamalara, keyfîliğe, diktaya, tehdide, askersel güce, şiddete, saldırıya başvuruyor; bu yolları, uluslararası sorunların çözüme bağlanılmasında "normal" yolları olarak görüyor.

Bunun tam tersine, komünistler en iyi yolun, üstelik kendileri

için biricik yolun, dürüst ve haklı bir politika izlemek olduğunu gösteriyorlar. Çünkü tarihsel gerçek komünistlerden yanadır. Lenin, milyonlarca insan yararına izlenen gerçekçi politikayla, ilkesiz burjuva politikacılığı arasında kesinlikle ayırım yapıyor ve politik göz boyacılığın, aldatma yöntemlerinin içyüzünü açıklıyordu; Lenin'in deyimiyle, söz ile iş arasında uyumsuzluk bulunması, eski dönemin ayırıcı özelliğidir ve bu iğrenç durum, komünist eğitim sürecinde ortadan kaldırılmalıdır.

Lenin "burjuva politikacılığının düzeyine düşmenin ve kitleleri aldatmanın"[51] komünistlere yaraşmayacağını öğretiyordu. Komünistler bu öğütten hareketle, halkın önünde her zaman doğruyu söylüyor, gerçekleri olduğu gibi nitelendiriyorlar, yengi olduğu zaman yengi var diyorlar, başarısızlık olduğu zaman yenilgi diyorlar, ödün vermek gerektiğinde bunu da açıkça belirtiyorlar. Komünistler, devrim yolundaki gizli tehlikeleri ve güçlükleri saklamıyorlar, küçümsemiyorlar, yapılan yanlışlıkları yüreklilikle gösteriyor, açıklıyor, eleştiriyor ve düzeltmeye çalışıyorlar. Yanlışlıklara böylesi bir yaklaşımı Lenin, komünistlerin partisinin, işçi sınıfına karşı yüklendiği görevi dürüstçe yerine getirmenin ölçütü olarak değerlendiriyordu. L.İ. Brejnev, "Lenin'in davası yaşıyor ve zafer kazanıyor" adlı raporunda şöyle diyor: "Partimize özgü nitelik, halkın karşısında yüksek sorumluluk duymaktır, derin ilkeliliktir. Lenin döneminde de, Lenin'den sonra da, Parti, yanlışlıkları ve eksiklikleri yüreklilikle eleştiriyordu ve eleştiriyor. Parti, parti ve devlet yaşantısında, sosyalizmin ilkelerinden ve demokraside Leninist ilkelerin bozulmasına yol açan kişiye tapınmayı, kişinin yüceltilmesini şiddetle eleştirmiş, toplumsal olaylara bilimsel yaklaşım yerine, hazırlık yapmadan yaklaşım getiren öznelciliği kesinlikle yadsımıştır. Parti, halka, ne denli ağır olursa olsun gerçekleri söylüyor."[52]

Marksist-Leninist sosyalist hümanizm, nitelik bakımından yeni hümanizm ideallerinin gelişmesinde yüksek bir aşamadır.

Marksist-Leninist hümanizmin kendine özgü özellikleri nelerdir?

Birincisi, bilimselliğidir. Hümanizm ilkeleri, ilk kez, tarihsel gelişmenin nesnel yasalarından çıkarılan sonuçlar olarak ele alınmış ve tarihin materyalist yorumuyla bağ içine sokulmuştur. Hümanizm iş-

levi, bilimsel işlevden, diyalektik-materyalist dünya görüşünden ayrılmaz.

İkincisi, sosyalist hümanizmin yanlı olduğunu, sınıfsallık niteliğini gizlememesidir. Sosyalist hümanizm, proletarya hümanizmidir. İşçi sınıfının tarihsel görevi, kendi kurtuluşunu sağlamakla, bütün insanlığı da baskı ve sömürüden, özel mülkiyetin doğurduğu kötülüklerden kurtarmaktır. Proletarya hümanizmi, sömürülenle sömüreni, emekçiyle çalışmayanı, tembeli, kurbanla kurban alanı aynı toplumsal değerde tutamaz, emekçi insana sevgi, emekçi insanı baskı altında tutanlara nefret besler, barışın, demokrasinin ve sosyalizmin düşmanlarını insan düşmanı sayar.

Üçüncüsü, sosyalist hümanizm soyut değil, somut bir hümanizmdir. Sosyalist hümanizm, kişiyi, sınıf dışında soyut olarak değil, somut tarihsel, sınıfsal konumda ele alarak değerlendirir. Sosyalist hümanizm, yalnızca sınıfa dayalı, yanlı olma yönünden değil, somut tarihsel uygulamaya, pratiğe dayanan ve insan davranışını, hümanizmin düzeyini saptamaya yardım eden somut ölçütü yarattığı için de somut bir hümanizmdir. Toplumsal ilerlemenin olgunlaşmış görevlerinin yerine getirilmesine, komünizmin zafer kazanma savaşımına, barış, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyal adalet savaşımlarına, pratik olarak katılma hümanizmin ölçütünü verirler. Bu savaşımlara katılışın derecesi, eninde sonunda, bireyin hümanistliğinin de derecesini belirlemektedir.

Dördüncüsü, sosyalist hümanizmin somut pratik hümanizm olmasıdır. Sosyalist hümanizm, genel olarak insanın ne olduğu, sonunun ve onun değişmez kabul edilen özünün, doğasının ne olduğu sorusunu, bu soruların kuramsal düşün odağını, emekçilerin kurtuluş yollarının bilimsel olarak saptanması, sosyalist ve komünist toplumun pratik olarak kurulması alanlarına kaydırır. Marksist hümanizmin pratiğe bağlı oluşu, onu, bir sıra burjuva ve küçükburjuva hümanizm anlayışlarından, çok kez yalnızca sözde kalan bu tür hümanizm sistemlerinden ayırır. Sosyalist hümanizm, etkinlik demektir, savaşım demektir, kavga veren, savaşım sürdüren ve zafer kazanan hümanizm demektir. Sosyalist hümanizmde, idealler ile bunların gerçekleştirilmesi arasında uygulama ile kuram arasında uyumsuzluktan söz edilemez. Sosyalist hümanizm, yandaşlarını, savaşıma, bazı kez çetin,

güçlüklerle, kurban vermelerle geçen savaşımlara sokar. Savaşımın verdiği sevinç, zaferin verdiği sevinç, bir şey meydana getirmenin verdiği sevinç, burjuva dünya görüşünün tanımadığı, ulaşamadığı, rastlamadığı bir sevinçtir. Sosyalist hümanizm kendine özgü bir niteliği olan iyimserliği de, işte bu duygudur. Lenin, çarlığa ve kapitalizme karşı sürdürülen çetin savaşım koşullarında, hiçbir zaman emekçilerin yakın zaferine olan inancını ve güvenini kaybetmemiştir. Şöyle diyordu: "İşçi sınıfı, ölmüyor, tersine büyüyor, gelişiyor, güçleniyor, erkekleşiyor, birleşiyor, öğreniyor ve savaşımda çelikleşiyor. Biz, toprağa bağımlılık, kapitalizm ve küçük üretim konusunda kötümseriz, ama işçi sınıfı hareketi ve amaçları konusunda çok iyimseriz. Biz, artık, yeni yapının temelini atıyoruz, çocuklarımız yapıyı tamamlayacaklar."[53]

Beşincisi, Marksist hümanizm kolektif nitelik taşır, bireyin kolektifle sıkı sıkıya bağlı olmasından, toplumla bağlı olmasından ve bilimsel olarak tanıtlanmış, sosyalizmin pratiğiyle kanıtlanmış görüşten, yani, bireyin ancak toplum içinde ve toplum aracılığıyla özgür olarak, her bakımdan gelişebileceği ve mutlu olabileceği görüşünden hareket etmesidir. Çağdaş burjuva hümanizminin bir sıra ögelerini taşıyan bireycilik ve bencillik ruhu, Marksist hümanizme yabancıdır.

Ve nihayet, Marksist hümanizm, proletarya enternasyonalizminden, sosyalist enternasyonalizmden ayrılmaz ve milliyetçiliğe, ırkçılığa, şovenizme karşı, insanlık düşmanı her türlü akıma ve gericiliğe karşı savaşım sürdürür.

Marksist-Leninist hümanizmin bu nitelikleri, ya da, ilkeleri, sosyalist toplumun somut yaşantısında açıkça görülmektedir.

Dipnotlar:

1. V.İ.Lenin, C.2, s.13.
2. K. Marx-F. Engels, C. 2, s. 344.
3. K. Marx-F. Engels, C. 2, s. 350.
4. K. Marx-F. Engels, C. 2, s. 487.
5. *Antologiya*-Mirovoy Filozofii ve Çetireh Tomah. T. 3. M., "Mıilsl" 1971. s. 630. Rusça.

6. K. Marx-F. Engels, *İz Rannıih Proizvedeniy*, M. Gospolitîzdat, s. 529.
7. K. Marx-F. Engels, *İz Rannıih Proizvedeniy*, s. 588 Rusça.
8. Aynı eser, s.7273
9. K. Marx-Engels, C. 3, s. 5.
10. K. Marx-F.Engels, C. 5, s. 54.
11. K. Marx-F.Engels, C. 49. s. 390.
12. Fransız Marksist filozoflarından Lucien Sèvee "*Marksizm ve Kişilik Kuramı*" adlı kitabında, Marx'ın görüşlerinin nasıl değiştiğini geniş biçimde inceliyor.
13. K. Marx-F.Engels, C. 3, s. 33· 34.
14. K. Marx-F.Engels, C. 21, s. 303.
15. K. Marx-F.Engels, C. 3, s. 265.
16. K. Marx-F.Engels, C. 3, s. 265.
17. K. Marx-F.Engels, C. 23.
18. K. Marx-F.Engels, C. 4, s. 451.
19. K. Marx-F.Engels, C. 46, s. 508.
20. K. Marx-F.Engels, C. 46, s.100.
21. K. Marx-F.Engels, C. 26, s. 385.
22. Pier Daninos, *Yarbay Tomson'un Anıları - Bay Blo Diye Biri*, Moskova. Rusçası, s. 163164.
23. Aynı Roman.
24. Lenin, Marx ve Engels'in "*Kutsal Aile*" kitabını özetleyerek, Marksizmin ustalarının "yabancılaşma" dan söz ettikleri sonucunu çıkarıyor. Bakınız; V. İ. Lenin, "*Felsefe Defterleri*," c. 38, s. 9'dan sonra.
25. V.İ.Lenin, C. 25, S. 408.
26. V.İ.Lenin, C. 21, s. 63.
27. V.İ.Lenin., C. 25. s. 413.
28. K.Marx-F.Engels. C. 13, s. 493.
29. K.Marx-F.Engels, C. 23, s. 763.
30. K.Marx-F.Engels, C. 23, s. 720.
31. K.Marx-F.Engels. C. 23. s. 255.
32. K.Marx-F.Engels. C. 25, II. bölüm, s. 365.
33. K.Marx-F.Engels. C. 26, II. bölüm, s. 121.
34. K.Marx-F.Engels. C. 16, s. 252.
35. K. Marx-F.Engels. C. 17, s. 553.
36. V.İ.Lenin. C. 1, s. 138.
37. L. Althusser. *Pour Marx*, Paris, 1965, s. 236.
38. Lucien Sèeve, *Marksizm ve Kişilik Kuramı*.
39. V.İ.Lenin, C. 1, s. 445.
40. V.İ.Lenin, C. 1, s. 445.
41. V.İ.Lenin, C. 4, s. 193.
42. V.İ.Lenin, C. 21, s. 61.
43. K.Marx-F.Engels, c. 21, s. 181.
44. V.İ.Lenin. C. 1. s. 156157.
45. V.İ.Lenin, C. 6, s. 41
46. V. İ.Lenin, C. 13, s. 244.

47. M.Gorki, *Sobranie Soçinenıiy Tridtsati Tomax*. c. 27, s. 235.
48. V. İ.Lenin, C. 28, s. 291.
49. V.İ.Lenin, C. 30, s. 172.
50. V. İ.Lenin, C. 53, s. 187.
51. V.İ.Lenin, C. 27, s. 240.
52. L.İ.Brejnev, "*Lenin'in Davası Yaşıyor ve Zafer Kazanıyor*," s. 49.
53. V.İ.Lenin, C. 19, s.231

İKİNCİ BÖLÜM

HÜMANİZM VE ÇAĞIMIZDA İDEOLOJİ SAVAŞIMI

Hümanizm sorunu, insan sorunu, insanın değeri, insan varlığının anlamı ve amacı sorunları, sosyalizmle kapitalizm güçleri arasında sürdürülen ideolojik savaşımın en "sıcak noktaları"dır. İnsan adına ve insanı korumak amacıyla ileri fikir sürmeyen kalmış mıdır ki! Çağdaş burjuva ideologları da, hümanizm görüşleri diye niteledikleri çok değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Varoluşçular, Yeni-Tomacılar, kişiciler (personalistler), Teilhardistler de hümanizmden dem vuruyorlar. Azılı anti-komünistler, niyetlerini hümanizm arkasına gizlemeye çalışıyorlar. "Etikçi sosyalizm" ve soyut-idealist insan öğretisi, çağdaş sosyalreformizmin başlıca kuramsal temelini oluşturuyor. Sağ revizyonizm de, "güler (insan) yüzlü sosyalizm" giysisi içinde dolaşıyor ve sözde Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerde yerleşen "idari," "bürokratik" sosyalizme karşı bu "güler yüzlü" sosyalizmi koyuyor.

Hümanist idealler ve ilkeler savıyla ortaya çıkan bazı burjuva ve küçükburjuva görüşlerini, en tipik olanlarını ele alalım.

1. Hümanist Rolündeki Tekelci Savunucular

Son zamanlarda, burjuva ideolojisinin gelişmesinde, kendisine özgü niteliksel bir eğilim görülüyor. Kapitalizmin savunucuları, insanların uslarını ve yüreklerini kazanma kavgasında, sık sık sözde anti-kapitalist ve uydurma sosyalist görüşlere başvuruyor ve "sıradan insanın" koruyucuları ve hümanizm savaşçıları pozunu takınıyorlar. Bunların çağdaş burjuva düzeninin bütün organizmasını kaplayan uz-

laşmaz çelişkileri ve onmaz yaraları susmakla, görmezlikten gelerek geçiştiremeyecekleri kesindir. Bazı kez, çağdaş tekelci devlet kapitalizminin kibar adı olan "sanayi toplumu" na ilişkin eleştiri sözleri de dökülüyor ağızlarından; ancak bu yapmacık eleştiriler, kapitalist düzenin temellerine yönetilmiş de değil; olsa olsa, ortaya çıkan sonuçlar eleştiriliyor, "sanayi toplumunun" çelişkilerinin ve anlaşmazlıklarının nedenleri, kökenleri ise gizleniyor, maskeleniyor. Onlara göre bu "karışıklıkların" nedeni, kapitalizm değil (çünkü artık kapitalizm sözde tarihe karışmıştır) "sanayi uygarlığının" bazı eksiklikleridir.

Bu tür kuramlar boşlukta büyümez, yalnızca sınıfsal değil, bilgi teorisine uzanan kökeni de vardır. Başka bir deyimle, gerçeği çarpıtan ve mistikleştirip yansıtan bu görüşler, çağdaş tarihsel dönemin bazı yasa ve belirtilerini de çarpıtıyor, yanlış değerlendiriyor. Daha somut söylersek, bu tür görüşler, çağdaş bilimsel-teknik devrimin özelliklerini tamamen ters yorumluyorlar.

Bu görüşleri ileri sürenlerin dayandığı noktalar şunlardır:

Bunlar, bilimin ve teknolojinin gelişmesinin, toplumsal düzenin niteliğine, belirli üretim ilişkileri sistemine bağlı olmadığını kabul ediyorlar. Bilim ve teknoloji, yalnızca özerk bir güç değil, aynı zamanda bütün toplumsal değişikliklerin yaratıcısıdır. Demek ki, bu anlayış ve görüşler, çağdaş burjuva toplumbiliminde çok yaygın olan ve materyalist, bilimsel anlayışla bağdaştırılamayan teknolojik determinizmin başka biçimleridir.

Bu kuramları savunanlar, bilim ve teknolojinin gelişmesinin ("yeni sanayi devrimi") kapitalizmi, gerek sosyalizmden, gerekse kapitalizmden "farklı," her iki düzenden de "üstün" bir "sanayi düzenine" dönüştürdüğünü ileri sürüyorlar. Onlara göre, "sanayi toplumu," sınıf savaşımını, geniş kitlelerin yoksulluğunu, işsizliği aşmış, ya da, hemen hemen aşmak üzeredir. Dahası, sosyalist ülkelerde gelişmekte olan bilimsel-teknik devrimin, bu ülkeleri "sanayi toplumuna" dönüştüreceğini, sosyalist toplumsal ilişkilerde kayma yaratacağını, birbirine karşıt bu iki sosyal sistemi, burjuva düzeni temeline dayanmak koşuluyla, melez bir başka toplumda, "tek bir sanayi toplumunda" birleştireceğini olası görüyorlar. Demek oluyor ki, onlar, birçok burjuva ideologunun kalbine çok yatkın olan bir kuramı, kapitalizmle sosyalizmin birbirine yakınlaşması kuramını benimsiyorlar. Oysa bugün,

bu kuramın bilim dışı, anti-komünist niteliği açıklanmıştır.

Bu ideologlar, mutlu bir gelecekten söz ediyor, hümanizmin gerçekleşeceği bir geleceği vaadediyorlar. Onlara göre, bu gelecek, çok uzak değildir. XXI. yüzyılın başlarında bir yerde, bilim ve teknoloji, "sanayi toplumunu," daha önce görülmemiş, yeni bir topluma, genel mutluluk toplumuna dönüştürecekmiş. Bu geleceğin gerçekleştirilmesi için, ne sınıf savaşımına, ne devrime gerek vardır diyorlar. Her şey, öznel etmenin etkinlikle katılışı olmadan, bilim ve teknoloji tarafından kendiliğinden çözümlenecektir. Olsa olsa, küçük reformlar öngörülebilir ki, bunlar da varolan sosyal yapıya ve toplumsal kuruluşlara hiçbir zarar getirmeyecektir.

Örneğin, Batı Almanyalı H. Bussiek, devrimin değil, sayısız ve sürekli reformların, sosyal yaşantıda "yeni niteliğin" belirmesine, özgür ve insancıl bir toplumun kurulmasına yol açabileceğini sanıyor. Şöyle diyor: "Bugün insanların yaşamının insancıllaştırılması ve toplumda demokrasinin baskı altına alınması sürecini önlemek yolunda küçük adımlar atabilmek için... varolan kuruluşlarla işbirliği yapılması"[1] zorunludur.

Tanınmış Batı Alman Marksologlarından, hıristiyan filozof İ. Fetcher de bu görüşe katılarak şöyle diyor: "Yeni dünyaya sıçrayış, yalnızca yavaş yavaş olabilir." Fetcher'e göre, boş zamanın nicel olarak artışı, çalışmanın önemli ölçüde kolaylaşmasına yol açacak ve sonuçta "sanayi toplumunda nitelik değişikliği olacaktır."[2]

Fetcher'in düşüncesine göre, böylesi bir toplumda, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin hiçbir önemi olmayacaktır. Bu hıristiyan anti-komünist, "yeni insanlığa" örnek olarak da, Amerikan hippi hareketini göstermektedir.

Buriuva toplumbiliminin yeni alanı olan burjuva fütürolojisinin yani geleceğin biliminin, zemini üzerinde de bu tipten düşünceler geliştirilmektedir.

Fütürologlar geleceğin toplumuna, "teknolojik," "örgütsel," "kitle toplumu," "tüketim toplumu," "etkin toplum" "boş zaman toplumu," "üçüncü uygarlık" vb. gibi adlar vermektedirler. En çok "sanayi toplumu" ve "teknotronik" toplumu adları yaygındır.

Birçok profesyonalist anti-komünist de, fütürolojik görüşlerin

hazırlanışına etkinlikle katıldılar, Örneğin, ünlü anti komünist Kan tarafından yönetilen ABD'de basılan birçok cildi kapsayan "*Gelecekten Görüntüler*" kitaplarında, Birleşik Amerika, başlıca amaçları en çok zevki almak olan işsiz güçsüz tüketicilerin "neşeli ve çekici" toplumu olarak, geleceğin toplumuna örnek gösteriliyor.

Başka bir ünlü toplumbilimci ve Sovyetolojist Amerikan antikomünisti olan Z. Brzezinski, odağında, rasyonel hümanizm idealinin bulunduğu "teknotronik toplumu" için uğraşmaktadır. "*İki Yüzyıl Arası. Teknotronik Çağında Birleşik Amerikanın Rolü*"[3] adlı kitabı bu konuyu içermektedir.

Sanayi sonrası (postendüstri), ya da Brzezinski'nin terimini kullanırsak, "teknotronik toplum," sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik bakımından, yeni teknolojinin ve özellikle, bilgisayarların, elektroniğin ve kitlesel iletişim araçlarının doğrudan doğruya etkisiyle biçimlenmektedir. Bu anti-komüniste göre, geleceğin toplumunda sanayileşme süreci, toplumsal değişikliklerde, bir bütün olarak ayırtkan ve belirleyici etken rolünü oynamayacaktır. Anında en bileşik sosyal ilişkileri bile inceleyebilecek bilgisayar teknolojisi ve insan üzerinde denetim kurmaya yarayan yeni biyokimyasal araçlar, insanların istedikleri toplumsal gelişme yönünü bilinçli olarak seçebilme olanağını çok genişletecektir. Yeni kalkülasyon yöntemleri ve enformasyon araçlarının kullanılması olanağı, insan zekâsının ve doğrudan öğrenmenin toplumsal önemini arttırıyor. Ona göre, bilim, manevî zihinsel değerlerin önemini, azaltmaktan çok, artırıyor, ancak bu değerlerin, "sanayi çağının çok ham, çok ilkel ideolojilerinin" dışına çıkan kavramlarla tanımlanmasını gerektiriyor.

"İlkel" ideolojiler derken, Brzezinski, öncelikle, kendisine göre, "teknotron çağının" ortaya koyduğu sorunlara sözde yanıt veremeyen Marksizmi gösteriyor. Ona göre, "kapitalizm," "demokrasi," "sosyalizm" ve "komünizm" terimleri, artık, değişik yerleşik görüşleri aslına uygun biçimde yansıtmaktan uzaktırlar. Ona göre, bütün dünya için geçerli bir perspektif veren yeni "entelektüel sentez"e her ne denli gereksinme varsa da, "teknotron toplumu" genellikle ideolojiye gereksinme duymaz. Brzezinski, kitap üzerinde Marksizmle hesaplaştığını düşünmekle birlikte, "Batıda" olumlu (pozitif) fikirlerin ve ilerici amaçların yokluğu karşısında duyduğu endişeyi de gizleyemiyor.

Brzezinski'nin anti-ideolojik ve teknokratik hayalleri, somut gerçeklerle karşılaşır karşılaşmaz sönüp gidiyor. Teknotron ütopyası da, Marksizme karşı sürdürdüğü saldırılar da, Brzezinski'nin ideolojik konumunun sınırlarını, tekelci devlet kapitalizmini savunan bu azılı anti-komünistin amacının ne olduğunu gösteriyor.

Devletle bütünleşmiş tekelci kapitalizmi haklı bir düzen gibi göstermeye çalışan Brzezinski, bu düzeni kendi adıyla belirlememeyi yeğliyor. Ona göre, kapitalist düzen yoktur, "sanayi toplumu" vardır. Ve bu toplumda, mülkiyet sorunu, sözde denetim ve düzenleme sorununa dönüşmüş, sömürü sorunu, yani kapitalist mülkiyetten ileri gelen sömürü sorunu ise, ücretli işçilerin ekonomiye katılmalarına ve psikolojik esenlik ve mutluluk duymalarına ilişkin yeni sorunlar tarafından ortadan kaldırılmış, geriletilmiştir. Yine ona göre, burjuva devleti, toplumsal ilişkileri adalet ve hümanizm ruhunda yeniden düzenleyen başlıca araç olmuştur.

Bu savunmacı tablonun, gerçeğe uymadığı açıktır. Brzezinski'nin kendisi bile, "sanayi toplumuna" (yani çağdaş kapitalizme) özgü olan niteliğin, "plütokrat seçkinlerin" egemenliği olduğunu kabul etmek zorunda kalıyor. Böyle olduğuna göre, Marksizmin kendisi tarafından bilimsel analizi yapılan bir düzeni tanımlamakta olan "kapitalizm" teriminin arşive gönderilmesi erken olmuyor mu? Ve, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin yalnızca hukuksal düzeyde geçerli bir hayale, sömürü sorununun ise "ücretli işçilerin psikolojik esenliği" sorununa dönüştüğünü ileri sürmek gerçek ilkellik değil mi?

Varolan kapitalist düzeni överek ele almak Brzezinski'ye ve öteki gelecekbilimcilere, bu düzenin daha sonraki gelişme yollarını doğru olarak belirlemede engel teşkil ediyor. Fütürologlar, gerek bilimsel-teknik devrimi, toplumsal düzenin niteliğinden ayırarak, gerek onun sosyalizm ve kapitalizmdeki toplumsal sonuçları arasındaki ayrılığı görmezlikten gelerek bu devrimin yönsemelerini tek yanlı yorumluyor ve böylece geleceğin sanayi sonrası ya da "teknotron toplumu" dedikleri toplumu ütopik bir tablo içinde çiziyorlar.

Onlara göre, bu kibernetik cennetin baş sorunu üretim değil, tüketim olacaktır, "plütokratik seçkinler" iktidarı, herkesin mutluluğu için çalışan entelektüel teknokratlara geçecek, yurttaşların en önemli kararlara katılmaları gerçekten sağlanacak, eğitim, öğretim herkese

ait olacak, kültürel devrim yapılacak, özgürlükle eşitlik arasında uyum olacak, vb.

Brzezinski'ye göre, Birleşik Amerika'da, artık "teknotron devrimi" başlamış bulunuyor. Bu devrim, ne ekonomik ilişkilerin yapısına, ne de siyasal iktidarın niteliğine dokunmadan, ülkeyi altın çağa, mutluluk çağına ve özgürlüğe götürecekmiş. "Teknotron devriminin," eşitlik ve özgürlük arasında uyum kurması, birbirine bağlaması gerekecekmiş. Ancak Brzezinski şu uyarıda da bulunuyor: "Bu uyumlama, birdenbire gerçekleştirilemeyen bir süreçtir, ileride, bir yirmi, otuz yıl içinde, başarısızlık ve üstelik gerginliğin artması, çok olasıldır ki, beklenebilir. Buna karşın, coşkun polemikler yüzünden, çok kez açık olarak görülmese de, doğmakta olan akılcı hümanizm, Birleşik Amerika'nın şu sırada yaşadığı kültür "devriminin" bir parçasıdır... Bugünkü kültür devrimi, siyasal reformlarla bağlı olarak, çok sayıda yurttaşta eşine rastlanmaz bir tatmin duygusu yaratarak, giderek, kişi özgürlüğünü genişletebilir ve bilgiyi toplumsal ve ırksal eşitçiliğin (egalitarizm) temeli kılarak, eşitlik kavramına daha çok önem verebilir."[4]

Brzezinski ve öteki fütürologların ileri sürdüğü bu teknokratik reformizm ütopiktir; çünkü, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını görmezlikten gelmektedir; gericidir, çünkü, çağdaş insanlığın toplumsal ilerlemesinde baş engel olan tekelci devlet kapitalizmini, olduğu gibi korumak istemektedir. Zaten başlıca amaç da budur.

Brzezinski'nin "Teknotron" toplumu üstüne çizdiği pembe tablo, tekelci devlet kapitalizminin kötülüklerini örtmeye yetmemektedir. Örneğin, bu toplumda "orta sınıfların alt katmanlarından olan milyonlarca sanayi işçisinin (göreli olarak güvenceli ancak potansiyel yönden amaçtan yoksun) psikolojik mutluluğu, esenliği sorunu büyüyen bir sorun olacaktır. Demek ki, "Teknotron" toplumu sınıfsız bir toplum değildir ve sosyal yapısı, çağdaş kapitalizmin sosyal yapısından, ilkesel olarak, hiç de farklı değildir. Böyle olduğuna göre, Brzezinski'nin bütün güvencesine karşın, sermayenin iktidarı yerine, bilginlerin ve mühendislerin iktidarı getirilemez. Daha sonra öğreniyoruz ki, "teknotron" toplumunda, en yeni iletişim teknolojisinin yardımıyla "insanların duygu ve düşüncelerinin işlemi" yapılacak. Ancak, yazar, bu iletişim araçlarının kimlerin mülkiyetinde olacağını ve kim-

lerin yararına kullanılacağını belirtmiyor, bu yönü susmakla geçiştiriyor. Brzezinski'nin, "teknotron" toplumunda politikanın ve politik partilerin rolünün azalacağı biçimindeki düşüncesi inandırıcı değildir; çünkü, politika, ekonominin aynasıdır ve "teknotron" toplumunda, bu kuramın yandaşlarının yazdığına bakılırsa, ekonomi de, uzlaşmazlık yapısını koruyacaktır.

Burada, burjuva fütürologlarının ileri sürdüğü bu, ya da şu, bilimsel-teknolojik olasılıkları incelemeye gerek yoktur. Bilim ve teknolojinin gelişme olanakları sınırsızdır. Daha doğrusu, bu olanakların sınırını doğanın nesnel yasaları belirlemektedir. Bu yasalara aykırı olmayan her şey olabilir. Burjuva ideologlarının fütürolojik incelemelerine gelince, bu incelemelerin, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına uymadığını, uzlaşmaz çelişkili olduğunu ve gerici, ütopik incelemeler olarak tanımlanmaları gerektiğini söylemeliyiz.

Bilim ve teknolojinin gelişmesini, toplumsal düzenin niteliğinden ayıramayız, bilim ve tekniğin gelişmesini etkileyen üretim ilişkilerinin türünü görmezlikten gelemeyiz, bilimsel-teknik devrimin sosyalizm koşullarındaki toplumsal sonuçlarıyla, kapitalizm koşullarındaki toplumsal sonuçları arasındaki ayrılığı gözden ırak tutamayız. Öte yandan, bilim ve teknolojinin kendiliğinden, otomatik olarak, yani, partinin yönetimindeki ve ilerici kuramla silâhlanmış işçi sınıfının ve emekçi kitlelerinin etkin, devrimci yeniden düzenleme eylemi olmadan, kapitalizmi, bir tür kapitalizm sonrası topluma, sanayi toplumuna ya da süper sanayi toplumuna dönüştürmesi beklenemez.

Tekelci burjuvazinin, ilerideki "süper sanayi toplumunda" bütün iktidarı, başlıca görevi, bu toplumun üyelerine azami konfor, zevk ve neşe sağlamak olan, bencilliği aşmış teknokratların eline teslim ederek, gönüllü olarak politik ve ekonomik gücünden vazgeçeceğini düşünmek safdillik (eğer bu da safdillikse) olacaktır.

Bazı kez burjuva ideologları da, fütürologların incelemelerindeki kuramsal temel yoksunluğunu kabul etmek zorunda kalıyorlar. Örneğin W. Rostou (ekonomik kalkınmanın beş aşaması kuramının kurucusu), "*Politika Ve Büyümenin Aşamaları*" adlı yeni kitabında, "yüksek kitlesel tüketim" aşaması olan, beşinci aşamadan sonra ne olacak sorusunu ortaya koyuyor. Şöyle diyor: "Aradan on yıl geçmesine karşın, biz, insanın yaşam koşullarını nitelikçe iyileştirecek yol-

lar arama ("nitelik arama") olarak değerlendirilebilecek bu büyüme aşamasının sonrasının sorunları ve olanakları üstüne daha fazla birşey bilmiyoruz."[5] Rostou kabul ediyor ki, her şeye karşın, yakın bir gelecekte, önümüzdeki yıllarda, nitelik arama aşamasının gündeminde bulunan devlet çapında önemli maddeleri çözüme kavuşturma umutları hiç de iç açıcı sayılamaz. Birleşik Amerika'da "yüce toplum" kurma sloganının yenilgiyle sonuçlandığını saptayan Rostou, Amerikan toplumunun gelişmesindeki engelleri ve sayısız toplumsal çelişkileri belirtiyor. "Biz, yaşamın niteliğini arama, ya da, kişisel yaşamı zenginleştirme üstüne çok az şey biliyoruz, bildiklerimiz ise hiç de güven verici, inandırıcı değil."[6] "Sanayi toplumu" kuramını ve iki sistemin yaklaşması (konverjans) kuramını kuranlardan biri olan Rostou'un üzüntüsüne katılmamak güç!

Burjuva "hümanistleri"nin bu tür görüşleri, dev tekellerce de rağbet görmemektedir. Çünkü tekeller bu tür kuramların daha çok reklam niteliğinde olduğunu biliyorlar ve bu yüzden de onlara pek itibar etmiyorlar. Tekeller, kapitalist üretimin amacının kâr elde etmek değil de, halkın gereksinmelerini karşılamak olduğunu savunan ilkelere kuşku ile yaklaşıyorlar. Bavarya Sanayiciler Birliği başkanı R. Rodenstock'un şu itirafı bu anlamda ilginçtir: "... Sanayicinin birinci yükümlülüğü, firmasına en büyük ekonomik başarıyı sağlamak ve uzun süre varlığını korumasını en iyi biçimde güvence altına almaktır... Ekonomik yaşamın gerçek durumuna uygun düşmeyen düzmece hümanizm hayali kadar, tehlikeli birşey yoktur."[7]

Bundan daha açık ve iyi söylenebilir mi! "Ekonomik yaşamın gerçek durumunun" kendisi, yani, kapitalizmin nesnel ekonomik yasaları, üretim sürecinde, insanlar arasında hümanist ilişkilerin bulunmasını olanaksız kılıyor. Başka bir sözle, kapitalizm koşullarında insan eylemlerini belirleyici üretimde, hümanist ilişkiler olamaz. Hümanizm gerçekten amacı kâr olan, insanın gereksinmelerini karşılamayı değil, -insanın özgürce ve her yönden gelişmesini değil- kâr amacı güden, kapitalist ekonomi sisteminin "dışında" bulunuyor.

Tekellerin savunucularının "düzmece hümanist hayalleri, ucuz propaganda malzemesidir; burjuvazi, bu propagandanın iyi nitelikte olduğuna inanmasa da, onun geniş biçimde yayılmasını istemektedir, bunda çıkarı bulunmaktadır.

2. Küçükburjuva Hayalleri

Küçükburjuvazinin birbirine karşıt iki yüzlü durumu, sürekli olarak işçi sınıfıyla büyük burjuvazi arasında ikircikli bir tutum takınması, küçükburjuva ideologlarının bilinçlerinde iç çelişkilerin, seçmeciliğe dayalı tasarımların ve her türlü hayal, yanılgı ve ütopyanın doğmasına yol açar. Küçükburjuva ideologu, çok kez, kapitalist üretim biçiminin çelişkilerini görebilmekte, tekellerin egemenliğini şiddetle eleştirmektedir. Bu, onun görüşlerinin güçlü yanıdır. Ne var ki, onun programı, ütopiktir, gericidir; çünkü küçükburjuva ideologu, ya geriye dönmeye, büyük sermayenin gelişmesiyle bozulan, yıkılan eski küçükburjuva ortamını geri getirmeye çalışmakta, ya da, küçükburjuva koşullarını varolan tekelci devlet kapitalizmi sistemine uyarlamak istemektedir. Bilimsel sosyalizmi ve sosyalist düzeni kabul etmeyişi yüzünden, çok kez anti-komünizmin kucağına düşmektedir.

Küçükburjuva ideologu, herkesten daha çok, insandan ve insanlıktan sözetmeyi, hümanizm üstüne, ölmez değerler üstüne konuşmayı sevmektedir. Ancak, onun hümanizm ideali soyuttur, ütopiktir; idealize sözlerden hareket etmektedir ve bundan dolayı da, olayların somut akışını değiştiremez. Öte yandan, küçükburjuva ideologunun bu gevezeliği, Marksizmin son sözü olarak gösterilmek istendiğinde, gerçek, hümanist, demokratik ve sözde sosyalist kılıkla sunulduğunda, çok daha tehlikeli olmakta ve Marksizmin revizyona uğratılması aracına, sosyalist düzene ve komünist harekete karşı savaşım aracına dönüşmektedir. Tekelci burjuvazinin ve onun propaganda aygıtının, bu ideolojik politik silahı, çağımızdaki ilerici güçlere karşı savaşımda ustaca kullandığını kabul etmemiz gerektir.

Küçükburjuva hümanizminin özel bir biçimini, Marx' ın rastgele seçilmiş belirli görüşlerini Freud'un' modernleştirilmiş ruhsal çözümlemesiyle (psikoanaliziyle) incelemeyi deneyen Amerikan toplumbilimcisi filozof Erich Fromm'da buluyoruz.

Fromm, kendi görüşlerini "diyalektik," "kozmopolit hümanizm," "etik hümanist" diye nitelendirerek, Marksizme yaklaştırmaya çalışıyor. Ancak Marx'a yaltaklanmasına karşın, Marksizmi, biçimsel ve insanbilimci (antropolojik) açıdan yorumlamaya kalkıyor; bu öğretinin devrimci, ve gerçek yenilikçi özünü değiştiriyor. Marx'ın sosyalist devrim, proletarya diktatörlüğü, tarihsel sürecin nesnel zorunlulu-

ğu konusundaki vd. görüşlerini "boş sözler" diye niteliyen Fromm, bilimsel komünizmin bu kuramcısını felsefî antropolojizmin ve soyut küçükburjuva hümanizminin temsilcisine dönüştürmeye yelteniyor.

Fromm'un eklektizmi (seçmeciliği) şurada beliriyor: Soyut olarak kavranan, psikoanalizin insan "modeli," Marx'ın, toplumsal somut-tarihsel kişilik anlayışıyla birleştirilmek isteniyor. Ana metinden koparılarak alınan, birbirine bağlı kategorilerden koparılmış belirli Marksist görüşler, yeni-Freudçu "hümanizm" içinde eritiliyor. Fromm, Maksist hümanistlerin psikoanalizin kullanılmasının, Marksist kuramın ve sosyalist pratiğin daha sonraki gelişimi için tayin edici önem taşıdığını, böyle bir dönemin gelmiş bulunduğunu kabul etmeleri gerektiğini ileri sürüyor. Fromm'a göre Marx' in çalışmaları, ruhbilimsel kuramı içermediği için, Marksizm tek yanlı olarak kalmaktadır ve eğer "insan gerçeğiyle" bağlarını koparmak istemiyorsa, eklemeler yapılması gerekmektedir.

Fromm, Freud'un "klâsik" anlayışından ayrı olarak, insanın, öncelikle toplumsal bir varlık olduğunu belirtiyor. Ancak bu ayrılık, yalnızca, ilk bakışta önem taşıyor. Freud' da insan doğası, başta büyük potansiyel (daha çok ruhsal, *tinsel enerji*) olmak üzere *bilinçsiz* içgüdülerce (instinkt) belirlenirken, Fromm'da, bu doğayı belirleyen, başta nesnenin özümsenmesi gerekliliği, toplumsallaşma, yani başka insanlarla birlikte bulunma gerekliliği olmak üzere, "toplumsal bilinçten yoksun" ya da değişmez insan gereksinmeleridir. Fromm'a göre, insan gereksinmelerini ve insanın normal işlevi için gerekli olan gereksinmeleri baskı altında tutan baskı etkenleri arasındaki çatışma, toplumsal devrimin en dipteki temelidir, itici gücüdür.

Fromm'un "Marksist" diye nitelediği "toplumsal psikoanaliz" şeması böyledir. Bu şemayı Marksist diye nitelemek için, gerekli hiçbir dayanak yoktur. Sözde Marksist lâflarla sulandırılarak toplumsallaştırılan Freudçuluk, içerik bakımından gerçek Marksizmin tam karşıtıdır. Fromm, daha baştan bilimsel sosyalizm kuramını yadsımakla kalmıyor, Marx'ın insanın doğasına, yapısına ilişkin tanımlamasının "yeterli olmadığını" da ileri sürüyor. Fromm'a göre, insanın doğası, tüm toplumsal ilişkilerin bütünüyle değil, "insanın doğasını" oluşturan psikolojik niteliklerin ve metafizik olarak nitelenen gereksinmelerin mekanik toplamıyla belirlenir. Fromm'a göre insanın doğası, de-

ğişmez, her zaman için verilmiş bir değerdir. Toplumsal ilişkiler ve ortam, yalnızca, "insan doğasının" değişmez niteliklerinin belirme şiddetine etki gösterirler. Ona göre, insanın doğası, varlığı, onun iradesi dışında dünyaya gönderilmiş olan ve rastgele bir yer ve zamanda yine iradesi dışında dünyadan yiten varlığı ile, içgüdü aygıtının gelişmemiş olması nedeniyle ve kendi kendisini, başkalarını, geçmişi ve geleceği algılama (idrâk) yeteneği yüzünden doğanın üstüne taşabilmesi, onu aşabilmesi arasındaki çelişkidir. Doğanın "bir oyunu" olan insan, eğer, yeni birliktelik biçimleri bularak, bu çelişkiyi çözümlememiş olsaydı, kendisini dayanılmaz ölçüde yapayalnız hissedecekti.

Fromm'un soyut antropolojizm açısından çizdiği insan varlığına ilişkin bu "sürekli dram," aslında, bayağı gerçeklerin edebî biçimde sunulmasından başka birşey değildir. Örneğin, "bütün insanlar ölümlüdür," "yaşantı çok güç ve karmaşıktır," ya da "yalnızlık çok zordur," gibi görüşlerde olduğu gibi. Fromm, bu bayağı gerçekleri, "ender yabancılaşma" olarak, kişiliğin, yalnızca psikoanalizle anlaşılabilir özel bir durumu olarak göstermek istemektedir.

Soyut yargılardan hareketle, somut tarihsel süreçleri açıklama denemesine girerken, Fromm'un, (biyolojikleştirici) dirimbilimselleştirici bir tutum içine düştüğü, doğalcı (natüralist) bir tutum izlediği, daha açık olarak görülmektedir.

Örneğin, Hitler'in kişiliğinde yoğunlaşarak simgeleşen faşizmin özü nedir? Faşizmin, tekelci burjuvazinin diktatörlüğü olduğu yolundaki Marksist-Leninist tanımlama, Fromm için yeterli değildir. O, faşizmin "daha derinlerdeki," güya bilinçsizlik alanında yatan, doğuştan kalma içgüdüde bulunan köklerini araştırmaya kalkıyor. Ona göre, iki türlü doğuştan gelme içgüdü vardır: Ölüm içgüdüsü ve yaşam içgüdüsü. Bunlar arasında da savaşım sürmektedir. Fromm, birinci tür içgüdüye nekrofil (ölüm), ikinci tür içgüdüye de, biyofil (yaşam) içgüdü demektedir.

Nekrofil, bitmez tükenmez bir acı çektirme, insanları öldürme, bütün organik varlıkları inorganik varlıklara, yaşayanı ölüye dönüştürme arzusu taşıyor. Nekrofil (ölüm sevgisi) için öteki insanların, onların düşünce, duygu ve isteklerinin hiçbir değeri yoktur. Nekrofil, sık sık rüyasında ezinç, baskı, kan, makinaya dönüşmüş insanlar gör-

mektedir. Ölüm yandaşı içgüdülü insanın sloganı "yaşasın ölüm! "dür. Böylece Fromm'a göre, Hitler'in etkisi öncelikle, onun sınırsız öldürme arzusunda, yani onun nekrofilizminde yatmaktadır. Fromm'a göre nekrofilizm, Hitlerizmin özünü oluşturur ve başlangıçtaki başarılarının nedeni de budur.

Dahası var. Fromm, Hitler'in karakterini yalnızca nekrofilizme indirgemekle kalmıyor, narsisizme (özbeğeni) de bağlıyor. Ona göre, ulusal ve sınıfsal nefretin, savaşların ve sınıf savaşımlarının kaynağı narsisizmdir. Fromm, sosyal narsisizmin diyapazonu Kaligula ve Neron'dan Hitler'e dek uzanır, diyor. Narsisizmin amacı, bir ulusun, bir ırkın, bir dinin, bir sınıfın, bir partinin hedefine ulaşmasıdır, tüm ötekilerin zararına olarak üstünlük sağlamak ve ötekileri ortadan kaldırmaktır. Fromm, diyor ki, protestanların katoliklere karşı olması, Fransızların Almanlara, beyazların siyahlara, komünistlerin kapitalistlere karşı olması, bu süreçlerin tüm mantıksal içeriğinde, psikolojik bakımdan aynı şey vardır; her şey, narsisizm enerjisinin belirtisinden ibarettir, her şey fanatizm ve yıkımla son bulmaktadır.

Baksanıza her şey nasıl da basitmiş! Tek bir sihirli söz, bir tek "narsisizm" sözü, insanlığın bütün tarihini, geçmişini ve geleceğini açıklayan bir anahtar niteliğinde. En değişik türden toplumsal süreçler aynı arşınla ölçülüyor. Faşizm de, işçi sınıfının devrim hareketleri de aynı küpe konuluyor. Komünistlerin, insanlığın aydın geleceği için sürdürdükleri, özveriyle sürdürdükleri savaşım, narsisizm olarak niteleniyor.

"Diyalektik hümanizm" tarafından gösterilen çözüme gelince. Reçetesi çok basit: Fromm'a göre bu reçete, budizm, hıristiyanlık ve öteki "hümanist dinlerin" ruhuna uygundur. Fromm, bütün insanlığı, olduğu gibi, ayrılık gayrılık gözetmeden, sevmenin gerektiğini söylüyor. Yakınını sevmen gerek, düşmanını sevmen gerektir, bütün insanları narsisizme özne yapmak gerektir. Fromm şöyle diyor: "Eğer, bir ulus, ırk, ya da, belirli bir politik sistem değil de, insanlık, bütün insanlık toplumu, narsisizme özne kılınabilirse, o zaman çok büyük bir başarı kazanılmış olacaktır Eğer, birey, her şeyden önce, kendisini dünya yurttaşı hissedebîliyorsa, insanlıktan, insanlığın başarılarından gurur duyabiliyorsa, o zaman onun narsisizmine özne olan, insan soyunun birbirine karşıt olan kesimleri değil, tüm insan soyu olacak-

tır."[9] (Fromm'un "*İnsanın Özü ve Onun İyilik ve Kötülük Karşısındaki Yeteneği*" başlıklı kitabından)

İnsanın, bütün insanlığı sevebilmesi için ne yapılmalıdır? Fromm, bu soruya yanıt verirken, ulusal egemenliğin, "insanlık egemenliğinin" yararına olacak biçimde, hem politik alanda, hem de ahlâksal-manevî alanda, zayıflatılmasının gerekli olduğunu söylüyor. Fromm'un kendi görüşlerini de "kozmopolit hümanizm" diye nitelemesi bir raslantı değildir.

Fromm'un niyeti ne olursa olsun, onun kozmopolit görüşleri, yalnızca ütopik değil, aynı zamanda gerici görüşlerdir de. Fromm'un, milliyetçiliği (nasyonalizm) ve ırkçılığı doğru olarak anti-hümanist ideolojiler olarak nitelendirirken, öte yandan, bu tür ideolojilerin (ve politikaların), sınıfsal uzlaşmazlık bulunan toplumun gerekli ürünü olduğunu, kapitalizmin varlığının bir belirtisi olduğunu görmüyor.

Bir sözle, Fromm'un "Marksizmi," komünist olmayan "Marksizmi," birbiriyle bağdaşmaz ideolojik kesimleri seçmeci biçimde birleştiriyor. Fromm'un, işçi sınıfıyla tekelci burjuvazi arasında ikircimli bir tutum takman her ikisinden de çekinen küçükburjuvazinin ve küçükburjuva aydınlarının çelişkili varlığını, ikili görünümünü yansıtan görüşlerinin toplumsal yapısı budur.

Fromm'un hümanizm programı da tutarsızdır.

Fromm'un görüşlerinde güçlü olan yan, yalnızlığın ve sınırsız yabancılaşmanın simgesi olan, insanlar gibi hareket eden makinaların bulunduğu, makina gibi hareket eden insanların olduğu kapitalizmi eleştirmesidir. Ne var ki, bu eleştirinin, köklü bir eleştiriden çok, üstten üste yapılan yaldızlı bir eleştiri olduğunu söylememiz gerekiyor. Bu eleştiri yalnızca kapitalizme karşı yönetilmiş değildir; Fromm'un görüşlerinin yanlışlığı dolayısıyla, sosyalist ülkeler de dahil, tüm "sanayi toplumlarına" karşı da yöneltilmiştir.

Fromm, Marx'ın kuramını doğru biçimde ya anlamak istemiyor, ya da anlayamıyor; Marksizmin ideallerinin çağdaş dönemde, toplumsal yaşamda gerçekleşmiş olduğunu, doğru olarak, ya değerlendirmek istemiyor, ya da, değerlendiremiyor. O, sosyalist toplumda, uygulamada, pratikle beliren gerçek hümanizmi kuşkuyla karşılıyor, "Sovyet komünizminin" hümanist-manevî geleneklerle bağlarını ko-

parmış olduğunu ileri sürüyor. Oysa Marx, bu manevî geleneklerin, hümanist geleneklerin en büyük temsilcilerinden biridir.

Fromm, kapitalizmle sosyalizm arasındaki yüce tarihsel kavganın dışında, "üstünde" kalmaya çalışarak, "üçüncü yol" görüşünün tipik bir çığırtkanı, "insancıl sosyalizm"in peygamberi, ütopik küçükburjuva hayallerini dile getiren bir kişi olarak beliriyor. Fromm'un gelecekbilime dayalı ideali sis ve duman içindedir, cansızdır, pozitif programı açık değildir, belirlenmiş değildir. Fromm, her bakımdan gelişmiş, uyumlu ve tümel kişilik idealini savunarak, bu idealin Marksizmde bilimsel olarak tanımlanmasını ve bu idealin gerçekleşmesi için tarihsel deneyin doğruladığı yolu yadsıyor.

Fromm'un anlayışına göre, sosyalizm; "sevginin kurumlaşmış biçimi"dir, demokratik, insancıl ve komüncü kişinin özgürlüğü temeline, yabancılaşmanın ortadan kaldırılması temeline dayandırılmış bir toplumdur. Fromm, bu formülün anlamını hiçbir yerde açıklamıyor, geleceğin toplumunun sosyal örgütlenme temelini oluşturacak olan kurumlardan sözetmiyor. Bu anlaşılır bir tutumdur, çünkü, Fromm'un anlayışına göre, her otorite ve örgütlenme, kişi özgürlüğünü baskı altında tutan insan ilişkilerinin bozuk bir biçimidir. Demek ki, Fromm'un "insancıl sosyalizm"i, anarşizme çok yakındır. Fromm, varolan burjuva toplumu çerçevesinde, "sosyalist kolektifler" örgütünün olasıl olduğunu kabul ederek, reformizme düşmektedir. Ancak "insancıl sosyalizm "e ulaşmanın başlıca aracı olarak, "ahlâkçı sosyalizm" ruhunda töresel eğitimi görmektedir. Fromm bu eğitimin en önemli ögeleri olarak da, sevgiyi ve dini gösteriyorsa da, din, onun görüşlerinde giderek daha ağırlıklı bir yer alıyor. Fromm, sevgiden çok söz ediyor, heyecanla konuşuyor, ancak, Freud'un hipertrofik seksüalizmini önlerken, Marksizmin çoktan aştığı eski, kuramlara dönüyor, Feuerbach'ın "Aşkın Dini"ni ve Feuerbach felsefesinin en zayıf yanlarını övüyor ve ütopik sosyalizm düzeyine düşüyor.

Fromm'un "yeni Marksizm"i, çağdaş sağ revizyonizmin, "gerçek Marksizm," "insan (güler) yüzlü sosyalizm" görüşlerini ileri süren revizyonizmin ideolojik kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Küçükburjuva aydınlarının bilinçlerinde devşirilen ve kendine özgü biçimde yansıyan, bazı Marksist ideallerden oluşan bu anlayışın nesnel sınıfsal karakteri budur.

3. Reformist "Ahlâkçı (Törebilimci) Sosyalizm"

"Ahlâkçı Sosyalizm" anlayışı daha XIX. yüzyılın sonlarında, burjuva ideologları tarafından, Marx ve Engels'in bilimsel sosyalizmine ve proletarya hümanizmine karşı bir sav olarak ortaya sürülmüştür.

Alman profesörleri çevrelerince ileri sürülen "Kant'a dönüş" sloganı ve Yeni Kantçılık (Neo-Kantizm) temeline dayandırılan "ahlâkçı sosyalizm," Alman sosyaldemokratları tarafından olduğu gibi, II. Enternasyonalin öteki partileri tarafından da benimsenmiştir.

"Sosyalizmde yeni Kantçılık hareketi"nin girişimcilerinden biri de E. Bernstein olmuştur. 1899 yılında Bernstein, daha sonra çok sözü edilecek olan "*Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyaldemokrasinin Görevleri*" kitabını yayınladı. Bernstein, bu kitabında, Marksizmin tüm temel ilkelerini revizyona uğratmaktadır. Sosyalist devrimin ve proletarya diktatörlüğünün zorunlu oluşunu yadsıyarak, Bernstein şu "ünlü" sloganı ortaya atmıştır: "Amaç her şeydir, araç, hiç bir şey." Bernstein, devrimci Marksizmi, "ütopik düşünce" diye suçlandırıyor, proletarya hareketinin son amacına yönelik savaşımdan vazgeçmeyi ise, gerçekçilik konumuna dönüş olarak nitelendiriyordu.

Daha geçen yüzyılın sonlarında ortaya çıkan "ahlâkçı sosyalizm," belirli bir evrim geçirmiş olsa da, temel ideolojik ve kuramsal içeriği ve sosyal-politik özü bakımından değişmemiştir. Eskiden olduğu gibi, şimdi de, sağ oportünizmin başlıca temellerinden biri olmakta, "insancıl, güleryüzlü sosyalizm" ve "asıl Marksizm" biçimleriyle çağdaş sağ revizyonizm tarafından bol bol kullanılmakta ve sağ sosyaldemokrasinin silâhlarından biri olmak özelliğini korumaktadır. Özellikle, çağdaş sosyalreformizmin ideoloji dağarcığında "ahlâkçı sosyalizm" konumu oldukça sağlam görünüyor. Sağ sosyaldemokrasi, ikinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, gerçekten Marksizmden vazgeçtiğini resmen doğruladı. Ellili yılların başlarında Sosyalist Enternasyonale giren tüm partilerin programlarında, pratik olarak, Marksizm "eskimiş bir kuram" ilân edildi ve değişen tarihsel koşullara uygulanamaz diye yadsındı. Sağ sosyaldemokrasinin kuramcılarına göre, Marksizm artık "güverteden atılmış" ahlâkçı idealizm ve sosyalizmin, "ahlâksal dayanakları" ise kalmışmış, ama elbette, revizyonist bir anlayış olma niteliğiyle de-

ğil de, açık anti-Marksist ve anti-komünist bir kuram olarak.

Marksizm yadsınırken de, "dünya görüşü yönünden tarafsızlık" ilkesi ilân ediliyor ve sosyalist hareketin bu ilkeye dayanması gerektiği ileri sürülüyordu. Dünya görüşü, her parti üyesinin kişisel işi kabul ediliyor ve partinin böyle bir sorunla uğraşmaması gerektiği ileri sürülüyordu. "Manevî özgürlük" adına, sosyaldemokrasinin uymak zorunda olduğu dünya görüşü, ve tek kuram yadsınıyordu. O sırada Batı Alman sağ sosyaldemokratlarının lideri K. Schumacher, hem her kaynaktan yararlanabilineceğini, hem de sosyalist ve demokrat olunabileceğini ilân ediyordu. Schumacher şöyle diyordu: "Akılcı felsefeden, ahlâk ve ahlâk öğretisi kaynaklardan, dağdaki vaizin görüşlerinden" yararlanabilirsin.[10] Bu tutum, Alman Sosyaldemokrat Partisinin Godesberg Programında resmen yer aldı. Bu programda, ASDP'nin, değişik inanç ve ideolojik görüşteki insanların partisi olduğu belirtiliyordu.

"Dünya görüşü yönünden tarafsızlık" ilkesi, öteki sosyaldemokrat partilerin programlarında ve Sosyalist Enternasyonalin program belgelerinde de özdeş biçimde yankı buldu.

"Dünya görüşü yönünden tarafsızlık" ve sözde sosyaldemokrasi içinde egemen olan "manevî özgürlük" ilkeleri durmadan yüceltiliyor ve sosyaldemokrat basın tarafından reklâm ediliyor. Örneğin, Avusturyalı sosyalistlerden R. Hartl, K. Schumacher'in yukarıda sözünü ettiğimiz sözlerine dayanarak, diyor ki, "demokratik sosyalizm son gerçekleri ilân etmeye çalışmıyor ve bunu son amacı saymıyor. Daha çok, toplumumuzu iyileştirmeyi, sosyalist değer anlayışının ruhuna uygun olarak düzeltmeyi sürekli amacı biliyor."[11]

"Dünya görüşü yönünden tarafsızlık," sağ sosyaldemokrat kuramcıların burjuva yandaşlığının nesnel olarak maskelenmesinden başka birşey değildir. Oysa bu sağ sosyaldemokrat kuramcıları istediğiniz her yönden suçlayabilirsiniz, itham edebîlirsiniz; ama, Marksizme ve özellikle çağımızda Marksizmin tamamlayıcısı olan Leninizme karşı, tarafsız kaldıklarını söyleyemezsiniz. Çünkü, onlar, Marksizm-Leninizme karşı, sistemli, kararlı ve yansız kalmak şöyle dursun ve kesintisiz bir savaşım sürdürmekte ve bu savaşım sırasında, antikomünizmin, Marksolojinin ve Sovyetolojinin tüm sözde "kanıtlarından" geniş biçimde yararlanmaktadırlar. Sosyalreformizmin sağ-

cı liderleri ve kuramcıları, "demokratik sosyalizm" ideolojisi ile Marksizm-Leninizm ideolojisi arasında ilkesel bağdaşmazlık bulunduğunu göstermek, için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar. Aslında haklıdırlar. Çünkü gerçekten de bu iki ideoloji arasında uzlaşmazlık vardır.

İyi, güzel ama, "manevî, ruhsal özgürlük" dedikleri bunun neresindedir, sosyalistin inancında özgür olma, toplumu Marksist açıdan da inceleyebilme ve böyle bir görüşten de hareket edebilme özgürlüğü nerede kalıyor?

Bazı kez Marksizmi kabul etseler de, yalnızca "demokratik" ve "hümanist" bir kuram olarak alıyor ve üstelik devrimci içeriğinden yoksun bırakarak kabul ediyorlar. Sağ sosyalist kuramcılar, bilimsel komünizmin ustalarının ilk yapıtlarını düzmecelikle ele alan burjuva ve revizyonist kuramcılara yaklaşarak, Marx'ı devrimci niteliğiyle değil, bir reformcu ve liberal, soyut hümanist ve varoluşçu (eksiztansiyalist) eğilimler taşıyan bir antropolog olarak kabul ediyorlar. Batı Alman Sosyaldemokratlarından A. Rathmann, Marx'ın "İnsanın özgürleşmesi" fikrinden hareketle, bu kavramı soyut hümanizm olarak değerlendirerek, gerçek insan özgürlüğü diye yorumluyor. Rathmann, Marx'ın, ilkel eşitlikçi komünizmi eleştirmesini, komünizme karşı tümden yöneltilmiş bir eleştiri sayıyor ve diyor ki: "Marx'a göre, böyle olduğuna göre, komünizm, insan gelişmesinin amacı değildir, insan toplumuna örnek olan olumlu hümanizdir."[12]

Rathmann, devrimci Marksizme yönelttiği ve hiç de özgün (orijinal) olmayan bu suçlamalarının dayanaksız olduğunu tanıtlamaya bile gerek yoktur. Ne var ki, bu yazarın, tarihsel gerçekleri çok serbest biçimde ele alıp değerlendirdiğini söylemek gerekir. Marx'ın kullandığı "insanın özgürleşmesi" terimi, Feuerbach'tan alınmışsa da, bu terime verilen içeriğin, Feuerbach'm antropolojisi ve soyut hümanizm ile hiçbir ilişiği yoktur. Genç Marx, insanın özgürleşmesi (kurtuluşu) derken, bundan, özel mülkiyetin ve sömürü ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını, sosyalist devrimi anlıyor. Marx, "Alman-Fransız Yıllığı"nda yayınlanan yazılarında, proletaryanın evrensel tarihsel rolünü açık bir şekilde ortaya koymuş ve "silâhlarla eleştiri" çağrısı yapmıştır. Marx şöyle diyor: "Nasıl ki felsefe proletaryada kendi maddî silâhını buluyorsa, aynı şekilde, proletarya da, felsefede kendi manevî silâhını bulmaktadır..."[13] Ne var ki Rathmann, bilimsel sosya-

lizmin bu devrimci ideallerini incelemekten kaçınıyor. Bu, bir rastlantı değildir. Marksizmin oluşma döneminin nesnel, bilimsel incelenişi, genç Marx'ın liberal ve soyut bir hümanist olduğu efsanesini yıkmaya yeter.

Alman Sosyaldemokrat Partisinin organında A. Künzli denen biri, "Marx"ın kuramı, bugün sosyalizmin genel kuramı olarak, gerici bir kuramdır"[14] diyebilecek kadar ileri gidiyor. Bu tür görüşlere, ne yazık ki, sağ sosyalist basında sık sık rastlanmaktadır. Bu basında çıkan yazılarda, sosyalreformizmin Marksizme karşı tutumu öyle gizli kapaklı ve diplomatik bir dille değil, açıkça belirtilmektedir.

Son zamanlarda, "Marx sorunu," yeniden, sosyalreformist ideologların dikkatini çekmeye başladı. P. Reuschenbach, "Vorwärts" gazetesinin sayfalarında, "ASDP'nin yeni den Marksizm tartışmalarının odağında bulunduğu yadsınamaz,"[15] diye yazdı. Reuschenbach'ın yazısı, "Karl Marx ASDP Gemisinde mi?" biçiminde ilgi çeken bir başlık taşıyor. Daha önce belirttiğimiz gibi, kırklı yılların sonlarında ve ellili yılların başlarında, sağ sosyaldemokrasi, Marksizmi "güverteden attı". Reuschenbach da, böyle bir kararı destekliyor. Örneğin, sınıfsız komünist toplum öğretisini "totalitarizm"e yol açan "tek boyutlu bir yanılgı" diye nitelendirerek, Marksizmin devrimci özünü yadsıyor. Ancak ona göre, "sosyal eleştirmen, ahlâkçı ve hümanist" olan başka bir Marx da varmış ki, bu Marx "Ahlâkçı Marxmış" ve "Ahlâkçı Marx, daha çok adalet, özgürlük ve dayanışmaya kavuşmak istiyen herkese örnek olabilir"miş.

Reuschenbach, proleter devrimcisi Marx'ı soyut bir hümaniste basit bir liberale dönüştürerek, sosyalreformizm politikasına ideolojik dayanak olan bir düzmece Marksizmi kabul etmeye hazırdır. Şöyle diyor: "Böyle bir politikanın itici gücü, körükörüne ilerlemeye inanç duymaktan ve bilimsellikle süslü kehanetten değil, ahlâksal istemlerden, sorumluluklardan ve ahlâksal yükümlülüklerden ileri geliyor. Bu anlamda, yalnızca bu anlamda, bugün Marx, bundan yüz yıl önce de olduğu gibi, Alman Sosyaldemokrasisinin gemisinde kalmaktadır"[16] Bernstein'nın "ahlâkçı sosyalizm" "gemisinde" Reuschenbach'ın kendisinin ve çağdaş sosyalreformizm sıralarındaki yandaşlarının kaldığını söylemek daha doğru olmayacak mıdır?

Marksizmin yadsınması, çağdaş sosyaldemokrasinin genellikle

sağa kayışının belirtilerinden biridir. Bu yönseme, sağ sosyalistlerin, sosyalist harekete özgü geleneksel istek olan temel üretim araçlarının toplumsallaştırılması isteğinden vazgeçmeleriyle de belirlenmektedir. Şimdilerde böyle bir istek, zamanı geçmiş bir istek sayılıyor ve bu isteğin yerine, tekelci devlet mülkiyeti de dahil, büyük kapitalist mülkiyet ile, küçük ve orta kapitalist mülkiyetin uyumlaştırılması temeline dayalı "karma ekonomi" denen bir formül getiriliyor. Üstelik de, özel mülkiyet, kuşkuya yer vermeyecek şekilde, kişiliğin "özgürce" ve "her yanlı" gelişmesinin doğal temeli olarak korunuyor. Fransız sosyalistlerinden P. Bonel, bu görüşü açıkça şöyle belirtiyor: "Demokratik sosyalizm, bütün kapitalist kurumlara düşman değildir, üstelik, teknik yönden kapitalizmin temelini oluşturan kurumlara da, yani özel mülkiyete ve pazara da düşman değildir. Sosyalist örgütlenme, kapitalizmin kökten yadsınması demek değildir."[17]

Rekabet serbestliği, özgür işveren girişkenliği, sosyaldemokrat ekonomi politikasının en önemli ögeleri olarak ilân ediliyor, isveç sosyaldemokrasisinin en eski liderlerinden biri olan T. Erlander, "ekonomik yaşamda serbest hareket" için, her bireyin güvenliğinin sağlanması ve özgürlük içinde gelişmesi için çalışmaktadır. Ancak bu "özgürlükle," özel mülkiyetin ortadan kaldırılması arasında hiçbir bağ kurmamaktadır. Şöyle diyor: "İsveç Sosyaldemokrat Partisi için, sanayinin millileştirilmesi düşüncesi büyük bir rol oynamıyor. Biz, ülkemizde, değişik yasalarla, özel işletmeler üzerinde etki sağlıyabiliriz."[18]

Çağdaş sağ sosyalistlerin görüşleri arasında, "sınıfsız toplum" kurma, "kolektifleştirmeyi" özel mülkiyetle birleştirme gibi çağrılara da rastlanmaktadır. Ne var ki, eğer, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dokunulmayacaksa, bu "sınıfsız" toplumun nasıl kurulacağı meraklandırıcı bir sorudur. Her şeye karşın, bazı kez çağdaş toplumа özgü olduğu kabul edilen sömürü ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması çağrıları da aynı şekilde duygusal niteliktedir.

Varolan düzenin niteliği konusunda sağ sosyalistler arasında tam görüş birliği yoktur. Birçoğu, "Batı toplumunun" artık kapitalist olmadığı, kapitalizmin "dışında" olduğu görüşündedir. Bunlara göre, "yeni sanayi devrimi" sonucunda ve "yönetenlerin devrimiyle," sözde "sanayi toplumu" meydana gelmişmiş ve genel bir refah toplumu

olan bu toplumda, sınıf savaşımı yerine "sosyal ortaklar" arasında işbirliği, geçmiş, ayrıca devlet demokratik özgürlüklerin güvencesine dönüştürülmüş ve, sosyal ilişkilerin ve ortaya çıkan çatışmaların tarafsız yargıcı olma niteliklerini taşıyormuş. Bu övgü, kapitalist toplumu böylesine öven bu görüş, hemen de hiç değişiklik yapılmadan burjuva toplumbiliminden alınmıştır ve teknolojik determinizmin moda görüşlerine ve sanayici toplumbilime uygun şekilde ileri sürülmüştür.

Sosyalreformizmin bazı kuramcıları, özellikle Avusturya sosyalistleri arasında bulunan kuramcılar, Batıda varolan düzene olgun, "geç kapitalizm" demeyi yeğliyorlar. Bunlara göre, bu kapitalizm, eskiden kendisine özgü olan eksikliklerini ve çelişkilerini gidermiştir. Bazıları ise, varolan düzeni, kapitalizmden sosyalizme geçişin aşaması olarak kabul ediyorlar. Ne var ki, bunların sosyalizm anlayışı, bilimsel sosyalizmden çok uzaktır.

Bütün bu görüşler, tekelci devlet kapitalizmini pembe göstermek istiyen, ve özde anti-Marksist anlayış sistemini yansıtan değişik nüanslardır. Avusturya sosyalistlerinden G. Reithofer'in görüşleri bu bakımdan çok tipiktir. Reithofer, "eğer," diyor "eskiden sosyalizm denirken Marx ve Engels'in idealleri anlaşıldığı halde, bugün, topluma ilişkin Marksist görüşün görece bir görüş olduğunu kabul etmek gerekir." Ona göre Marksist görüş, bugün eskimiştir; her yerde, herkesin refahının sağlandığı oranda, bunalımlar, işsizlik vb. de ortadan kalkmıştır. "Gelişmiş toplumu" her yönüyle belirleyen, bundan böyle üretim araçları mülkiyetinin durumu değil, tamamen başka etmenlerdir ve bu etmenler arasında Reithofer'e göre birinci etmen de şudur: "Kitlelerin, teknik yönden çok gelişmiş dünyamızda sağlıklı ve iyi, güzel bir yaşam istemeleri, tüm toplumsal alanlarda olduğu gibi, geleneksel ücretli işçi sınıfı içinde de, onun partileri ve örgütleri içinde de demokratikleşme istemleri anlamına gelir."[19] Reithofer, "geleneksel ücretli işçi sınıfı" varlığının neden ileri geldiğini, üretim araçları ile ilişkinin artık toplumun sosyal yapısını belirlemediğine göre, işçi sınıfının varlığının neye dayandığını açıklamıyor. Böylesi diyalektik olmayan çelişkiler, sağ sosyalistlerin kuramsal görüş yapılarında sık sık rastlanan olgulardır. Seçmecilik (Eklektizm), birbirine karşıt görüşler arasındaki ayrılığı görmeden bu görüşleri uyumlaştırma çabası

sağ sosyalistler için, yalnızca mantıksal yetersizlik değil, aynı zamanda işçi sınıfı hareketi içinde eylemde bulunan ve durmadan işçi sınıfının çıkarları ile kapitalizmin savunulması arasındaki uzlaşmazlığı uzlaştırmaya çalışan, küçükburjuva ögelerinin nesnel çelişkili bu davranışlarını yansıtan kuramsal araç, yöntemsel tutumdur. Seçmecilik'in köklü bir anti-demokratik belirti olarak sağ sosyalist kuramcılar tarafından açıkça savunulması bir rastlantı değildir. Gerçeğe yaklaşma bakımından "çok yönlü olma" ve bütün görüşleri, bütün "etkenleri" "göz önüne alma" iddiasındaki seçmecilik her zaman sosyal demagojiye yaramıştır.

Sağ sosyalist kuramcılardan birçoğu şu düşünceyi desteklemektedirler: "Sanayi toplumunda" varolan toplumsal ilişkilerin, öncelikle de ekonomik ilişkilerin köklü şekilde yeniden düzenlenmesine gerek yoktur; çünkü, bu ilişkiler, işçi sınıfının ve bütün ücretli işçilerin maddî çıkarlarını yeterince karşılayabiliyor. Reithofer de böyle düşünüyor. Reithofer, "bazı sosyalistler," diyor, "sosyalizmin, olanak ölçüsünde, çok ve en az zamanda en fazla otomobil, televizyon aygıtı, çamaşır makinası vb. üretme olduğunu sanıyorlar. Oysa, böylesi "otomobil sosyalizmi" yeterli değildir. "Yeni kuşak arasında görülen huzursuzluklar, dalgalanmalar, toplumun temel hedeflerinin, refah'ın o çok mükemmel mekanizmasının çerçevesi "dışında" olduğunu açık şekilde göstermektedir."[20] Bu görüş temeline dayanılarak şu sonuç çıkarılıyor: "Ekonomik amaçlar gücünü yitirmiştir, ekonomi dışı amaçlar ise gittikçe daha önemli olmaktadır."

Gelgelelim, eğer, gerçekten sosyalist hareketin ekonomik hedefleri gücünü yitirmişse ve eğer işçi sınıfının maddî ve sosyal gereksinmeleri temelde karşılanıyorsa, o zaman, "demokratik sosyalizmin" amaçları nedir, sağ sosyaldemokrasinin fütürolojik ideali nedir? Avusturya sosyalistlerinden, tanınmış bir kuramcı olan Karl Çernets, bu soruya doğrudan doğruya yanıt verme çabasında bulunarak şöyle diyor: "Bizim, sosyalist toplum modeline ilişkin görüşümüz biliniyor. Biz, sosyal adaletin ve özgürlüğün ahlâksal öndayanaklarının gerçekleştirilebileceği sınıfsız bir toplum modelinden söz ediyoruz."[21]

İlk bakışta, sosyalist hareketin amacının oldukça açık ve belirli dile getirildiği kanısı doğuyor. Komünistler de, sınıfsız bir toplum, sosyal adaletin bulunacağı bir toplum istiyorlar. Ancak sonuç çıkarmakta

acele etmeyelim. Çernets'in sınıfsız toplumdan ve sosyal adaletten ne anladığını iyi değerlendirmemiz gerekir. Kusursuz sosyal eşitliğe ilişkin "eski görüş ve istemlerin" gerçekleştirilmesinin bir sorun yarattığı ortaya çıkıyor. Çernets, devam ederek diyor ki, yalnızca hukukî bakımdan değil, sosyal anlamda da eşit haklar sorunu eskiden olduğu gibi, şimdi de "özgür sosyalizmin" kuşku götürmez istemi olarak kalmaktadır. Ne var ki, maddî olanaklarda mutlak eşitliğe kavuşmak çok güçtür. Bundan dolayı, herkesten yeteneğine göre istemek "herkese gereksinmesine göre vermek" ilkesi, yalnızca sosyalizmin daha sonraki kuruluş aşamalarında gerçekleşebilir. Biz burada da Çernets'le aynı görüşteyiz. Gerçekten de, sözü edilen ilkenin gerçekleşmesi ancak olgun komünizm aşamasında olanaklıdır. Sağ sosyalist bir kuramcı olan Çernets'in, geleceğin toplumunda, insan gereksinmeleri arasında tam eşitlik olmayacağı, istek ve arzularının eşit olmayacağı ve bundan dolayı da, sosyalizmi (ya da daha doğrusu komünizmi) "mutlak eşitlikli ve hiç ayrıcalıkları olmayan toplum" sayamayacağımızı söylemesine de, bilimsel komünizm açısından itiraz edecek değiliz.

Öyleyse, Çernets'le aramızdaki ilkesel ayrılık nerededir? Sosyalreformist sosyalizm "modelini" neden yadsımak gerektir? Kısaca söylemek gerekirse, şunun için: Bu "model" tekelci devlet kapitalizmi dışına çıkmamaktadır. Çernets'in sözlerine göre, "sosyalist toplum modeli," "sosyal gruplar" arasında, "karma ekonomik düzen"den ileri gelen ayrılıkları öngörmektedir.

"Sosyalist toplum modeli"nin birinci özelliği, ekonominin millileştirilmiş dallarıyla küçük ve orta özel mülkiyetin uyumlaştırılmasını öngören "karma ekonomi"dir, diyor. Burada sözü edilen millileştirme, ya da Çernets'in tanımlamasıyla, sosyalizasyon, gerçek sosyalist millileştirme değildir; çünkü, çağdaş sosyalreformizmin kuramcıları, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasına, ilkesel yönden karşıdırlar. Onlara göre sözkonusu olan, üretim araçlarının devlet kapitalizmi biçiminde kamulaştırılmasıdır.

Belli başlı yatırım alanlarında ayıklayıcı (selektif) yönetim ve planlama çerçeveleri, "sosyalist toplum modeli"nin ikinci önemli ögesi olmalıdır. Ancak demokratik sosyalizm merkezden yönetimli bir ekonomi kurulmasını öngörmüyor; tam tersine, merkezi planlamaya karşı, uygulamada düzeltim olanakları da öngörerek, pazarı ko-

yuyor."[22] Demek ki, önümüzde duran görüş, "pazar sosyalizmi" görüşüdür. Burada, ekonominin burjuva devleti tarafından, çağdaş devlet tarafından programlaştırılması ayıklayıcı yönetim alanında alınan önlemler, sosyalizmin ögeleri olarak gösteriliyor. Bilindiği gibi bu önlemler, kapitalizme özgü olan ve onu ayrılmaz çelişkilerinden, bunalımlardan, ekonomideki sarsıntılardan, enflasyondan, işsizlikten, vb. larından onu kurtarmaya yetmiyor. Öte yandan, üretim araçları üzerindeki sosyalist mülkiyete dayalı ekonominin merkezden yönetimi ve planlı yönlendirilmesi de yadsınmaktadır.

Çernets'e göre, "sosyalist toplum modeli"nin son belirtisi "demokrasi"dir. Bu, bir burjuva demokrasisi olup, Çernets'e göre "sanayi demokrasisi" türünden olan ilkelerinin ekonomi alanına da, uygulanması gerekmektedir. Ne var ki, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin toplumsal ilişkilerinin egemen olduğu toplumsal koşullarda, gerçek demokrasinin nasıl olacağı konusunda olduğu gibi, işçi sınıfına ve onun politik partisine, sosyalist toplumda yöneticilik rolünün nasıl sağlanacağı konusunda da, Çernets susmaktadır. Her ne kadar, Çernets, belirli kişi ve grupların, öteki kişi ve grupları sömürmesi ve onlar üzerinde egemenlik sürebilmesi koşullarının ortadan kaldırılması zorunluğundan söz ediyor, sınıfsız bir toplum kurma çağrısında bulunuyorsa da, onun sosyalizm diye nitelediği o toplumsal "model"in temel belirtileri, bunların sağlanmasını yaratmaktan çok uzaktır.

Çernets'in "sosyalizm modeli"ne ilişkin kuramsal görüşlerinin, anti-Sovyetik saldırılar yapmaktan geri kalmadığını da belirtmeden geçemeyiz. Bütün çağdaş sağ ve "sol" sapma oportünistler gibi, Çernets de, Sovyetler Birliği'ndeki toplumsal düzenin sosyalist nitelik taşıdığını yadsıyor ve "Sovyet komünizminin" toplumsal yapısının "demokratik sosyalizm modeline" uymadığını söylüyor. Son görüş, kuşkusuz doğrudur. Gerçekte, "demokratik sosyalizm modeli," tekelci devlet kapitalizminin "sosyalizm," "demokrasi," "hümanizm," "adalet," vb. gibi keskin sıfatlarla maskelenen genel niteliğinin bazı belirti ve özelliklerinden oluşan karma bir sosyalizmdir. Sovyetler Birliği'ndeki gelişmiş sosyalist toplum ise, "demokratik sosyalizm"in kuşku götürür reçetelerine göre değil, bilimsel sosyalizmin ilkelerine uygun olarak kurulmuştur.

Çernets'in görüşlerinin özde burjuva savunmacılığı yaptığı kendi tutumuyla görünür biçimde açığa çıkıyor. Başka bir yazısında Çernets, D. Bel ve Z. Brzezinski'nin, sözde en yakın görünür tarihsel gelecekte, insanlığın gelişmesinin en olasıl alternatifi olarak gösterdikleri "sanayi-sonrası" ya da "teknokrat toplumu"na ilişkin fütürolojik görüşlerini tamamen paylaşmaktadır.[23]

Sosyalreformizmin ideologları, her zaman, burjuva sosyolojisinin her türlü yeniliğini hemencecik kabullenmişlerdir. Onlar, teknolojik determinizmin ve teknokratizmin yanılgılarını, burjuva düzeninin bilimsel-teknik ilerlemenin etkisiyle otomatik olarak "modernleşeceği" yolundaki gerici görüşlerini, paylaşıyorlar. Geleneksel sağ oportünist evrimcilik ve reformizm, bugün, fütürolojik ve teknokratik kuramların modern giysileri içinde sırıtmaktadır.

Bilindiği gibi, teknolojik determinizmin ve soyut endüstrializmin değişik görünümü vardır. Bazı kez, bilimsel teknik ilerleme, burjuva toplumbiliminde ve toplumsal felsefesinde olumlu bir değer kazanıyor ve insanlığı kibernetik cennete götüren melek görünümüyle beliriyor. Bazı durumlarda bu aynı bilimsel teknik ilerleme, insanı kölelikle, üstelik, bütün insanlığı yok etmekle tehdit eden, kuduz bir şeytan diye gösteriliyor. Teknolojik fetişizmin iyimser türü de, kötümser türü de, oynadığı nesnel rol bakımından kapitalizmin savunucusudur, çünkü, her iki durumda da, gerek bilim, gerekse teknik ve teknoloji mutlak anlamda özerk, bağımsız, insanın yazgısını belirleyici bir güç olarak gösteriliyor.

Sağ sosyalist literatürde bu iki tür çok belirgin olarak yer alıyor. Hem de, bilim ve tekniğin rolüne ilişkin çelişik yargılar aynı kitap, ya da, derginin sayfalarında, birbirine dokunmadan yanyana bulunabiliyorlar. Örneğin, sözü edilen Reithofer şöyle düşünüyor: "Çok gelişmiş devletlerde durum, tekno-ekonomik yapının rolünün artmasıyla belirleniyor. Bu da, ekonomi dışı gereksinmelerin baskı altına alınmasına yolaçıyor" ve keskin gerginlik ve çatışma doğuruyor.[24]

Reithofer, öncelikle "doğal gerginlikleri" gösteriyor. Şöyle ki: Endüstrileşme, doğal yaşam koşullarını tehdit etmektedir. İnsan sağlığı için tehlikedir. Bundan sonra, "iktidar alanındaki gerginlik" geliyor: "Kitlesel toplumun gizli aygıtı" karşısında, kişiliğin güçsüzlüğü ortaya çıkıyor. Son olarak, toplumun manevî yaşantısında gerginlik

meydana geliyor. Bu gerginlik, Reithofer'e göre, "insanın yaratıcı düşünme, oynama, yaşamdan dolayı içsel sevinç duyma yeteneğinin zayıflaması"[25] olarak belirmektedir. Çağımızın bazı çelişkileri üstüne sağ sosyalist ideologlar tarafından çizilen, soyut, daha doğrusu uyumsuz tablo, işte böyledir.

Sağ sosyalist ideologların "gerginliğin" azaltılması için önerdikleri reçete, reformizm ve liberalizm ruhundadır ve yöntemsel açıdan, metafizik denge kuramından hareket etmektedir. Reithofer, yalnızca doğadaki dengeyi korumaya çalışmakla kalmıyor, bir yandan "genel demokratik reformlarla" ulaşılması gereken iktidar alanındaki "dinamik denkleştirme" için öte yandan, "kültür ve öğretimde yapılacak reformlar" yoluyla manevî alandaki "dinamik denkleştirme" için ve nihayet insanın teknolojiye göre değil de, teknolojinin insana göre ayarlanması istemiyle beliren "ekonomik alandaki denkleştirme" için çaba göstermektedir. Reithofer, daha sonra, yalnızca "geleneksel ücretli işçi gruplarıyla" işverenler (patronlar) arasında değil, bu gruplar içinde de denge kurulması çağrısında bulunuyor. Bu görüşlerin toplamına "bütün toplumun denge içinde olma politikası" diyerek, bu politikanın ilk kez, gerçek özgürlük için önkoşullar yarattığını düşünüyor. Reithofer, bunda hiç kimsenin kuşkusu olmasın diye de şöyle yazıyor: "Bu anlamda, çağımızda sosyaldemokrasi sonuçlanmış liberalizm demektir."[26]

Reithofer'in görüşleri, sosyalreformizmin genel politik anlayışının tipik ifadesidir. Şöyle ki devrime karşı reformlar, sınıf savaşımı yerine, değişik türlerle "sosyal ortaklık" (örneğin, "ortaklık" politikası, "çıkarların uyuşturulması" gibi).

Bilindiği gibi, komünistlerin reform konusundaki görüşleri ilkesel yönden tamamen başkadır. Komünistler, işçi sınıfının, kapitalizm koşullarında, kendi durumlarını düzeltmek için sürdürdükleri savaşımın önemini sekter bir tutumla yadsımıyorlar. Ancak, komünistler burjuva toplumunun devrimle yeniden düzenlenmesi karşısına reformları koymuyorlar, onlar için reform, sınıf savaşımının bir aracıdır, "sosyal ortaklığın" sonucu değildir. Komünistler, Lenin'in reformlara ilişkin görüşünden hareket ederler. Leninist görüş, reformların diyalektik çelişkili nitelikte olduğunu, kapitalizm koşullarında sınıf savaşımı için iki ağızlı bir bıçak sayılabileceğini belirtiyor. Le-

nin'e göre, reformların gerçekliği, sınıf savaşımının gücüne ve kararlılığına, proletaryanın sınıfsal özerkliğine bağlıdır.

Kapitalist ülkelerdeki komünist partileri de, gerek toplumsal-ekonomik istekleri, gerekse köklü yapısal yeniden düzenlemeleri içeren programlarını hazırlarken Leninist yönergelere dayanıyorlar. Komünist partilerinin programlarındaki yapısal yeniden düzenlemelere ilişkin ilkelerin, işçi sınıfının en gerekli yaşam istemlerini karşılamak bakımından olduğu gibi, sosyalizm savaşımının sürdürülmesi için de büyük önemi vardır ve bunlar herhangi bir reform sınırını çok aşmış ilkelerdir. Komünistler, tekelci sermayenin tam egemenliğine karşı demokrasi alternatifini ileri sürerek, gerek sendikaların, işçilerin işletme yönetimine katılma isteklerini, gerekse öğretim sisteminin demokratikleşmesi vb. istekleri de desteklemiş oluyorlar.

Sağ sosyalistlerin programlarında genellikle varolan reform isteklerine gelince; bu reformların, burjuva düzeni dışına çıkmadığını, üstelik tekellerin tam egemenliğini hiç de sarsmadığını, hemen belirtmemiz gerektir.

Bu reformların, genellikle, etikçi hümanizm görünümünde olduğunu da söylemeliyiz. Son zamanda, sosyalreformizmin kuramcıları, sosyaldemokrat politikanın en önemli sloganı olarak "yaşamın niteliği "nden söz edip duruyorlar. ASDP ileri gelenlerinden biri olan W. Dröscher'in sözlerine göre, "yaşamın niteliği," "boş bir formül ve modaya uygun bir söz değildir". "Yaşamın niteliği," sosyal ürünün basit artışına, maddî gereksinmelerin karşılanmasına indirgenemez. Ekonomik kalkınma, "yaşam olanaklarının düzeltilmesi," "öğretim durumunun düzeltilmesi," "sağlık koruma hizmetlerinin düzeltilmesi," "teknik ve sosyal altyapının düzeltilmesi" gibi istemler "yaşam niteliği" için sadece bir dayanak, önkoşul yaratırlar.[27]

Çağdaş sosyalreformizmin liderlerinin ileri sürdüklerine göre, "yaşamın niteliği" kavramı şunları kapsamaktadır: Bir: "Somut reformlar" politikası (kuşkusuz ki, bunlar kapitalizmin ekonomik ve politik temellerine dokunmamaktadır). İki: Her insanın onuruna saygı duymak, onun değerini vb. kabullenmek. Görülüyor ki, soyut "yaşamın niteliği" formülü, yalnızca "ahlâkçı sosyalizm"in bir türüdür.

Çağdaş sağ sosyaldemokrasi, geleneksel sosyaldemokrat istekle-

rinden vazgeçmiştir; "klasik reformizm" önemli belirtilerini yitirmiştir; bu tutumla şimdi, "demokratik sosyalizm" ideolojisinin odağında bulunan hümanizm ögesini alabildiğine sömürüyor.

Bu konuda, çok sık verilen demeçlerden bir alıntı yapalım: "Bugün demokratik sosyalizm insan kişiliğine özgürce gelişme sağlamaya elverişli bir toplumsal düzen olarak kabul ediliyor... Sosyaldemokrasinin tüm çabalarının odağında somut insan vardır, yoksa, komünizmde olduğu gibi soyut bir sistem tutucu çoğunluklu burjuva demokrasisinde olduğu gibi, sınırsız ve yaşam niteliğine zarar veren özel işletmecilik bulunmaz."[28] Toplumun zorlayıcı devrimle değiştirilmesi yerine (çünkü bu, hümanizm ve demokrasi ilkelerine uymaz) barışçı demokratik evrim yolunda halkın çoğunluğunu kendi tarafına çekmek yoluyla değiştirilmesi öngörülüyor. Avusturyalı sağ sosyalist R. Hartl, sosyaldemokrasinin görevini böyle belirliyor. "Troçki'nin sürekli devrim görüşüne karşı, sosyaldemokrasi... sürekli demokratlaşma sürecini ileri sürüyor.[29] Hartl'ın görüşüne göre, sürekli demokrasi sürecinin baş aracı, devletin yurtdaşlarının bilincini sürekli olarak eğitmektir. Yukarıda alıntı yaptığımız yazının başlığı da bu yönden ilginçtir. "Kapitalizmin Mezar Kazıcısı, Ya Da Kurtarıcısı?" Bu başlığın ortaya koyduğu soruyu yanıtlayan yazar şöyle diyor: "Ve böylece sosyaldemokratlar ne kapitalizmin mezar kazıcısı oluyorlar, ne de kurtarıcıları. Onlar, yeni, daha iyi, hakça ve insancıl bir düzenin, gerek kapitalizm için, gerekse komünizm için biricik seçenek olan sosyaldemokrasi koşullarındaki yeni bir düzenin öncüleri oluyorlar."[30] Sağ sosyaldemokrasi için tipik olan uyduruk "üçüncü yol" görüşü, böylece ahlâksal-hümanist bir "temele" dayandırılıyor.

Avusturya sosyaldemokrasisinin ileri gelenlerinden F. Sinowatz, "Sosyalizme Giden İnsancıl Yol" başlıklı yazısında, sosyaldemokrasisinin "yüce amacını" tanımlayarak şöyle diyor: "Bu, yaşamın niteliğini düzeltmektir; tek yanlı ekonomik yöneliş tüketim fetişizmini, otoriter baskıyı, uyduruk başarı kanısı, kişiliği yitirme ve düşünce denetimi dolayısıyla ortaya çıkan kendi kendine yabancılaşmayı ortadan kaldırmaktır."[31] Kişinin yabancılaşması ve kendi kendine yabancılaşması sorununun, çağdaş sosyalreformizm ideolojisinde oldukça önemli bir yer tuttuğunu belirtmemiz gerektir. Kişiliğin yabancılaşmasına karşı savaşını, sosyalist hareketin belirleyici görevlerin-

den biri olarak ilân ediliyor. Ne var ki, sağ sosyaldemokrasinin kuramcıları, Marx'ın yabancılaşma kavramının yardımıyla tanımladığı sosyal süreçleri materyalist ve bilimsel açıdan değerlendirmekten çok uzaktırlar. Marx için, yabancılaşma, özel mülkiyetin varlığıyla sıkı sıkıya bağlı iken ve en fazla kapitalizme özgü iken, sağ sosyalistler için, yabancılaşma, insanın kalıcı, antropolik bir özelliği olarak belirmekte ve burjuva düzeninin sömürücü niteliğinden değil de, başka akla gelecek her türlü, tamamen başka nedenlerden ileri gelmektedir. Sağ sosyalistlerin yabancılaşma kavramında, somut tarihsel sınırlar ve somut içerik kaybolmuştur; yabancılaşmaya da karşı sürdürüldüğü söylenen savaşım, bir tür yel değirmeniyle savaşımı andırmaktadır. Sinowatz'ın, kendi ortaya koyduğu "yaşamın niteliğini düzeltme" görevinin "çağımızda bir ütopya" olduğunu kabul etmesi, ancak bu ütopik amaç yolunda somut, "yaşamın insancıl kılınması"na yönelik işler yapılması gerektiğini söylemesi bir rastlantı değildir.

Genellikle, son zamanlarda, bazı sağ sosyalist liderler, sosyalist hareketin amaçlarının ütopik nitelik taşıdığını ve bu yönde olduğunu "politikada izlenecek çizginin" çizilmesi gerektiğini açıkça ilân ediyorlar.

Bernstein'in "Hedef hiçbir şeydir, hareket ise her şey" biçimindeki eski sloganı böylece şu düzeltime uğruyor: "Hareket her şeydir, amaç ise ütopyadır." Yani, sosyaldemokrasinin görevi, gerçekleştirilemez bir amaca doğru gitmektir, harekettir. Bu sonsuz harekette, sağ sosyalist kuramcılara göre, ahlâksal ilkeler, ahlâk öğretisi ilkeleri ve kurallar alınabilir. ASDP'nin Godesberg Programını hazırlıyanlardan biri olan W. Eichler, şöyle diyordu: "Tarihte yön belirlemeye yarayan biricik pusula, özgürlük ve adaletle bağlı ahlâksal kurallardır."[32] Eichler'in sözlerine göre, Godesberg Programı, sosyalist harekete ideolojik bir pusula sağlayan ahlâksal kuralları yansıtmaktadır. Avusturyalı sosyalist Fischer'e göre, "demokratik sosyalizmin" son amacı, "ekonomik, ya da, sosyal değildir, sosyo-politik de değildir (çünkü bu alanlarda son amaç olmaz), son amaç ahlâksaldır."[33]

Böylece, sosyalizm, soyut ve sözde sınıflar dışında bulunan ahlâksal amaçların, kategorilerin, ilke ve değerlerin toplamına dönüştürülüyor, sosyaldemokrasinin başlıca görevi ise, toplumun tüm üyelerinin "ahlâkçı sosyalizm" ruhunda eğitimine, kapitalizmde varolan

toplumsal ilişki ve kurumların "insancıllaştırılmasına" indirgeniyor.

Sağ sosyaldemokrasi, Marksizmi yadsıyarak, geleneksel sosyaldemokrat istemlerden vazgeçerek, ne denli güçsüzleşiyorsa, ahlâkçı-hümanist lâfazanlığı da o denli artıyor. Abartmadan da söyleyebiliriz ki, şimdi, "ahlâkçı sosyalizm" sosyalreformizmin baş ideolojik temelidir. Ancak bu demek değildir ki, "ahlâkçı sosyalizm" kuramsal yönden tamamlanmış, bu ya da şu ölçüde bitirilmiş bir anlayış, bir düşüncedir. Tam tersine, "ahlâkçı sosyalizm" daha çok siyasal sloganlarda, adalet ve hümanizm çağrılarında görülmektedir.

Sosyalist Enternasyonal partileri için ortak olan kuramsal platformda, "ahlâkçı sosyalizm," değişik ülkelerde, tarihsel ve felsefî geleneklere bağlı olarak değişik özellikler, farklılıklar gösteriyor. Örneğin, Fransız ve Belçika sosyalistleri, "ahlâkçı sosyalizm" ülküsünü propaganda ederken, Yeni-Kantçılığın çok etkisinde kalmış olan Jores ve Leon Blum'a dayanıyorlar. Batı Alman ve Avusturyalı sosyalistlerin görüşlerinde, Yeni-Kantçılığın etkisi çok daha fazladır.

ASDP'nin ünlü kuramcılarından ve bugün hayatta olmayan filozoflarından B. Eichler, Yeni-Kantçı Neo-Frisland Okulunun başındaki öğretmeni L. Nelson'a dayanıyordu. Bu okul, Kant öğretisini, psikolojizm ve irrasyonalizm açısından yorumlamaktadır.

Sosyalreformizmin kuramcıları, Yeni-Kantçılıktan aldıkları önsel (apriori) olan gibi, Kant'ın insan için bir araç değil, bir amaç olan "pratik buyruk" (pratik emperatif) gibi aksiyonları (belit), ahlâk ilkeleri tamamen biçimsel olarak kabullendiler, benimsediler. Ne var ki, çağımızda, "ahlâkçı sosyalizm "in Yeni-Kantçı temeli çok sarsılmıştır ve öncelikle varoluşçuluktan, Yeni-Freudizmden, burjuva aksiolojisinden alınan yeni, modern felsefî görüşlerle değiştirilmiştir. Sağ sosyalistlerin ahlâk görüşlerine, giderek daha çok dinsel törenin ve dinsel dünya görüşünün etki gösterdiğini görüyoruz. "Demokratik sosyalizm" ideolojisinin idealist kaynaklarına değinen P. Ludts şöyle diyor: "ASDP'nin sorumlu liderleri, 1959'dan bu yana, uzun bir süreden beri ASDP'de egemen olan Yeni-Kantçı ahlâkçı sosyalizmin soyutlamalara dayalı sisteminden hareket etmeyi denemektedirler. Aynı şekilde hümanizmin (hıristiyanlıktaki), eleştirel rasyonalizmin ve varoluşçuluğun çok değişik kavram ve görüşlerini, gerçeğe yakın bir kuram olarak birleştirmek istemişlerdir. Yalnızca böylesi bir kuram,

aynı ölçüde hem politik hem toplumsal yönden günlük yaşama uygulanabilir, böylesi bir kuramda, çağımız insanının bütün sorunları tam olarak bulunabilir."[34]

Ludts, şimdiye dek böylesine genel bir kuramın yaratılmadığını, yalnızca bu kuramın başlangıç ögelerinin bulunduğunu kabul ediyor. Böylece de, "ahlâkçı sosyalizm" görüşünün de tam olarak hazırlanıp bitirilmediğini ve bize göre onun seçmeci niteliğini de kabul etmiş oluyor.

Kuşku yok ki, önemli olan, "ahlâkçı sosyalizm" görüşünün tamamlanmamış olması ve yoksun olduğu mantıksal nitelikler değildir. Önemli olan, onun ideolojik içeriğidir, sosyo-politik yönüdür. "Ahlâkçı sosyalizm" soyut, burjuva liberal anlayışıdır, terminoloji dışında, gerçek sosyalizmle hiçbir bağlantısı yoktur. Bu anlayışın hümanist duygu yanı da oldukça kuşku götürmektedir.

"Ahlâkçı sosyalizm" pratik uygulamaya dönük olma iddiasındadır. Her şeye karşın, sağ sosyalistler, hümanizm ilkelerinin, toplumsal yaşantının değişik alanlarına uygulandığından söz etmektedirler. Onlar, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının soyut ahlâksal gevezeliklerle ve ahlâk vaazlarıyla değil, sürekli sınıf savaşımı sonucu elde ettiği sosyal kazanımları, "ekonomik hümanizmin" belirtisi, "ahlâksal düzeyde" pratik simgeleşmesi olarak göstermeye yelteniyorlar.

Sağ sosyalistler, burjuva demokrasisini, sınıf savaşımı alanı olarak değil, sosyalist çabaların amacı ve salt "kendisi için bir değer" olarak kabul ederek, daha ilk bakışta "biçimsel" olan bu demokrasiyi "sosyal" ve hukuksal demokrasiye dönüştürmekten söz ediyorlar, bu konuda durmadan konuşuyorlar. Bu soyutlamaların ardında somut toplumsal içerik yoktur, yalnızca lâfazanlık vardır.

"Ne var ki, özellikle, öğretim, eğitim ve kültür alanlarında, ahlâkçı uygulamalar üstüne çok söz ediliyor. Sağ sosyalistlere göre, bu alanlar, insancıl eylemlerin esas alanlarıdır, ve sanki tüm sosyal sorunların çözümünün anahtarı burada bulunmaktadır. Fred Sinowatz'ın bu konuda neler söylediğini görelim. Sosyalist uygulama, öğretim alanında, bütün çocuklara özdeş öğretim olanakları sağlama amacını gütmektedir. ASDP'nin 1969'daki okul programı, bu anlamdadır. Ancak, bu amaca ulaşma yolunda, Sinowatz, birçok engel bulunduğunu

da söylemektedir. Bu engeller, mali engellerdir, geleneklerden ileri gelen engellerdir, "manevî direnmeden" ileri gelen engellerdir. Buna karşın, "biz doğru yoldayız" diyor. Yeni sosyal katmanlar, daha yüksek öğretim düzeyine kavuşmak istiyorlar. Bu, kesintisiz ve aynı zamanda "diyalektik" bir süreçtir; nicelik niteliğe dönüşmektedir. Ne var ki, Sinowatz'm sözlerine göre, bu diyalektik, sarsıntı ve felâketten yoksundur ve "hümanist" nitelik taşımaktadır. "Daha yüksek öğretime kavuşmak, aynı zamanda, insanın kendi kendisine yabancılaşmasını önlemek için daha büyük şansa sahip olması da demektir, insan, kendini bulma yolunu ortaya çıkarabilir, kişiliğin en iyi biçimde güvence altına alınması yolunu bulabilir... Olgunlaşan okul reformunu gerçekleştirme yolunda gösterilen pragmatik çabaların başarısı ne denli büyük ise, herkesin öğrenim görme şansı ne denli büyük ise, köhneleşmiş toplumsal yapıyı aşma olanakları da, o denli büyüktür; yaşamı nitelik bakımından düzeltme, iyileştirme umut ve boyutları da, o denli geniştir."[35]

Sinowatz, daha sonra diyor ki, "yaşamın niteliğini" değiştirmek için, yeni bir kültür politikası gerekmektedir. Ancak, "sosyalist" kültür, ya da "işçi kültürü" anlamında değil de, serbest zamanı daha iyi değerlendirme anlamında bir kültür politikası gerekmektedir. Eğitim ve kültür politikasının gerçekleştirilmesi, "insanın kurtuluşu yolunda bir fenerdir."

Biz, bir dizi burjuva devletinde yapılan öğretim reformunun önemini küçümsemek niyetinde değiliz. Kuşku yok ki, halkın öğretimi alanında yapılan demokratik reformlar, emekçilerin temel çıkarlarına uygundur. Ne var ki, bu reformların sınırlarının somutta nerelere dek uzandığını, bu sınırların, kapitalist üretim biçiminin nesnel yasaları tarafından belirlendiğini de açık olarak görmek gerekmektedir. Emekçiler, yalnızca, burjuva toplumunda, üretim güçlerinin zorunlu en önemli ögesi olan kültür ve öğretimin en azını alıyorlar. Çağdaş bilimsel-teknik devrim koşullarında bu en az (minimum) artıyor. Bundan dolayı da, öğretim sisteminin modernleştirilmesi nesnel bir zorunluk olarak ortaya çıkıyor. Çok gelişmiş tekelci kapitalizm ülkelerinde kaçınılmaz olarak bu zorunlukla karşılanıyor. Ancak, öğretim sistemi, sınıfsal niteliğini korumaktadır. Öğretim alanında, özellikle yüksek öğretimde sınıfsal ayrıcalıklar sürmektedir. Örneğin, Avustur-

ya'da, 1969-1970 öğretim yılında, üniversite öğrencilerinin yalnızca yüzde 10'u işçi ve köylü çocukları idi.[36] Bundan dolayı, öğretimdeki reformları "insancıl değerlerin" ve "ahlâksal ilkelerin" zorladığını ileri sürmek çok zordur.

Sağ sosyalistlerin uygulamada gerçekleştirdikleri politik ve ahlâkî eğitimin içeriğine gelince, bu eğitimin, işçilerin bilinçlenmesine engel olduğu, bilimsel sosyalizm ile işçi hareketinin birleşmesini önlediği açıktır.

"Ahlâkçı sosyalizm"in karşılaştığı çözümlenemez bir çelişki daha var. Sosyalreformistler, kendi sözlerine göre, bütün umutlarını insanın sosyalist ruhta eğitilmesine bağlamışlardır. Onlar, insanda, adalet duygusu, yakınlarına sevgi ve özlem gibi duygular yaratmaya çalışıyorlar. Bununla birlikte, bugün, sosyalreformizmin kuramcıları, gerici burjuva felsefesinden ve dinden alınan, bozuk "insan doğası," doğuştan ve kökü kazınmaz bencilik, insanın içsel-akla aykırılığı hakkındaki görüşleri de, tamamen paylaşıyorlar. Öte yandan, onlara göre, "insan doğası" herkeste bir ve aynı olduğu için, bu nitelikler, hem eğitilenlere, hem de eğitenlere özgü niteliklerdir. Bundan dolayı, sağ sosyalist kuramcılar, kendileri tarafından ilân edilen "insancıl değerlerin" yaşama uygulanma olanaklarına o kadar büyük bir umutla bakmıyorlar ve içtenlikle, her insana kendi gömleğinin daha yakın olduğunu ve her yerde, "ölümsüz Adem'in" bütün günahlarıyla varolduğunu söylüyorlar.

Örneğin, P. Reichenbach şu savı ileri sürüyor: "Eğer, ekonomik durumları eşit olursa ve eğer kimse üretim aracı mülkiyetine sahip olmazsa, bütün insanların özdeş şekilde iyilik düşünecekleri aynı şekilde özveriyle hareket edecekleri yolundaki Marksist inanç, insan yeteneklerine, bu yeteneklerin çok değişik olmasına ve tarihsel deneye aykırıdır."[37] Yazar, "insan yeteneklerinin değişikliğini" ve "insan doğasını" benciliğe, iktidar hırsına, ekonomide ve politikada vb. alanlarda en iyi konum alma çabasına indirgiyor. Ve Reichenbach, işte bu temele göre, sınıfsız komünist toplumun boş bir ütopya olduğunu ileri sürebiliyor.

Reichenbach'ın, Marksist toplum ve insan öğretisini kasıtlı olarak basite indirgediğini, kabalaştırdığını ve karikatürleştirdiğini anlamak zor değildir. Marksistler, hiç bir zaman, üretim araçları üzerin-

deki özel mülkiyetin kaldırılmasıyla, bunun otomatikman insanların bilinçlerinde değişiklik yaratacağını, hemencecik özel mülkiyet psikolojisinin ve ahlâkının ortadan kalkacağını ileri sürmemişlerdir. Ve kuşkusuz ki, sosyalizm ve komünizmi, bütün insanların "tek boyutlu" içsel dünyaya tıpatıp yeteneklere, zevklere vb. sahip bir toplum sanma, gerçeklerle bağdaşmamaktadır.

Tarihsel deney göstermiştir ki, sosyalist toplumun yeni insanı eğitmesi süreci, uzun, güç, karmaşık savaşımlarla, çelişkilerle ve bazı kez dramatik çatışmalarla dolu, güçlükleri olan bir süreçtir. Komünist partisinin bu alanda gösterdiği büyük çabalar, evrensel tarihsel sonuçlar doğurmuş, bilimsel dünya görüşü olan, yeni, komünist ahlâk ve psikolojisi olan sosyalist tipten bir insan ortaya çıkmıştır.

Tarih, Marksizmin temel taşı niteliğindeki savını doğrulamıştır. Şöyle ki, insan, yalnızca, toplumsal ilişkilerin insancıllaştırılması yoluyla insancıl kılınabilir. Aynı şekilde insan, ancak, toplumun bilimsel sosyalizm ilkeleri temeli gereğince, yeniden, devrimci yolla düzenlenmesi yoluyla insancıllaştırılabilir. Kapitalizmin devrim yoluyla yıkılmasına gidilmeden, etikleşme ve insancıllaşma lâfları, toplumsal ilişkilerin ahlâksal, insancıl ilişkilere dönüştürülmesi lâfları iyi niyetten öteye gitmez, ütopya olur, ya da sosyal demagoji olur.

Lâfazan hümanizm, daha önce de söylediğimiz gibi, olumlu değerden yoksundur. Hümanizmin gerçekliğinin ölçütü, toplumsal evrensel uygulama olmuştur ve şimdi de ölçüt budur. Yalnızca, çağımızın güncel sorunlarını ilerleme açısından çözümlemeye yönelik kuram ve idealler gerçek hümanist kuram ve ideallerdir. Gerçekçi, somut sosyalist hümanizm, kapitalizmin devrim yoluyla devrilmesine, sosyalizm ve komünizmin kurulması hedefine yöneliktir.

Ve eğer "ahlâkçı sosyalizm" ve sosyalreformist "hümanizm" bu ölçütlerle değerlendirilirse, bir tek sonuç elde edilecektir ki, o da şudur: Bu tür anlayışlar, çağımızın artık olgunlaşmış, gerçek insancıl görevlerinin çözümüne yardım etmediği gibi, tersine bu görevlerin çözümüne engel de olmaktadır. "Ahlâkçı sosyalizm"in uyduruk, düzmece hümanizminden sözederken, sıradan sosyaldemokrat kişilerin içtenlikli insancıl duygularından, onların gerçekten adalet, barış, demokrasi ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında gerçek insancıl ilişkiler kurmak istediklerini kuşkuyla karşıladığımızı söylemek istemi-

yoruz. Bazı Avrupa ülkelerindeki sosyaldemokrat hükümetlerin de, Avrupa'da güvenliğin ve sürekli barışın kurulması yönünde gösterdikleri somut çabalar da saygınlıkla değerlendirilmelidir.

Öte yandan, sosyaldemokrasinin de tek tipten olmadığı unutulmamalıdır. Sosyaldemokrasi kapsamına, politikası ve ideolojisinin özel olarak incelenmesi gereken sol sosyalistler de girmektedir. "1969 Komünist Ve İşçi Partileri Toplantısı Sonuç Belgesin"de şöyle deniyor: "Sosyaldemokrasi saflarında ayrımlaşma olmaktadır. Bu, yönetime de etki gösteriyor. Bazı liderleri, tekelci sermayeyi ve emperyalizmi savunduklarını ilân ediyorlar. Bazıları ise, emekçi kitlelerinin ekonomi ve sosyal alanlardaki istemlerini, barış ve ilerleme savaşımı sorunlarını göz önüne almak eğilimindedirler."[38]

Bu toplantıdan bu yana geçen yıllar içinde, sosyaldemokrasi içindeki ayrımlaşma yönsemesi derinleşti. Örneğin, Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki sosyaldemokratların, Avrupa'da barışın ve güvenliğin pekişmesine yönelik gerçekçi dış politikalarını olumlu olarak değerlendirmek gerektir. Bazı ülkelerde, komünistlerle sosyalistlerin beraberliği ve işbirliği hareketi giderek genişlemektedir.

Ne var ki, çağdaş sosyaldemokrasinin politikasındaki bütün bu olumlu değişiklikler (belirli müfrezelerinin anti-komünizm ve anti-sosyalizmden çekilmeleri, değişik toplumsal düzenleri olan devletlerin barış içinde yan yana yaşamasını kabul etmeleri ve uluslararası yumuşama politikası yararına konuşmalar yapmaları, barış yararına eylemde bulunmaları) hiç de "ahlâkçı sosyalizm" ve öteki sosyalreformist sağ oportünist görüş ve anlayışlardan ileri gelmemektedir. Tam tersine.

Sosyalreformizmin ideolojisi, sürekli olarak, uygulamada, emekçi kitlelerinin çıkarlarıyla, yaşam çıkarlarıyla çelişki içindedir. Biz bundan "ahlâkçı sosyalizmin," çağdaş kapitalizmin kaba görünüşünü uydurma hümanizmin giysileriyle saklamaya çalışan bu tipik oportünist görüşün kuramsal yönden tutarsız, uygulamada semeresiz olduğu sonucunu çıkarıyoruz.

4. *"İNSAN YÜZLÜ" Sosyalizmin Gerçek Yüzü*

Sosyalreformizmin "ahlâkçı sosyalizm" anlayışı, kendilerini gerçek hümanist ve demokratik sosyalizm savaşçıları, "insan yüzlü, güler yüzlü sosyalizm" yandaşı gösteren çağdaş sağ revizyonistlerin görüşlerine çok büyük etki yapmıştır.

Sağ revizyonistler, "hümanist" ve "demokratik" kavramlarını "sosyalizm" sözüyle birlikte kullanmada sosyalreformistlerden aşağı kalmamışlardır. Her ikisi de, devrimci Marksizme düşman ortak bir zeminde sağ oportünist, sosyalreformist zeminde birleşmişlerdir. Bununla birlikte, sağ sosyaldemokratlarla sağ revizyonistler arasında, ortak oportünist yorumlamalarda, belirli taktik ayrılıklar da yok değildir. Sağ sosyaldemokratlar, açıkça Marksizme karşıdırlar, Marksizmden vazgeçmişlerdir, ikinciler, yani sağ revizyonistler ise, ağızları köpürerek, kendilerinin gerçek Marksist olduklarını, aslına uygun Marksizmi yalnız kendilerinin temsil ettiklerini, onu yaratıcı biçimde yorumladıklarını ileri sürmektedirler. Sağ sosyaldemokratların birçok kuramcısı ve lideri anti-komünist olduklarını, sosyaldemokratlar ile komünistler arasında eylem birliği yapılmasına kesinlikle karşı olduklarını ilân etmişlerdir. Sağ revizyonistler ise, komünist partileri içinde, partileri içten çökertmeye çalışıyor, belirli bir süre parti içinde bulunarak, komünist ideolojinin savaşçıları olduklarını ilân ediyor, sosyalizmi soyut, gerçekleşmez bir ahlâk idealine dönüştürmeyi deniyorlar, somut sosyalizmin temellerini sarsmak, varolan sosyalist toplumsal ilişkilerde kayma, göçürme yaratmak ve böylece, tarihin tekerleğini geri çevirmek istiyorlar. Bu denemelerin karşı-devrimci özü, özellikle 1968-1969 döneminde, Çekoslovakya'daki bilinen olaylar sırasında açıkça ortaya çıktı. L.İ. Brejnev, Çekoslovakya'daki anti-sosyalist komplonun başarısızlıkla sonuçlandığını belirterek diyor ki: "Bu, eski sömürücü sınıfların kalıntılarının sağ oportünistlerle bağlaşıklık içinde ve dünya emperyalizminin desteğini görerek, Çekoslovakya'da sosyalist düzenin temellerini yıkmak, bu ülkeyi kardeş ülkelerden ayırıp soyutlamak ve böylece sosyalizmin Avrupa'daki konumuna ağır bir darbe indirmek için girişilmiş, genişlemesine düşünülmüş ve demagojiyle maskelenmiş bir denemeydi. Ne var ki, Çekoslovakya Komünist Partisi'ndeki sağlam Marksist-Leninist çekirdek, sosyalizm davasına içten bağlı Çeklerin ve Slovakların ve

sosyalist enternasyonalizm ilkelerine sadık bağlaşık devletlerin kararlı hareketi, düşmanların, sosyalizmin ortak çıkarlarına ve sonuç olarak Avrupa kıtasında barışa karşı yönelmiş bu tehlikeli planlarını bozdu."[39]

Çekoslovakya'yı sosyalizm yolundan saptırmak isteyen anti-sosyalist ve revizyonist unsurlar, burjuva ve sağ sosyalist basın tarafından, kahraman, "insan yüzlü, güler yüzlü sosyalizm," "gerçek komünistler," "Marksizmin hümanizm geleneklerini" yeniden doğuran savaşçılar olarak övülüyor, göklere çıkarılıyordu.

Gelgelelim, aynı basın, "insan yüzlü sosyalizm" yandaşlarının dürüst komünistlere karşı uyguladıkları, siyasal, manevî ve bazı durumlarda doğrudan doğruya açık terörden sözetmiyor, gerçekleri susmakla karşılıyor.

Çekoslovakya'daki anti-sosyalist unsurların ve onların dışarıdaki destekçilerinin umutları boşa çıktı. Ne var ki, Çekoslovakya olaylarından çıkarılacak bir ders daha vardır: Burjuva ve sosyaldemokrat ideallerinin ve görüşlerinin sosyalist ülkelere girmesi olasılığını küçümsemek çok tehlikelidir. Bu idealler, özellikle, eğer bunların girmesine karşı ısrarlı ve sürekli savaşım sürdürülmezse, belirli halk kesimleri üzerinde çok zararlı etkiler yaratabilir.

Kuşku yok ki, sağ oportünizmin Çekoslovakya'da uğradığı yenilgi, revizyonist kuramların eleştirilmesi görevini ortadan kaldırmıyor. "İnsancıl sosyalizm" görüşü, yalnız Çekoslovakya'da değil, başka yerlerde de yandaş buldu. Gerçekte, çok değişik, "insancıl Marksizm," "insan felsefesi," "uygulama felsefesi," "gerçeğine uygun Marksizm" gibi, yaygarası koparılan revizyonist akımlarla karşı karşıyayız. İdeolojik alandaki bu akımların hepsinin ardında aynı revizyonist görüş, belirli felsefî anlayıştan kaynaklanan aynı sapık görüş vardır.

Sağ revizyonistler, diyalektik ve tarihsel materyalizmi, Marksist felsefenin "bilimci" biçimi olarak yadsıyorlar. Onlar "bilimcilik" derken, bilimin büyümsenmesini, bilimsel bilginin fetişize edilmesini anlıyorlar. Onlara göre, ilkesel olarak bilimsel felsefe olmaz, çünkü, sözüm ona böyle bir felsefe, dogmatizme, şematizme, "insanı unutmaya" yol açarmış ve hümanizmde bağdaşmazmış.

Onların kanısına göre, gerçek, ya da, gerçeğine uygun Marksizm, bilimsel bir kuram değildir, gerçekliğin algılanması ve devrimci yoldan yeniden düzenlenmesi yöntemi de değildir, "salt insancıl "dır, ya da, soyut insanın yabancılaşma köleliğinden kurtarılmasının felsefî öğretisidir.

Sağ revizyonistlere göre, çağdaş Marksizmin temel felsefesi sorunu, diyalektiğin insancıllaştırılmasıdır. Revizyonistlerin bu "insancıllaştırılan diyalektiği," doğanın, toplumun ve düşüncenin genel gelişme yasalarından, gerçeğin öğrenilmesi araçları gibi kategorilerden yoksundur. Bu "diyalektik," Marksist bilgi kuramıyla hiçbir ilişkisi olmayan, nesnel gerçeği yadsıyan bir diyalektiktir. Tek sözle, "insancıllaştırılan diyalektik" revizyonistlerce, sofizmin bir türü olarak ileri sürülmektedir; Marksizm-Leninizme karşı, sosyalist düzene karşı, küçükburjuva anarşizminden burjuva eleştirisi konumundan hareket eden bir savaşım aracına dönüştürülmektedir.

Sağ revizyonistlerin felsefî anlayışlarının ayrıntılarına girmeden belirtelim ki, onlar, "gerçeğe uygun Marksizm" savıyla, daha çok varoluşçuluktan ve Yeni-Freudçuluktan kaynaklanan öznel idealist görüşlerin propagandasını yapıyorlar.

Sağ revizyonistlerin hümanizmi bilimin karşısına koymaları ilginçtir. Bu, onların ayırıcı niteliğidir. Onlara göre, bilim ve felsefede bilimsel yöntem uygulanması, Marksist hümanizmle bağdaşmaz. Bu alternatifin ne denli yapma ve uydurma olduğunu göstermek için fazla söze gerek yok. Gerçekte, sosyalist hümanizm en yüksek düzeyli ve en işlerli hümanizm olarak, bilimle organik olarak sımsıkı bağlıdır; öncelikle Marksist-Leninist bilimle, bir bütün olarak Marksizmin felsefesiyle, yani, diyalektik ve tarihsel materyalizmle organik olarak bağlıdır.

"Aslına uygun Marksizm" görüşü, tüm felsefî sorunları, insan açısından çözümlemeye çalışmaktadır. Sağ revizyonistler, insanın her felsefenin, bu arada Marksist felsefenin de başat, temel sorunu olduğunu ileri sürüyorlar. Biz, Marksist-Leninist öğretide insan sorununun nasıl önemli bir yer aldığını biliyoruz. Revizyonistlerle yaptığımız tartışma, insanın Marksist felsefede aldığı yer konusu değildir. Önemli olan şudur: İnsan sorunları Marksizmde nasıl, hangi dünya görüşü açısından, revizyonizmin ideolojisinde nasıl ve hangi dünya görüşü açısından, çözümlenmek istenmektedir.

Bütün kanıtlar gösteriyor ki, insan sorunları, insanın değerine, özgürlüğüne, saygınlığına vb. ilişkin tüm sorunlar, o denli yaygarası yapılmasına karşın, revizyonistler tarafından gerici burjuva felsefesinin ve toplumbiliminin anlam ve ruhuna uygun çözümlenmek istenmektedir. Bu sorunların çözümüne çalışırken de anti-Sovyetik iftiralara, genel anlamda anti-sosyalist iftiralara bol bol başvurulmaktadır.

Örneğin, insanın özgürlüğü sorununu ele alalım. Bu genel sorun Marksizm tarafından klâsik biçimde, kökten hem de yalnızca kuramsal olarak değil, uygulamada çözümlenmiştir. Sağ sosyalistler, Marksizmin, emekçi insan kişiliğinin sömürüden, siyasal, ulusal ve her türlü baskıdan, zulümden kurtuluşuna ilişkin ideallerin gerçekleşme yolunda olduğu somut, varolan sosyalist düzene karşı iftiralar yağdırıyorlar. Eğer bu sorunun sosyal-siyasal ve sınıfsal yanı ele alınırsa, görülecektir ki, "Hümanist Marksistler," biçimsel burjuva demokrasisini, sömürü özgürlüğünü, özel mülkiyet özgürlüğünü ve özel girişimcilik özgürlüğünü daha çok beğenmektedirler.

Eğer belirli bir sorunun felsefî yanı söz konusuysa, burada da, revizyonistlerin, sorunu varoluşçuluktan, ya da, irrasyonalizm ve pesimizmden kaynaklanan öğretiler açısından çözümlemeye çalıştıkları görülecektir.

Revizyonistler, özgürlüğü, en fazla seçme ve karar verme özgürlüğüne, hiçbir şeye bağlı olmayan salt sınırsız arı bilince indirgiyorlar.

Tarihsel determinizmi, yani, olguların toplumsal yaşamdan ileri gelme zorunluluğunu, toplumsal yaşamın yasal niteliğini kabullenme, revizyonistlere göre, insan özgürlüğünü yadsıma anlamına gelmektedir ve gerek hümanizmin gerekse ahlâk öğretisinin varlığını olanaksız kılmaktadır. İdealizmin ve metafiziğin bu eski yanılgıları, Marksizm tarafından çoktan aşılmıştır. Marksizm, gerçek özgürlüğün, zorunluğun bilinmesi olduğunu, toplumun ve doğanın nesnel yasalarından ilerleme yararına, emekçi insanlığın iyiliği yararına faydalanmak olduğunu tanıtlamıştır.

Varoluşçulardan sonra, bazı revizyonistler de, ölme isteğinin en yüksek özgürlük olduğunu ilân ediyorlar; ölüm özgürlüğünü en yüksek düzeyli "bencillik" ve insan özelliği sayıyorlar.

Onlara göre, Marksist felsefenin baş görevinin, nerdeyse, insana ölümün kaçınılmaz olduğunu benimsetmek, onu, varlık ve yokluğun birleştiği yerde gerçek özgürlük ve gerçek yaşam anlamı bilincinin kendisini aydınlatacağı "öteki dünya ortamına" hazırlamaktır.

Ölüm sorununa karşı duyulan bu büyük ilgi, bu sorunun felsefenin belirleyici inceleme konusu yapılması girişimleri, burjuva ideolojisindeki bunalımı, burjuvazinin bir sınıf olarak gerçek gelecekten yoksun olduğunu göstermektedir. Çilecilik tapınağında, ölümü beklemeyi yeğlemekte, varoluşçuluğa özgü bütünsel kötümserlikte oldukça fazla ahlâkî nihilizm ve kinizm bulmamak olanak dışıdır. Hiçbir sömürücü sınıfın, tarih alanından çekilip gitmeye mahkûm hiçbir sınıfın ideolojisi bunlar olmadan varlığını sürdüremez. Kuşku yok ki, varoluşçu "ölüm felsefesinin" gerçek hümanizmle hiçbir ilgisi yoktur. Bu felsefe toplumsal içeriği yönünden burjuva değerler sisteminin ideolojik bozukluğunun bir ürünüdür. Bunda da şaşılacak bir taraf yok. Şaşılacak yan bu ürünlerin, çağdaş dönemin gerçek Marksizmi diye gösterilmek istenmesidir.

Çağdaş sağ revizyonistlerin propagandasını yaptıkları antropolojizm ve insaniçincilik bilimsellikle bağdaşmayan, insanın özünü bilimsel, diyalektik-materyalist biçimde algılamayla bağdaşmayan idealist ve metafizik bir öğreti olup K. Marx'ın Feuerbach'a ilişkin VI. tezinde belirlenmiştir. Filozofluk taslayan revizyonistlerin bilimsel komünizmin bu önemli tezini değiştirmeleri ya da, insanın özünü idealist ve kaba-biyolojici yorumlamayla vererek bu tezi yadsımaları bir rastlantı değildir.

Örneğin J. Svekl denen biri kalkıyor, Marx'ın insanın özüne ilişkin görüşünü, insanın özünün tüm toplumsal ilişkilerin toplamı olduğu görüşünü tartışmak istiyor. Svekl şöyle diyor: "insanın özü, toplumsal ilişkilere, ya da, insanın eğitim sonucu benimsediklerine indirgenemez. Kuşaklar boyunca toplumdaki yaşam sonucu edinilen bazı eğilimler, görünüşte soyaçekim olarak gözükse de, toplumun gelişmesi, özel koşullardaki farklı biyolojik niteliğin gelişmesi demektir."[40]

Svekl, kendisine göre, tarihsel gelişmenin yasalarına ve varlığının toplumsal koşullarına bağlı olmayan salt biyolojik "genel insanın" soyut algısından hareketle şöyle diyor: "Demek ki, insanın özü

çok boyutludur. Ancak bu boyutların hiç biri, insan özünü yalnız başına belirleyecek, ya da, onun gerçek çözümleyici belirtisi olacak nitelikte değildir."[41] idealist antropolojizm ve biyolojizm, Svekl'de rölativizm ve bilinemezcilikle (agnostisizm) karışıyor. Ona göre, insanın özü tükenmezdir, öyleyse algılanamaz. Ne var ki, yalnızca insanın özü değil, bütün olgular da, bütün nesneler de, örneğin atom da, elektron da, tükenmezdir. Ancak bunlara ilişkin doğrular (göreli, nisbi hakikatler) toplandığında, giderek mutlak doğruya adım adım yaklaşılır, böylece, nesnenin doğru *bilgisine ulaşılır. Birinci sıradan* algılamalarının, özünden ikinci, üçüncü, vb. sıradan özlere gidilir.

Bilgi edinmenin her tarihsel aşamasında, yalnızca bu bilgi nispeten doğru bilgi olduğuna göre, insan sınırlı da olsa nesnenin özü üstüne bilgi edinir. Nasıl ki insan özü bakımından tek boyutlu değildir, özün kendisinin de tek boyutlu olmadığı doğrudur, insanın tek boyutlu olması kavramı, felsefeye Marksizmden gelmemiştir. Başka kaynaklardan, Marksizmi devşiren Marksolojiden, H. Marcuse ve öteki küçükburjuva ideologlarından gelmiştir. Ancak, revizyonistlerce değiştirilmeyen, vülger-ilkel bir toplumbilime indirgenemeyen gerçek Marksizmde, özü ve varoluşu bakımından diyalektik birliktelik içinde ele alınan insandan daha karmaşık, daha çok boyutlu başka birşey yoktur.

Kuşkusuz, insanın özünü yalnızca bir tek "boyutla" tüketmek, bitirmek olanağı yoktur, ama, özün çözümleyici, en önemli belirtisini bir boyutla belirlemek olanağı vardır ve bu gereklidir. Bu sorunun çözümlenmesinin anahtarını Marksizmde buluyoruz. Eğer insanın özü, bütün toplumsal ilişkilerin toplamı ise, o zaman, bu ilişkilerin yapısında, ya da tümü içinde çözümleyici ilişkiyi, asıl ilişkiyi aramak gerektir. Ve Marksizm maddî ilişkilerin ve öncelikle ekonomik ilişkilerin böylesi ilişkiler olduğunu kanıtlamıştır. Buradan, insanın salt, katıksız bir ekonomik varlık, *homo ekonomicus* olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Politik ve ideolojik ilişkiler ekonomik temele göre birbirine karışıyor ve bu ilişkiler, bu, ya da, şu ölçüde kişilikte birikiyor.

Öte yandan, Marksizm, bütün toplumsal ilişkilere, onların incelenmesine, somut tarihsel açıdan yaklaşılmasını, bütün toplumsal ilişkilerin, sınıfsal toplumlarda kaçınılmaz olarak sınıfsal nitelik taşıdığı gerçeğinin göz önüne alınmasını zorunlu kılmaktadır. Eğer insanı,

bağlı olduğu belirli sınıftan ya da gruptan soyutlayarak ele alırsak, onun özüne, doğasına inemeyiz. Birbirine karşıt iki sistem arasında öylesine görülmemiş ölçüde savaşım sürdürmekle nitelenen çağımız insanının varlığını, sınıflarüstü, genel insan varlığı olarak düşünmek işe yaramaz bir ütopyadır.

Son yılların deneyleri de dahil, tarihsel deney göstermiştir ki, bol bol hümanizmden, insanlıktan sözeden revizyonizm de dahil, bütün revizyonist akımlar, nesnel sınıfsal rolleri bakımından, emperyalizmin politika ve ideolojisinin taşıyıcısı olurlar ve anti-Sovyetizmle, anti-komünizmle yani, çağımızın en karanlık, en gerici, en insanlıkdışı ve en kötülükçü güçleriyle birleşirler.

Örneğin R. Garaudy, L. Kolakovski gibi döneklerin ideolojik politik görüşlerinin evrimi bunu kanıtlıyor. Şöyle ki: Polonya Halk Cumhuriyetini terkeden revizyonist filozof L. Kolakovski, değişik kapitalist ülkelerin üniversitelerinde çalıştığı birkaç yıl içinde, Marksizmin açık düşmanı, azılı anti-komünist Marksolog kesiliverdi. Eskiden Kolakovski, "dogmatik olmayan," "kurumcu olmayan," "yaratıcı olan" Marksizm gibi çağrılarıyla, devrimci Marksizme karşı savaşımını gizlemeye çalışıyordu. Şimdi ise, devlet ödeneğinden ayrılan maaşına layık olduğunu göstererek, Marksizm-Leninizme karşı açıkça savaşım sürdürüyor, hem de, artık eskimiş revizyonist Marksist elbiselerini çıkarıp atarak. Kolakovski'nin "*Devrimci Ruh*" kitabındaki beş "yeni deneme," karşımızda, artık maskesini atmış bir sosyalizm ve komünizm düşmanının varolduğunu kuşku götürmez biçimde göstermektedir.

Kolakovski, Marksologların, Marksizmin uyduruk bir din gibi olduğu yolundaki artık modası geçmiş iftiralarını tekrarlayıp duruyor, Marksizmin, eşatolojinin ve hiliazmin kendine özgü bir biçimi olduğu savını tekrarlayıp duruyor. Şöyle vazediyor: "Dünyanın kurtarılması kuramı, ya da Marx'ın devrimci doktrini, dinsel kurtuluş öğretisinin aynı şemasını yansıtıyor."[42]

Kolakovski'ye göre, II. Enternasyonalin tarihi, reformizm ruhunun, işçi sınıfının gerçek çıkarlarını ve gereksinmelerini karşıladığını gösteriyormuş ve gerek Bernstein'nin sosyalreformizmi, gerekse Rus "ekonomistlerinin" görüşleri bunu doğrulayan örneklermiş. Kolakovski'nin gerçek Marksizm dediği "devrimci eşatoloji" ise, işçi sını-

fının değil, bir grup aydının, Marksizmi işçi sınıfı hareketiyle birleştirmek isteyen bir grubun çıkarlarını yansıtıyormuş. Kolakovski şöyle devam ediyor: "Devrimci eşatoloji," lümpen proletaryaya, "fazlalık olan insanlara" ve aynı şekilde maddî üretimden kopmuş olanlara, sınıfını yitirmiş asker kitlesine etki gösteriyor.

Ve diyor ki: "Marksizmin eşatolojik ve (Mesihci) ruhu ile reformist sosyalizm arasındaki çatışma, bilindiği gibi, şimdi de sürmektedir."[43] Bu sözleriyle Kolakovski hangi yana yakınlık beslediğini açıkça belirtmiş oluyor. Gerçekten de, devrimci Marksizmle burjuva ideolojisi arasındaki çatışma, yalnızca "şimdi de sürmekte" kalmamakta, daha da keskinleşerek sürmektedir. Kolakovski'nin Marksizmi ütopik, mesihci bir dinsel öğreti gibi değerlendirmesinde, Marksizmin işçi sınıfının gerçek çıkarlarını sözde dile getirdiğini ileri sürmesinde başvurduğu dayanaklar nedir? Kuşku yok ki, böylesi dayanaklardan yoksundur. Eğer bu dönek anti-komünistin kini bir "dayanak" sayılmazsa, başka bir dayanak yoktur.

Bu basma kalıp görüşlerin temelsiz görüşler olduğunu kanıtlamak için uzun uzadıya incelemeye de gerek yoktur; çünkü bu görüşlerin iftirayla yoğrulmuş olduğu da hemencecik görülmektedir. Gerçek şu ki, Marksizm-Leninizm, yüz milyonlarca insanın ideolojik pusulası, dünya görüşünün temeli, eylemlerinin kılavuzu olmuştur. Marksist-Leninist idealler gerek sosyalist ülkeler topluluğunda, gerekse Sovyetler Birliği'nde kurulmuş olan gelişmiş sosyalist toplumda başarılı şekilde gerçekleştirilmektedir. Anti-komünistler, Marksizmi, ütopik niteliğine karşın çok büyük insan kitlelerini etkisi altına alma özelliği bulunan bir din (daha doğrusu uyduruk din) gibi göstererek, dinle bu öğreti arasında bir "benzerlik" bulunduğu yalanını yaymaya çalışıyorlar.

Gerçekte ise, Marksizmde ütopya bulunmaz. Marksizmin gücü, yalnızca işçi sınıfını ve tüm emekçilerin çıkarlarını tanımlamasında değil, kapitalizme karsı verilen savaşımda, sosyalizm ve komünizmin kurulmasında, işçi sınıfını ve tüm emekçileri, bilimsel bir kuramla silâhlandırmış olmasındadır. Dinsel ütopizm de dahil, her ütopizmin kökeninde, halk kitlelerinin zayıflığı, pasifliği ve bağımlılığı yatmaktadır. V.İ. Lenin'in öğrettiği gibi "Ütopya, hayal kurma, bu bağımlılıktan, bu *zayıflıktan* ileri gelir. Hayalcilik, *zayıfların* yazgısı-

dır."[44] Marksizm kesinlikle bilimselliğin simgesi olduğu için, her türlü ütopizme de tamamen yabancıdır. Marksizm-Leninizmin çok güçlü olması, doğru olmasından ileri geliyor. Kolakovski'den ayrı olarak, Garaudy de kendisini hâlâ Marksist saymaktadır. Ne var ki, sözde kalan bir Marksistlik bu. Garaudy, Marksizmin devşirilmesine karşı olduğunu söylemekte, kendisini "yaşayan Marksizmin" şampiyonu olarak tanımlamakta ve başkalarına "gerçek Marksizmin" ne olduğunu anlatmaktadır. Ancak, bu, onun şöyle konuşmasına da engel olmuyor: "Marksist mirasında belirleyici yan Marksizm değil, bir perspektiftir. Gelecek, Marx'ın mirasını dogmatik ve pozitivist biçimde çarpıtılması olan diyalektik kategorilerin, katalogların ya da Musa buyruklarının değil, bilim ve sanatın çizeceği muhakkaktır."[45]

Gerçekte, "Marksist" Garaudy, Marksizmin kuramını olduğu gibi, yöntemini de yadsımakta böylece bir bütün olarak Marksizmi yadsımış olmaktadır. Garaudy'nin anlayışına göre, "Marksizm," "kehanetleri," "ütopik ögeleri," hıristiyanlığın "ahlâkî değerlerini" ve Mao'nun ideallerini içeriyormuş.

Kolakovski, sözüm ona ütopya olduğu "ilkesine" dayanarak Marksizmi yadsırken, Garaudy, aynı temele dayanarak, Marksizmi "geliştirmek" denemesinde bulunmaktadır. Her ikisinin de, ayrı konumdan hareketle aynı sonuca vardıklarını anlamak zor değil.

Garaudy'nin Marksizmi hıristiyanlıkla birleştirmek, hıristiyanlıkta, sosyalizm savaşçılarına mutlaka gerekecek "değerler" bulmaya çalışmak için ne denli çaba gösterdiği biliniyor. Garaudy, "*Alternatif*" adlı kitabında, yıllar yılı ateizmin propagandasını yapmasına karşın, içten hıristiyan kaldığını itiraf etmektedir. Dinlerin tarihte oynadığı gerici rolü (sömürüyü haklı gösterme, sosyal eşitsizliği olağan gösterme, özel mülkiyeti koruma gibi) kabul etmekle birlikte, yine de Marx'ın dini afyon diye nitelemesini kabul etmemektedir.

Garaudy'e göre, tarihsel birikimlerden arındırılmış hıristiyanlıkta, yalnızca yüksek ahlâkî ilkeler değil, özce devrimci ilkeler de bulunuyor. Böyle olduğuna göre, din, dinsel inanç "bir afyon değil, dünyanın yeniden düzenlenmesinin mayasıdır. Böyle bir dine karşı yöneltilmiş her darbe, devrime yöneltilmiş bir darbe olacaktır."[46] Garaudy'e göre, halk için afyon olan dinin gerçek alternatifi "pozitif ateizm" değildir; çünkü pozitivizm yalnızca tanrısız bir dünya değil, ay-

m zamanda insansız bir dünyadır da. Buna göre, diyor Garaudy, gerçek alternatif savaşçı ve yapıcı dindir. Bugün varolan da, bu dinin somut olduğunu nasıl gösteriyorsa, gelecekte olacaklar da bunu gösterecektir.

Garaudy, tanınmış filozoflardan Ernst Bloch'a başvuruyor, Marksizme kur yapan bu filozofun "yaşayan Marksizmin" zorunlu kökenini bulduğunu belirtiyor. Bu köken, Bloch'un "umut ilkesi"dir, gerçeğin yalnızca şimdi varolan değil, aynı zamanda "olasıl olanın okyanusundan çıkan" bir şey olduğuna inanmasıdır. Bloch, işte bu inanışa ve ona dayanan "umut ilkesi"ne "üst-din" diyor ve bu Garaudy'nin çok hoşuna gidiyor.

Belirtmek gerekir ki, "pozitivist ateizm" derken, Marksist ateizmi ve Marksist felsefenin kökenini, yani pozitivizmle suçlandırılan diyalektik materyalizmi kastetmek istiyor. Gerçekte pozitivizm, kurucusu A. Comte'tan tutun da şimdiki neo-pozitivistlere varıncaya dek, ateist görüşleri kapsamadığı gibi, açık ya da gizli olarak her zaman dinin gerekli olduğunu kabul etmiştir ve etmektedir. Sorun yalnızca burada değil. Önemli olan, Garaudy'nin Marksizmi, dinle "verimlileştirmek" çabasıdır; yeni bir tanrı kavramı yaratmak ve dini temizliğe kavuşturmak, düzeltmek, güzelleştirmek çabasıdır; dinde, güya Marksizme gerekli olan ögeler, olumlu ögeler bulmaya çalışmasıdır.

Garaudy "*Alternatif*" adlı kitabında, her araca baş vurup gençliğe hoş görünmeye çalışarak şöyle diyordu: "Marx' tan Nietzche'den ve Freud'tan sonra, tözün biçimlenmekte, kitlenin enerji, varlığın ilişki olduğu bir dönemde gençlik için anlaşılır ve biricik tanrı, bütün şeylerin kökeninde yatan yaratıcı güçtür. Sanat yaratısında, bilimsel buluşta aşkta ve devrimde beliren her yeni şeydedir. Tanrı entropi'nin karşıtıdır."[47]

Tanrının böylesine "yeni" tanımı, doğal olarak, dinin geleneksel sınırlarını aşmakla birlikte ilkece yeni sayılmaz. Bu fideizmin (inancılık) tanıtlandırılması için fiziğin en son başarılarından (anlamlarını devşirerek) yararlanma denemelerinden biridir.

Ne var ki, Garaudy, Hazreti İsa'nın bu revizyonisti, geleneksel dinden de vazgeçememektedir. Örneğin, "Aziz Pavlus" ve "Vaftizci

Johann Garaudy için değerli kişilerdir ve onları "Marksist" bile göstermeye kalkmaktadır.

Garaudy, dinin insanlığı bir sıra insancıl değerlerle zenginleştirdiğini, Marksizmin de bu değerleri alması ve kuşaklara bırakması gerektiğini düşünüyor. Garaudy'ye göre, eğer Marksizm, hıristiyanlığın değerlerini kavrayamazsa, insanın vazgeçilmez bazı belirtileri de örtülmüş olacaktır. Dinsel bilincin derinliklerinde biçimlenen ve Marksizmin vazgeçemeyeceği söylenen bu "değerler," bu "insan belirtileri" nelerdir? Bunlar, öncelikle, dinsel inançlardır ve Garaudy'ye göre, komünizmin utkusuna olan inanç türünden inançlardır. Öte yandan, bunlar, töresel, ahlâksal eksikliklerin, yanlışlıkların giderilmesi ve töreselliğin yetkinleştirilmesidir; insanın geleceğe yönelişidir, "geleceğin taslağı" olan insan yaşantısıdır. Garaudy, böylesine dayanaksız görüşlerden hareketle, hıristiyanlığın tarihsel programıyla, komünizmin, içerik yönünden birbirine yakın olduğunu ileri sürüyor. Ona göre, her insanın burada, dünyada, tam gelişip serpilmesini istemek, mutlaka öteki dünyanın yadsınmasını gerektirmez.

Birçok din reformcusunun ve "hıristiyan sosyalistlerinin" örneğine uygun olarak, Garaudy, dinin "doğru yorumlanmasını istiyerek," "ilk günah" (Adem ve Havva'nın şeytana uymaları-ç.n.) ve sınıf egemenliğini haklı göstermek gibi ögelerinden arındırılmasını ve bunların yerine yabancılaşma anlayışının getirilmesini öneriyor. Garaudy, dinin böylesine "arındırılmasının" hem bilimsel bilginin gelişmesine aykırı olmayacağını, hem de Maksizmi hümanizm idealleriyle zenginleştireceğini ileri sürüyor.

Böylesi bir "verimleştirme"nin de, Marksist dünya görüşünün materyalist kökeninin sarsılmasına yol açacağına Garaudy aldırış etmiyor. Onun düşünce çizgisi, V. İ. Lenin'in şiddetle eleştirdiği Rus tanrı yaratıcılarını anımsatıyor. Bir ara, tanrı yaratıcıların etkisinde kalmış olan A. M. Gorki'ye seslenerek, Lenin şöyle diyordu: "Papazların ne sihirdir-ne kerameti yineleniyor: Tanrı düşüncesinden, tarihsel ve yaşamsal olan bir yana bırakılıyor (bir yandan kötülükler, batıl inançlar, cahilliğin kutsallaştırılması ve baskı, öte yandan toprağa bağımlılık ve monarşi), tanrı düşüncesindeki tarihsel ve yaşamsal gerçek yerine iyi niyetli bir burjuva lafazanlığı getiriliyor..."[48] Ancak tanrıya ilişkin bu "küçükburjuva lafazanlığı," sınıf savaşımının kalı

mantığı dolayısıyla, geleneksel ve sıradan dinden daha gericidir ve daha tehlikelidir. Çünkü, arındırılmış ve güzelleştirilmiş bir dinin iç-yüzünü ortaya çıkarmak daha güç olmaktadır.

Her modernleştirilmiş ve "iyileştirilmiş" din, V. İ. Lenin'in dediği gibi, "her zaman" canlı yerine ölüyü üstün tutarak, her zaman köleliğin (en kötü, en gaddar köleliğin) ideali olarak "sosyal duyguyu" bastıran, uyutan tanrı fikrine dayanmaktadır. Tanrı fikri, hiçbir zaman "kişiliği toplumla bağlamamıştır," tersine, ezilen sınıfları, ezenlerin tanrı adamı, aziz olduğu inancıyla bağlamıştır.[49] V. İ. Lenin, tanrı düşüncesinin her türlü savunumunun, ya da tanrı düşüncesini haklı göstermenin, gericiliği haklı göstermek olacağını belirtiyordu.[50]

Bu Leninist saptama eskimiş değildir; tersine, ideolojik savaşımın görülmemiş ölçüde keskinleştiği çağımızda daha çok güncellik kazanmıştır. Dini, Marksizmle "sentezleştirmek" için girişilen her deneme, sosyalist ideolojinin konumunu zayıflatır, burjuva ideolojisinin konumunu güçlendirir.

Dinde var olduğu söylenen "insancıl değerlere," işçi sınıfının bunlarsız olamayacağına gelince, hemen belirtelim ki, bu sorunu belirleyici kanıt, dinlerin binlerce yıllık tarihinde bulunmaktadır. Bu tarihin kanıtladığı gibi, din, kilise, insanlığın ahlâksal ilerlemesine yardım etmek şöyle dursun, sınıfsal ve ulusal baskının, mahvedici savaşların, kölelerin, köylülerin ve proletaryanın, başka türlü düşünen herkesin devrimci ayaklanmalarını kanla bastırmanın "kutsallığını" artırmaya yaramıştır.

Din, Marksizmin "ahlâksal temeli" olamaz. A. Bebel, hıristiyanlıktaki "iyi cevher" denen ögenin, ya da ilkel insan ahlâkçılığına ilişkin ilkelerin (öldürmeyiniz, çalmayınız gibi) hıristiyanlığın değil, insanlığın özünde yattığını söylerken haklıdır. Hıristiyanlığa özgü olan ise (uysallık, sabır, herkesi affetme, "üstteki idarecilere" boyun eğme, pasiflik, öteki dünyada refah vaadetme vb.) insanlığa karşıdır ve proletaryanın kurtuluş savaşımına engel olmaktadır. Bebel, "bundan dolayıdır ki," diyor, "hıristiyanlık (ve tüm öteki dinler de) ve sosyalizm birbiriyle bağdaşmaz, ateşle suyun bağdaşmadığı gibi."[51]

Lenin, Marx'ın din halk için bir afyondur düşüncesini, diyalektik materyalist dünya görüşünün ölçütlerinden biri diye niteliyor. Bu

görüş, din ve dinsel kurumlar varoldukça, hiç olmazsa o zamana dek, eskimeyecektir.

Dinsel hümanizm uyduruk hümanizmdir, böyle idi, böyledir de; insanı, somut, dünyevi mutluluğu için sürdürdüğü savaşımda manevî silâhtan yoksun bırakan, insanı küçülten bir ideolojidir.

Çağımızda bir sıra din savunucusu filozof, "teosantrist (tanrı-merkezci) hümanizm" görüşünü ileri sürüyor. Bu görüş, tanrıyı dünyanın odağı ve kişiliğin manevî yaşamının temeli kabul ediyor. Teosantiristlere göre, yalnızca bu tür bir hümanizm, yaşamın anlamı ve amacı, ölüm ve ölümsüzlük, insanın manevî sorumluluğu ve özgürlüğü gibi sorunlara yanıt verebilir. Dinsel dünya görüşü yandaşlarına göre, ateist (tanrı tanımaz) hümanizm "hümanizmin trajedisi" demekmiş; insanı gerçek ahlâksal değerlerden ve doğru yaşam yönlerinden yoksun bırakıyormuş.

Bilimin başarılarına ve toplumsal-tarihsel pratiğe dayanan Marksist ateizm (tanrıtanımazlık), "teosantrist hümanizmin" kuramsal tutarsızlığını, onun ahlâksal-psikolojik bozukluğunu, dünya görüşü düzeyindeki tutarsızlığını tanıtlamıştır. Bu tür bir "hümanizm" insanı, insanlık tözünden [cevher] ve onurundan yoksun bırakıyor, yaşamın somut gerçek değerleri yerine mitolojik varsayımlar ve ahlâksal yanılgılar getirerek, bilimsel hümanizm temeline dayanarak, dünyayı devrimci açıdan yeniden düzenlemek görevinden insanları alıkoyuyor.

Dindar insanların hümanizm görüşleri ve ilerici eylemleri, mutlaka onların dünya görüşünden kaynaklanmaz. Öte yandan ilerici hareketlerin nedenlerini öznellikle kavramak, dinle, hümanizm arasında bağ bulunduğu yanılgısı yaratabilir.

Komünistlere sekter sınırlamanın yabancı olduğunu belirtmek gerek. Komünistler, barış, demokrasi ve sosyalizm savaşımında dindar insanlarla işbirliği yapmaya hazırdırlar. Öteki dünya var mı, yok mu tartışmasının, bu dünyada, emekçilerin güncel sorunlarını çözümlemelerine engel olmaması gerektir.

Garaudy, yalnızca dinde değil, Mao Tse Dung'un görüşlerinde de "sosyalizmin ahlâkî değerlerini" bulduğunu söylüyor. "*Alternatif*" isimli kitabı Maoizmin ve Çin'deki "kültür devrimi "nin övgüsüdür.

Garaudy, yeni bir insan uygarlığı için çaba göstermektedir; böylesi bir uygarlığın "yeni pedagojisi" olmalıdır, bu pedagoji de, ona göre nispeten Maoizmin ideallerine dayanmaktadır. Eskiden, tipik bir sağ oportünist, sağ revizyonist plüralizmin ve "insan yüzlü demokratik sosyalizm"in çığırtkanlığını yapan bir kişi olarak ün yapmış olan Garaudy, Maoist fikirlerin nesine kapılmıştır?

Bilindiği gibi, "kültür devrimi" birçok parti örgütünü dağıttı; yasal olarak seçilmiş halk idaresinin organlarını çalışamaz duruma getirdi. "Kültür devrimi" zorlama, keyfîlik ve vandalizmle birlikte sürdürülüyordu. Ancak, bütün bunlar, Garaudy gibi bir "hümanistin" hiç de umurunda değil. Tam tersine, parti aygıtının dağıtılmasından sevinç duyuyordu, "kültür devrimi"ne "uygarlık için yeni tasarı"nın gerçekleştirilmesi, halk girişkenliğinin kendiliğindenli patlaması, vb. görüşlerle bakıyordu. Garaudy "kültür devriminin" başka ülkelere de yayılması emelini besleyerek diyor ki: "Çin kültür devrimi çok büyük devindirici bir rol oynamıştır."[52] Bir sıra sarsıntılara yolaçmasına karşın "kültür devrimi" Garaudy'ye göre "şimdi uygarlığımızda varolan bunalımın yeryüzündeki biricik alternatifidir... Bu, Batıdaki rönesansla birlikte doğan uygarlık modelinin yerini alacak olan, insanın insancıl gelişmesini sağlamada yeteneksiz ve günümüzde yenilgiye uğrayan kapitalizmi ve sömürgeciliği değiştirecek olan yeni bir uygarlık çağının başlangıcıdır."[53]

Garaudy, söze gelince, kapitalizmi suçlandırmayı sürdürüyor. Ne var ki, bütün eleştiri coşkunluğunu, "Sovyet modeli" sosyalizme, somut, gelişmiş ve komünizme dönüşmekte olan sosyalizme ve uluslararası komünizm hareketine karşı yönetmektedir.

İşte bu anti-Sovyetik tutum, Garaudy gibi "hümanistlerle," her türlü hümanizmi (bu arada sosyalist hümanizmi de) yadsıyan, açıkça yadsıyan Maoistlerin birliğine yolaçmaktadır.

Üstelik biliniyor ki, Pekin propagandası, her türlü hümanizmin burjuva ideolojisi olduğunu Mao Tse Dung'un idealleriyle ve fikirleriyle bağdaşmazlığını ilân etti; sosyalist toplumda emekçilerin maddî durumlarının düzeltilmesi ise "burjuva ekonomizmi"nin belirtisi olarak tanımladı. Buna karşın, bu insanlık dışı tavır, militarizm ve şovenizm, Maoizmin gerek teorisinde, gerek pratiğinde görülmesine karşın, hümanizmin yaygarasını basan burjuva ideologları, bundan hiç

de üzüntü duymadılar.[54] Onlar, Maoizmi, öncelikle anti-Sovyetik yönelişi dolayısıyla değerlendiriyorlar.

Maoist propaganda, Sovyetler Birliği'ndeki toplumsal düzene, öteki sosyalist ülkelerdeki toplumsal düzene karşı yöneltilmiş iftiralarla doludur. Maoist propagandanın "eleştirilerinin" başlıca hedefi, "sosyal emperyalizm" diye nitelenen Sovyetler Birliği'dir. Maoist propaganda, kelimesi kelimesine sağ revizyonistler ve dönekler tarafından yeniden üretiliyor. Örneğin L. Kolakovski, "Sovyet Devleti giderek ulusal emperyalist nitelik kazanıyor"[55] savını ileri sürebiliyor. Garaudy de ondan geri kalmıyor. İlk yapıtlarında, Sovyetler Birliği'nde "sosyalizmin özü"nü bulabilirken, son kitaplarında ve özellikle "*Alternatif*" isimli kitabında, artık Sovyetler Birliği'nde bu "özü" de bulamıyor ve sorumsuzca bir tutumla, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin bulunmadığını ileri sürebiliyor. Garaudy'ye göre, "Sovyetler Birliği'nde, işçilerin burjuvaziye karşı verdiği savaşım, onların başarı kazanmasını değil, teknobürokrasinin tekelci iktidarını doğurmuştur."[56] Garaudy, Sovyet Sosyalist Devleti'nde ve komünist partisinin yöneticisi rolünde yoğunlaşan bir "bütünsel yabancılaşma"dan söz ediyor.

Sağ revizyonistler, "insan yüzlü sosyalizmi" felsefî açıdan bir temele dayandırmak çabasıyla, kişiliğin yabancılaşması ve insanın öz yabancılaşması temasını işleyip duruyorlar. Bu sorun, birçok burjuva filozofunun ve onların etkisindeki revizyonistlerin zoraki kabullendirmek istedikleri bir fikir olmuştur. Onlar, yabancılaşmayı, nerdeyse bütün insanlık tarihinin temel yasası olarak kabul ettirmek istemektedirler. Belirli bir anlayışla ele alman yabancılaşma sorunu, Marx'ın ilk yapıtlarını ve özellikle "*1844'ün Ekonomik-Felsefî Müsveddeleri*"ni ele alan burjuva reformistlerinden geniş biçimde yararlanan çağdaş sağ revizyonistlerin felsefî görüşlerinin odak noktası, dingili olmuştur.

Marx, revizyonistlerin kalemleriyle, bir burjuva liberaline, reformistine, soyut ahlâk yayıcısına dönüştürülüyor.

Biz daha önce, Marx'ın yabancılaşma kavramından ne anladığını ve bu kavramın Marksizmin tarihinde ne rol oynadığını belirttik. Belirtildiği gibi, Marx yabancılaşmayı özel mülkiyetle, ve kapitalizme özgü iş bölümüyle bağlıyor.

Marx'a göre, özel mülkiyetin devrimci yolla ortadan kaldırılması her türlü ve her biçimdeki yabancılaşmayı da ortadan kaldıracaktır. Yabancılaşma, Marx için, burjuva düzenine özgü somut tarihsel bir kategoridir.

Buna karşı, sağ revizyonistler, burjuva ideologlarından hemen sonra, yabancılaşmayı insanlık toplumunun ortadan kaldırılamaz bir özelliği, Hıristiyanlıktaki ilk günah gibi, insanın antropolojik bir özelliği olduğunu, hangi toplumda, hangi çağda yaşarsa yaşasın, hangi sınıf ve gruptan olursa olsun her bireye özgü olduğunu ilân ediyorlar.

Revizyonistlere göre, sosyalist toplum da bunun dışında kalmıyor. Tam tersine, onlara göre, varolan türüyle sosyalizm, kişiliği kolektife ve topluma kurban ederek yabancılaşmayı artırıyor. Bu görüşten hareket eden sağ revizyonistler, yabancılaşmayı "sosyalizmin merkezi sorunu" sayıyor ve sosyalist toplumun "insancıllaştırılmasını" istiyorlar. Bundan başka, onların sözkonusu ettiği, sosyalist toplumun biçimlenişi sırasında henüz daha kaçınılmaz olan kapitalist kalıntılar da değildir. Onlara göre, sosyalizmin kendisi, zorunlu olarak, doğa güçleri karşısında teknolojinin gücü, gittikçe gelişen endüstrileşme ve kentleşme karşısında insanın güçsüzlüğü gibi çok değişik yabancılaşma belirtileri doğuruyormuş.

Ancak, revizyonistlerin yabancılaşma konusundaki başlıca zehirli okları, bilim ve teknikten çok, sosyalizme karşı yöneltilmiştir. Sağ revizyonistler, söz birliği içinde, yabancılaşma durumunun öncelikle sosyalizmin ekonomik ve politik temellerinden ileri geldiğini söylüyorlar.

Revizyonistler, genel halk mülkiyeti olan sosyalist mülkiyetin, üretim araçları üzerindeki sosyalist mülkiyetin, devlet kapitalizminin bir türü olduğunu ve işçiyi üretim araçlarına ve emeğin ürünlerine yabancılaştırdığını ileri süren anti-komünistlerin ve her soydan ideologun uydurmalarını yineleyip duruyorlar. Revizyonistler sosyalist devlet (genel halk) mülkiyeti yerine, kendilerine göre "insancıl sosyalizm" ideallerine daha uygun olan grup mülkiyetini öneriyorlar.

Örneğin, Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki sağ revizyonistler merkezi planlamadan vazgeçilmesini istiyorlar ve genel halk mülkiyetini parçalara bölmeyi, grup mülkiyeti düzeyine indirip

sonuçta kapitalist tekellerin kontrolüne terketmeyi öneriyorlardı. Sosyalizmin ekonomik temellerini yıkmak, halk ekonomisinde kapitalist ilişkileri doğurmak ve ülkeyi emperyalist sistemin bir uzantısına çevirmek isteyen O. Şîk'in bütün gücüyle savunduğu "pazar sosyalizmi" görüşünün özü buydu. Ekonominin devletten ayrılması ve özel girişimciliğin uygulanması isteğinin "Çekoslovakya modeli sosyalizmin" önemli bir belirtisi olarak belirtilmesi bir rastlantı değildi. Çekoslovakya Komünist Partisi Merkez Komitesi toplantısında kabul edilen "ÇKP XIII. Kongresinden Sonra Toplumda ve Partideki Bunalımlı Gelişmeden Alınacak Dersler" belgesinde şöyle deniyor: "*Gerek kuramsal olarak, gerekse pratikte, sosyalist ekonominin, işçi sınıfını ve tüm emekçileri yalnızca bütün devrimci kazanımlardan değil, temel politik ve ekonomik güvenceden de yoksun bırakan bir sisteme dönüştürülmesi yavaş yavaş hazırlanıyor ve aşamalı olarak gerçekleştiriliyordu. Sağcılar, ekonomik durumun giderek bozulmasının, Çekoslovakya emekçilerinde kendiliğinden hoşnutsuzluk yaratacağına ve sosyalist iktidara karşı daha sonra bundan yararlanacaklarına güveniyorlardı.*"[57]

Çekoslovakyalı "pazar sosyalizmi" nin modelcileri, kendilerine bağlı olmayan nedenlerden dolayı, düşüncelerini sonuna dek gerçekleştirme fırsatını bulamadılar. Ancak, ülkede ekonominin sağlamlaştırılması ve durumun düzeltilmesi için çok büyük çabalar gerekmişti. Bugün, Çekoslovakya halkı, komünist partisinin yönetiminde, güvenle sosyalizm yolunda yürümektedir ve ekonominin, kültürün her dalında, toplumun Marksizm-Leninizm temeline dayanılarak politik yönden güçlendirilmesi alanında önemli başarılara ulaşmıştır.

Ortak halk devleti mülkiyeti, sosyalizm için yaşamsal önemi olan ekonomik temeldir. Ortak halk mülkiyeti olan devlet mülkiyeti, devlet çapında örgütlenmiş olan üreticilerin üretim araçlarıyla birleştirilmesinin sonucu olup ve bilimsel teknik devrimin sosyalizmin üstünlükleriyle birleştirilmesine en iyi yardım eden bir mülkiyet biçimidir. *Ve yine bu mülkiyet, işçi sınıfıyla bütün emekçiler arasındaki siyasal birliğin ekonomik temelini de oluşturmaktadır.*

Bilindiği gibi, sosyalizmde toplumsal mülkiyet, ortak (kamu) halk mülkiyeti, devlet mülkiyeti (bu çerçeve içinde belirli işletmeler, belirli ekonomik özerkliğe sahiptirler) ve kooperatif, ya da grup mül-

kiyeti biçiminde belirmektedir. Ancak, sosyalizmde ekonominin belkemiğini ortak (kamu) halk mülkiyeti oluşturmaktadır. Sosyalist ekonominin devlet kapitalizmi olduğu yolundaki sözler hiç bir temele dayanmamaktadır. Sosyalist işletmenin emekçileri, toplumsal üretime dolaysız olarak katılmakla kalmıyor, tüm halk zenginliğinin gerçek, eşit sahipleri de oluyorlar. Bütün emekçiler, özdeş ölçüde sömürüden kurtulmuşlardır ve arkadaşça yardımlaşma ve işbirliği içinde çalışmaktadırlar.

Revizyonistler, sosyalizm koşullarında gerek sosyalist devletin, gerek komünist partisinin yöneticilik rolü oynamasını, gerekse de Marksist-Leninist ideolojinin egemen konumda olmasını, "kişiliğin yabancılaşmasının" başlıca belirtileri sayıyorlar. Onlara göre, kişiliğin kurtarılması ve sosyalizmin "insancıllaştırılması" için bu "yabancılaşma" biçimlerine karşı savaşım gerekliymiş. Hümanizm giysisi içindeki sağ revizyonistlerin karşı-devrimci siyasal programları bunu buyuruyor.

Sağ revizyonistler, sosyalist devletin politikasının hümanist öz taşımasının, devletin işçi sınıfının elinde olmasından, komünist partisi tarafından yönetilmesinden ileri geldiğini, dünyanın en adil ve insancıl düzeni olan sosyalizm ve komünizmin kuruluşunda baş aracın bu olduğunu bilinçli olarak söylemiyorlar, bunu görmezlikten geliyorlar.

Artık yarım yüzyıldır sürmekte olan tarihsel deney göstermiştir ki, komünist partisinin ve belirli bir aşamada genel halk devleti, sosyalist devlet olan, proletarya sınıfının diktatörlüğü olan devletin, yöneticilik rolü olmadan, sosyalizm ortaya çıkamaz, başarı kazanamaz ve normal işlev göremez.

Sovyetler Birliği'nde artık gelişmiş sosyalist toplum yerleşmiştir. Bazı sosyalist ülkelerde de, böylesi bir toplumun kuruluşunda önemli başarılara ulaşılmıştır. Buna karşın, sosyalizmin görkemli yapısına bakan sağ revizyonistler, başarıları değil, bazı pürüzleri, henüz daha giderilmemiş bazı eksiklikleri görmek için çaba harcıyor ve bazı pürüzler gördükçe de, yaygarayı basarak, en iyisi böyle bir toplum düzeni kurulmamalıdır, ya da mutlaka kurulması gerekiyorsa, en iyisi bizim çizdiğimiz modele uygun olarak kurulmalıdır, demeye getiriyorlar. Oysa, revizyonistlerin reçetelerine göre sosyalizmi kurmak,

temelsiz, plansız bina kurmak demektir. Sosyalizmin, revizyonistlerin taslaklarına göre "insancıllaştırılması" ise sosyalizm binasını yıkıntıya çevirmek demektir.

Komünistler başta olmak üzere sosyalizmin binasını kurmakta olan emekçiler, komünizmi kuranlar, herkesten önce kendi eksikliklerini görebiliyor ve bunları gidermek için çalışıyorlar. Kuşku da yok ki, emekçiler yapıcı eleştiri ve özeleştiriye herkesten çok önem veriyorlar. Çünkü eleştiri ve özeleştiri olmadan gerçek ilerlemenin, ileri doğru devinimin olanaksız olduğunu çok iyi biliyorlar. Ancak sosyalizmi ve komünizmi kurmakla olan emekçiler, küçükburjuva anarşizmi ve nihilizm konumundan hareket eden, yeni yaşamı kurmakta olan milyonların emeği ve iradesiyle ortaya çıkan büyük değerleri yok sayan, ya da, lekelemeye çalışan sağ revizyonistlerin, bu yalancı hümanistlerin, iftira dolu eleştirilerini yadsıyorlar. Sosyalizm, kendi yasaları gereğince gelişmektedir ve insanlığın bir zamanlar ortaya koyduğu en insancıl ve adil amacına doğru, karmaşık ve engellerle dolu yolda, durmadan yürümektedir. Ve bu yolda ilerlerken, revizyonizmin yerleştirdiği engelleri de aşıp geçmektedir.

L. İ. Brejnev, SBKP XXIV. Kongresinde Parti MK raporunu okurken şöyle dedi: "Burjuva ideologları ve revizyonistler, ikiyüzlü bir tavırla bizde demokrasi olmadığını söylüyorlar. Bunlar, sosyalizmin ve "demokrasinin" "iyileştirilmesi" için bize her türlü "öğütlerde" bulunuyorlar. Kuşku yok ki, onların duydukları kaygı sosyalizm için değildir. Onlar bizi, burjuva düzenine geri götürmek istiyorlar. Bundan dolayı, kendi burjuva demokrasilerini, halkın çıkarlarına yabancı olan burjuva demokrasisini bize dayatmak denemesine girişiyorlar.

Boşuna, faydasız çabalardır bunlar. Sovyet insanlarının kendi sosyalist demokrasileri var, sosyalist demokrasinin gelişmesine değgin kendi gelenekleri, ilkeleri var."[58]

Sosyalist demokrasi, geniş halk kitlelerinin ülke yönetimine, devlet yönetimine, tüm toplumsal işlere etkinlikle katılmasını, emekçilerin siyasal bilincinin ve girişkenliğinin durmadan artmasını sağlıyor. Sosyalist devletin sosyal temelinin giderek genişlemesi, yeni toplumun gelişme yasasıdır. *Örneğin, proletarya diktatörlüğü devleti, yasal olarak tüm halkın sosyalist devletine ya da, kendi öncüsü*

olan komünist partisinin önderliğindeki işçi sınıfının yönetimi altında, bütün halkın politik örgütüne dönüşmektedir.

Sosyalist toplumda, yaşantının her alanında yönetimin ve örgütlenmenin temelinde Leninist demokratik merkeziyetçilik ilkesi yatmaktadır. Bu ilke ise, ekonominin merkezî ve planlı yönetimi toplumsal süreçleri ve kültürel kalkınma ile, yerel girişimler, ortak amaca yönelik hareketin değişik araçları arasında diyalektik bir bağ kurar. Bu ilkelerden hareket eden Lenin, bölgecilik, tüm halkın, tüm devletin çıkarlarını düşünmeme demek olan bölgeciliğe karşı olduğu gibi, "bürokratik santralizme,," "demokratik santralizmi, bürokrasiyle ve şablonculukla karıştırmaya karşı" da savaşıyordu.[59]

Leninist devlet ilkeleri ve yöntemleri SBKP ve Leninizmin yaratıcı ruhuna bağlı bütün kardeş partiler tarafından uygulanıyor ve geliştiriliyor.

İşte bundan dolayı, sosyalist devletin, geniş halk kitlelerinin umutlarına, emellerine ve çıkarlarına yabancılaştığını ileri sürmek ya deliliktir ya da bilinçli olarak iftira etmektir.

Komünist partisinin yöneticilik ve yönlendiricilik rolünün de yabancılaşma belirtisi olarak görülmesi de yanlış ve temelsizdir. Komünist partisi, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerinin saygınlığını, güvencesini ve desteğini kazanmıştır ve onların yaşam çıkarlarını, köklü çıkarlarını savunmaktadır. Marksist-Leninist kuramla silâhlanmış olarak bu kuramı pratiğe, yaratıcı biçimde, uygulamaktadır. Komünist partisi, devrimci hareketin yalnızca siyasal yönetmeni değil, devrim hareketinin savaş karargâhı değil, aynı zamanda işçi sınıfının ve halk kitlelerinin canıdır, ruhudur. Sovyet halkını Leninist yoldan komünizmin kuruluşuna götürmekte olan Sovyetler Birliği Komünist Partisi işte böyle bir partidir. Büyük tarihsel sorumluluk bilinci, Sovyet halkı önünde ve uluslararası komünist hareket önünde görev duygusu SBKP'ne özgü özelliklerdir.

Aralarında "insan yüzlü sosyalizm" çığırtkanlarının da bulunduğu ideolojik karşıtlarımız, SBKP'nin yönetimi altında Sovyet halkının yürümekte olduğu, kahramanlıklarla dolu yolu her türlü çareye, uydurdukları "nedenlere" başvurarak kötülemek istemektedirler. Özellikle bunlar, Stalin dönemine, kişiyi yüceltme olgusuna çok sık

başvuruyorlar. Bu olguyu değiştirerek yorumlayıp, Stalin döneminin sonuçlarını şişirerek, bunun "Sovyet modelinin kaçınılmaz sonucu" olduğunu söylüyor ve bizi buna inandırmaya çalışıyorlar. Özellikle, "Sovyetologları" anti-komünist iftiralarından kaynaklandıkları, bütün "incelemelerini" anti-komünistlerin görüşlerine uygun biçimde ortaya sürdükleri için hiç de orijinal olmamalarına karşı, R. Garaudy ve E. Fischer gibilerinin çabaları bu bakımdan "başarılı" sayılmaktadır.

Bütün belirtileri ve sonuçlarıyla kişiliği yüceltme, sosyalist düzenin doğasından ileri gelen bir zorunluluk değildir ve sosyalist düzeni bozma sonucunu doğurmamıştır. "SBKP, kişiliği yüceltmeyi sosyalist demokrasiye ve devrim yasalarına uymamayı kesinlikle kınamıştır. SBKP, toplumsal gelişmenin yasalarını ve kolektif organların görüşünü göz önüne almayan öznelciliği ve bilimsel yönetim yerine iradeci yönetim getirmeyi de yadsımıştır. Parti ve devlet yaşamında, Leninist kurallara kesinlikle uymak, eleştiri ve özeleştiriyi geliştirmek, kolektifçilik ilkelerini yönetimde uygulamak ve kitlelerle geniş bağlar kurmak, bu olumsuz olgulara meydan vermemenin güvencesidir. Parti, kişiliği yüceltmeyi eleştirirken, öznelciliğin, sosyalizmin kuruluş tarihini lekelemek, devrimci kazanımları gözden düşürmek ve Marksizm-Leninizm ilkelerini yeniden gözden geçirmek amacıyla halkın ve sosyalizmin çıkarları aleyhine kullanılmasına şiddetle karşıdır."[60]

SBKP, özellikle son zamanlarda, Leninist Parti ilkelerinin uygulanması ve geliştirilmesi, parti, devlet, ekonomi, kültür ve ideolojik çalışma alanlarında Leninist ilkelerin uygulanması yönünden çok başarılı görevler yapmıştır. Kişiliği yüceltmenin önlenmesi ve sonuçlarının tamamen ortadan kaldırılması, Sovyetler Birliği'nde genel siyasal ve ideolojik duruma yapıcı etki göstermiştir.

Komünist partisinin gücü, onun halkla bütünleşmiş olmasındadır, Marksizm-Leninizm ilkelerine bağlılığındadır, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin çıkarları doğrultusunda şaşmadan çalışmasındadır.

***

Görülüyor ki, hümanizm kavramı, bu kavramın içeriği, kapsamı keskin ideolojik tartışmalara, değişik, bazan birbirine tamamen karşı yorumlamalara yol açmaktadır. Öyle ki, hümanizm kavramı bu ba-

kımdan "özgürlük" ve "demokrasi" kavramlarından geri kalmamıştır.

Burada ele aldığımız burjuva ve küçükburjuva hümanizmi kuramları gibi, sağ oportünist uydurma hümanizm kuramlarının da aralarındaki dayanak ve özellik ayrılıklarına karşın (daha doğrusu gerçekleri devşirme yönünden ayrılıklarına karşın) ortak yanları vardır. Bu kuramların hepsi şu iki önkoşula dayandırılmaktadır: Bir, özel mülkiyetli toplumsal ilişkilerin "insancılığının" normal ve yasal oluşunun kabullenmesi, yani, gerçekte kapitalizmin korunması, iki somut sosyalizmin yadsınması, Marksist-Leninist ideolojiye karşı, sosyalist hümanizme karşı etkinlikle savaşım sürdürülmesi, demektir.

Gelgelelim, sosyalizme düşman ve anti-komünizm zehiri saçan "hümanizm," gerçek hümanizm olabilir mi? Kuşkusuz ki olamaz. Uydurma, anti-komünist "hümanizmin" karşısına biz, gerçek bilimsel, Marksizm-Leninizm kuramına dayanan ve sosyalist ülkelerde pratik olarak simgeleşen tutarlı çağdaş hümanizmi koyuyoruz.

Kapitalist ülkelerdeki en geniş halk kitlelerinin anti-tekelci, genel demokratik savaşımlarıyla yanyana giden hümanist emellerini ve bunlara ilişkin kuramsal ve ideolojik görüşleri, sırf bilimsel, Marksist-Leninist hümanizm anlayışından çok uzak olduğu için gözden ırak tutarsak, çok büyük bir hata işlemiş oluruz. Sosyal içeriği bakımından genel demokratik olan bu hümanizm, komünistlerin barış, demokrasi ve sosyalizm savaşımında başvurdukları sosyalist hümanizmin doğal bağlaşığıdır.

Hümanizm görüşlerinin ve ideallerinin gerçeklik ölçütü, toplumsal-tarihsel uygulamadır. Yalnızca çağdaş güncel sorunların ilerici açıdan çözümüne, nükleer bir savaşın önlenmesine ve sürekli barışın kurulmasına yardım eden, emperyalist saldırılara karşı sürdürülen savaşıma, gerici, faşist rejimlere, baskı rejimlerine, yeni sömürgeciliğe, tekellerin emekçilerin yaşam haklarını kısmaya yönelik saldırılarına karşı sürdürülen savaşıma yardım eden ideallere, hümanist idealler diyebiliriz. Çağımızda hümanizmin en yüksek belirtisi, kapitalizmin devrimci yolla yıkılması için, en adil ve en insancıl toplumsal düzenin kurulması için verilen savaşımdır.

Dipnotlar:

1. *Veranderung der Gesellschaft, Sechs Konkerte Utopien*, Hrsg. H. Bussiek. Frankfurt am Main, 1969, s. 13.
2. Aym yerde, s. 50, 52.
3. Z. Brzezinski, *Between two Ages. America's Role in the Technetronic Era*, Viking Press, N. Y., 1970.
4. Z. Brzezinski, *Between two Ages. America's Role in the Technetronic Era*, t. 273.
5. W. W. Rostou, *Politicz and Stages of Grotwh*, Cambridge, 1971, s.61.
6. Aym yerde. s.105.
7. Der Spiegel, 1970, No: 52, s. 125.
8. The Application of Hümanist Psycho analysis to Marx's Theory in: Sosialist Humanism. An International Symposium. Ed. by E. Fromm. N. Y. 1966.
9. E. Fromm, *The Heart of Man, Its genlus for good evil*, N. Y. 1964 s. 90.
10. *"Türmvacher der Demokratie. Ein Lebensbild von Kurt Schumacher"* Bd, II, Peden und Schriften, Berlin, 1953, s. 308.
11. R. Hortl, Totengrober Öder Retter des Kapitalismus? "Die Zukunft" 1972, No. 5. s.18.
12. A. Ratmann, Marxismus und demokratischer Sozialismus. Die neue Gesellschaft. 1972. No. 8, s. 612.
13. K. Marx ve F. Engels. C. 1, s. 413.
14. "Die neue Gesellschaft," 1969. No: 5, s. 510.
15. R. Reuschenbach, Kar l Marx an Bord der SPD? "Vorwärts" 12 Nisan 1973. s. 22.
16. R. Reuschenbach, Kar l Marx an Bord der SPD? "Vorwärts" 12 Nisan 1973, s. 22.
17. "La Revue Socialiste", 1953, No: 75, s. 303.
18. "Die neue Gesellschaft," 1969, No: 2, s. 79.
19. "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 7.
20. "Die Zukunft" 1972, No: 5, s. 7.
21. "Die Zukunft," 1972, No: 3, s. 3.
22. "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 4.
23. "Die Zukunft," 1972, No: 1-2, s. 14.
24. "Die Zukunft". 1972, No: 5, s. 8.
25. "Die Zukunft". 1972, No: 5, s. 8.
26. "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 8.
27. "Die neue Gesellschaft," No: 3, s. 201.
28. R. Harti, Totengräber oder Petter des Kapitalismus? "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 18.
29. R. Hartl, Totengräber, oder Petter des Kapitalismus? "Die Zukunft" 1972, No: 5, s. 18.
30. Aynı yerde.
31. "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 5.
32. "Die neue Gesellschaft," 1970, No: 2, s. 246.
33. Die Zukunft," 1970, No: 9-10, s. 26.

34. "Die neue Gesellschaft," 1972, No: 5, s. 361.
35. "Die Zukunft," 1972, No: 5, s. 5-6.
36. "Die Zukunft," 1971, No: 5, s. 18-19.
37. "Vorwärts," 12 Nisan 1973, s. 22.
38. "1969 Uluslararası Komünist Ve İşçi Partileri Toplantısının Belgeleri, 1969, s. 26.
39. L. İ. Brejnev, "Lenin'in Davası Yaşıyor Ve Zafer Kazanıyor," 1970, s.58-59
40. J. Cvekl, Filosofia a soucasnost, Praha. 1969, s. 125-126.
41. J. Cvekl, Filosofia a soucanost, Praha, 1969, s. 151.
42. L. Kolakovski, Der revolütlonare Geist, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1972, s. 15.
43. L Kolakovski, Aynı yerde.
44. V. i. Lenin, Cilt, 18, s. 358.
45. R. Garaudy, *L'alternative*, Paris, 1972, s. 147. 109
46. R. Garaudy, *L'alternative*, s. 114.
47. R. Garaudy, *L'alternative*, s. 44.
48. V.İ. Lenin, C. 35, s. 103104.
49. V. İ. Lenin, C. 35, s. 105.
50. V. İ. Lenin, C. 35, s. 104.
51. A. Bebel, *Hıristiyanlık ve Sosyalizm*.
52. R. Garaudy, *L'alternative*, s. 39.
53. R. Garaudy, *L'alternative*, s. 101 102.
54. Örneğin Vatikan'a yakın bazı katolik çevreler, özellikle "Evangelist Halkların Kongresi," Pekin'le "diyalog" kurma denemelerine girişmişlerdi. Kongre jansiyonun yayınladığı bir incelemede şöyle deniyor: "Maoizm, binlerce yıllık Çin uygarlığının yüce ahlâk ilkelerine uygun düşen ve çağdaş Hıristiyanlık öğretisinde de tam yankı bulan bazı yönsemeleri içermektedir. Bu inceleme, Maoizmi "dünya görüşünün ve davranışların manevî sosyalizmi" diye niteliyerek, Vatikan'ın çağdaş sosyal doktrininde de bu tür idealler bulunduğu ileri sürülmektedir.
55. L. Kolakovski, *Der revolutionare Geist*, s. 25.
56. R. Garaudy, *L'alternative*, s. 90.
57. ÇKP XIII. Kongresi'nden sonra Parti ve Toplumdaki Bunalımlı Gelişmeden Çıkarılacak Dersler, ...1971, s. 40-41.
58. *SBKP XXIV. Kongresi, Raporlar ve Kararlar*. 1971. s. 116.
59. V. İ. Lenin. C. 27. s. 196.
60. *V. İ. Lenin'in 100. Doğum Yıldönümü Üstüne SBKP MK'nın Tezleri*, s.32-33.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAPİTALİZM İNSANA KARŞIDIR

Pratik, insan bilgisinin doğru olup olmadığının biricik ölçüsüdür, N. G. Çernişevski'nin deyişiyle "aldanmaların ve yanılmaların yüce açıklayıcısı"dır.[1] Gerçeğe bakmadan, yaşantının kendisinden yanıt beklemeden, yalnızca salt kuramda ve ideolojik alanda hümanizm konusunda tartışmaya girmenin hiçbir anlamı yoktur. Çağımızın en büyük ideolojik tartışması olan hümanizm tartışması, emekçi kişinin kapitalizm ve sosyalizm koşullarındaki gerçek durumuna, her yönden ve nesnel olarak baktığımız zaman bir çözüme kavuşabilir ancak.

Daha önce belirttiğimiz gibi, birçok burjuva ideologu, kapitalizmin, insancıl nitelikte olduğunu kanıtlamak için, ter döküyorlar. Bunların birçoğu, kapitalizmin artık tarihe karıştığını, onun yerine "sanayi toplumu"nun geldiğini, böylesi bir toplumda ise, proletaryanın ekonomik ve sosyal isteklerinin karşılandığını ileri sürüyorlar. Onlar, proletaryanın da artık varolmadığını, "orta sınıfa," ya da "orta katmana" dönüştüğünü savunuyorlar. "Sanayi toplumu," onlara göre "ekonomik hümanizmle" nitelendirilmektedir. Kapitalizm hakkındaki Marksist öğreti ise, doğrulanmamıştır. Burjuva ideologları, sanayice oldukça ileri gitmiş ülkelerde emekçilerin, büyük savaşımlar sonucunda, İkinci Dünya Savaşına oranla, maddî durumlarını bir ölçüde düzelttiklerini görüp, bunu "sanayi toplumunun" hümanizminin sonucu diye göstermeye kalkıyorlar. Öte yandan, Marksist-Leninist sermaye birikimi kuramını basite indirip, bu kuramın, işçi sınıfının durmadan ve kendiliğinden yoksullaşmasının öğretisi gibi göstererek çarpıtıyor ve böyle tanıtmaya çalışıyorlar. Bu suçlamalar yeni değil-

dir, daha önce Bemstein da böylesi savlar ileri sürüyordu.

Marx'ın gerçek görüşlerini Bemstein'ın nasıl ele aldığını açıklayan Lenin şöyle diyordu: "Marx, sefaletin ve horlanmanın artması vb. yanı sıra buna karşı direniş yollarından da ve bu yolları yaratabilecek biricik somut toplumsal güçlerden de söz ediyordu. Marx'ın sefaletin artmasına ilişkin sözleri gerçek tarafından tamamen kanıtlanıyor: Birincisi, kapitalizmin, yukarıda sözü edilen direniş yollarına baş vurulmaması durumunda çok büyük ölçüler alan sefaleti doğurduğunu ve artırdığını görmekteyiz. İkincisi, sefalet yalnızca fiziksel anlamda değil, sosyal anlamda, yani, burjuvazinin gereksinme düzeyinin yükselmesiyle bütün toplumun gereksinmesi ve emekçilerin yaşam düzeyi arasındaki uyumsuzluğun büyümesi anlamında artıyor.[2]

Demek oluyor ki, proletaryanın yoksullaşmasını açıklayan yasa, diğer karşı direniş yolları arasında, onların dirençlerini kırarak kendisine yolaçan ve somut tarihsel koşullara göre değişiklik gösteren yolların yasasıdır. Yoksullaşma kaçınılmaz yazgı değildir. Kapitalizm, sefaleti doğurma ve artırma demektir. Ancak, bu, Lenin'in dediği gibi, "karşı direniş yollarının" yokluğundan oluyor.

"Karşı direniş yolları" kavramına, öncelikle işçi sınıfının sefalete karşı, kendi ekonomik ve sosyal durumunu düzeltmek için sürdürdüğü savaşım girmektedir. Bu savaşım süreklidir, kararlılıkla sürdürülmesi gereken ve giderek genişleyen bir savaşımdır ve kapitalizmin somut gelişim yasalarındandır. Bu yasa, çağdaş tarihsel koşullarda daha büyük bir etkinlikle ortaya çıkmaktadır.

Lenin, daha sonra, işçi sınıfının gereksinmelerinin ve üretimin gelişmesine uygun olarak toplumsal tüketimin artmasına ilişkin yasayı açıklamıştır: "... Zenginlik ne denli hızlı artarsa, emeğin üretim güçleri o denli kusursuz gelişir ve zenginliğin toplumsallaştırılması o denli kusursuz olur; belirli toplumsal ekonomik sistemin olanak verdiği ölçüde *işçinin durumu o denli daha iyi olur*."[3]

Proletaryanın sahip olduğu biricik meta olan işgücü, dondurulmuş ve değişmez değildir, kapitalist üretimin büyümesi ve gelişmesine, sermayenin bütünleşmesine bağlı olarak, gelişmekte ve toplanmakta, buna göre, bu meta'nın değeri de artmaktadır. Artan iş-gücü değerine, işçinin ve ailesinin, yeni, tarihsel, zorunlu gereksinmelerini

karşılama da giriyor. Lenin şöyle diyor: "... Gereksinmelerin artışı yasası, Avrupa tarihinde tam gücüyle belirdi. Örneğin XVIII. yüzyıl sonlarının Fransız proletaryası ile XIX. yüzyıldakini, ya da 1840'ın İngiliz işçisi ile şimdikini karşılaştıralım."[4]

Kuşku yok ki, bu yasa çağdaş koşullarda da geçerlidir, örneğin XX. yüzyılın altmışlı yıllarından sonraki Amerikan işçisinin gereksinmeleri, yüzyılın başlarındaki işçinin gereksinmelerine göre çok değişmiştir. Belirli zamanın gereksinmelerini belirleyen, üretimin, bilimsel-teknik devrimin talepleridir. Üretimin, bilimsel-teknik devrimin taleplerinin ötesinde kapitalist toplumun ekonomik ve sosyal gelişiminin türevleri olan kültürel ve manevî değerler de bu gereksinmeleri belirtiyor.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, çetin sınıf savaşımları dolayısıyla, haftalık iş süresi geçen yüzyılın ortalarında 70-90 saat ve XX. yüzyılın başlarında 60-70 saat iken şimdi 41-47 saate inmiştir.[5] Ne var ki, aynı gelişimin paralelinde çalışmanın güçlüğü de önemli ölçüde artmıştır. Sinirsel, zihinsel enerji harcamaları o derece artmıştır ki, çalışma sürecinin şimdiki temposuna ve durumuna göre, işçinin 10-12 saatlik bir iş zamanına dayanabilmesi olanak dışıdır. Bütün bunlar, işçi sınıfının sömürüsünün arttığını gösteriyor.

Federal Almanya gazetecilerinden Günter Valraf, işçi olarak girdiği bir işletmede uygulanan yöntemleri anılarına dayanarak şöyle anlatıyor:

"İlk günlerde daha basit işler yapıyorum, bir vardiya döneminde, amortizatörlere delik açıyorum. Birkaç bin delik. Kimse bana iş güvenliği tekniğini anlatmadı. Ve hiç kimse de günde ne kadar parça çıkardığımı sormadı. Delik açarken çok kez talaş birikiyor ve bu, işe engel oluyor. Eğer bunları ellerinle kaldırmak istersen, ellerin yara, bere içinde kalacaktır. Matkap makinasını nasıl kullanacağımı anlattılar ama, o denli karışık ve açık olmayan biçimde anlattılar ki. Usta bana matkabı fazla güç harcamadan kullanmamı söyledi. Çünkü matkap otomatik ayarlıymış. Daha sonra teknisyen bana, eğer bundan başka bütün gücünle dingile bastırırsam daha büyük parça çıkaracağımı, çünkü böylece zamandan da yararlanacağımı söyledi. Ben de öyle yaptım. İlk gün, bütün bedenimde şiddetli bir ağrıyla eve döndüm. Bana öyle geliyordu ki, oldukça fazla güç harcamama karşın,

matkap gerektiğinden fazla hızlı çalışmıyordu. Daha sonra bir işçiden öğrendim ki, iş güvenliğine aldırış etmeden, matkap makinalarıyla deney yapılıyor, en fazla nasıl üretimi artırmak gerektiği saptanmaya çalışılıyormuş.

... İki yıl önce "Züd" işletmesi, süper tam kronometraj öngören Amerikan sistemine göre çalışmaya geçince bazı işçiler bunu protesto etmeye başladılar. Firma yönetmeni onlara "eğer beğenmiyorsanız çekip gidersiniz, her birinizin yerine iki yabancı işçi alabiliriz" karşılığını verdi. O zaman birkaç yüz işçi işten çıkarıldı. Şimdi işletmenin işçilerinin yüzde 80'i, birkaç yıl için sözleşme imzalayan ve sözleşmeye göre işyerini değiştirme hakkı olmayan yabancı işçilerden oluşuyor.

MTM sistemine göre, iş birkaç temel bölüme ayrılıyor. Hızlı bir çalışmaya hizmet etmeyen, doğrudan doğruya işe yaramayan her şey saptanıp atılmıştır. MTM sisteminin kabul ettiği TMU birim zamanı 0,000001 saattir. Bu birim zamanının saptanması için, yüzlerce işçinin çalışması "filme alınmıştır." Yalnız çalışma süresinde değil tabii. Çalışma süresinde de, dinlenme süresinde de, en ufak hareketleri üstelik yüznumaraya gitmesi bile, şuraya buraya yerleştirilmiş film makinalarının yardımıyla filme alınmıştır. MTM insanı robot saymaktadır. Donatımı üreten ulusal firmanın, işletme içi yönergesinde şöyle deniyor: MTM, düşünme gerektiren çalışmalarda kullanılamaz... "düşünme işi, yönergenin başka bir bölümünde, "üretim dışı eylem" diye gösteriliyor; çünkü "hareketin sürdürülmesinde frenleme neden oluyor."

... Paydos sırasında bile dinlenemiyoruz, işletmedeki gürültü sürmektedir. Zaman kaybı olmasın diye makinalar işler durumda tutuluyor. Hemen de kimse tuvalete gitme olanağı bulamıyor. Çünkü, bir alttaki kata koşman gerekiyor, bu sırada başkasının senin yerine işi alması gerekir ki, bunun da olanağı yok. Çünkü iki bandın uzun bir süre aynı zamanda durması da olmaz, durursa senin tuvalete gitmen çok pahalıya malolacaktır. Çünkü, kimse bir ya da iki mark ceza vermek istemiyor, işçilere ayrılan yüznumaralar, yerde açılan bir çukurdan ibarettir (ustaların yüznumaraları ayrıdır ve kapıları kilitlidir), işçilere yüznumara diye ayrılan yerler çok uygunsuz, çömelmeye gelmez, hem ayakta daha çabuk oluyor. Kapıya da birisi tebeşirle "görün işinizi sersemler" diye yazmış.

Bana yönerge yeren işçinin adını bilmiyorum, o da benim adımı

bilmiyor, buna gerek de yok. Bizim insanlara değil, makinalara tepki göstermemiz gerek ve birbirimize bir şey söylemek istiyorsak ya da, herhangi bir uyarıda bulunmak istiyorsak, örneğin makinalan üretime geçirmeye hazırlarken, herhangi bir şekilde bir yanlışlık yapılıyorsa, birbirimize "Hey," "hello," "dikkat et" diye sesleniyoruz. O da duyulursa. Çünkü, çalıştığımız yerde o denli gürültü var ki, sözler ya hiç işitilmiyor, ya da kulaklara anlamsız, boğuk sesler çarpıyor, makinaların gürültüsünden bir şey anlaşılmıyor.

İki bandta çalışan, iş başından on saniyeden fazla ayrılamaz. Bunu bildiği halde, diyelim oturacak olsa, rahat edemez, çünkü sinirlenmeye başlar, bu sırada bir yerlerde normların bozulduğunu hemen yazmaktadırlar ya da bir kaza, bir bozukluk olabilir, öyle ki, işçi çavuşuna, gözeteciye gerek bile kalmamaktadır; bu işi makinaların kendileri yapmaktadır, üstelik makinalar, kimseyi kayırmayı da düşünmezler.

MTM band sistemine göre akord işi (parça başına) insanın bütün gücünü almaktadır, suyunu çıkarmaktadır iyice. Ancak torna makinasında bir bozukluk olduğu zaman biraz dinlenebilirsin, ama o arada da gündeliğin azalacak demektir."

"Fihtel ve Zaks" işletmelerinde çalışan yabancı işçiler sık sık kaza geçiriyorlar. Holdingin bundan bir kaybı yok. Çünkü örneğin Yunanistan'la anlaşması var, "aşınmış" işçilerin yerine yenileri gönderiliyor, taze güç geliyor. Emeğe yabancılaşma olan yerde, yarınından korkan kişinin çalıştığı yerde, kaza tehlikesi daha büyük. Bir Alman işçisi yabancı işçi arkadaşı hakkında şöyle dedi: "Makinaya birşey takılmıştı, makinada çalışan Yunanlı, eliyle almak istedi, o anda makinanın kolu düştü ve parmağını sıkıştırdı. Basınç ise elli atmosferlik. Yunanlı acıyla bağırdı ve beni çağırdı. Koştum, basıncı kaldırmak için presi durdurdum. Yunanlı elini çekti ve parmağına baktı. Parmak yerinde, bir tırnaktan fazla kalın olmayan bir parça duruyordu. Posta pulu gibi yassılaşmış. Ne sanıyorsun, doktora mı gitti hemen? Yoo! parmağını ovalamaya başladı, tabii acıyla da bağırıyordu bu arada. Ona, doktora gitmesini söyledim. Dinlemek bile istemedi. Bana iş gerek dedi, Yunanistan'a dönmek istemiyorum, dedi. O zaman ustabaşına gittim, olayı anlattım. Ancak ondan sonradır ki, Yunanlı işçiyi ambulansla hastahaneye götürebildik."

Bu Yunanlı işçinin eşi bayan Karakostas şöyle diyor: "Eşimin çalıştığı pres, iki günden beri bozukmuş. Eşim, presin kırılması tehlikesi olduğunu ilgililere bildirmiş, onlar, birşey yok, normal demişler. Kazadan bir süre sonra eşim, o firmada çalışan bir Alman işçiyle karşılaşmış, Alman işçi eşime "evet, demiş, evet Karakostas ben bu kazayı bekliyordum zaten. Eskiden ben o makinada çalışıyordum. Bozulduğunu görünce, derhal durduruyor ve çalışmıyordum". Benim eşim neden çalışmaya devam etti? Neden böyle oldu? Neden durdurmadı makinayı? Çünkü o yabancı bir işçiydi."

Yaşamın içinden alınan bu veriler, kapitalizmin dayandığı kâr elde etme sisteminin ne denli insanlık dışı olduğunu göstermekte ve bu sistemi yargılamaktadır.

1910 yılında bir Amerikan işçisinden bir yılda alınan artı-değer miktarı, 614 dolar iken, 1929'da 1.108 dolar olmuş ve 1968'de 5.138 dolara ulaşmıştır. Birleşik Amerika'da tüm artı-değer 1910'da 5.5 milyar dolar iken, 1929 yılında 36,4 milyar, 1968 yılında 342 milyar dolar olmuştur.[6]

Kapitalizme bu denli büyük zenginlik sağlayan, gücünü artıran işçi sınıfı ise, göreceli olarak yoksullaşmakta, ulusal gelirden aldığı pay, giderek azalmaktadır. Sovyetler Birliği Bilimler Akademisine bağlı Uluslararası İşçi Hareketi Enstitüsünün yaptığı hesaplamalara göre, eğer Birleşik Amerika'da 1949'da, Fransa'da 1953-54'de, Federal Almanya'da 1951'de bir işçinin milli gelirden aldığı ortalama pay yüz kabul edilirse, on, onbeş yıl içinde Birleşik Amerika'da bu pay 96,2'ye, Fransa'da 91,1'e, Federal Almanya'da 94,9'a düşmüştür.[7]

Burjuvazinin ve tüm toplumun gereksinmelerinin karşılanması ile işçi sınıfının gereksinmelerinin karşılanması arasındaki fark da artmaktadır, işçinin ücreti, iş gücünün gerçek değerinden azdır ve giderek daha da azalıyor. Bu ise, proletaryanın görece yoksullaşmasının en önemli nedenidir. Gittikçe artan pahalılık ve enflasyon, çok kez, öylesine bir durum yaratıyor ki, maaşların artırılması ve burjuvazinin işçi hareketinin baskısı karşısında olduğu gibi, devrim korkusundan ve sosyalist ülkelerdeki başarıların etkisinden dolayı emek ve sigorta alanlarında vermek zorunda kaldığı ödünler bir yarar getirmemiş oluyor.

Marx'ın çıkarmış olduğu şu sonuç geçerliliğini hâlâ koruyor: "Sermayenin birikimiyle, ücreti düşük ya da yüksek olsun, işçinin durumu kaçınılmaz olarak kötüleşecektir."[8] Kapitalizmin gelişmesiyle, işçi sınıfının varlığının güvencesizliği de artıyor. Bu güvencesizlik, öncelikle, kitlesel işsizlik, dolayısıyla sürekli olarak işini kaybetme korkusu demektir. Bu korku her emekçinin başının üstünde Demoklesin kılıcı gibi durmaktadır. Üretimin otomasyonu, buna bağlı olarak yeni mesleklerin ortaya çıkışı, teknolojik işsizlik denen bir tür işsizlik doğuruyor. Bu işsizliğe, öncelikle, yeni bir meslek edinme olanağı bulunmayan yaşlı işçiler yakalanıyor. İşçi sınıfının varlığının güvenlik altında bulunmayışı, öte yandan ırk ayırımından, kadınların sosyal eşitsizliğinden, ev kiralarının artmasından, öğretimin sınıfsal niteliğinden, sosyal sigortanın geri kalmışlığından ve sanayi üretimi kesimindeki yoğun kazalardan ileri geliyor.

Birleşik Amerika'da sanayi işyerlerindeki kazalardan dolayı her yıl iki milyon kişi sakatlanmaktadır. Japonya'da, 1966'da, üretimdeki kazalar nedeniyle ölenlerin sayısı 6 bin kişidir. Yoğun ve güç çalışma koşulları dolayısıyla sinir, kalp-damar hastalıkları gittikçe artıyor. İstatistiklere göre, 1940'da Birleşik Amerika'da yüz bin kişiden 437'si saptanmış sinir hastasıydı. 1959'da bu sayı 475'e, 1960'da 557'e, 1966'da 642'ye çıkmıştır. Japonya'da 1926 yılında tüm ölümlerin yüzde 13,3'ü sinir hastalıklarından ve kalp-damar hastalıklarından ileri gelmiştir. 1965'de ise bu rakam artık yüzde 45 olarak gösteriliyor. Fransa'da; 1900 yılında ölümlerin yüzde 6,4'ü kalp hastalıklarından ileri gelmiştir. 1963'de bu sayı yüzde 10, 1966'da yüzde 18,3 olarak gösteriliyor.[9]

Sefalet, sözün tam anlamıyla, en gelişmiş ve en zengin çağdaş kapitalist ülkeler işçi sınıfının ve emekçilerinin bir kesimi için bir alın yazısı olmaya devam ediyor. Örneğin Birleşik Amerika'da, resmî istatistiklere göre, ülkenin tüm nüfusunun yüzde 13'ü, yani 25 milyon dolayında insan "sefalet sınırında" bulunuyor. Özellikle bu halk katmanları, en çok sömürülen ve işsizlik çeken katmanlardır. Zenciler, Portorikolular, Meksikalılar, Kızılderililer ve beyaz ırktan olmayan öteki Amerikan vatandaşları süper sömürü altındadırlar.

Birleşik Amerika'da bir Lüteryan kilisesi papazlarından olan A. Simon "*Ekmeğini Yoksullarla Bölüştür*" adlı kitabında ilginç rakam-

lar veriyor. Ona göre, 14 milyon Amerikalı akşamları aç karnına yatıyorlar. Açlıktan dolayı çılgınlık, değişik hastalıklar ve üstelik ölüm durumları Birleşik Amerika'da sık sık rastlanan olgulardır. Aç olanlara yardım programları yalnızca gereksinme duyanların yüzde 18'ini kapsıyor. Yazar, haklı olarak, sorunun etkili biçimde çözümünün böylesi yardımlarla değil, güven altına alınmış sürekli gelir sağlamakla mümkün olacağını belirtiyor.[10] Ne var ki, kapitalizm de bunu güven altına alamaz, işsizlik, "özgür ekonomik sistemin" normal, üstelik "yararlı" bir özelliği sayılmaktadır.

Birleşik Amerika, kapitalist dünyanın en güçlü ülkesi olduğu gibi, en zengin ülkesidir de. Buna karşın, üretimde ulaşılan düzeyle, burjuvazinin ancak masallarda rastlanan zenginliğiyle, Amerikan toplumunun milyonlarca emekçisinin yoksulluğu arasındaki uçurum çok derindir.

1973 yılı Ocağında New York belediye başkam Con Lindsey'in bu büyük kentin toplumsal sorunları üstüne neler söylediğini hatırlıyalım.[11]

"Kentimizde, 1,5 milyon kişinin yaşadığı üç büyük kenar mahalle bölgesi yar. Bu bölgelerde işsizlik ve suç işleme oranı, bütün kente oranla çok yüksek. Örneğin Braunsvill bölgesini ele alalım. Bölge halkı tamamen Zenci ya da Portorikoludur. Burada yüz bin kişinin oturduğu sanılıyorsa da, gerçekte, kimse tam rakam söyleyemiyor. Bana göre halkın yüzde yirmisinin kaydı yoktur. Çoğunun işi varsa bile, bu geçici iştir. Sürekli adresleri yoktur, ve biz, bunların kim olduğunu, nereden geldiğini bilmiyoruz. Bölgede yaklaşık 50 bin ev vardır. Ancak bunların yalnızca yüzde dördü oturmaya elverişlidir. Geri kalan yüzde 96'sı, gerçekte oturulamayacak durumdadır. Hastalıklar, uyuşturucu madde kullanma alışkanlığı, açlık ve doğal olarak suç işleme eğilimleri çok yaygındır. Bölgede oturanlar, sokaklarda yığılan çöplere aldırış etmiyorlar, alışmışlar. Evlerinde su olmamasına, her yerde farelerin cirit atmasına da seslerini çıkarmıyorlar. Buraya çok az yabancı insan gidiyor. Ancak ben bir kez, bir gazeteciyle gittim. Gazeteci bölgedeki durumu görünce "Hayvanat bahçesindeki hayvanlar daha iyi koşullarda yaşıyorlar, hiç olmazsa orada hayvanların hücreleri zaman zaman temizleniyor ve ısıtılıyor." dedi.

Birleşik Amerika'da sosyal yardım alan insanların büyük bir bö-

lümü, işte bu kenar mahallelerde, böyle bir yaşam sürüyor. Bunların yüzde 20-30'unun sürekli bir işi yoktur. Üstelik işsizlik durmadan artıyor. Bugün hemen de yarım milyon New Yorklu işsizdir. Bu rakam, dört yıl öncesine göre, iki kat fazladır, işsizliğin artması, sosyal yardımlarla yaşayan insanların sorunlarının çözümüne olanak vermiyor. Bunların sayısının azaltılması için, yeni işyerlerinin açılması gerekli. Ne var ki, işsizlik durmadan arttığı için, bu bir çare olmuyor. Böylesine dinamik bir kent için, bir milyon kişinin yardımla yaşaması gerçekten doğru olmaz."

Lindsey daha sonra, sosyal bir felaket halini alan esrarkeşlikten söz ediyor. 1965 yılında uyuşturucu madde kullanmaktan dolayı hasta olanların sayısı yüzü geçmezken, 1972' de New York hastahanelerinde 32 bin esrarkeş bulunuyordu. Uyuşturucu madde kullananların tedavi edilmesi için araçlar yeterli değil. New York belediye başkanının sözlerine göre, bu kentte aralarında Vietnam'da savaşmış olanlar da olmak üzere, yüzlerce, binlerce kişi uyuşturucu madde kullandığı için ölmektedir. Bunlara yardım etmek için gerekli para yoktur. Oğlunun hastahaneye alınmasını bekleyen, hastahaneye alınmazsa, ya bir suç işleyip hapishaneye gireceğinden, ya da, elindeki uyuşturucu madde kapsülleriyle öleceğinden endişe eden bir annenin mektubunu okumak ne denli içler acısı. Bu anneye, nasıl anlatalım ki, "Lockheed" firmasına para yardımında bulunmak için, ya da, Vietnam' daki generallerin masraflarını karşılamak için para vardır ama, onun oğlunu kurtarmak için para yoktur. Eroin toplumumuzu "kemiren en tehlikeli düşmandır"! Peki biz bu düşmana karşı savaşmak için ne yapıyoruz? Biz böyle bir savaşım için çok az para ayırıyoruz; gerekenden az ayırıyoruz. Çünkü, Vietnam'da uğramakta olduğumuz "onursuzluğu" kapatmak için çaba harcamaktayız. Uyuşturucu madde kullanmaya karşı savaşımda uğradığımız "onursuzluk" sorununa gelince, ben asıl uyuşturucu madde sorunun çözümü gereken en güncel sorun olduğu kanısındayım. Çünkü 1971 yılında, yalnızca New York'da uyuşturucu madde kullandığı için ölenlerin sayısı 1280'dir.

Lindsey suç işleyenler sayısının da durmadan arttığını söylüyor. Haklı olarak, bu sorunu, Birleşik Amerika'nın Vietnam'da Vietnam halkına karşı sürdürdüğü savaşa bağlıyor. Çin Hindi'nde sivil halkın kitlesel olarak öldürülmesinin cezasını Amerikan toplumu çekiyor.

"Sanki normalmiş gibi, Amerikan sokaklarında meydana gelen kanlı öldürme olaylarına aldırış etmez olduk. Biz, insan yaşantısının gittikçe ucuzladığı bir topluma dönüşüyoruz. Federal yönetim, sık sık "yasa ve asayişten" söz ediyor, bizi "korkudan kurtaracağını" vadediyor. Oysa, korku, sıkı sıkıya kapalı kapılar ardındaki insanları titretmeye devam ediyor; hele geceleri, kentlerimiz birer dehşet diyarı oluyor. Eğer bu, böyle sürerse, kentlerimiz savaş alanlarına dönüşecek ve yurtdaşlar sürekli korku içinde yaşamak zorunda kalacaklar. Son dört yıl içinde, zor kullanmayla işlenen suçlar yüzde 35 artmıştır. İşte bu da, önemli sorunlardan biridir ve ben belediye başkanı olarak bu konuda da çok endişe duymaktayım."

Bütün bunlar, hiç de kapitalizme düşman sayılmayacak bir insanın belgelere dayanarak söylediği gerçeklerdir. Lindsey, bütün bu güçlerin ve sosyal yaraların nedenini, federal hükümetin New York'un gereksinmelerine aldırış etmemesinde, pahalıya mal olan gereksiz Vietnam savaşında, vb. görmektedir. Ne var ki, açıkladığı gerçekler, kendisinin belki de hiç de istememesine karşın, kapitalizmin, sıradan yurttaşın en gerekli gereksinmelerine düşman bir tutumda olduğunu, bunun bir ilke olarak ortaya çıktığını, mantık yoluyla, göstermektedir.

"Amerikan yaşam biçiminin" çelişkileri, New York'da en yoğun biçimde beliriyor. Ancak, bütün ülke ele alınırsa, genel manzara hiç de New York'dan değişik değildir. Suç işleme ve zorlama olayları giderek artıyor. Washington'da, her gece, ortalama olarak 60 silahlı soygun ve yüzden fazla hırsızlık olayı oluyor. Her yıl bütün ülkede, 33 bin polise saldırı olayı meydana geliyor.

Emperyalizmin savunucuları, çağdaş burjuva devletini, yalnızca "özgürlüğün ve asayişin" güvencesi değil aynı zamanda, hümanizmin ve sosyal adalet ideallerinin pratik simgesi olarak göstermeye çalışıyorlar. Onlara göre, burjuva devleti, her kişinin iyiliği ve refahı ve mutluluğu için gerekli ekonomik ve sosyal araçlara sahip bulunmaktadır. Bu devlet, sözde, iş-gücünün tam kullanımını sağlamaya çalışıyormuş, ekonomik bunalımlara karşı savaşım sürdürüyormuş, insanların öğretim görmesi için çaba gösteriyormuş, sosyal sigorta sağlıyormuş vb. Acaba gerçek durum böyle mi ki? Eskiden olduğu gibi, şimdi de, devlet, sınıfsal niteliğini korumaktadır. Yani burjuva dikta-

törlüğü olarak kalmaktadır. Bundan başka, çağımızda **burjuva devleti**, önemli ölçüde ekonomik işlevler de yüklenmiştir, en büyük **işveren** durumuna girmiştir, işçi sınıfını doğrudan doğruya sömürmeye başlamıştır.

Tekelci sermayenin gelişmesi, devletin doğrudan doğruya kapitalist üretime karışmasına yol açtı. Burjuva devleti, finans oligarşinin yararına, her türlü düzenleme işlerini görmekte, ekonominin programlaştırılmasını denemekte, bir sıra ekonomi dallarını millileştirmekte ve dolaylı ve dolaysız vergiler yoluyla artı-değerin büyük bir kesimini elinde toplamaktadır. Çağdaş burjuva devleti, bir ölçüde, tüm işgücünün yeniden-üretilmesini de düzenleme görevini yüklenmiştir. İş haftası zamanını yasal olarak düzenleyerek, tatilleri, işsizlik sırasında verilen yardımların miktarını, emeklilik maaşlarını, bazı durumlarda asgari ve azami ücretleri yasal olarak belirleyerek, gelirlere ve fiyatlara karışarak, vb. işgücü yeniden-üretimini de üzerine almış durumdadır.

Sosyal sigorta, sağlık hizmeti, iş güvenliği, öğretim hizmetleri götürmesi, iş uyuşmazlığı sırasında aracılık yapması, devlet desteği vb. burjuva devletinin sosyal hizmetlerinden sayılıyor. Burjuva ideologları, bunlara dayanarak, burjuva devletinin giderek "sosyal" ve "hukuksal" devlet belirtilerini taşımaya başladığını (ya da bundan böyle taşıdığını), bütün ulusun çıkarlarını koruduğunu, "adalet" ve "asayiş" temeline dayanarak işlediğini ileri sürüyorlar.

Tekelci devlet kapitalizminin çağdaş gelişme aşamasındaki yeni belirtilerinin ve özelliklerinin somut bilimsel analizi, yalnızca Marksist açıdan yaklaşılırsa mümkün olur. Uluslararası komünist hareketin belgelerinde ve çağdaş Marksistlerin çalışmalarında bu türden incelemelere, analize rastlıyoruz. "Emperyalist burjuvazi, sosyalizmin başarıları karşısında, çıkarlarını ve temel konumlarını korumak için bütün gücünü kullanmakta, egemenliğini sürdürebilmek için, ekonomik yaşamın bütün alanlarında değişik manevralara başvurmakta, gücünü toplayıp, bütün maddî yedeklerini işe koşmakta, tekellerin gücüyle devlet gücünü gittikçe daha çok birleştirmekte ve sosyalizmin baskısını geriletmek için politik esneklik göstermektedir."[12]

Tekelci burjuvazi bu çabayı gösterirken iki yöntem uyguluyor: Birincisi, açık zor kullanma, demokratik hak ve özgürlükleri çiğne-

me, işçiler aleyhinde yasalar uygulama yöntemi; ikincisi, burjuva reformizm yöntemi, yani ekonomik ve sosyal alanda bir ölçüde ödün vermek. Kuşku yok ki, bütün bu ödünler, tekelleri bir hukuk devleti, bir "sosyal" devlet yapmıyor, epeyce bulanık olan "sosyaldemokrasi" "üretim demokrasisi" gibi sloganlar pratik yaşamda geçersiz kalıyor. Burjuvazi, işçi sınıfının ve tüm emekçilerin savaşımının baskısıyla, bu ödünleri vermek zorunda kalıyor. Kazanılan sosyal başarıların (örneğin devlet sigorta sistemi sağlanması, ya da, haftalık çalışma zamanının devletçe belirlenmesi gibi) işçiler, emekçiler için somut kazanımlar olduğunu yadsımak körlük olur. Ancak, bu sosyal başarıların da kısıtlı, sınırlı ve bazı kez biçimsel nitelikte olduğunu da görmek gerek.

Sosyal sigorta sorununu ele alalım. Bugün 38 kapitalist ülkede, yaşlılık, sakatlık, aile başkanının ölümü gibi sigortalar, 74 kapitalist ülkede üretimde meydana gelen kazalar dolayısıyla sigorta, 20 ülkede ise işsizlik sigortası vardır.[13] Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden önce hiçbir kapitalist ülkede emekçiler için sosyal sigorta olmadığı göz önüne alınırsa, bu rakamların, emekçilerin kuşku götürmez başarısını gösterdiği açıktır. Ne var ki, bir kez, sosyal sigorta bütün kapitalist ülkelerde yoktur, sadece bazı ülkelerde vardır; ikincisi de, varolanlar da çok eksiktir, emekçilerin sosyal gereksinmelerini tam olarak karşılamaktan uzaktır.

Burjuva devleti sosyal sigorta fonunu kısmen finanse etmektedir. Bu fonların büyük bir kesimini, işçilerin ve hizmetlilerin kendi maaşlarından ayırdıkları parayla sağlamaları zorunluğu vardır, işçilerin maaşlarından kesilen sosyal sigorta kesintileri, gittikçe artmaktadır ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün verilerine göre, sosyal sigorta fonlarının yüzde 17-57'sini oluşturmaktadır.[14]

Birçok kapitalist ülkede, emekçiler, yaşlılıktan dolayı emeklilik maaşı alma hakkını elde etmişlerdir. Emeklilik maaşına hak kazanmak için belirli bir yaş süresi vardır. Birleşik Amerika, Federal Almanya ve İspanya'da hem kadınlar, hem erkekler için emeklilik yaşı 65'tir. İngiltere Avusturya ve Belçika'da erkeklerde 65, kadınlarda 60, Norveç'de kadınlarda ve erkeklerde 70, Kanada, İsveç ve İzlanda'da kadın ve erkekler için 67.[15] Oysa bilindiği gibi, işin güçlülüğü ve yo-

ğunluğu dolayısıyla emekçiler çoğunlukla emeklilik , yaşlarını doldurmadan çalışabilme yeteneklerini kaybediyorlar.

Geçici bir zaman için çalışma yeteneğini kaybedenlere para yardımı yapmanın zaman süresi de sınırlıdır. Çok kez, işçi tamamen sağlığına kavuşmadan çok önce bu tür yardımlar kesilmektedir. Birleşik Amerika'da yalnızca dört eyalette bu tür yardımlar yapılıyor. Tarım işçilerine, küçük işletmelerde ve çiftliklerde çalışan işçilere, mevsimlik işçilere, iş kazası ya da meslek hastalığı sigorta primleri ödenmemektedir. İşsizlik sigortası da herkesi kapsamına almamaktadır.

Tekelci burjuvazi, çok değişik hukuksal engeller ve sınırlandırmalarla, işsizlerin yüzde 52-65'ini işsizlik sigortasından yoksun bırakmaktadır.[16] Birleşik Amerika Komünist Partisi genel başkanı Gus Hall'ün belirttiği gibi, "işçinin sırtındaki yarınına güvensizlik yükü o denli ağırdır ki, "bu, hiçbir rakamla ölçülemez".[17]

Burjuva devletinin sosyal politikasının sınıfsal içeriği de hemen göze çarpmaktadır. Örneğin, greve katıldığı için ya da lokavt sonucu işinden çıkarılan işçilere, politik nitelikteki "davranıştan dolayı" işsiz kalmış emekçilere işsizlik yardımı verilmiyor, işsizlik yardımı kural olarak 3 6 aylık bir süre için ödeniyor. Bundan dolayı birçok işçi yıllar yılı işsiz kaldığı halde devletten hiçbir yardım alamıyor ve yoksul durumuna düşüyor.

Sağlık hizmetlerinin de keskin sınıfsal sınırlar taşıdığı açıktır. Gerçekte, her yerde sağlık hizmetleri paralıdır. Örneğin 1971 yılında, bir Amerikan hastahanesinde bir gün kalabilmek için 70-100 dolar arasında para vermek gerekliydi. Sağlık hizmetleri gittikçe daha pahalı oluyor, öteki hizmetlerden ve tüketim maddeleri fiyatlarından daha yüksek bir sıçrama gösteriyor. Birleşik Amerika'da 1960'dan bu yana tedavi parası, yaşama giderlerine oranla iki kat daha hızlı artmıştır; hastahanede tedavi fiyatı ise beş kat daha hızlı artmıştır.

Burjuva basını bile, sağlık hizmetlerinin bu denli pahalı olması karşısında endişesini belirtiyor. 1972'de "New York Times" gazetesinde yayınlanan bir yazıya göz atmakta yarar var. Ohio eyaletine bağlı Elida kentinden Harold Wagner adlı bir teknisyen (Klark firmasında çalışıyormuş) ameliyat sırasında ölmüş. Wagner'in hastalığı, ailesini tamamen parasız pulsuz bırakmış, aile tüm eşyasını satmak zo-

runda kalmış. Bu haber, Birleşik Amerika'da sağlık hizmetlerinin şaşılacak denli pahalı olduğunu gösterir bir örnek.

Hasta teknisyenin hastahanede kaldığı 29 saat 7 dakika ailesine 7.331 dolara malolmuş. Hastahane personeli bile, bu paranın gerçekten çok olduğunu belirtmiş.

Bu hastanın hastahanede kaldığı her dakika 4 dolar, 18 sent ediyor. Eğer, doktorlardan bazıları ücret almaktan vazgeçmese imiş, daha da fazla para alınacakmış. Ameliyat 2.700 dolar, kan tahlili ve kan verme de 2.046 dolar tutmuş. Wagner'in dostları gerçi bir ay sonra hastahanede ona verilen miktarda kan bağışında bulunmuşlar ama, böylece yalnızca 992 dolar indirim sağlıyabilmişler.

Wagner'in ailesinin şu giderleri de ödemesi gerekmiş: ameliyat için 700 dolar, "yapma akciğer ve kalp" aygıtı için 200 dolar, laboratuvar analizi için 278 dolar, röntgen için 95 dolar, 82 dolar da ilaç ve öteki hizmetler için. Kalp uzmanlarının 12 saatlik hizmeti 500 dolar, anestezi uzmanının hizmeti 483 dolar olarak hesaplanmış.

Wagner sigortalı bir işçi. Onun kaydolduğu sigorta bölümünün başkanı Russel Gosman, üyelerin saat ücretlerinden 40 sent sigortaya ayrılmış olsa da, bu da yeterli değil ve işçiler kolayca sefalete sürüklenebilirler; diyor, ve devam ediyor: "Sigorta sorununun çözümünde en berbat yan, aileden birinin hastalanmasının, bütün aileyi hiçbir zaman kurtulamayacağı bir sefalete götürebilmesidir." Bütün kapitalist ülkelerde sağlık hizmetleri ve sosyal sigorta, kurt yasalarının egemen olduğu bir alandır, para babalarının zenginlik kaynağıdır.

Devlet, vergi yükünü emekçilerin sırtına yükleyerek, burjuva toplumunda, ücretli emeği sömürmenin en önemli aracına dönüşüyor. Vergilerin görece ağırlığı durmadan artıyor ve kapitalist ülkelerin ulusal gelirlerinin önemli bir kesimini oluşturuyor. Kapitalist ülkelerde, devlet aldığı artık ürünün büyük kesimini silâhlanma yarışma, yalnızca önemsiz bir kesimini de, emekçilerin sosyal gereksinmelerini karşılamaya harcıyor.

Burjuva demokrasisinin biçimsel niteliği toplumsal yasalarda da açıkça belirmektedir. Örneğin çalışma hakkı birçok burjuva devletinin anayasalarında yazılıdır; ancak bu, sürekli işsizliğe hiç de engel olmamaktadır.

Burjuvazi, işçi sınıfının savaşım vererek elde ettiği sosyal hakların gerçekleşmesine bütün gücüyle engel oluyor.

İngiltere'de, tutucu hükümet, tekelci sermayenin buyrultusu gereğince, "sendikal eylemleri yasal kılan" 1906'nın "Sendikalar kuralı "nı ortadan kaldırmaya, İngiliz işçilerinin grev hakkını sınırlamaya çabalıyor; greve katılan emekçilere hapis cezası da dahil değişik cezalar ve para cezaları uyguluyordu.

İngiliz tutucu hükümetinin "sosyal politikasının" ne denli demogojik nitelikte olduğunu, 1973'de bu hükümetin yayınladığı "seçimin genişletilmesi: konut inşaatında bundan sonra atılacak adımlar" konulu *Beyaz Kitap* da göstermektedir. Çünkü, konut inşaatı gerçekte çok azalmıştır; özellikle emekçilere ayrılan sosyal konut inşaatı çok, sınırlıdır.

Üstelik 1975'de yapılan sosyal konutların sayısı 1947'dekinden bu yana görülen en düşük sayıda olduğu saptanmıştır.

Öte yandan İngiltere'de, konut gereksinmesi çok fazladır ve kuşkusuz emekçiler bundan çok rahatsız olmaktadırlar. Elimizdeki verilere göre, ülkede bir milyondan fazla kişinin doğru dürüst evi yoktur. Yalnızca Londra'da altı binin üstünde evsiz kişi vardır. Varolan konutların yüzde 7'sinden fazlası, oturmaya elverişli olmayan kenar mahalle konutlarıdır; bunların yüzde yirmisinde en ilkel sağlık kuralları bile korunamamıştır. Öte yandan, kiraları, emekçilerin ödeyemeyeceği bir düzeyde olduğu için 30 bin ev boş durmaktadır. Kiralar ise, bir işçi ailesinin gelirinin yüzde 25-30'unu kapsamakta ve her yıl yüzde 7-8 oranında artmaktadır.[18]

İngiliz tutucu hükümetinin böylesine önemli bir sorunu nasıl çözümlemek istediğine bakalım. İngiliz hükümeti, yalnızca yerel yönetimlere ev yaptırmak isteyenlere arsa sağlanması önerisinde bulunuyor. Açıktır ki, geniş emekçi kitlelerinin değil, yalnızca varlıklı kimselerin ev yaptırma, apartman dairesi satın alma olanağı vardır. Öte yandan tutucu hükümet, burjuvazinin çıkarlarını savunarak kentlerdeki arsaları millileştirmeyi kabul etmemiştir.

İngiliz ekonomistlerinin hesaplamalarına göre, konut alanında güdülen bu siyasetle, kenar mahallelerdeki elverişsiz evler sorunu ve konut bunalımı sorunu ancak yüz yıl sonra çözümlenebilir. Ve bu da

bir zamanların sanayi merkezi olup, bugün de kapitalist dünyanın en zengin ülkelerinden biri sayılan İngiltere'de oluyor.

Görülüyor ki, yaşamın kendisi, burjuva devletinin sözde tüm ulusun çıkarlarını gözettiği, ayırım yapmadan toplumun bütün üyelerine "sosyal hizmet" götürdüğü ve böylece insancıl görevleri sürdürdüğü savını yalanlıyor; bunun bir masal olduğunu gösteriyor. Çağdaş burjuva toplumunda, sosyal ilişkiler alanında ağır sınıf savaşımı sürmektedir. Emekçilerin savaşımla elde ettiği sosyal haklar, kapitalist düzende sınırlanmıştır. Kapitalist düzen ne sosyal eşitlik, ne de sömürülmekte olan sınıflara sosyal özgürlük sağlamıştır, sağlıyamaz da.

Bu kendiliğinden anlaşılmaktadır. Çünkü, burjuva devleti, bir tür burjuva komitesi olup, burjuvazinin işlerini görmektedir; burjuvazinin sınıfsal egemenliğinin organıdır. Dün de böyleydi, bugün de böyledir. Burjuva demokrasisi, zenginler için demokrasidir, emekçiler için burjuva diktatörlüğüdür. Dün de böyleydi, bugün de böyledir.

"Sanayi toplumunda" (yani kapitalist toplumda) egemen olacağı söylenen "ekonomik hümanizm" ve "sosyal adalet" lâfları hiçbir somut temele dayanmıyor. Gittikçe daha az insan, sözde kapitalizmin yerini alacağı söylenen "tam bolluk ve herkese refah" toplumu uydurmalarına kanmaktadır.

"Üçüncü Dünya" ülkeleri dediğimiz gelişmekte olan ülkelere gelince, bu ülkelerde söz konusu hedef, "bolluk" sağlamak değil, milyonlarca insanın yetersiz beslenme ve açlık nedeniyle ölmesini önlemektir. Bu ülkelerdeki yaşam düzeyi ve insan başına düşen tüketim ile sanayice gelişmiş ülkelerdeki yaşam düzeyi ve tüketim arasındaki fark azalmakta değil, artmaktadır. Birleşmiş Milletlerin 1970 verilerine göre, Asya, Afrika ve Güney Amerika'da 375 milyon kişi açlıktan ölecek sınırda bulunuyor.

Burjuva kuramcılarının bu konudaki incelemelerinde yeni Maltüsçuluğa ödün verdikleri açıktır. Yeni Maltüsçuluk, nüfusun artışını sosyal sorunların başlıca etkeni ve çağımızın tüm çelişkilerinin, açlığın ve halk kitlelerinin sefaletinin temel nedeni olarak görmektedir. Gerçekten de, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Asya, Afrika ve Güney Amerika'da olmak üzere nüfusun hızla arttığını görüyoruz.

Nüfusun hızlı artışı, ekonomik, politik ve kültürel bir çok nedenlerden ileri geliyor. Sömürgeciliğin çökertilmesi, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin siyasal bağımsızlık kazanmaları, sağlık hizmetlerinin düzeltilmesine olanak verdi. En ilkel bir sağlık önlemi, bu bölgelerde çok yüksek olan çocuk ölümlerinin önemli ölçüde azalmasına yol açtı. Tıptaki başarılar, bir dizi salgın hastalığın yenilmesi, gelişmekte olan ülkelerde ortalama ömrün 40-50 yaşa, gelişmiş ülkelerde ise 60-70 yaşa çıkmasını sağladı.

Ne var ki, gelişmekte olan ülkeler, kısa bir süre içinde yüzyıllık geri kalmışlıktan kurtulamadılar ve eski yerleşme merkezlerine, tekelci sermaye ülkelerine olan kölelik koşullarına dayalı ekonomik bağımlılığı birdenbire koparamadılar. "Nüfus patlaması" deyimiyle tanımlanan hızlı nüfus artışına koşut olarak üretim artmıyor; tüketim maddeleri üretimi de, yine nüfus gibi hızlı bir artış göstermiyordu.

Gelgelelim bu durumun suçlusu kimdir? Çağdaş Maltüsçular soruyu şöyle yanıtlıyorlar: Başta renkliler olmak üzere, halkların gerektiğinden fazla üremeleri. Onlara göre, yalnızca "beşiklerin boş durması," doğumların hızla azaltılması, halkları açlıktan kurtarabilir. Çağdaş Maltüsçulardan birçoğu, en yeni tıp araçları kullanılarak doğumlar azaltılmalı, doğum kontrolü olmalıdır, diyorlar. En gerici burjuva toplumbilimcileri hastalıklardan, savaşlardan medet umuyor, atom savaşlarını, bakteriolojik savaşları gerekli görüyor, bu savaşların, insanlığın yiyecek maddesi yedekleriyle açlık arasında denge yaratabileceğini söylüyorlar.

Birçok burjuva ideologu, açlıkla savaşımın geleceğini ve çözümünü bilimsel-teknik devrime bağlıyorsa da, bu sürecin toplumsal ve sınıfsal koşullarını gözden ırak tutuyorlar. Onlar, birçok ülke için açlıkla savaşımın öncelikle toprak reformu olduğunu, bağımsız ekonomi kurmak olduğunu ve eninde sonunda devrini yaşamış köhne üretim ilişkilerinin ve yeni sömürgecilik köleliğinin kaldırılması olduğunu susmakla geçiştiriyorlar.

Burjuva ideologları, genellikle, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin yüzyıllar boyunca sömürülmesine dayanan sömürgecilik köleliğinden söz etmiyorlar. Oysa ki, sömürgecilik, bilim ve tekniğin, kültürün bu bölgelerde gelişmesini engellediği gibi, üretim güçlerinin büyümesini de engelliyordu. Ekonomisi gelişmiş kapitalist ülkeler,

çoğunluğu siyasal bağımsızlığa kavuşan birçok halkı şimdi bile sömürüyor.

Kapitalizmin insancıl olmayışı, anti-hümanist oluşu şurdan da bellidir: Kapitalizm burjuva milliyetçiliğini doğurur ve aşılar, şovenizm ve ırkçılık yaratır. Emperyalizm aşamasında milliyetçiliğin ve şovenizmin insanlık dışı politikası ve ideolojisi özellikle çok daha saldırgan ve insanlık için tehlikeli biçimler alıyor. Dünya, faşizmin, emperyalizmin bu vurucu kolunun işlediği kanlı cinayetleri, çılgın kuramlarını, ırkçılık kuramlarını uygulamayı denemesini hiçbir zaman unutamaz. Bugün de, Birleşik Amerika'da, Federal Almanya'da, İtalya'da ve Türkiye'de ve başka ülkelerde görülen yeni faşistler, terörcüler ve bunların örgütleri, barış için, demokratik ve ilerici hareketler için ciddî bir tehlikedir. Irkçılık, kininin ve faşist karanlığın anti-komünizm tarlasına serpiştirilen tohumlarından zehirli ürünler bitiyor. Bu ise, emperyalizmin en gerici çevrelerinin ideolojik-politik bayrağıdır.

Bugün, Avrupa'nın, Asya'nın ve Güney Amerika'nın değişik ülkelerinde terörcü rejimler olduğu bir gerçektir. Burjuva propagandasında "özgür" ve "demokratik" denilen dünyanın birçok ülkesinde, komünistlere, demokratlara ve ulusal bağımsızlık savaşçılarına karşı terör, baskı uygulanması, alçakça öldürmeler günlük yaşamın normal olayları olmuştur.

Şili halkının trajedisi, uluslararası emperyalizmin ve iç gericiliğin, kendi bencil çıkarlarını koruyarak, hiçbir sıkıntı duymadan, özgürlük, demokrasi ve hümanizm ilkelerini çiğnediğini, hiçbir şeye aldırış etmeden oluk gibi halk kanı akıttığını bir kez daha göstermiştir.

Örneğin, dünya kamuoyu, Portekizli canilerin Mozambikte, kurtuluşçu gerillalara sempati beslediler diye Viriyamu köyündeki 400 kişiyi alçakça katlettiklerini öğrendi.

Bu köy halkının tek "suçu" kurtuluşçulara yiyecek ve giyecek vermiş olmasıydı. Öldürülenlerin birçoğu kadın ve çocuktu. Portekiz sömürgecileri bu köylülere en gaddar işkenceleri uygulamışlardı, insanların ellerini, ayaklarını kesmişlerdi.

Portekiz sömürgecileri, ırkçı Ian Smith rejiminin silâhlı birlikleriyle birlikte, Afrika yerli halkına karşı, planlı bir jenosit politikası

uygulamıştır. Mozambik Kurtuluş Cephesi'nin bildirisinde, sömürgecilerin havadan bombardımanla köyleri ortadan kaldırmaya, yakalanan yurtseverleri kitle halinde öldürmeye, kurtarılan bölge halkını da zehirlemeye çalıştıklarını okumuştuk.

Sömürgeci silâhlı güçlerin başkomutanı, Portekiz'in Mozambik politikasının başlıca amaçlarından birinin "Afrikalı yerli halkın giderek azaltılması" olduğunu belirtmiştir.[19]

Tekellerin egemenliği ve finans oligarşisi, militarizme ekonomik dayanak oluyor. Üretim dışı askersel giderlere ayrılan o denli büyük miktarda para, dolaylı ya da dolaysız vergi olarak emekçilerden toplanıyor. Sorun yalnızca emekçilerin temel gereksinmelerinin, sosyal gereksinmelerinin karşılanmaması değildir; sorun aynı zamanda, emperyalizmin dev askersel aygıtının barışı tehlikeye düşürmesi sorunudur.

Militarizm yalnızca ülke içinde emekçileri baskı altında tutmak için değil, sosyalizme ve ulusal kurtuluş hareketlerine karşı da kullanılıyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalistler bir dizi bölgesel savaşlar ve silâhlı çatışmalar çıkarma olanağını bulabildiler.

Ve eğer dünya çapında güçler oranı sosyalizm yararına kesinlikle değişmemiş olsaydı, emperyalizmin en saldırgan güçleri yalnızca bölgesel savaşlar ve silâhlı çatışmalar çıkarmakla yetinmeyeceklerdi. Çağımızda, yeni bir dünya savaşının önlenebilir olduğu sonucunun çıkarılması somut olgulara dayanır. SBKP ve öteki kardeş partilerin çıkardığı bu sonuç gerçek durumun bilimsel olarak incelenmesi temeline dayanmaktadır. Ne var ki, bir dünya savaşını önlemek olanağının varlığı, böyle bir savaşın çıkması olanağının yokluğu da demek değildir. Emperyalizmin özü değişmemiştir. Ancak şimdi, değişen tarihsel koşulları, uluslararası yeni güçler oranını göz önüne almak zorundadır.

İşte gerek bu durum, gerekse Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist devletlerin barışçı dış siyasetleri, uluslararası alanda gerginliğin azalması yönünde bir değişikliğin varlığını işaret ediyorlar.

Kapitalizmin genel bunalımı, yasal olarak, burjuva ideolojisindeki ve kültüründeki bunalımda, kişiliğin manevî dünyasının hümanist çizgiden uzaklaşmasında yansımaktadır.

Burjuva ideolojisinin temeline, iç dokusuna işleyen anti-komünizm, bu ideolojideki bunalımın en önemli göstergesidir; çağdaş kapitalizmin tepkiciliğinin, gericiliğinin ve manevî kısırlığının tanığıdır.

Burjuvazi, tarih sahnesinde tırmandığı, başarıdan başarıya koştuğu, ilerici bir sınıf olduğu dönemde, ilerici büyük düşünürler, bilginler, ressamlar, edebîyatçılar, besteciler çıkardı. Bunlar insana inanıyorlardı; iyimserdiler; dünyaya iyi gözle bakıyorlardı. O dönem çok gerilerde kaldı. Çağdaş tekelci burjuvazinin ideologları, burjuva düzeninin ilk döneminde büyük hümanistlerin inandığı ve uğrunda savaşım verdiği her şeyi şimdi kötülüyor, bunlara sırt dönüyorlar. Her yönden gericilik demek olan emperyalizm, değerlerin yitirilmesine, özellikle, ilerici toplumsal ideallerden, burjuva demokratik özgürlük ve demokrasi isteklerinden, hümanist ideallerden, felsefede materyalist ilkelerden, realizmden ve sanatta halkçılık ilkelerinden vazgeçilmesine neden oluyor.

Örneğin çağdaş burjuva sanatını ele alalım. Çağdaş burjuva sanatında, "seçkin" kişinin yozlaşmış zevkine uygun biçimsel, soyutlandırılmış gerici yönler egemendir. Öte yandan, "kitlesel kültür" denilen, aşağılık, anti-estetik ve kaba doğalcı bir sanat geliştirilmekte ve bu sanat kitlelere yayılmaktadır. Bu uydurma, televizyon, radyo, sinema aracılığıyla yaygınlaştırılan düzmece sanat, seyircilerin ve dinleyicilerin bilinçlerini körleştiriyor, onları uyutuyor, şiddet ve seks propagandası yapıyor. Bu uyduruk sanatın özellikle gençlik üzerinde çok kötü, bozucu bir etkisi var. Daha küçük yaşta çocuklar, gaddarlıkla, insan onuruna aldırmamayı öğreniyor, insanı küçümsemeyi, kaba davranmayı benimseyecek şekilde eğitiliyorlar.

İlerici Amerikan bilginlerinden ve barış savaşçısı B. Spock, "*Onurluluk ve Onursuzluk*" kitabında şöyle diyor: "Kendilerini düşünen insanlar sayan birçok Amerikalı, bana göre, her zaman hayal kırıklığına uğruyorlar, fakat bunun bilincinde değiller. Bunlar uygarlığın maddî başarısına olan inançlarını hiç de kaybetmiş değiller. Uzay gemileriyle, yapma kalp kapakçıklarıyla övünüyorlar, bu başarılardan gurur duyuyorlar. Ancak, onlar, insan onuruna inancı yitirmişlerdir. Bu yönseme, belki de daha önce belirmiştir, ancak, son zamanda daha belirli olmuştur. Romanlar, piyesler gittikçe daha açık saçık konuları işlemektedir. İnsanın hayvansal, ilkel yanları üzerinde daha çok

duruluyor. Sanki sanatçılar, işte bakınız insan nedir? İnsan bir hayvandır; demek istiyorlar, insan işte budur, öte yanı yapmacıktır, taklittir demeye getiriyorlar. Çok başarılı sayılan çağdaş bir piyes, birbirini en çirkin biçimde suçlandıran erkek ve kadın arasında geçen küfürlerden oluşuyordu.

Eskiden bir tablo insanları simgeliyordu ve insan bunu zevkle seyrediyordu. Şimdi ise, gelişigüzel biçimde, insanları iğrenç göstererek, çirkinleştirerek resmediyorlar. Şimdiki danslar, eskiden aptalların ya da kaba, yontulmamış kişilerin yapabileceği hareketlere dönüştürülmüştür. Ciddî bir müzik yerine, sanki yalnızca çatlak seslerin anlamı varmış gibi, anlamsız bir müzik getirilmiştir... Ben, yalnız, eskiden insanda saygınlık yaratan şeylere inanılmadığını belirtmek istiyorum. Şimdi insanlar bir araya geldikleri zaman, konuşmalar daha çok birbirlerini incitici şakalaşmalarla geçiyor, daha önceleri kullanılan normal sözler yerine küfürlü sözler kullanılıyor."[20]

Kuşkusuz, çağdaş burjuva toplumunda demokratik ve ilerici kültür de, gerici sanata karşı çıkan, emperyalizmin insanlık dışı "kültürüne" karşı olan ilerici sanat da var. Ancak egemen olan, emperyalist sanat ve kültürdür. Çünkü, yalnızca, zenginlerin, keselerini açmasıyla desteklenmekle kalmıyor, emperyalizmin tüm ideolojik ve politik sistemi tarafından da destekleniyor.

İnsanı aptallaştıran ve bozan, insanda aşağılık içgüdüler ve gaddarlıkları kamçılayan bu "sanat," emperyalist burjuvazinin ahlâk düzeyine, emperyalizmin estetik ideallerine uygun düşmekle kalmıyor, aynı zamanda, emperyalizm yararına olan bir toplumsal işlevde de bulunuyor. Öte yandan, bu "sanat," makinalaşmış kişilerin, tüyleri ürpermeden yasal gösteri yapanları kurşun yağmuruna tutacak ya da sivil halk üzerine uçaklardan bombalar yağdıracak katillerin psikolojisini de oluşturuyor. Kuskusuz, bu tür "tabloları" yalnızca gerici sanatta görmüyoruz. Çağdaş kapitalizmin toplumsal ilişkileri bunu yaratıyor.

Kapitalizm, emekçilerin gerçek sanata ve kültüre ulaşmasına engel oluyor; emekçilere yalnızca maddî yönden değil, manevî yönden de, içsel yönden de zarar veriyor. Emekçiler, yalnızca üretim güçlerinin önemli bir ögesi olarak gerekli görülen kadar, asgari kültür ve öğretime kavuşabiliyorlar. Kuşkusuz, bilimsel-teknolojik devrimin etkisiyle bu asgari ölçü değişiyor, düzeyi artıyor, yükseliyor ve dolayısıy-

la öğretim sisteminin modernleştirilmesi gereği doğuyor. Bugün sanayice ilerlemiş burjuva ülkelerinin sorunlarından biri de budur. Ne var ki, burjuva politikacılarının ve ideologlarının sık sık sözünü ettikleri "kültür devrimi" ya da "öğretimde devrim" yapılmış değildir, yapılmamaktadır. Eskiden olduğu gibi, şimdi de, öğretim sistemi sınıfsal niteliktedir; emekçilerin çoğunluğunun öğretim ve kültürün üst düzeylerine ulaşma yollarını tıkamakta, "doğal" bir engel olmaktadır. Yüksek öğrenimdeki yüksek ücretler, yani bu doğal engeller, yalnızca varlıklı ailelerin çocukları tarafından aşılabilmektedir.

Orta öğretimde ve üstelik ilk öğretimde de durum daha iyi değil. İleri gelişmiş kapitalist ülkelerin birçoğunda öğretim ve eğitim sisteminde, çoktan beri bunalım olduğu bilinmektedir.

Demek ki, burjuva ideologları ne derlerse desinler, çağdaş tarihsel uygulama, sayısız ve değişik kanıtlarıyla, gelişmenin yasal yönsemesiyle, Marksizm-Leninizmin çıkardığı şu sonucu doğrulamaktadır: Kapitalizm tarih tarafından ölüme mahkûm edilmiştir ve bu, kaçınılmazdır. Kapitalizm, artık çoktan beri, insanlığın toplumsal ilerlemesi yolunda bir engel olmuştur; emekçinin kişiliğine düşman kesilerek, emek insanını sosyal, politik ve manevî yönden baskı altında tutan, onun insanlığını yitirmesine neden olan bir sistem olarak belirmektedir.

Kapitalizmin insanlık dışı niteliği, özellikle kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı olan çağımızda, sosyalist dünyanın başarılarının artmasıyla, sosyal adaletin ve gerçek pratik hümanizmin düzeni olan sosyalist dünyanın varlığı ile daha açık olarak görülüyor.

Dipnotlar:

1. N. G. Çernişevski. *Bütün Yapıtları*, c. II, s. 102103.
2. V. İ. Lenin. C. 4, s. 201.
3. V. İ. Lenin. C. 2, s. 143 144.
4. V. İ. Lenin. C. 1, s. 102.
5. "*Sınıfların Savaşımları ve Çağımız Dünyası*", M. 1970. s. 36.
6. "*Sınıfların Savaşımları ve Çağımız Dünyası*" s. 38.
7. Aynı yerde.
8. K. Marx ve F. Engels. C. 23, s. 654.
9. "*Kapitalist Ülkelerde İşçi Sınıfı ve Bilimsel Teknik Devrim*," Prag, 1969, s. 131.
10. A. Simon, *Breaking bread with the hungry*, Minneapolis 1971, s. 14-20.
11. "Literaturnaya gazeta" gazetesi, 1 Ocak 1975, s. 14.
12. *"V. İ. Lenin'in 100. Doğum Yıldönümü Üstüne" SBKP MK'nin Tezleri*, APN. s. 47-48.
13. V. Zagladin, *Oktobr ve Uluslararası İşçi Sınıfı*, M. 1967. s. 27.
14. "*Kapitalist Ülkelerde İşçi Sınıfı ve Bilimsel Teknik Devrim*" s. 140.
15. Age. s. 140.
16. "Yüksek Okullarda Bilimsel Raporlar" Ekonomik Bilimler, 1973, No 3, s. 79.
17. "Pravda" Gazetesi, 4 Nisan, 1971.
18. "Mejdunarodnaya jizn" dergisi 1973, No 7, s. 156.
19. "Pravda" Gazetesi, 15 Temmuz 1973.
20. Bencamen Spok, "*Onurluluk ve Onursuzluk*," Rusçası, 1972, s. 232.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYALİZM, HÜMANİZMİN GERÇEKLEŞMESİDİR

Sosyalist düzen, Marksist-Leninist hümanizmin gerçekleştirildiği bir düzendir. Sosyalizm, pratik olarak, emekçilerin kapitalist sömürüden, ulusal kölelikten kurtarılması gibi yüce insancıl görevleri yerine getirmektedir. Sosyalizm, geniş halk yığınlarındaki yoksulluğu, işsizliği, beden emeğiyle düşün emeği arasındaki yüzyıllık karşıtlığı, kentle köy arasındaki ayrılığı ortadan kaldırıyor; insan soyunun kadın kesimini eşitsizlikten kurtarıyor. Sosyalizm, halk kitlelerine eğitim ve öğretim götürerek, onları, manevî kölelikten kurtarıyor, onlara bilim ve kültür kapılarını açıyor, dünya uygarlığının en iyi başarılarını halka sunuyor. Daha önceki dönemlerin manevî değerlerini eleştirel yaklaşımla geliştirerek kendi kültürünü yaratan sosyalizm, geleceğin toplumunun, yani komünist toplumun da uygarlık temellerini atıyor. Ve sosyalizm, toplum yaşamından savaşların kaldırılması için elinden geleni yapıyor, değişik toplumsal düzene sahip devletler arasında barış içinde yan yana yaşamak için, nükleer bir dünya savaşının önlenmesi için savaşım sürdürüyor.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi yeni bir çağın başlangıcıdır. Bu çağ, Sovyetler Birliği'nde gelişmiş sosyalist toplum düzenin kurulması, sosyalist devletler arasında bir sosyalist topluluk oluşması ve emperyalizmin sömürgecilik sisteminin çöküş çağıdır. Bütün bunlar, Marksist-Leninist ideallerin zaferi, somut hümanizmin başarısı demektir.

Bu yüce tarihsel olgularda, dünyamızın bu kesin değişikliği içinde, en önde göze batan, sosyalist hümanizmin gerçekçiliğidir, sosyalist hümanizmin etkinlikliği, pratik niteliğidir.

Burjuva hümanizminin, anti-feodal hümanizminin gerçekçiliği tarihsel olarak sınırlıydı. Burjuva hümanizminin pratik değeri, toprağa bağımlılığa ve feodal ayrıcalıklara karşı savaşımdan ibaretti. Kuşku yok ki, feodal düzenin yıkılması, tarihsel olarak ilerici bir hareketti, özgürlük, eşitlik ve demokrasi ideallerinin ise dünya çapında önemi vardı. Ancak, çok geçmeden bu ideallerin sınıfsal niteliği, sınırlı ve biçimsel niteliği ortaya çıktı. Hümanizm ve kişiliğin özgürlüğü ilkeleri ise, toprağa bağımlı olanların feodal bağımlılıktan kurtarılmalarına ve hukuksal olarak özgür, ancak, iş yapan ellerinden başka hiçbir mülkiyeti olmayan proletaryaya dönüştürülmeleri ilkelerine indirgenmişti. Burjuva hümanizminin temelinde, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dokunmama vardı. Şimdi de öyledir. Burjuvazinin hümanizminin ideali de, sınıfsal uzlaşmazlığın kaynaklandığı, sömürü düzeni sınırları içinde düşünülüyordu.

Sosyalist hümanizm tamamen başkadır. Sosyalist hümanizmin odak noktasında, sömürüden kurtarılmış kişilik ile onun her bakımdan ve özgürce gelişmesi bulunmaktadır.

Sosyalist hümanizmin idealleri, nesnel tarihsel koşullara uygun olarak gerçekleşmektedir. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu, emperyalist savaşın ve iç savaşın, yabancıların saldırısının yarattığı ekonomik yıkım ortamının içinde başlamıştı. Sovyet insanları, uzun bir süre, kapitalist çember içinde ve sürekli olarak askerî saldırı tehditleri altında yalnız başına sosyalizmi kurmak zorunda kalmışlardı.

Sosyalizmin barış içinde kurulmasına, çok düşük ekonomik düzeyden başlandı. Ağır sanayi üretimi, savaş öncesi üretimin ancak yedide biri kadardı; çelik üretimi yüzde beşi bile bulmuyordu, tarım ürünleri üretimi ise, hemen hemen iki kat azalmıştı.

Sosyalizmin kuruluşuna ilişkin Leninist plan, ülkenin yıkıntı durumundan, ekonomik ve kültürel geri kalmışlıktan kurtarılması ve her türlü emperyalist saldırıyı önleyip saldırganı geri püskürtmeye yetkin gelişmiş ve gelişmekte olan bir ülke durumuna getirilmesi olanağını bilimsel temele dayandırmıştır ve bu olanağın biricik çıkar yol olduğunu göstermiştir. Sovvetler'de sosyalizmin kurulusuna ilişkin Leninist planın başlıca bölümleri, ülkenin endüstrileştirilmesine, tarımın sosyalist kooperatifleşmesine ve kültür devrimine ilişkin bölümlerdir.

Bu plan ve bölümleri, geniş halk kitlelerinin köklü yaşam istemlerine, tüm ulusun çıkarlarına, ülkedeki öteki ulusların çıkarlarına uygun düşüyordu. Sovyet halkı, komünist partisinin yönetimi altında bu planı uygulayarak hem uluslararası ödevini yerine getirdi hem de yüksek insancıl görevini yapmış oldu.

Sosyalizmin kuruluşu planının gerçekleştirilmesi, bütün güçlerin seferber edilmesini gerektiriyordu. Öncelikle, her şeyden tasarruf yapmak, güçlüklere katlanmak, dayanmak gerekiyordu. İşte bu güçlükler karşısında, ideolojik düşmanlar ve kötü niyetliler, her boydan sovyetologlar, revizyonistler ve dönekler, timsah gözyaşlarıyla ahvah ediyor, Sovyet halkının sosyalizmin kuruluşunu "çok pahalı" dediğini söylüyorlardı. Ancak bu fiyat, sosyalizmin ilk kurucusu, yeni bir uygarlığın, komünizmin kurucusu olan Sovyet halkının ulaştığı başarıların değerinden hiç de yüksek değildi. Bu sözde hümanist kişiler, Sovyet ülkesinin yoksul Rusya kalmasını, dünyadaki endüstrice gelişmiş devletlerden gittikçe geri kalan ve dünya emperyalizminin bir uzantısı olan Rusya olarak kalmasını isterler. Oysa gerçek hümanizm, proletarya hümanizmi, bütün güçleri seferber ederek, eski Rusyayı yüzyılların geri kalmışlığından kurtarmak, ileri, gittikçe gelişen sosyalist bir devlete dönüştürmek amacını gütmüştü. Proletarya hümanizmi. Ekim Devrimi'nin emekçilere sağladığı o büyük sosyal kazanımların, elde edilen özgürlüğün korunmasını ve sağlamlaştırılmasını da gerektiriyordu. Bu amaçla sürdürülen savaşım içinde emekçilerin bilinçleri yeniden biçimleniyor, ülkenin efendisi olduklarını duymaya başlıyor ve bu duygu gittikçe artıyordu. Bu savaşım sürecinde, emekçilerin insanlık gururları ve sosyalist yurtseverlik duyguları da artıyordu.

Sosyalizmin kuruluşu, iktidardan indirilen sömürücü sınıfların kalıntılarıyla, kentlerdeki kapitalist ögelerle, köylerdeki toprak sahibi ağalarla çetin savaşımla birlikte sürdürülmekteydi. Sömürücü sınıfların ortadan kaldırılması, yani onların üretim araçlarından yoksun bırakılması, yabancı emek sömürülerine olanak verilmemesi tarihsel bir zorunluktu, manevî yönden haklı bir işlem, proletarya hümanizminin pratikte uygulanmasıydı. Kuşku yok ki, bu süreç güçlüklerle dolu, sömürücüler tarafından sürdürülen güçlü direniş ortamında oluşan karmaşık ve zor bir süreç idi.

Sosyalist endüstrileşme ve tarımın kolektifleştirilmesi, bütün maddî ve manevî güçlerin seferber edilmesini gerektiriyordu. Çünkü gerek endüstrileşme, gerekse kolektifleştirme çok kısa tarihsel bir süre içinde, kapitalist çember içinde ve emperyalist devletlerin saldırı tehditleri ortamında sürdürülüyordu.

Sovyetler Birliği, ilk iki beş yıllık planların başarıyla uygulanması sonucunda, güçlü bir endüstri devletine dönüştü; güvenilir bir askersel güce kavuştu. Otuzlu yılların ortalarına doğru ülke ekonomisinde artık sosyalist üretim tarzı tam olarak egemen olmuştu; emekçilerin yaşam düzeyleri önemli ölçüde yükselmiş ve kültür devrimi başarılı biçimde sürdürülüyordu. Ancak, o dönemde, ülkede, halkın yaşam koşullarını düzeltmekle ilgili tüm görevleri aynı zamanda, birdenbire yerine getirmek olanaksızdı. Karmaşık, uluslararası durum, öncelikle ağır, endüstrinin ve savunma endüstrisinin hızlı tempolarla geliştirilmesini gerektiriyordu. Tarih göstermiştir ki, böyle yapılmasaydı, Sovyetler Birliği, Hitlerci Almanya'yla sürdürülen o büyük savaşa dayanamazdı, insanlığın o zamana dek gördüğü o en ağır ve kanlı savaştan zaferle çıkamazdı.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Sovyetler Birliği çok büyük maddî kayıplara uğradı. Ülke, ulusal zenginliğinin yüzde otuzundan yoksun kaldı; köy ve kentlerin yüzde yetmişinden fazlası yakıldı, yıkıldı. Ancak, kuşku yok ki, zararın en büyüğü, 20 milyondan fazla Sovyet vatandaşının ölmesiydi.

Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurt Savaşından zaferle çıkışı, Marksist-Leninist ideolojinin, sosyalist hümanizm ideallerinin, emperyalizmin ve faşizmin insanlık dışı ideolojisine karşı zafer kazanması demekti.

Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurt Savaşında zafer kazanması, Avrupa'da, Asya'da bir dizi ülkede sosyalist devrimlerin başarısı ve dünya sosyalist sisteminin kuruluşu yönünden elverişli koşullar yarattı. Dünyadaki güçler oranı, sosyalizm yararına değişti, sosyalizmin başarısı çok yanlı bir başarı olarak belirdi. Çünkü, Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin geri getirilmesini önleyecek artık güvenilir garantiler vardı.

Sovyetler Birliği'nde, sosyalizm, gelişmiş, olgun aşamasına

ulaştı. Bu aşamada, yeni toplumsal düzenin insancıl niteliği ve kapitalizmden üstünlüğü daha açık olarak belirdi. Sovyetler Birliği, ulusal gelirin artış hızları bakımından, ekonomisi gelişmiş kapitalist ülkelerden önemli ölçüde ileridedir. 1951'den 1972'ye dek, Sovyetler Birliği'nde, ulusal gelir 5,8 kez artarken, aynı dönemde İngiltere'de 1,7, Birleşik Amerika'da 2, Fransa ve İtalya'da 3, Federal Almanya'da 3,5 kat artabilmiştir. Sovyetler Birliği'nin ulusal zenginliği (yani ülkede varolan tüm maddî zenginlikler) bir trilyon beş yüz milyar ruble tutmaktadır ve, devrim öncesindekinden yirmi kat fazladır.

Gelişmiş sosyalist toplum, ekonominin ve toplumsal yaşantının öteki alanlarının her yönden ve bütünlülük içinde geliştirilmesiyle nitelendirilen toplumsal bir organizmadır. Emekçi insanının onun maddî refahı, sosyal güvencesi ve manevî bakımdan yükselmesi, her zaman, komünist partisinin izlediği politikanın ana amacı olmuştur. Bu, sosyalist toplumsal ilişkilerin insancıl doğasına uygundur. Gelişmiş sosyalist toplum, daha önceki gelişme aşamalarına oranla, bu amaca ulaşmanın en iyi koşul ve araçlarını sağlamaktadır.

Halkın refahı, iyiliği için çalışmak, komünist partisinin tüm eylemlerinde en önemli ilke olmuştur. Komünizmin kurulması için sürdürülen savaşımın gerçek ve derin anlamı, insancıl anlamı işte buradadır. L. İ. Brejnev şöyle diyor: "Bugün Sovyet toplumu, proletarya ideallerinin, sosyalist hümanizmin simgesi olmuştur. Bu toplum, maddî nimetlerin üretimini ve manevî kültürdeki başarıları, tüm toplumsal ilişkiler sistemini, insana, emeğe hizmete yöneltmiştir."[1]

Ekonomik görevlerin yerine getirilmesi, sosyalist toplum için yalnızca bir amaç değil, aynı zamanda bir araçtır da. Sovyetler Birliği'nde üretimin geliştirilmesi, emperyalist propagandanın yalan dolu iddiasına karşın, yalnızca üretmek amacını taşımamaktadır. Parti siyasetinin baş amacı, baş anlamı, emekçi insana en elverişli çalışma koşulu, öğrenim, dinlenme ve yeteneğini her bakımdan gösterebilme olanağı sağlamaktır. Parti, sürekli biçimde böyle bir politika izliyor. SBKP XXIV. Kongresi de bunu gösteriyor. Emekçilerin refah ve mutluluğunu artırma ilkesi, partinin yalnızca dokuzuncu beş yıllık plan dönemindeki çalışmalarını değil, Sovyet ülkesinin daha uzak gelecekteki ekonomik gelişmesinin genel çizgisini de belirliyor. XXIV. Kongre kararlarında, toplumun başlıca üretim gücü olan emekçilerin

gelişmesi, tüm maddî, manevî değerlerin yaratıcısı olan Sovyet insanlarının yeteneklerini ve yaratıcı etkinliklerini her yönde geliştirme sorunu ele alınmış ve çözüme kavuşturmuştur.

Çağdaş sosyalist ekonomi, yalnızca teknolojiye değil, toplumun üretim gücü olan işçilere de, eskiden olduğu gibi; gittikçe daha büyük istemler yöneltiyor. Genel ve özel kültür (meslek kültürü) gittikçe daha geniş işçi çevrelerinin zorunlu koşulu oluyor. İşçilerin kültürü ise, yaşam düzeyine, emekçilerin maddî ve manevî gereksinmelerinin ne ölçüde karşılanacağına, büyük ölçüde bağlıdır. Sovyetler Birliği'nde, komünizmin kuruluşuna yönelik ekonomik ve sosyal gelişmenin geleceğine ve boyutlarına ilişkin planları, bilimsel temele dayalı bu planlar, işte bu amaca uygun olarak hazırlanıyor.

L. İ. Brejnev'in "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği' nin Ellinci Yıldönümü" Raporunda da belirtildiği gibi, SBKP XXIV. Kongresinin kararına uygun olarak 1976-1990 dönemi için uzun süreli bir plan hazırlanmıştır. Bu plan hazırlanırken, temel ilkeler, Parti Programında ve XXIV. Kongre kararlarında gösterilen toplumsal, politik ve ekonomik amaçlar, komünizmin maddî teknolojik temelini oluşturma ve Sovyet insanlarının yaşam düzeylerini önemli ölçüde yükseltme görevleri, göz önünde bulundurulmuştur. L. İ. Brejnev şöyle diyor: "Bu planı yaşama geçirirken, Sovyet halkının refah düzeyini öylesine yükseltmeliyiz ki, bu, düzenimizin, toplumsal yaşamın tüm alanlarındaki üstünlüklerini ve olanağını herkese, üstelik en kuşkulu kimselere de açıkça göstermiş olsun. Kuşku yok ki, bu dönemde Sovyetler Birliği'nde bilim ve kültür alanında, insan kişiliğinin her bakımdan geliştirilmesi alanında ve halkın sağlığını koruma alanında büyük adımlar atılacaktır. Başka türlüsü olamaz. Çünkü, bütün planların hazırlanmasında "her şey insan adına, her şey insanın refahı için" sloganı Partinin ve Sovyet devletinin başlıca sloganı olmuştur ve olmaktadır."[2]

Sovyet halkı bu yüce insancıl görevi yalnız başına yerine getirmiyor. Sovyet halkı, çağdaş uluslararası durumdaki elverişli koşullardan ve özellikle uluslararası iş-bölümünün alabildiğine gelişmesinden ve bu arada öncelikle sosyalist ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşmeden yararlanıyor.

SBKP, halkın maddî refahını yükseltmek, emekçilerin somut ge-

lirlerini artırmak için tutarlı bir siyaset izliyor. İzlenen bu çizgi, tarihi, materyalizm açısından, bilimsel olarak anlama, sosyalizmin nesnel ekonomik yasalarından yararlanma temeline dayanıyor. Sosyalist toplumda emekçilerin maddî gereksinmelerinin karşılanması ve maddî güvencenin artırılması onların kültürel düzeylerinin yükselmesine ve manevî dünyalarının zenginleşmesine yol açan doğal bir temel, aynı zamanda zorunlu bir önkoşuldur. Bir işçinin gerçek geliri, devrim öncesine oranla, sanayide ve inşaatta 8,3 kat, köylülerinki ise 12 kat, 1940 yılına oranla, halkın gerçek geliri 4 kattan daha çok artmıştır. Perakende mal dolaşımı ise 7 kat daha çoğalmıştır.

Beşinci beş yıllık plan döneminde işçi ve memurların ortalama maaşları 64,2 rubleden 71,8 rubleye, altıncı beş yıllık plan döneminde 80,6 rubleye, yedinci beş yıllıkta 95,6 rubleye, sekizinci beş yıllıkta 122 rubleye çıkmıştır. Dokuzuncu beş yıllık planda, ortalama işçi maaşının yüzde 22,4 artması öngörülmüştü. 1975 yılında ortalama maaş 1955'dekinin iki misli oluyor. Kolhozcu köylülerin gelirleri yüzde 30,6 artıyor. Daha 1972 yılında işçi ve memurların ortalama maaşları 130,3 ruble olmuştur. Eğer toplumsal tüketim fonlarından yapılan yardımlar ve tanınan ayrıcalıklar da hesaplanırsa, ortalama maaşların 176 rubleyi bulduğu görülür.[3]

Dokuzuncu beş yıllık plan döneminde, en az 90 milyon işçi ve memurun maaşı artırılacak. Asgari maaş 70 rubleden fazla oluyor.

Asgari ücretlerin artırılmasıyla birlikte, harcanan emeğin nicelik ve niteliğine göre ödeme ilkesini bozmamak için, orta ücret alan işçilerle ilgili ücret tarifelerinde ve memur maaşlarında da artış yapılmaktadır. Bu yapılırken, parti, sosyalizmde, eşitlendirmeye gidilemeyeceği ve eşitlendirmenin yalnızca zarar getireceği görüşünden hareket etmektedir. Ancak sosyalist toplumda sosyal gelişmenin diyalektiği, yüksek gelirlerle, nispeten düşük gelirler arasındaki ayrılığın sürekli biçimde giderilmesini de gerektirmektedir. Bu olgunun temelinde, sanayide, tarımda ve hizmetler alanında kalifiye olmayan emeğin payının azaltılmasına karşın, emeğin üretkenliği ve niteliği arasındaki ayrılığın giderilmesi bulunuyor.

Bu türden bir yaklaşım, bütün halkın maddî refahını artırma yoluyla düşük gelirleri yüksek gelirler düzeyine çıkarmaya ve giderek köylülerle işçilerin gelirleri arasındaki, yüksek ücret alan işçilerle,

düşük ücret alan işçilerin gelirleri arasındaki ayrılığı azaltmaya çalışan Sovyetler Birliği Komünist Partisinin programı tarafından, programdaki ilkeler tarafından belirlenmektedir.

Bugün gelirlerin, emeğe göre bölüşümünü gerektiren sosyalist ilkeye uygun olarak artırılması, işçilerin, memurların ve kolhoz köylüsünün gelirlerinin artırılmasında temel kaynaktır. Eşit işe, eşit ücret ilkesinin benimsenmesi, ücretlerin belirtilmesinde, cins, yaş, ulusallık ayırımının ortadan kaldırılması, büyük bir sosyal kazanımdır ve sosyalist eşitlik ve adalet anlayışına uygundur.

Toplumsal tüketim fonları da, emekçilerin gelirlerinin, yaşam düzeylerinin yükseltilmesinde başka önemli bir kaynak olarak beliriyor. Parasız öğretim yüksek öğrenim de dahil, emeklilik maaşları, sosyal sigorta, değişik yardımlar, parasız sağlık hizmetleri, toplumsal konut fonu, yıllık izinler, sanatoryumlara, dinlenme evlerine parasız ya da indirimli giriş kartları verilmesi, çocuk bahçeleri ve kreşlerin masrafları hep bu toplumsal tüketim fonlarından karşılanıyor.

Toplumsal tüketim fonlarının gittikçe arttığı gözlenmektedir. 1940 yılında bu fonlardan yapılan değişik yardımlar ya da değişik masrafların karşılanması, insan başına 42 ruble hesaplanmışken, 1972'de bu 295 ruble olmuştur. Yani 12,3 kez artış vardır. 1975 yılında ise insan başına bu fonlardan yapılan yardımlar 353 rubleyi bulmuştur.

Sosyalist toplumsal ilişkilerin insancıl niteliği en açık biçimde, toplumsal tüketim fonlarının artırılmasında görülmektedir. Bu fonların artışı, en yüksek sosyal eşitlik ve adalet ilkelerinin uygulanmakta olduğunu da gösteriyor. Çünkü, toplumsal fonların önemli bir kesimi, emeklilik maaşlarına, ana okullarının masraflarını karşılamaya, öğretime, sağlık hizmetlerine vb. gidiyor. Çok çocuklu ailelerin ya da az gelirli ailelerin aldıkları yardımlar, en üst düzeydeki yardımlardır. Toplumsal tüketim fonları, çalışamayan halk kesiminin, emeklilerin, sakatların, hastaların temel gelir kaynağıdır. Tüm toplumun gözbebeği yeni kuşağın öğretim ve eğitimi için gerekli giderlerin büyük bir kesimi de yine bu fonlardan ayrılan parayla karşılanıyor.

Emekçi kişiye güvenceli bir yaşlılık dönemi, rahat bir ihtiyarlık sağlanmadan somut hümanizm ve gerçek sosyal adalet düşünülemez.

Sosyalist toplum, bu çok önemli sorunu da başarıyla çözümlemiştir. 1971 yılında Sovyetler Birliği'nde 41 milyon kişiye emeklilik maaşı bağlanmıştır. Dokuzuncu beş yıllık plan döneminin sonunda ise 48 milyon kişi emeklilik maaşı almıştır. 1971 yılında, işçi, memur ve köylülerin asgari emeklilik maaşları artırıldı. İş kazalarından ya da askersel kazalardan emekliye ayrılanların maaşlarında üçte bir oranında, aile başkanının ölmesi durumunda eşlerin, ya da çocukların aldıkları emeklilik maaşlarında beşte bir oranında artış oldu. Sosyalizmde emeklilik sistemi, kapitalist ülkelerdekine oranla çok büyük üstünlükler taşıyor.

Sovyetler Birliği'nde toplumsal tüketim fonlarının ve maaşların durmadan artırılması, tüm sınıf ve sosyal katmanların yaşam düzeylerinin birbirine denkleşmesine yardım etmektedir. Partinin sosyal politikasının stratejik görevleri, ana görevleri bu temele göre çözümleniyor, sosyalist hümanizmin ilkeleri böylece uygulamada gerçekleştirilmiş oluyor.

SBKP XXIV. Kongresinde kabul edilen geniş sosyal programda, yalnızca halkın reel gelirlerinin değil, tüketim mallarının da artırılması, tüm ekonomik hizmetlerin, sosyal kamu hizmetlerinin daha da düzeltilmesi öngörülmüştür. Özellikle geniş tüketim mallarının ve kamu hizmetlerinin kalitesini artırma sorununun önemi ısrarla belirtilmiştir. Bazı tüketim mallarının kalitesi artık halkı tatmin etmediği için, depolarda önemli ölçüde mal birikmiştir. Kamu hizmetleri konusunda da önemli yetersizlikler görüldüğü saptanmıştır.

L. İ. Brejnev, SBKP XXIV. Kongresinde, Sovyet insanlarının yaşamıyla ilgili bu alana parmak basarak şöyle diyordu: "Kamu hizmetlerinin tüm alanlarında, toplumsal beslenme, biçim-dikim, değişik onarım işlerinde, emekçilerin dinlenmesini sağlama alanlarında, çalışmaları önemli ölçüde düzeltmemiz gerekmektedir. Bu alanlar, yalnızca planın yerine getirilmesi alanları değil, doğrudan doğruya insanlarla, onların çok değişik beğenileriyle, insanın ruhsal durumuyla ilgili hizmetlerdir. Bu alanlarda çalışmaları, yalnızca planın yerine getirilmesine indirgemek, açıktır ki doğru olmaz."[4]

Dokuzuncu beş yıllık plan döneminde, perakende mal dolaşımının 1,4 kez artması gerekiyor. Hazır elbise, ayakkabı ve hafif sanayinin öteki kollarında üretim önemli ölçüde artıyor. Beslenme sanayî

ürünleri, et, süt ve balık sanayî ürünleri de önemli ölçüde artıyor, kültürel yaşam mallarının, ev donatımı mallarının üretiminde gelişme hızlı tempolarla sürüyor. Şu veriler önemlidir: 1970 yılında yüz aileye 32 buzdolabı düşerken, 1975 yılında bu 64'tür, televizyon alıcılarının sayısı, yine yüz aileye göre, 51'den 72'ye çıkıyor.

Kamu hizmetlerine gelince. Bu hizmetler ekonominin makinalandırılmış büyük bir koluna dönüşüyor. 1972 yılında üç yüz binden fazla kamu hizmetleri kombinaları ve servisleri vardı. Bu kuruluşlarda iki milyonun üstünde kişi çalışıyordu. Bunların yaptığı hizmet türleri 600'dür. Ne var ki, bunun yeterli olmadığı, özellikle köylülerin daha başka hizmetler bekledikleri saptanmıştır. Dokuzuncu beş yıllık plan döneminde, köylülere götürülen hizmetlerin hemen hemen üç kat artırılması öngörülmüştür. Özellikle, hizmet sunulurken, ticaret kuruluşlarında ve hizmet kombinalarında, servislerinde işin kalitesine, hizmetlilerin kültürlü olmasına önem verilmektedir. Halkın, bu kuruluşların bazılarında hizmetlerin düşük kaliteli olmasından yakındıkları hâlâ görülmektedir. Sovyet basını, mal sunma alanındaki yetersizlikleri ve halka götürülen kültürel kamu hizmetlerindeki aksaklıkları şiddetle eleştiriyor. Bu eleştiri doğrudur. Bu alanlardaki yetersizlikler, halk tarafından çok kolay görülüyor, insanların ruhsal durumlarını etkiliyor, onları sinirlendiriyor. Bu yüzden bu tür yetersizliklere dayanabilme olanağı yoktur.

Sovyet halkının maddî refahını artırma hedefini kollayan SBKP, ticaretle, Sovyet insanlarına kültürel kamu hizmetleri götürmekle ilgili tüm kuruluşlara karşı daha titiz davranıyor.

Gelişmiş sosyalist toplum, konut sorununun köklü bir biçimde çözümlenmesi için gereken bütün olanaklara sahip oldu. Şu gerçek, durum üzerinde düşünmeye değer: Sovyetler Birliği'nde 1950 yılına oranla konut inşaatına ayrılan yatırımlar altı kattan fazla artırılmıştır. Yalnızca 1966'dan 1970 yılına dek, 55 milyon kişiye ya yeni konut verilmiştir, ya da konut durumları düzeltilmiştir.

Buna karşın konut sorunu tam olarak çözümlenmiş değildir. Her aile, henüz daha, müstakil bir konutta oturmuyor ve henüz daha, çağdaş standartlara uygun olmayan eski evler var. Bundan dolayı, dokuzuncu beş yıllık plan dönemi, yoğun şekilde konut yapım dönemi oluyor. Tümüyle 580 milyon metre karelik konut yapımı öngörül-

müştür. Başka deyimle, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ülkenin kentlerinde bulunan konutların tümünden 1,4 kat daha çok konut yapılıyor.

60 milyon kişinin konut koşulları iyileştiriliyor ve insan başına düşen 11 metrekarelik konut sahası da 11,9 metrekareye çıkarılıyor. Kentlerde müstakil konutlarda oturan ailelerin sayısı yüzde 67'den yüzde 80'i buluyor. Öte yandan kamu hizmetleri ve köy ve kentlerin bayındır hale getirilmesi önemli ölçüde düzeltiliyor. Köylerde inşaatlar büyük ölçüde artıyor. Her aileye müstakil bir konut sağlama olanağından başka, ailenin her üyesine müstakil bir oda sağlama somut bir hedef olarak beliriyor.

Sovyetler Birliği'nde konut sorunu bir bütün olarak ele alınmakta ve çözümlenmektedir. Şöyle ki, küçük konut bölgeleri, mahalleler kurulurken, buna koşut olarak okullar, çocuk bahçeleri, alışveriş merkezleri ve kültürel hizmet ve servis kuruluşları da, yollar da yapılıyor. Parti ve hükümet bu tür kuruluşlara çok önem veriyor. Bundan dolayı, bazı inşaat kuruluşlarının, konut bölgeleri kurulurken kültürel hizmet, ticaret, toplumsal beslenme kuruluşları planlarını yerine getirmemeleri, özür kabul etmez bir tutum oluyor.

İş koşullarının daha da iyileştirilmesi, kolaylıklar sağlanması gibi çalışmalar da, halkın refahını artırmanın önemli bir etkenidir. V. İ. Lenin'in öngördüğü gibi, bilim ve teknolojinin başarılarını üretime geçirmekle "iş koşulları sağlık kurallarına uygun olacak, milyonlarca işçi dumandan, tozdan, çamurdan kurtulacak, pis, iğrenç işyerleri temiz, aydın, insana yaraşır laboratuvarlara dönüşecektir."[5]

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşunun daha ilk yıllarında, Lenin'in öngördüğü gibi, çalışmanın insancıllaştırılması görevi yerine getirilmeye başlanmıştır. Daha yirmili yıllarının başlarında, çalışmanın Bilimsel Örgütlenmesine İlişkin Genel Konferansın aldığı kararda şöyle deniyordu: "Sosyalist devlette çalışmanın bilimsellikle örgütlenmesinin temelinde, kişiliğin gelişmesine zarar verecek bütün koşulların ortadan kaldırılması ve azami ölçüde sağlığın korunması göz önüne alınarak, üretkenliği azami ölçüye çıkarmayı öngören ilkenin bulunması gerekmektedir."[6]

İş kollarının sürekli biçimde iyileştirilmesi ve sosyalist üretim

kültür düzeyinin sürekli şekilde yükseltilmesi, SBKP' nin ve Sovyet devletinin sosyal politikasının ayrılmız bir parçasıdır.

Gelişmiş sosyalist toplumda bu görevlerin başarıyla yerine getirilmesi için gerekli olan elverişli koşullar vardır. Komünizmin maddî teknik temelinin kurulması, iş kollarının sürekli olarak iyileştirilmesiyle, emeğin her bakımdan insancıl kılınmasıyla sımsıkı bağlantılıdır. İşletmelerin sosyal gelişim planlarının önemli bir bölümü de, emekçilere en elverişli iş koşulları sağlamaya yönelik önlemleri içermektedir. Her işletmenin üretimi geliştirme fonu vardır. İş koşullarının iyileştirilmesi için gerekli giderler bu fondan sağlanır.

Sovyetler Birliği'nde, üretimde sağlık işlerini ve bakımını içeren etkili bir iş güvenliği sistemi vardır. İş güvenliği, iş yasasına göre sağlanır; herkes için bir yükümlülüktür ve iş güvenliğini bozmak, idari ve hukuki cezaları öngörür.

İşletmelerin idareleri, mühendis teknik personeli, sendikalar, toplum müfettişleri, devlet sağlık müfettişleri, işletmenin doktor ve sağlık memurları, değişik devlet organları (enerji denetim kuruluşu, itfaiye, gaz kontrolü vb.) sürekli olarak iş güvenliği ve güvenlik tekniğiyle ilgilenirler. Sendikalar, devlet daireleri, laboratuvarlar, iş sağlığı ile ilgili kuruluşlar, meslek hastalıkları dairesi (Sağlık Bakanlığına bağlı), iş güvenliğinin sağlanmasına ilişkin sorunların çözümüne katılırlar.

Öyle ki, emekçilerin çıkarlarını korumak için birçok örgüt ve kuruluş çalışma yapmakta, iş güvenliğini ve üretim sürecinin güvenlikli olarak sürmesini sağlamaktadır.

Bundan başka, iş güvenliğine ilişkin ekonomik, toplumbilimsel, ruhsal fizyolojik sorunlar, temizlik sağlık, estetik vb. düzeydeki sorunlar da çözüme kavuşturulmaktadır. Sanayi kuruluşlarının ve öteki kuruluşların projeleri yapılırken, işletmeler kurulurken ve hizmete sokulurken iş güvenliğine uyulup uyulmadığı yoklanır ve planlar, projeler sağlık denetiminden geçirilir.

Sosyalizmin sosyal sigorta, iş güvenliği ve iş güvenliği koşullarının iyileştirilmesi alanındaki başarıları çok büyüktür ve tartışma götürmez. Sosyalist hümanizmin somut oluşu, sosyalizmin kapitalizmden üstün oluşu, burada açıkça belli oluyor. Bundan dolayı, Sovyet-

ler Birliği'nin başarıları, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının sömürüye ve sosyal adaletsizliğe karşı sürdürdüğü savaşımda ona örnek oluyor, işçi sınıfını savaşım vermeye teşvik ediyor.

Ne var ki, Sovyetler Birliği'nde, iş güvenliği ve iş koşullarının iyileştirilmesi alanlarında gereken her şeyin yapıldığı ve bu alanlarda artık çözüm bekleyen sorun kalmadığı sonucunu çıkarmak doğru olmaz. Sovyetler Birliği'nde, öncelikle kalifiye olmayan ve bazı hallerde kadınların da katıldığı ağır beden işlerinin payı daha oldukça büyüktür. Genellikle sanayide el emeği veren ve bu arada makinalarda ve benzeri aygıtlarda el işi yapan işçilerin sayısı 1969'da yüzde 45,5 idi. Bunlar içinde ağır beden işinde çalışanların sayısı da yüzde 18'di.

Çalışmanın makinalaştırılması ve üretimin otomatlaştırılması sosyal ve ekonomik politikada önemli bir yer alır. Makinalaştırma ve otomatlaştırma çalışmada ağır beden çalışmasının, kol emeğinin payını azaltıyor ve ileride bu ağır bedensel çalışma tamamen ortadan kaldıracaktır. XXIV. Parti Kongresi, üretimin teknik düzeyini yükselterek, elemeğinin, ağır işin ve kalifiye olmayan emeğin kullanımını geri iterek, ekonominin tüm alanlarında bu tür emeği giderek azaltmak, iş koşullarını gittikçe iyileştirmek, işletmeleri çağdaş teknik iş güvenliği araçlarıyla donatmak görevini benimsemiştir.

Sanayide, inşaatta, tarımda ve taşımacılıkta en önemli üretim süreçlerinin bir bütün olarak makinalaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla komple makina ve otomasyon sistemleri hazırlanıyor ve uygulamaya geçiriliyor. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi, bu konuda özel bir karar yayınladı. Çünkü, bu sorun, toplum yaşamında, giderek daha büyük bir önem kazanıyor. Bundan dolayı, parti ve devlet organlarının soruna daha büyük önem vermeleri gerekmektedir. L. İ. Brejnev, Sovyetler Birliği Sendikalarının XV. Kongresindeki konuşmasında çalışmanın bütünüyle makinalaştırılması, iş güvenliğinin tamamen sağlanması ve iş koşullarının düzeltilmesi sorununun, her zaman, sendikaların başlıca sorunlarından olması gerektiğini belirtti.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesinin girişimiyle, SSCB Yüksek Şurası "SSCB'inde ve Cumhuriyetlerinde Temel İş Yasası" ve "Fabrika, İşletme ve Yörede Sendika Komitelerinin Hakları" yasalarını çıkardı. Bu yasaların çıkarılması, iş koşullarının

iyileştirilmesi, sendikal eylemlerde, özellikle insana hizmet alanlarındaki sendikal eylemlerde hukuksal temelin genişletilmesi, emekçilerin çıkarlarının korunmasıyla ilgili eylemlerde hakların genişletilmesi konusunda partinin sürekli olarak çaba gösterdiğini kanıtlıyor.

Dokuzuncu beş yıllık planda, Sovyetler Birliği'nde sağlığın korunması ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi için önemli ölçüde para ayrılması öngörülmüştür. Özellikle toplumsal sağlık-temizlik konusu iş kazalarını önleyici önlemlerin alınması, sağlık işlerinin ve hizmetlerin de geliştirilmesi, yaygınlaştırılması için de, üretimde sağlık kurallarına uyulmasının denetlenmesi, okullarda, toplumsal kuruluşlarda ve ailede sağlık kurallarının korunması için de çok büyük bir dikkat gösterilmektedir.

Çevremizin durumunu denetlemenin, özellikle yoğun bilimsel teknik ilerleme koşullarında çevre kirlenmesini önlemenin de halkın sağlığını koruma bakımından önemi büyüktür. Doğayı koruma ve doğal kaynaklardan rasyonel şekilde yararlanma halka malolmuş bir davadır ve ulusal çapta ele alman bir konu olmuştur.

Sovyetler Birliği'nde, sanatoryum, dinlenme evleri, turistik tesisler ve pansiyon ağının daha da genişletilmesine büyük bir önem veriliyor.

Yalnızca 1972 verilerini bile ele alsak bu görüşün doğru olduğunu anlarız. 26 milyondan fazla emekçi ve aile üyeleri, turistik dinlenme evlerinde, turistik kuruluşlarda dinlenmiş ve tedavi görmüş ya da turistik gezilere katılmıştır. 19 milyondan fazla çocuk ve genç, yaz tatillerini piyonye (Pionier) çocuk kamplarında, öğrenci kamplarında, çocuk dinlenme evlerinde, turistik kuruluşlarda geçirmiş, ya da turistik gezilere katılmışlardır. Turistik gezilere katılanların sayısı 74 milyondur.

Buna karşın halkın bu alandaki gereksinmesi tam olarak karşılanmıyor. Bu yüzden, sanatoryum ve dinlenme evleri sayısını artırma görevi yürürlüktedir.

Sovyetler Birliği sağlık hizmetleri alanında, dünyada ilk sırada bulunuyor. 1969-1970 döneminde Sovyetler Birliği'nde on bin kişiye 28 doktor düşerken, aynı dönemde Federal Almanya'da on bin kişiye hizmet eden doktor sayısı 20, Birleşik Amerika'da 19, Fransa'da ve

İtalya'da 18, Japonya'da 15 idi. 1940 yılından 1970 yılına dek, bütün Sovyetler Birliği'nde hastanelerdeki yatak sayısı 2,7 kat, Moldavya'da 4 kat, Kırgızistan'da 4,4 kat ve Tacikistan'da 3,4 kat artmıştır.

Halka yapılan sağlık yardımı da sistemli olarak iyileşmektedir. Bütün uzmanlıklardan doktor sayısı 1972 yılında 35 bin, hastanelerdeki yatak sayısı ise 70 bin artırılmıştır.

Sovyetler Birliği'nde sağlık kadrosu hızla gelişmektedir. Tüm bilimler içinde insanı en doğrudan ilgilendiren bilimlerden biri olan tıp bilimi başarıyla geliştirilmektedir. 1914 yılında Rusya'da yalnızca 6 yüksek tıp öğretim kuruluşu vardı ve her yıl 1000-1500 kişi mezun veriyordu. Bugün ülkede 81 yüksek tıp öğretim kuruluşu vardır ve bu kuruluşlarda 274 bin üniversiteli genç tıp öğrenimi görmektedir. 1913 yılında Rusya'da 28 binden biraz fazla doktor varken, 1970 yılında Sovyetler Birliği'ndeki doktor sayısı 700 bindir.

Sovyetler Birliği'nde sağlık yardımlarının parasız olmasının da önemi çok büyüktür. Bu, sosyalist düzenin kapitalizme göre önemli bir üstünlüğüdür. Sosyalizmde sağlık yardımları parasız olurken, kapitalizmde sağlık yardımlarının ve ilaçların fiyatları durmadan artmakta, ailelerin bütçelerinin önemli bir kesimini yutmaktadır.

Yalnız sağlık bakımından değil, yurdu tanıması, yurdun doğasını, tarihini, bugününü öğrenmeye yardım etmesi, kardeş sosyalist ülkeler halklarıyla dünyadaki öteki ülkelerin halklarıyla dostlukların artırılması bakımından da önemli olan turizm de gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Son yıllarda turizm hareketinin maddî temeli giderek güç kazanıyor. Otel ve kampingler yapılıyor, yeni yeni, ülke içi ve ülke dışı turistik geziler düzenleniyor. Ancak, halkın bu alanda gittikçe artan gereksinmelerini ve isteklerini karşılamak amacıyla, ileride daha çok çaba gösterilecektir.

İnsanın sağlığı ve beden yetkinliği, önemli ölçüde, sistemli beden eğitimine ve spora bağlıdır. Bu bakımdan parti ve hükümet, kültürfizik ve sporun geliştirilmesi için gittikçe artan bir çaba gösteriyorlar. Çalışmaya ve Savunmaya Hazır Ol / GOT/ eylemleriyle ilgili yeni tüzük, beden eğitimi ve sporun yığınsal gelişimi bakımından önemli bir adımdır.

Ortalama insan ömrünün uzatılması, halkın yaşam düzeyinin bir göstergesi niteliğini taşımaktadır. "Yaşam düzeyi" ile "maddî refah düzeyi" kavramlarının özdeş olmadığı göz önüne alınmalıdır. "Yaşam düzeyi" kavramı daha geniş bir kavramdır ve ikinci kavramı da bir öge olarak kapsamına alır. Yaşam düzeyi kavramı kapsamına, maddî refah düzeyi kavramından başka, iş koşulları, çalışma süresiyle boş zaman süresi arasındaki oran, konut, aile koşulları, kamu hizmetleri, öğretimin durumu ve niteliği, sağlığı koruma, sağlık hizmetleri, sosyal sigorta gibi kavramlar da giriyor. Bütün bu etmenler dolaylı ya da dolaysız olarak, bir toplumda insan ömrüne etki gösteriyor.

Bugün Sovyetler Birliği'nde insanların ortalama yaş süresi 70 yaşı (erkeklerde 65, kadınlarda 74) bulmuştur. Belirtelim ki, devrimden önce ortalama yaş 32 idi ve çocukların hemen hemen yarısı beş yaşına basmadan ölüyordu. İşte bu da, sosyalist düzende hümanizmin somut ve gerçek olduğunu gösteren bir kanıttır.

Daha önceleri büyük sosyalist ütopistler, bir toplumda sosyal özgürlüğün derecesinin, kadınların özgürlük derecesiyle ölçülebileceğini belirtmişlerdi. Bu görüş, Marksizm-Leninizm'de bilimsel temele dayandırılmıştır. Lenin'in öğrettiği gibi "kadınlar tam özgürlük kazanmadan, proletarya tam özgürlük kazanamaz".[7] Lenin bunu söylerken, yalnızca hukuksal eşitliği anlatmak istemiyordu; kadınların gerçekten erkeklerle eşit olması gerektiğini belirtmek istiyordu. Başka bir deyimle, kadınların erkeklerle eşit olarak topluma yararlı çalışma faaliyetlerine, sosyal-politik ve kültürel yaşama katılmalarını, öğretim hakkına kavuşmalarını vb. anlatmak istiyordu. Marksizm-Leninizm'in bu program ilkesi, sosyalist toplumda başarıyla uygulanmaktadır. Sosyalist toplumda emekçi kadın, gerçekten eşit haklara sahiptir.

Buna karşın, Sovyetler Birliği'nde, aile içinde kadının hâlâ erkekle eşit olmayışı geçmiş dönemin bir kalıntısı olarak bir ölçüde sürmektedir. Bugün de aile işlerinin çoğunu kadın görmektedir. Kuşku yok ki, bu durum, kadının toplumsal etkinliğini zayıflatıyor. Bundan kurtulmanın yolu tektir. Ailede kadının işlerini gittikçe daha kolay yapabilmek, ailenin maddî gereksinmelerini karşılamak için gerekli olanakları geliştirmek. Bütün bunlar, komünist partisinin sosyal politikasında önemli bir yer alıyor. Bu konuda Dokuzuncu Beş Yıllık

Plan döneminde önemli adımlar atıldı; öncelikle hizmetler alanında, aileye hizmet alanlarındaki çalışmalar genişletildi. Kadınların, özellikle üretimde çalışan annelerin ev işlerini kolaylaştırma yönünde bir dizi çalışmalar yapıldı.

Dokuzuncu Beş Yıllık Plan döneminde okul öncesi çocuk yurtlarındaki yer sayısı 12 milyona çıkarılmıştır. SBKP XXIV. Kongresinin 1971-1975 dönemini kapsayan beş yıllık plan devresinde ekonominin geliştirilmesiyle ilgili Yönergede, çocuklu ailelere yapılan maddî yardımın arttırılması ve çalışan çocuklu kadınların iş koşullarının daha çok kolaylaştırılması öngörülüyor.

Ailede kadınların omuzlarına yüklenen, ev işlerine harcanan zamanın azaltılması için giderek daha çok çaba gösteriliyor. Ev işlerine harcanan zamanın azaltılması, bu işlerin makinalandırılmasıyla (elektrik süpürgesi, çamaşır makinası, dikiş makinası vb.), elektrik enerjisinden daha çok faydalanmakla, köy ye kentlerin giderek daha geniş ölçüde havagazına kavuşturulmasıyla oluyor. Örneğin ekonomistler, evlerde kullanılan bir kilovatsaat elektrik enerjisinin zamandan 32 dakika tutum sağlamasına olanak verdiğini hesaplamışlardır.

Ailede yemek pişirme en fazla zaman alan işlerden, biridir. Bundan dolayı, Sovyetler Birliği'nde toplumsal yemekhane ağının genişletilmesi için sürekli bir çaba gösterilmektedir. Örneğin, Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminin sonunda, 68 milyon kişi toplumsal beslenme hizmetlerinden yararlanmıştır. 1971'de 72 milyon kişi, 1975'de ise 100 milyon kişi (plana göre öngörülen) bu hizmetlerden yararlanmıştır. Kuşku yok ki, bu önemli bir ilerlemedir. Ancak bu hizmetler, gerek nitelik, gerekse nicelik bakımından henüz emekçilerin gereksinmelerini tam olarak karşılamıyor.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve Sovyet Devleti, ailenin yetkinleştirilmesine, toplumun en küçük dokusu olan bu topluluğun sağlamlaştırılmasına, pekiştirilmesine büyük bir önem veriyorlar. Bundan dolayı "Sovyetler Birliği'nde ve Cumhuriyetlerinde evlilik ve aileye ilişkin temel yasada" değişiklik yapılmıştır. Yapılan değişiklik, ailede eşlerin her ikisinin de, çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve eğitilmesinde maddî sorumluluk taşımalarını artırıcı niteliktedir ve ayrıca, eşlerden birinin çalışma yeteneğini kaybetmesi durumunda, ötekinin ona bakması zorunluğunu getirmektedir. Bu yeni yasa, kadının

gebelik süresinde ve doğumdan sonra bir yıl süreyle, onun rızası olmadan erkeğe boşanma davası açma hakkını da tanımamaktadır.

Sovyetler Birliği'nde, sarhoşluk, serserilik gibi eski dönemden kalma kötü alışkanlıklara karşı da savaşım artırılmaktadır. SBKP MK'nin "Sarhoşluğa ve Alkolizme Karşı Kesin Savaşım Önlemleri" kararı da bunu gösteriyor.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden dört yıl önce, Lenin şöyle diyordu: "Avrupa'da, Rusya'dan başka, halk yığınlarının böylesine soyulduğu, öğretimden yoksun, aydınlanmamış ve bilgi yönünden böylesine geri başka bir ülke kalmamıştır."[8]

SSCB'nin kuruluş arifesinde ise V. İ. Lenin, acı gerçeği iyimserlikle dile getirirken şunları yazdı: "Biz yoksul insanlarız ve kültürsüz insanlarız. Zararı yok. Yeter ki, öğrenmek gerektiğinin bilincinde olalım. Yeter ki, okumak arzumuz olsun. Yeter ki, işçi ve köylüler, şimdi okumanın pomeşçike ve kapitaliste "yarar" ve kâr getirmediğini, kendi yaşamlarını iyileştirmek için gerekli olduğunu anlıyabilsinler."[9]

Devrimden önce Rusya'nın merkez bölgesinde, Ukrayna ve (Biyelorusyada) Beyaz Rusya'da nüfusun dörtte üçü okuma, yazma bilmiyordu. Orta Asya, Sibirya ve Uzak-Doğu bölgelerinde ise halkın tümü okur, yazar değildi, birçok halkın kendi yazısı bile yoktu. Devrimden önce, tüm Rusya'da topu topuna 105 yüksek okul vardı, ve ancak 127 bin üniversiteli genç bu okullarda öğretim görebiliyordu. Geçen yüzyılın başlarında öğretim görevlilerinin, sayısı 172 bin iken, din görevlilerinin sayısı hemen hemen 250 bini buluyordu.

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi ve sosyalist düzen, ülkeyi cahilliğin karanlıklarından, sefaletin çukurundan kurtararak bilim ve kültürün, maddî refahın düzeyini yükseltti. Somut hümanizm, uygulamada hümanizm, emekçi kişiliği başlıca değer ve toplumsal gelişmenin amacı sayan devrimci Marksizmin başarısının simgesidir.

Kültür devrimi, sonunda, Sovyetler Birliği, öğrenim gören ve okuyan insan sayısı bakımından başta gelen ülke olmuş, okuma-yazma bilmezlik tamamen ortadan kaldırılmıştır. Sovyetler Birliği'nin nüfusunun üçte biri öğrenimini sürdürmektedir. Çalışan nüfusun dörtte üçünün yüksek, tam ya da tam olmayan orta öğrenimi vardır.

1973 verilerine göre, on milyon çocuk, sürekli olarak ana okul-

larına gidiyordu, 49 milyonun üstünde çocuk genel öğretimde (ilk, orta ve lise), 2,6 milyon kişi teknik meslek okullarında, 9 milyon genç ise orta uzman okullarında ve yüksek okullarda okuyordu.

Büyük bir eğitimci ordusu, yetişen kuşağı eğitmeyi sürdürüyor. Genel öğretimde 2,7 milyon, orta uzman okullarında ve yüksek okullarda 550 bin, teknik meslek okullarında 200 bin öğretmen, okutman ve eğitimci hizmet görmektedir.

Sovyetler Birliği'nde, halkın eğitiminde ve öğretiminde, tek sistemli politeknik okullarda Leninist ilkeler sürekli ve tutarlı bir şekilde izlenmektedir. Okul öncesi eğitim, orta eğitim ve öğretim, teknik meslek öğretimi ve yüksek öğretim için iyi işleyen bir sistem kurulmuş bulunuyor. Sovyet okulları, kuruluşlarından bu yana, tüm ögelerinin kavranılır oluşu, öğretimde kadın erkek eşitliği, tüm ulusların ve ulusallığın eşitliği temelinde tek sistem içinde gelişiyor.

Komünist partisi ve Sovyet devleti, proletarya enternasyonalizmi ve gerçek demokrasi ilkelerinden hareket ederek herkesin kendi ana dilinde öğrenim görmesini sağlamak üzere ulusal okullar kurma yönünde büyük çalışmalar yaptılar. Ülkede 40'ın üzerinde halklara yazı ve edebî dil kullanma hakkının sağlanması büyük bir kültür atılımıydı.

Yalnızca bilimsel bilgi, meslek ve iş alışkanlığı temeli yaratmakla kalmayıp, yetişen kuşağı Marksist-Leninist dünya görüşüyle ve sosyalist hümanizmle de eğiten halk öğretiminin içeriği de köklü değişikliğe uğradı.

Sovyet iktidarı, başlangıçta herkes için ilköğretimi sağlamayı başardı. Bu, o dönem için büyük tarihsel bir başarıydı. İlköğretim sorunu çözüme kavuşturulduktan sonra, herkes için yedi ve sekiz yıllık öğrenimi sağlamaya geçildi. Şimdi ise, herkes için orta öğretim sağlanması görevi yerine getirilmektedir.

Şu gerçek de, komünist partisinin izlediği politikanın insancıl niteliğini göstermektedir: Çocukların eğitim ve öğreniminde ailelere yardım amacıyla uzatmalı öğrenim süreli okullar ya da uzatmalı öğrenim süreli sınıflar açılarak, altı milyonun üzerinde çocuğun okulda, öğretmen denetiminde derslerine çalışmaları da sağlanmış oldu. Ülkede geniş bir tam pansiyon okul sistemi çocuk yurtları ve bundan

başka özel okullar, sanatoryum okullarından oluşan sistemler kurulmuştur. Bir sözle, her çocuğun normal okuyabilmesi ve gerekli eğitim ve öğrenimi alabilmesi için gereken çalışmalar yapılmaktadır. Toplum ve devlet bu alanda ailelere her türlü yardımı yapmaktadır.

Sovyetler Birliği Halk Eğitim Yasasının Temelleri konusunun Yüksek Şurada ele alınıp, halk eğitiminin geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesinin görüşülmesi önemli bir aşama olmuştur. Böylece, ülkedeki halkların, yetişen kuşakların komünist eğitimi alanında ulaştıkları başarılar genelleştirilmiş ve yasalaştırılmıştır. Çıkarılan yasa, ve yürürlükteki yasaları daha da derinleştiriyor, demokratik ilkeleri pekiştiriyor, tüm ülkede halk, eğitiminin gelişme yönünü, okul öncesi eğitimi, genel orta öğretimi, okul dışı eğitimi, teknik meslek öğretimini, orta uzman öğretimini ve yüksek öğretimi kapsayan eğitim ve öğretimin gelişmesindeki ana yönü belirtiyor.

Yeni yasanın temelinde, Sovyet yurttaşlarının eğitim ve öğrenim görme hakları, tüm öğretimin, her türüyle parasız olması, okullarda öğrencilerin kendi ana dillerinde ya da SSCB'nin başka halklarının dillerinde öğrenim görme hakları yer almaktadır. Halk Eğitimi Yasasında ayrıca öğrencilerin ve üniversitelilerin hak ve yükümlülükleri de önemle belirtilmiştir. Öte yandan, okulları bitirenlere mesleklerine göre iş sağlama yönünde maddî ve hukuksal güvenceler de verilmiştir.

Sovyet okullarının temel ögelerinden olan öğretmen hakları ve öğretmene saygınlık da yasada belirtiliyor. Öğretmenlerin ve öteki eğiticilerin sendikal haklarının ve saygınlıklarının korunduğu, yasada özellikle gösteriliyor. Okul öncesi eğitim kuruluşlarında (ana okulları vb.), genel öğretim kuruluşlarında, teknik meslek okullarında, orta uzman okullarında ve yüksek okullardaki öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin maaşları da artırılmıştır.

Sovyet halk eğitim ve öğretiminin başarıları o denli büyük ki, Sovyetler Birliği'nin aleyhinde olanlar bile bunu kabul etmek zorunda kalıyorlar. Ne var ki, gelişmiş sosyalist toplum, gittikçe genişleyen bilimsel-teknik devrim, eğitim ve öğrenimin de gittikçe daha yetkin olmasını gerektiriyor. SSCB Yüksek Şurasında, halk eğitiminin yalnızca başarıları üstüne değil, eksiklikleri, güçlükleri ve sistemdeki uygunsuzluklar üstüne de içtenlikli tartışmalar yapıldı. Kuşku yok ki, ortaya çıkan sorunlar, okul ve ailenin, devlet ve toplumun ortak çaba-

larıyla, komünist partisinin yönlendirilmesiyle çözüme kavuşturulacaktır.

Sovyetler Birliği'nde yalnız gençlik değil, yetişkin nüfusun da önemli bir kesimi öğrenim görüyor. Öğrenimin sürekli olduğunu anlamak için, yönetici parti ve devlet görevlilerinden tutun da, bütün görevlilerin, uzmanların öğrenime devam ettiğini bilmek yeter. Bu sistem, bilimsel-teknik devrim istemlerine, bilimsel enformasyonun, üretimsel ve teknolojik enformasyonun hızla gelişmesine uygundur.

Halk üniversiteleri sisteminde de emekçilerin öğretimi sürdürülmektedir. Bu üniversitelerde 6,5 milyon kişi öğrenim görmektedir. Bundan başka, değişik konferanslar, kurslar ve komünist çalışma okullarında da emekçiler öğrenim görmektedir. Buna parti eğitim seminerlerini, Marksizm-Leninizm öğrenimli gece üniversitelerini, değişik türden politik öğretim ve kendikendini yetiştirme kurs ve seminerlerini de eklersek, Sovyetler Birliği'nde eğitim ve öğretimin, sözün tam anlamıyla gerçekten tüm halk için olduğu ortaya çıkar.

Sovyet halkı dünyanın en çok okuyan halkıdır. Yalnızca partinin XXIII. ve XXIV. kongreleri arasındaki dönemde, ülkede 6,5 milyardan fazla kitap ve broşür yayınlanmıştır. Gazetelerin, bir günlük tirajı 140 milyon, dergilerin ise 150 milyondur. Ülkede 130 bin kültür evi ve kültür kulübü var. 13 milyon kişi, değişik özenci sanat ve kültür kolektiflerine katılıyor. Sovyet sanatı ve edebîyatının başarıları bütün dünyada ün yapmıştır. Ülkede her yıl milyonlarca insanın gezdiği binlerce müze var. Bir sözle, sanat ve kültür gerçekten halka ulaşmıştır. Kuşku yok ki, sorun yalnızca nicelik sorunu değildir. Niceliğin de kendiliğinden bir gösterge olmasına karşın, kültürde içerik de çok önemlidir. Sovyet kültürü, particilik, halkçılık, iyimserlik, enternasyonalizm, gerçek ve derin insancılık niteliği taşımaktadır.

Sovyetler Birliği'nde sosyalist kültürün bütün değerleri ülke halklarının malı olmuştur. Ülkedeki tüm halkların ve ulusların, Gorki'nin sözüyle "çok soylu ve dilli" ülke insanlarının sosyalist kültürün ve bilimin doruklarına aynı ölçüde çıkmakta olduklarını görüyoruz. Bunun önemi büyüktür. L. İ. Brejnev "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü" raporunda şöyle diyor: "SSCB'nin elli yıllık varlığı döneminde, ilkesel içeriği ve ruhu bakımından birliktelik gösteren Sovyet sosyalist kültürü meydana getiril-

di ve geliştirildi. Bu kültür, yurdumuzdaki her halkın kültür ve yaşamının en değerli belirtilerini ve geleneklerini kapsamına almıştır. Bundan başka, her Sovyet ulusal kültürü yalnızca kendi kaynaklarından yararlanmakla kalmıyor, öteki kardeş halkların da manevî zenginliklerinden yararlanıyor ve onlara da yaratıcı etki gösteriyor, zenginleştiriyor."[10]

Yeni tarihsel topluluk, yani Sovyet halkı, ruhu ve niteliği bakımından enternasyonalist, ulusal biçimi bakımından değişik tek bir sosyalist kültür yarattı. Sovyet kültürünün sosyalist içeriği ile değişik ulusal biçimi arasındaki diyalektik birlikte, sosyalist içeriğin önemi birinci yerdedir. Daha şimdiden, ulusal engel tanımayan komünist kültürün, yeni kültürün temeli kurulmaktadır. Ülkedeki tüm ulusların ve halkların ortak dili olarak Rusçanın önemi gittikçe artıyor. Bu da kaçınılmaz bir zorunluluk olarak beliriyor. Halkların birbirine yakınlaşmaları süreci, ileri tarihsel bir süreç olarak gelişiyor. Bu yakınlaşmanın kuramsal temelini ise, komünizm savaşçılarının ortak kuramı olan Marksizm-Leninizm kuramı oluşturuyor.

Tanınmış Kırgız yazarlarından Cengiz Aytmatov, Sovyetler Birliği'ndeki halkların kültürel yalıtılmışlıklarının Leninist ulusal politika dolayısıyla ortadan kaldırılmış olduğunu belirtmektedir. Aytmatov şöyle diyor: "Bazılarımız yüzyılların karanlıklarından çıkarak çağdaş kültürün ve uygarlığın yörüngesine girdi. Bazılarımız, yüzyıllar boyunca ulaşamadığına erişerek, eski devirlerin sözlü kültüründen, Sovyet iktidarının ilk döneminde yazılan ilk satırlarla başlayıp kültürel uyanışa geçtiler. Biz bu yolu yalnız başımıza aşmadık. Sovyet halklarıyla omuz omuza yürüyerek aştık. Bizim mutluluğumuz işte budur. Bütün Sovyet halkları ister büyük, ister küçük olsun, Sovyet iktidarı döneminde hepsi kültür dünyalarının ufuklarını görülmemiş ölçüde genişlettiler... Biz, bütün dünyadan bize ulaşan kültürün mirasçıları, dolayısıyla devamcıları olduğumuzu duymaya başladık. Öte yandan, yalnızca yurdumuz karşısında değil, bütün dünya karşısında da sorumlu olduğumuzun bilincine ulaştık."[11]

SBKP, kültürün ve öğrenimin daha sonraki geliştirilmesini ve Sovyet insanlarının bilinçliğini, komünizmin kuruluşunun en büyük görevlerinden biri olarak değerlendiriyor. Sözkonusu olan, yalnızca, kültür ve öğrenimin maddî temelinin bundan sonra da geliştirilmesi

değildir. Sözkonusu olan, aynı zamanda, komünizmi kuranların içsel, manevî dünyalarının her bakımdan geliştirilmesi, zenginleştirilmesidir, toplumsal bilinç eğitimidir, yurtdaşlık duygusuyla hareket etmek, yüksek ahlâksal niteliklere sahibolmak, insancıl ilkelere uymaktır.

Kuşku yok ki, bizim için, maddî refahın artırılması zengin ve güvenceli bir yaşam sağlanması, yalnızca bir amaç, değil, insanın manevî ve hukuksal gelişmesi de dahil her yönden gelişebilmesi için, zorunlu maddî bir koşuldur da.

Burjuva ideolojisi, bilinçli olarak nesneye tapınmayı benimsetiyor, tüketim psikolojisi yaratmaya çalışıyor. Burjuva ideolojisinin övgüsünü yaptığı ideal, manevî yönden, ahlâkî yönden sınırlandırılmış, eşyanın kölesi olmuş, tüketimden başka hiçbir şey düşünmeyen insanların toplumunu gerçekleştirmeyi amaçlayan bir toplumun idealidir.

Geleceğin komünist toplumunu, emekçiler toplumunu yansıtan ideal böyle değildir. Biz, maddî nimetleri tüketmekten başka bir amacı olmayan, manevî bakımdan sefil insanlar değil, zengin ve ahlâkî bakımdan en yetkin, bilinçli emekçiler olarak yetişiyoruz. L. İ. Brejnev şöyle diyor: "Biz yağ ve bal ırmaklarının akacağı tembeller için bir krallık kurmuyoruz; insanlık tarihinin en örgütlü ve en çalışkan toplumunu kuruyoruz. Bu toplumda en çalışkan ve en iyi yürekli, en örgütlü ve yüksek bilinçli insanlar yaşayacaktır."[12]

Çağdaş koşullarda böylesi bir eğitimin zorunluğu, yalnızca komünist ahlâk ilkelerinden ve bütün önemiyle doğal olarak korunacak genel manevî ilkelerden değil, ekonomik etmenlerden de ileri gelmektedir. Çalışmanın disiplini, verilen işi tam olarak yerine getirme, sorumluluk taşıma ve örgütlü olma, bütün bunlar, öylesine önemli ahlâksal, psikolojik niteliklerdir ki, bunlar olmadan gelişmiş ekonominin ve bilimsel-teknik ilerlemenin her işçiye yönettiği istemler gerçekleştirilemez. Burada gelişmiş sosyalist toplumun, komünizme yönelmiş toplumun gelişmesini belirleyen öznel ve nesnel etmenler arasındaki diyalektik bağımlılık açıkça görünmektedir.

Sosyalizm yeni bir çalışma disiplini, çalışmaya yeni bir yaklaşım yarattı. Bu disiplin feodalizmdeki dayak disiplini değildir; kapitalizmde açlığın zorladığı bir disiplin de değildir. Sosyalist toplumun yurtdaşı, işsizliğin ne olduğunu, yoksulluk ve sefaletin ne olduğunu çok-

tan unutmuştur. Sosyalist toplumun yurtdaşı, geleceğe güvenle bakıyor, sosyal yaşamı sağlamdır, sarsıntısızdır, sosyalizmin ekonomik, sosyal, politik sistemine dayanmaktadır. Emekçi kişinin, emeğinin ürünlerine maddî ilgi duyması, onda yüksek politik bilinçle, sosyalist yurtseverlikle ve enternasyonalizme, ortak dava için çalışma, kolektifin ve devletin yararını gözetme duygularıyla uyum içinde bulunuyor.

İşte sosyalist düzenin somut, pratik hümanizminin öz temeli budur. Ne var ki, bazı kez bu hümanizm yanlış yorumlanıyor, kendi özüne ters bir anlayışa dönüştürülüyor, sosyalist yaşama tarzını bozan asalaklara, haylazlara, sorumsuz kişilere, yabancı ahlâk ve psikoloji taşıyanlara karşı liberal bir tutum izlenmesi olarak görülmek isteniyor.

Doğru yorumlanan sosyalist hümanizm, sosyalist toplumun gelişmesine engel olan, ortak çalışmaya ve devlete zarar veren her tutuma karşı ödünsüz ve her gün, her an savaşım sürdürmekten ayrı olarak düşünülemez. Topluma karşı tutumlar taşıyanlara, Sovyet yasalarına uygun zorlama yöntemleri de uygulamak gerekmektedir; sosyalist hümanizmin zorunlu bir koşulu da budur.

Komünist partisi ve sosyalist düzen, Sovyet insanlarında çok önemli sosyal, politik ve ahlâksal nitelikler yaratmıştır. Sovyet insanı, bütün dünyada özverili bir emekçi, bir savaşçı, yılmaz bir yurtsever ve inanmış bir enternasyonalist olarak tanınmaktadır. Yeni düzenin başlıca önemli değeri ve büyük başarısı, bu nitelikteki Sovyet insanıdır.

Bundan dolayı da, insanların bilincindeki eski kalıntılara, eski psikolojiye, topluma ve insana karşı tutumlara, kaba davranışlara ve ilgisizliğe izin verilmez.

Parti, her işçinin emek etkinliğinin, örgütlenmişliğinin ve bilinçli disiplinliliğinin arttırılmasına özel bir çaba gösteriyor. Özellikle yönetici kişilerin, eksiklikler karşısında ödün vermemeleri, yüklendikleri görevleri büyük bir parti sorumluluğu içinde yerine getirmeleri gerektiğini durmadan belirtiyor. En büyük nesnel olanaklar bile, eğer enerji katılmıyorsa, örgütlenmişlik, insan sağduyusu ve iradesi yoksa, yalnızca soyut bir olanak olarak kalır.

Tarih, komünistlere, emeğin sömürüden kurtarılması, her emek-

çiye, özgürce, mutlu ve manevî yönden içerikli bir yaşam koşulu sağlama görevini, böylesi büyük insancıl bir görevi yüklemiştir. Komünist partisi bu görevi gururla yerine getiriyor. Dünyanın ilk sosyalist devleti olan Sovyetler Birliği'nin ellinci kuruluş yıldönümü, komünistlerin dünyayı insancıllaştırma savaşımlarının bir sonucudur. L. İ. Brejnev şöyle diyor: "Biz komünistler heyecanlı insanlarız. Biz halkın yaşamını daha iyi kılmak, halkın mutluluğu için daha fazla şeyler yapabilmek ve bunları ne denli olanaklı ise o denli çabuk yapmak istiyoruz. Açıktır ki, partimizin özelliklerinden biri de budur.

Partimizin başka bir özelliği de, onun yalnızca, halkın yararına tek başına savaşım sürdürmekle kalmaması, bu savaşımı özendirebilmesi, geniş emekçi kitlelerini bu savaşıma çekebilmesidir. Halk, partinin bu çabasına, yüksek etkinlikle, kitlesel çalışma özverileri göstererek karşılık veriyor."[13]

Komünist partisinin politikasındaki, bütün emekçi kişilerin iyiliği adına yapılan çalışmalarındaki insancılık bu sözlerle açık biçimde belirtiliyor.

Komünist partisinin politikası, her zaman proletarya enternasyonalizmi ilkelerine, emek insanları arasında kardeşlik sağlayan bu en insancıl ilkelere dayanmaktadır.

SBKP'nin ve Sovyet devletinin iç ve dış siyaseti, proletarya enternasyonalizmine, sosyalist enternasyonalizme dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nde gelişmiş sosyalist toplumun kurulmuş olması, enternasyonalizm zaferinin simgesidir; işçi sınıfının ve tüm emekçilerin uluslararası görevlerinin yerine getirilmesidir. Öte yandan, uluslararası işçi sınıfının ve tüm anti-emperyalist ilerici güçlerin desteklenmesi, Sovyetler Birliği için önemlidir. Hem de çok önemlidir.

SBKP, dünya sosyalist sisteminin her bakımdan gelişmesini ve güçlenmesini, kardeş sosyalist ülkelerin ekonomik-politik ve ruhsal yönden desteklenmesini, bu ya da şu ülkede sosyalist düzeni yıkmak isteyen emperyalist saldırılara karşı korunmasını kendi görevi bilmektedir.

Fidel Kastro şöyle diyor: "Sosyalist kamp olmasaydı, Sovyetler Birliği varolmasaydı ne olurdu? En azından, herkes bizi mahvedebilirdi. En azından bu olurdu. Ne var ki devrimi yalnızca kendi gücüy-

le yapan ülkemize insanlık tarihinin en yetkin, kuşkusuz en yüksek, ilerici, çıkar gözetmez devrimci idealî, enternasyonalizm yardıma geldi, uluslararası dayanışma bize yardıma geldi."[14]

SBKP ve bütün Sovyet halkı her zaman haklı bir dava uğruna, emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı, barış, demokrasi, ulusal kurtuluş ve sosyalizm için savaşanlardan yana olmuştur. Çağdaş tarih, Sovyet halkının, özgürlük savaşçılarına gösterdiği kardeşçe desteğin örnekleriyle doludur.

Proletarya enternasyonalizmi idealî, ulusal soruna ilişkin Marksist-Leninist kuram, Sovyetler Birliği'nin kuruluşunda, dünyanın ilk çok uluslu devletinin her bakımdan gelişip güçlenmesinde, pratik olarak simgelenmiş ve gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'ndeki halklar arasında kurulan Leninist dostluk, komünist partisinin büyük bir başarısıdır, sosyalizmin en yüksek toplumsal-politik ve ideal değeridir.

Eskiden baskı ve sömürü altında bulunan ulusların ve halkların, ekonomik ve kültürel geri kalmışlıktan, ulusal baskı kalıntılarından kurtulmaları için, Sovyetler Birliği'nin daha gelişmiş bölgelerinin ve özellikle Rus halkının ve Rus işçi sınıfının önemli ölçüde yardımı gerekmekteydi.

L. İ. Brejnev'in "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin Ellinci Kuruluş Yıldönümü Üstüne" raporunda ve Sovyet Cumhuriyetleri temsilcilerinin konuşmalarında, haklı ve doğru olarak, Rus işçi sınıfının ve Rus halkının, eski dönemde, baskı altında olan kardeş halklara, kısa bir dönemde, onca yıllık geri kalmışlıktan kurtulmalarını sağlamak için yardım etmek amacıyla her şeyi yaparak, büyük bir özveri ve çabayla çalışarak enternasyonalist özveri gösterdiği belirtilmiştir.

Bu yardımların çapını kavramak için, Çarlık Rusyanın nüfusunun yarısının, çarlığın sömürge siyaseti dolayısıyla, ulusal sınır boylarında, tamamen tarım bölgelerinde, pratik olarak sanayiden ve kültür ocaklarından yoksun bir durumda bulunduğunu belirtmemiz gerekiyor. Bu ulusal bölgelerin çoğunda feodal, üstelik feodalizm öncesi, ataerkil ve soyboy ilişkileri egemendi. Görev, yalnızca bu ulusal sınır bölgelerini sanayileştirmek ve buralarda ekonomik kalkınma sağlamak değil, aynı zamanda eski üretim tarzlarının yenileriyle değiştiril-

mesi ve bu değişikliğin köklü devrimci, sosyal-ekonomik yeniden düzenlemeyle yapılmasıydı. Ülkedeki birçok halk, ataerkil düzeyden ve feodalizmden, kapitalizmi atlayarak, çok kısa bir tarihsel süre içinde, sosyalizme geçtiler ve çağdaş uygarlık boyutlarına ulaştılar.

Bu türden bir görevin yerine getirilmesi için, çok büyük çaba harcamak gerekiyordu; ülkenin merkez bölgelerinin sınır bölgelerine, her bakımdan ve özellikle ekonomik yönden yardım etmeleri gerekiyor. Partinin XII. Kongresi kararlarında belirtildiği gibi, çok geri bölgeler "verilen hakları ve olanakları kullanmak durumunda değiller..., yüksek gelişme düzeyine ulaşmak, gerçek ve uzun süreli bir yardım olmadan ileri gidenlere ulaşmak durumunda değiller"di.[15] Daha ilk yıllarda, Sovyet iktidarı kurulur kurulmaz bu türden bir yardım yapılmaya başlamıştı. Daha 1918 Mayısında Lenin, Türkistan'a 50 milyon ruble, 1920'de Belorusya'ya bir milyar ruble yardım gönderilmesi kararını imzaladı. 1921 ve 1922 kıtlık ve açlık yıllarında Federatif Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Azerbeycan, Ermenistan, Gürcüstan ve Türkistan'a buğday ve tarım araçları gönderdi.

Sovyet genel ekonomi politikası, yıllar yılı birçok birlik cumhuriyetine yardım ayırmayı öngörüyordu. Örneğin 1924-1925 arasında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kendi sağladığı gelir yüzde onu biraz geçmekteydi. 1927-1931 döneminde Birlik bütçesinden Orta Asya cumhuriyetlerine verilen yardım yüzde 61.1 idi.

Sosyalist sanayileşme ve kolektifleşme yıllarında, geri kalmış bölgelere ekonomik yardım yapılması, nitelikçe daha yüksek bir düzeye çıkarıldı. Bu bölgelerde fabrikalar, sanayi işletmeleri, elektrik santralleri, yeni kentler kuruluyor, mühendis-teknisyen kadrolar ve öteki kadrolar yetiştiriliyordu. Coşkunlukla sürdürülen sosyalist sanayileşme, merkez bölgelerle yan bölgeler arasındaki ekonomik gelişme ayrılıklarını ortadan kaldırdı, giderek bütün ülkedeki ulusların ve halkların dayanışmalarını artırdı; bütün cumhuriyetlerde ve muhtar bölgelerde enternasyonalleşmeye yardım etti. Yarım yüzyıllık bir dönemde "ulusal kenar bölge" deyimi bile tarihe karıştı. Tarihsel deney, birleşik tek bir plan ve tümün çıkarlarıyla parçanın çıkarları arasında, bütün birlik çıkarları ile her cumhuriyetin çıkarları arasında uyumlu bir gelişme temeli üzerinde sürdürülen, büyük merkezleşmiş halk ekonomisinin üstünlüklerini, Leninist ilkelere uygun bir

kalkınmanın yetkinliğini ve doğruluğunu kanıtlamış oldu.

İnsanlığın toplumsal gelişim tarihinde şimdiye dek görülmemiş yeni, tarihsel bir topluluk olan Sovyet halkının belirmesi, proletarya enternasyonalizminin, partinin, Leninist ulusal politikasının zaferi demektir. Bu, aynı zamanda, sosyalist hümanizmin de zaferi demektir. Sovyetler Birliği halkları için, ulusallık ayırımı ve düşmanlığı, yabani, şovenist, insan saygınlığını hiçe sayan tutumlar, üretim araçlarındaki özel mülkiyet ilişkileri ortamında hızla ortaya çıkan ve büyüyen tüm hümanizm dışı milliyetçi önyargılar, geçmişin, tarihin derinliklerinde kaybolup gitmiştir, insanların ortak yaşamlarında yeni, yüksek dereceli yaşam biçimleri, dostluk, kardeşlik, halklar ve uluslar arasında gerçek dostluk ve kardeşlik, çalışan insanlar arasında, geleceğin bütün insanlarının kardeşliğinin belirtilerini taşıyan ilişkiler ortaya çıktı. Bu gerçekten yüce bir gelişmedir, ülkedeki halkların yaşamlarında meydana gelen sosyal değişikliklerin sonucu oluşan bir gelişmedir.

Ancak buradan, bundan böyle ulusal ilişkilerin ve sorunların gelişmiş sosyalist toplumda hiçbir önemi olmadığı ya da çözümlenmiş olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Ulusların ve halkların birbirlerine daha da yakınlaşmaları, nesnel ve yasal bir süreçtir. SBKP bu sürecin gereksiz biçimde hızlandırılmasına da, yapay yoldan geciktirilmesine de karşıdır. Tarihsel deneyimin gösterdiği gibi eskiden olduğu gibi, şimdi de, insanların psikolojilerindeki eskiden kalma en dayanıklı ve tutucu belirtilerden olan milliyetçilik fikir ve duygularına karşı savaşım güncelliğini korumaktadır. Emperyalizmin, Marksizm-Leninizm'e ve sosyalizme karşı savaşımında uyguladığı bir yöntemin de, milliyetçilik kalıntılarını yapay olarak körüklemek olduğunu, bu kalıntıların korunmasında çıkarı bulunduğunu gözden ırak tutmamak gerekir. SBKP, çağdaş koşullarda, Sovyet insanlarının enternasyonalist ve yurtsever olarak eğitilmesine birinci derecede önem veriyor.

Sosyalist hümanizm ideali, Sovyetler Birliği'nde ve öteki sosyalist ülkelerde uygulanan, sürekli, ısrarlı ve amaca yönelik barışçı dış siyasette pratik olarak simgelenmiştir. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin dış siyasetlerinin temelinde değişik toplumsal düzene sahip ülkelerle barış içinde yan yana yaşama ilkesi yatmaktadır.

Bilindiği gibi, Sovyet iktidarının ilk kararı, Lenin tarafından im-

zalanan "Barış Bildirisi" olmuştur. Bu Bildiride, istila amacı güden, emperyalist savaşlar, insanlığa karşı en büyük suç olarak değerlendirilmiş, toprak işgalleri, savaş tazminatları yadsınmış, her halkın özgürce, bağımsız olarak gelişmesi hakları ilân edilmişti. Barış Bildirisi, uluslararası işçi sınıfına, "insanlığı savaş cehenneminden ve savaşın getirdiği yıkımlardan"[16] kurtarma görevini yerine getirme çağrısında bulunuyordu.

Sosyalizm, ağızlarda "barış" sözüyle doğdu. O zamandan bu yana, Sovyetler Birliği'nin dış siyasetinin başlıca ilkesi, emperyalist saldırılara ve savaşlara karşı barış savaşımı olmuştur.

Anti-komünistlerin ve tarihi çarpıtan öteki ideologların ileri sürdüğü gibi, barış ve sosyalizm birbirinin karşıtı değildir. Tam tersine, Sovyetler Birliği'nin dış siyasetinin barışçı olması, sınıfsal niteliğinden, sosyalist niteliğinden ileri geliyor. Birbirine karşıt iki sistem arasındaki sınıf savaşımı, çağdaş dönemin nesnel bir yasasıdır. Bu savaşım toplumsal ilişkilerin tüm önemli alanlarında, ekonomik alanda, siyasal alanda ve ideolojik alanda sürmektedir. Komünistlerin izlediği politikanın büyük insancıl anlam taşıması şundandır: Kapitalizmden sosyalizme geçişin, bu devrimci geçişin stratejik görevini, savaşa meydan vermeden, barış yoluyla çözümlemek.

Gerçek Marksist-Leninistler, sorumsuzcasına ve çılgıncasına milyonlarca insanın yaşamıyla oynayamazlar; bu, onların ilkelerine uymaz; devrimci öğretinin insancıl ruhuna uymaz. L. İ. Brejnev şöyle diyor: "SBKP, iki sistem arasındaki (kapitalist ve sosyalist sistemler) sınıf savaşımının, ekonomik, politik ve kuşkusuz ideolojik alanlardaki sınıf savaşımının süreceği görüşünden hareket etmiştir ve etmektedir. Başka türlü de olmaz, çünkü, sosyalizmin ve kapitalizmin dünya görüşleri ve sınıfsal amaçları birbirine karşıttır ve uzlaşmaz amaçlardır. Ancak, biz bu tarihsel olarak kaçınılmaz savaşımın, savaş tehdidi, tehlikeli çatışmalar ve silahlanmada denetimsiz yarışma olmadan sürdürülmesi için çaba göstereceğiz. Bu, bütün dünyada barış davasının, tüm halkların ve devletin yararınadır."[17]

Böylece SBKP XXIV. Kongresinde kabul edilen Barış Programı, insancıl bir görevi ortaya koymuş oluyor. SBKP ve Sovyet devleti, Barış Programının yaşama geçirilmesi için savaşım veriyor. Bu konuda uluslararası alanda ulaşılan başarılar, son yıllarda önemli sonuçlar

doğurmuştur. Bu sonuçlar da siyasal havayı olumlu yönde etkilemektedir. İki dünya savaşının patlak verdiği Avrupa'da barışın gittikçe sağlamlaştığını görüyoruz. SSCB ve kardeş sosyalist ülkeler Avrupa'yı sürekli barış kıtası yapmak için her çabayı gösteriyorlar. Asya ve öteki kıtalar ve bölgeler için de aynı amaçlı bir siyaset sürdürüyorlar. Birleşik Amerika, Fransa, Federal Almanya ve Japonya da dahil tüm kapitalist ülkelerle barış içinde yanyana yaşama ilkesi ısrarla uygulanıyor.

SBKP MK Nisan Toplantısı (1973), uluslar arasındaki olumlu gelişmenin geri dönüşsüz sürmesi ve böylece XXIV. Kongrede kabul edilen Barış Programının tamamen uygulanabilmesi için çaba gösterilmesi görevini benimsedi.

Bu görevin yerine getirilmesi yolunda, son yıllarda, gerçekten tarihsel önemi olan başarılar elde edilmiştir. Savaş sonrası döneminin en önemli olgularından biri de, SBKP MK Genel Sekreteri L. İ. Brejnev'in 1973 Haziranında Birleşik Amerika'yı ziyaret etmesi ve başkan Nixon'la görüşmesi olmuştur. L. İ. Brejnev'in belirttiği gibi "dünya politikasında meydana gelen olumlu değişikliklerin özü, kısaca söylemek gerekirse, barış içinde yanyana yaşama ilkeleri temelinde, yani V. İ. Lenin'in daha sosyalizmin ilk yıllarında ilân ettiği ilkeler temelinde uluslararası ilişkilerde yeniden düzenlemelerin başlamasıdır."[18]

Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerin başarıları, dünya devrim sürecinin gelişmesi, barış güçlerinin artması ve Sovyet devletinin etkin ve amaca yönelik dış politikası dolayısıyla uluslararası güçler oranında sosyalizm yararına köklü değişiklik meydana gelmesi, Birleşik Amerika yönetici çevreleriyle öteki kapitalist ülkelerin yönetici çevrelerini, "soğuk savaş" dogmasından ayrılıp gerçekçi olmaya zorladı. Meydana gelen koşullarda ise, gerçekçilik değişik sosyal düzenli devletler arasında barış içinde yanyana yaşamayı nesnel bir zorunluk olarak kabul etme anlamını taşıyor.

Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelere gelince, değişik toplumsal düzenleri olan ülkeler arasında barış içinde yanyana yaşama, onlar için konjonktürel bir politika değil, halk kitlelerinin temel çıkarlarını yansıtan, bir politikadır; sosyalist ülkelerin kuruluşlarının ilk günlerinden bu yana ısrarla sürdürdükleri dış politikanın temelidir.

Kuşku yok ki, Sovyet-Amerikan ilişkilerinde normalleşme yönündeki değişiklik ve iki ülke arasında ticari, ekonomik, bilimsel, teknik ve kültürel işbirliğinin, çevre korunması vb. alanlardaki işbirliğinin artırılması, dünyanın yazgısında bir anahtar niteliği taşıyor.

Sovyetler Birliği ve kardeş sosyalist ülkeler, sosyalizmin insancıl ideallerinden hareket ederek, insanlığın büyük kesiminin yaşamsal çıkarlarına, en içtenlikli arzularına uygun bir silâhsızlanma için savaşım sürdürüyorlar. SBKP XXIV. Kongresinde kabul edilen Barış Programının başarıyla uygulanması sonucunda silâhsızlanma yolunda da, kuşkusuz bu güçlüklerle dolu yolda da, somut adımlar atılmıştır ve atılmaya devam ediliyor.

Kuşku yok ki, uluslararası alanda meydana gelen bu tür köklü değişiklikler, emperyalizmin doğasının değiştiği, ya da, sınıf savaşımında durgunluk çağının başladığı ve ideolojik alanda da barış içinde yanyana yaşamanın geçerli olduğu anlamına gelmiyor. Sovyetler Birliği'nin ve öteki sosyalist ülkelerin dış politikalarının sınıfsallığı ve enternasyonalist niteliği değişmemiştir ve değişmez.

Değişik toplumsal düzenleri bulunan devletler arasında barış içinde yanyana yaşama ilkesinin pekiştirilmesi, yeryüzündeki tüm emekçi kitlelerinin yararınadır; sosyalizmin ve komünizmin kurulması için gereken en elverişli koşulları sağlamaktadır; uluslararası işçi hareketinin ve ulusal kurtuluş hareketinin geniş boyutlara ulaşmasına olanak yaratmaktadır.

Uluslararası gerginliğin azaltılmasına karşı olanları, silâhlanma yarışmasının artmasından, kanlı çatışmalar çıkarılmasının yararı bulunan gerici emperyalist çevreleri de gözden ırak tutmamak gerektir.

Bazı batılı çevreler şu uydurma seçeneği yaygınlaştırmak istiyorlar: ya "soğuk savaş" ya da, Sovyetler Birliği'ndeki iç düzenin, yaşam biçiminin değiştirilmesi.

Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler, bu konuda açık ve ilkeli bir tutum takınmaktadırlar. Barış içinde yan yana yaşama öylesi bir uluslararası ilişkiler sistemidir ki, başka devletlerin iç işlerine karışmamayı ve başka devletlerin kendi hükümranlıklarını kabul etmeyi gerektirir. Bundan dolayı, sosyalist devletler üzerine baskı yapmak, iç rejimlerini "liberalleştirme" yönünde onlardan "ödün" kopar-

mak denemeleri, başka deyimle, sosyalist toplumsal ilişkilerin "gevşetilmesini" sağlamak denemeleri önceden yenilgiye mahkûmdur.

L. İ. Brejnev, Moskova'da yapılan Dünya Barışsever Güçlerin Kongresindeki konuşmasında, bu denemelere gereken yanıtı vererek, amacın barış içinde yanyana yaşama ilkelerinden sapma olduğunu, "soğuk savaşın" yeni bir türünü uygulamak, sosyalist ülkelerde insan haklarını korumak maskesi altında "psikolojik" savaş çıkarmak olduğunu belirtti. L.İ. Brejnev şöyle dedi: "Başka halkların bağımsızlığına el uzatarak, barış uğrunda savaşamazsın. Bir yandan barış içinde yanyana yaşama ilkelerini torpillerken, öte yandan insan haklarını savunamazsın."[19]

Sovyetler Birliği'nde insan haklarının sınırlandığını ileri sürerek timsah gözyaşları akıtanların, baskı yaparak ülkede düzeni değiştireceklerine gerçekten inandıklarını düşünmek doğru olmaz. Bundan dolayı, Sovyet insanlarının hakları sorununu yapay olarak şişirmek, olsa olsa uluslararası yumuşama sürecini engellemek amacını taşımaktadır.

İnsan hakları uğruna savaşım sürdürdüklerini ileri sürenler, örneğin Şili'de en küçük demokratik hakların bile çiğnendiğini görmezlikten geliyorlar; bu ülkede tüm demokratik hakların ortadan kaldırılmasına karşı protesto söz konusu olduğunda susuyorlar. Yalnızca bu değil. Bu sözde insancıl kişiler, bu sözde demokratlar, Şili'deki cuntanın kanlı rejiminden hoşnutluk da duyuyorlar. Bazı burjuva propaganda organlarının, kötü maskelenmiş bir hoşnutlukla, Şili'deki gorillerin "aşırı" dedikleri insanları yakalamak için düzenledikleri kapanları övgüyle yaymaları bir rastlantı değildir. Bu propaganda organları, bu "özgür" basın ve "özgür" radyolar, yasal Salvador Allende hükümetini destekleyenleri "aşırılar" (aşırı) diye niteliyorlar.

Sosyalist toplumda gerçek demokrasi ve özgürlük vardır, somut hümanizm ilkeleri yerleşmiştir, emekçi insan, sözde değil, gerçekte, toplumsal gelişmenin amacı ve en yüksek değeri olmuştur. Sosyalist demokrasi, her zaman için, sömürüden, siyasal baskıdan, ırkçılık ve milliyetçilik baskısından kurtarılmış emekçilerin kendi iktidarıdır. Sosyalist düzen, emekçilerin iş, dinlenme, öğretim, sosyal güvenlik ve parasız sağlık yardımı haklarını yalnızca ilân etmekle kalmıyor, gerçekleştiriyor da. L. İ. Brejnev şöyle diyor:

"Burjuva dünya görüşü açısından, belki de, iş hakkı, öğretim, sosyal güvenlik, parasız sağlık hizmeti, dinlenme gibi haklar ikinci dereceli, ya da üstelik gereksiz haklardır. Yalnız şu rakam bile bunu gösteriyor: Sosyalist olmayan ülkelerde şimdi yüz milyon işsiz var. Birçok kapitalist ülkede ulusal azınlıkların, yabancı işçilerin hakları sınırlandırılmaktadır; kadınlara erkeklerle eşit ücret ödenmemektedir. Birçok batılı ülkenin, insanın politik ve sosyal haklarının sağlanmasına ilişkin uluslararası anlaşmalara şimdiye dek katılmamaları işte bundan dolayı değil midir?"[20]

Sosyalist düzen, burjuva diktatörlüğünün politik biçimi olan (eskiden de şimdi de) burjuva demokrasisinden, kıyaslanamayacak ölçüde daha demokratiktir. Bundan dolayı, Sovyet insanları, kendi iç işlerine karışma denemelerini kesinlikle yadsıyor ve tekelci sermayenin savunucularının kendilerine demokrasi, özgürlük ve hümanizm "dersi" vermesini istemiyorlar.

Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler, uluslararası işbirliğinin genişlemesine ve halklar arasında bilgi ve kültürel değerlerin mübadelesine çok önem veriyorlar. Ne var ki, her ülkenin yasalarına uymak, özerkliğini çiğnememek böyle bir işbirliğinin zorunlu koşulu olmalıdır. Karşılıklı bilgi ve kültürel değer mübadelesinin amacı, ideolojik kundakçılık değil, halkların manevî zenginliğini artırmak, en iyi kültür değerlerinden yararlanmak ve böylece barış ve hümanizm ilkelerini pekiştirmektir.

İdeolojilerin yan tutma niteliği taşıdığı ve birbiriyle uzlaşmaz olduğu, burjuva ideologlarının bazı kez ileri sürdükleri gibi, komünistlerce uydurulmuş bir ilke değildir. Çünkü, her ideoloji, belirli bir sınıfın çıkarlarını koruma bakımından, toplumsal yaşamın aynasıdır. Burjuvazinin temel çıkarları ile işçi sınıfının temel çıkarları birbirine karşıt olduğundan, burjuva ideolojisi ile sosyalist ideoloji arasında, birbirine karşıt iki dünya görüşü arasında uzlaşma, ödün verme de sözkonusu olamaz.

Kuşku yok ki, sosyalist toplumun manevî yaşamı, çağdaş kapitalizm koşullarında yaratılan gerçek kültürel değerlerle, yaratıcılarının ilerici, demokratik ve insancıl görüşlerinin yankı bulduğu değerlerle zenginleşmektedir. Ancak, insanın iç dünyası, gerici burjuva kültürüyle, ya da, bireyciliği ve benciliği, sömürüyü, baskıyı ve gad-

darlığı, seksi ve yaşantıya yalnızca tüketmek, yoğaltmak gözüyle bakmayı öven "kitlesel" kültürle zenginleşebilir mi? Sosyalist bir ülkede, üretim araçlarındaki özel mülkiyet ilişkilerini savunucu, "özgür girişim," militarizm ve milliyetçilikle ilişkili, insanlık dışı, gerici ideallerin yayılmasına yer yoktur ve olamaz.

Marksist-Leninist ideolojinin gücü, bilimsel oluşundadır, toplumsal gelişmenin yasalarını nesnellikle ve doğru yansıtmasındadır; işçi sınıfının, geniş halk kitlelerinin köklü, yaşamsal çıkarlarını ortaya doğru koymasındadır. Bu ideoloji, iyimserlik veren, mutlu geleceğe güvenle dolu ve çok derin hümanizmle yüklü bir ideolojidir. Kuşku yok ki, bu ideoloji hümanizm dışı burjuva ideolojisine karşı, kapitalizmin genel bunalımının bu manevî yankısına karşı başarı kazanacaktır.

Sosyalist hümanizm demek, iyi yüreklilik, ideallerde, ideolojide gevşeklik demek değildir. Sosyalist hümanizm koşulu, iç olayları ve uluslararası olayları sınıfsal açıdan, partililik açısından değerlendirmektir; burjuva ideolojisine karşı sürdürülen savaşımda uyanıklık ve uzlaşmazlıktır. MarksizmLeninizm'den, bu yaratıcı öğretiden hareket eden komünistler, tarihin kendilerine yüklediği görevi şerefle yerine getiriyorlar, dünyada somut, pratik hümanizmin yerleşmesi, insan yaşantısının her alanında sosyal adalet ideallerinin gerçekleştirilmesi için, etkin ve özverili bir savaşım sürdürüyorlar.

Dipnotlar:

1. *L. İ. Brejnev, Lenin'in Davası Yaşıyor Ve Zafer Kazanıyor*, s. 30.
2. *L. İ. Brejnev. SSCB'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü Üstüne*. 1973, s. 68.
3. Bu kitap 1974 yılında yayınlandığı için, SBKP'nin 25'inci Kongresinden, 1976-1980 plânından söz edilmiyor. (Çevirmenin notu)
4. *SBKP XXIV. Kongresi, Raporlar ve Kararlar*, s. 76, 1971.
5. V. İ. Lenin. C. 19, s. 43.
6. "*Vcerossiyskaya konferentsiya po nauçnoy organizatsii truda*" Sbornik rezolyutsiy. M, 1921, s. 12.
7. V. İ. Lenin. C. 30, s. 373.
8. V. İ. Lenin C. 19, s. 127.
9. V. İ. Lenin. C. 33, s. 239-240.
10. L. İ. Brejnev, "*SSCB'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü*, s. 27.
11. "Pravda" Gazetesi, 4 Aralık 1972.
12. L.İ. Brejnev, *SSCB'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü Üstüne*, 1973. s, 70.
13. L.İ. Brejnev, *SSCB'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü Üstüne*, 1973, s. 55.
14. "Novoe vremya" Dergisi, Sayı: 34, s.14 1972
15. *SSCB KP XII, Kongre Raporları.*
16. V. İ. Lenin, C. 26, s. 244.
17. L. İ. Brejnev, *SSCB'nin Ellinci Kuruluş Yıldönümü Üstüne*, s. 52-53.
18. "Pravda" Gazetesi. 11 Temmuz 1973.
19. L. İ. Brejnev, *Za spravedliy, demokratiçeskiy mir, za bezopasnost narodov i mejdunarodnoe sotrudniçestvo.* 1973, s. 41.
20. L.İ.Brejnev, *Za spravedliy, demokratiçeskiy mir, za bezopasnost narodov i mejdunarodnoe sotrudniçestvo*, s. 39.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BİLİM VE HÜMANİZİM

Bilimsel-teknik devrim, gerek bilimin toplum yaşamındaki rolü, insancıl yönelimi, gerekse bilimsel bulguların insanlığın geleceği üzerine etkisi sorununu çok açık şekilde ortaya koyuyor.

Burjuva ideolojisinde bu sorun çok daha keskin, ancak dış görünüşüyle bir seçenek şeklinde ortaya atılıyor. Bu ideolojide bilim, ya insanın dostu, ya düşmanıdır, ya insanı sınırsız maddî ve manevî bolluk çağına götüren iyilik perisidir, ya da, en kötü olasılıkla insanları yok edecek ve "en iyi" olasılıkla insanları "kibernetik uygarlığın" kimseye yararı dokunmayan hazır yiyicilerine dönüştürecek bir şeytandır.

Sorunu ortaya böyle koyma açısından, burjuva ideologları iyimser ve kötümser diye iki gruba ayrılıyorlar. Birinci gruptakiler, bilim ve tekniği sosyal ilerlemenin biricik etkeni, kapitalizmin tüm çelişkilerini çözümleyecek, otomatikman ortadan kaldıracak büyük bir güç diye gösteriyor ve bilime övgüler yakıyorlar; ikinci gruptakiler ise, bilim ve tekniği şişeden çıkmasına engel olunmamış kötü bir cin diye tanımlıyor; insanlığın geçmişte çektiği, şimdi çektiği ve gelecekte çekeceği bütün zulumların suçunu bilim ve teknolojiye yükleyerek onu kötülüyorlar.

Değerlendirme bakımından aralarında ayrılık olsa da, hem iyimserler, hem de kötümserler, aynı yanlış yöntembilimsel temele dayanıyorlar. Her iki gruptaki burjuva ideologları da, bilim ve teknolojiyi bağımsız, özerk bir güç, geliştiği ve dayandığı sosyal ortamın, düzenin niteliğine bağımlı olmayan bir güç, bir değer olarak düşünüyor-

lar. Bu türden bir tutuma bilimsel-teknik fetişizm diyebiliriz. Değerlendirmeye göre bu fetişizm iyimserlik ya da kötümserlik görüntüsü taşıyor. Her iki durumda da, bu tür bir fetişizm, çağımızda bilim ve tekniğin yönsemesini, geleceğini değerlendirme, gerçek ve nesnel olarak değerlendirme ve inceleme yolunda aşılması zor bir engel oluyor; her durumda tekelci devlet kapitalizminin savunulması görevini yükleniyor. Kapitalizmin en keskin savunucuları olan "iyimserler," kapitalizmin, bilimsel-teknik devrimin ulaştığı başarılar temeline dayanarak bitmez tükenmez gelişme kaynakları bulunduğunu ileri sürüyorlar. "Kötümserler" ise, isteyerek ya da istemeyerek, milyonlarca emekçinin kapitalizmden gördüğü felâketleri, çektiği acıları, bunların tüm tarihsel sorumluluğunu soyut endüstrileşmenin ve soyut kavranan bilimin omuzlarına yüklüyorlar. Her iki grup da, bilim ve tekniğin sınıflı toplumda ve özellikle kapitalist toplumdaki gelişmesinin, uzlaşmaz, karşıtlı niteliğini anlamak istemiyorlar.

Bilim ve teknik, insanın doğa üzerindeki gücünü artırarak, "ikinci" insancıl bir doğa yaratılmasına etki ve katkı göstererek, her zaman toplumsal ilerlemenin güçlü bir etkeni olmuştur ve şimdi de öyledir. Oysa, burjuvazi, sömürü ölçüsünü artırmaya, siyasal egemenliğini pekiştirmeye, savaş aygıtını yetkinleştirmeye, onu bilim ve tekniğin en son başarılarından yararlanıp donatmaya çalışarak, insan dehasının en büyük başarılarını da bu yönde kullanmaktadır.

Marx'ın sözlerine göre, "doğa bilgisi, sanayi aracılığıyla insan yaşamına daldı, insan ilişkilerini doğrudan doğruya insanlık dışı kılmayı tamamlama zorunda olsa da, insan yaşamını yeniden düzenledi ve insanın kurtarılmasını hazırladı."[1]

Çağdaş bilimsel-teknik devrim koşullarında, doğa bilgisi, yalnızca sanayi aracılığıyla değil, yaşamı endüstrileştirerek de, ulaşım ve iletişim araçlarıyla da insanların yaşamına daha geniş ve etkili şekilde giriyor. Kapitalist ülkelerde insan ilişkilerinin insanlık dışı olmasına gelince; bu öylesine büyük boyutlara ulaşmıştır ki, artık burjuva ideologları bile bunu suskunlukla geçiştiremiyorlar. Ne var ki, yukarıda belirttiğimiz gibi, burjuva ideologlarının sözkonusu ettikleri, kapitalizmin bunalımı değildir, "endüstri uygarlığının" bunalımıdır, "insanın bunalımı"dır, soyut "endüstrileşme şeytanının" baskı altında tuttuğu insanın, soyut insanın bunalımıdır.

Amerikan sosyologlarından L. Memford, "Makina Miti" tekniğe ve bilime karşı olmayı öneriyor. Ona göre, bilim, gerçeğe yöneliş ve teknolojinin gelişmesi, insanlığa hiçbir yarar sağlamamıştır. Memford, Kopernik, Kepler, Galile, gibi büyük bilginleri "insanı unutmakla" suçlandırıyor. Ona göre, Galile'nin suçu, özellikle, ölü doğa için bütün insancıl olanı, niteliksel ve soyut olanı, biricik değer için, öteki bütün değerleri dışlayan bilim için, niceliği ve nesnel olanı yadsımasıdır. Çağdaş koşullarda bilim ve tekniğin gittikçe artan bir hızla gelişmesi, insanlığı ve yeryüzündeki tüm canlıları ortadan kaldırmakla tehdit ediyor. Memford'a göre, gerçeği aramak, bilim ve teknolojinin gelişmesi, şu sonucu doğurmuştur: "Yalnızca milyonlarca insan genel bir tehlike korkusu içinde yaşam sürdürmekle kalmıyor, onların soludukları hava da, içtikleri su da, yedikleri besinler de bilimsel bilginin yanlış kullanılması yüzünden zehirlenmiştir."[2]

Memford'a göre bilimsel-teknik devrim, bizleri, insanlara hiçbir şey vermeyen Mısır piramitleri çağına geri götürmüştür. Memford, Uzayın fethini, yapılan büyük masrafları göz önüne alarak, Mısır piramitlerinin yapımına benzetiyor. Ona göre, bilimin gelişmesi, bilimsel bilgi tekeline dayanan yeni bir "politik saltçılık," yeni bir din, bilginlerin ve teknik uzmanların din görevlisi olarak çalıştığı bilim dili yaratmıştır.

Ataerkil feodalizmin yerini "parada simgeleşen güç ekonomisi"[3] almıştır. Memford, çağdaş tarihsel gelişme döneminin amacının para olduğunu ve paranın "çağdaş insanlığın en tehlikeli sanrısı aracı"na dönüştüğünü ileri sürüyor."[4]

Memford, savaş sanayî kurulmasını ve tekelci devlet kapitalizminin bazı belirtilerini eleştiriyor. Ancak tekelci devlet kapitalizminin savaş sanayî kompleksini gerçek adıyla nitelemiyor, "megamakina" (büyük makina) adını kullanıyor. Çağdaş toplumda, diyor, insanları birer robota dönüştüren megamakinanın egemenliği vardır. Bu yaratık, "insan yararına hiçbir amaç gütmemektedir," onun için önemli olan, "kendisini kullanan tekellere, olası en büyük kârı sağlamadır."[5]

Megamakinanın başarısının ölçütü, "rasyonel bölüşümün ve sosyal adaletin artırılması değil, kârın artırılmasıdır."[6]

Savaş, "Megamakinanın canı ve ruhudur... Savaş, megamakinanın güçlenmesi için en elverişli koşulları yaratıyor, sürekli olarak savaş tehlikesi yaratmak ise, başka koşullarda birliktelik içinde işleyen megamakina kısımlarının özerkliğini ve sözde özerkliğini korumanın en iyi yoludur."[7] Megamakina, tüketim artışını ve en önemlisi üretim dışı savaş masraflarını, savaş hazırlığı masraflarını yapay olarak insanlara, yüklüyor.

Memford'un anti-tekelci görüşlerini büyümsememek gerektir. Onun tutumunda yöntembilimsel yanlışlıklar vardır ve çelişkilerle doludur. Memford tekelci devlet kapitalizminden fazla, soyut bir endüstrileşmeyi, sosyal koşullar dışındaki bilimsel teknik ilerlemeyi eleştiriyor. Dahası var, "Megamakina" eleştirisini Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelere karşı da yöneltiyor. Bilime ve tekniğe, bunların gelişmesine o denli önem veren sosyalizmin de, bu türden bir megamakina olduğunu ileri sürüyor. Megamakinanın "iktidardaki seçkinlerin değil, proletarya kitlelerinin yararına kullanılabileceği"[8] kanısını "ütopya" ve "ümit" diye nitelendiriyor. Bundan başka, çağdaş kapitalizmin bilinen savunuculuğunu da yapmaktan geri durmuyor.

Memford'un görüşlerinin gerici niteliği, onun insanlığın kurtuluşu için önerdiği programda açıkça ortaya çıkmaktadır. Memford, gerilere, ortaçağa dönüyor, ortaçağı insanlığın altın çağı olarak görüyor. "Megamakinaya" karşı "organik sistem" dediği bir sistemi öneriyor. Bu sistemde, ona göre, emeğin uzmanlaşması ve yaşamın düzenlenmesi olmayacak, insanlar, iktidar ve kâra değil, "yaşamın kendisine" yönelecekler, böylece toplumda, her eylemin temposu yavaşlayacaktır.[9]

Memford, gerçekleşmeyeceği açık ve geriye götürücü istemler ileri sürüyor; bilimsel teknik ilerlemenin durdurulmasını, hiç olmazsa yavaşlatılmasını istiyor. Ona göre, insanlığın kurtuluşunun biricik şansı işte buradadır. Ancak o, bu önerisinin hayal olduğunu kendisi de görüyor. Memford, insanları sigaranın zararlı olduğuna inandıramadıktan sonra, onları bilimsel-teknik ilerlemenin tehlikeli olduğuna nasıl inandırabilirsin, diye soruyor. Bu durumda, yalnızca mucize beklenebilir, mucize bekleyelim, "dinsel aydınlıkta" kurtuluş bekleyelim diyor.[10]

Kuşku yok ki, bilimi ve tekniği kapitalistlerin kullanmasından

yani insanlık dışı amaçlarda kullanılmasından bilim ve teknik suçlu değildir. Ünlü bilgin ve yılmaz barış savaşçısı F. Jolio-Küri, haklı olarak şöyle diyordu: "Bilginler, bilimin insanlığa ne büyük zarar sağladığını biliyorlar. Bugün de, eğer bütün dünyada barış olursa, ne denli yarar getireceğini biliyorlar. Bilginler, günün birinde "Bilim, atom ve hidrojen bombalarıyla bizi mahvetti" denmesini istemiyorlar. Bilginler, bilimin suçlu olmayacağını iyi biliyorlar. Yalnızca bilimin başarılarını kötüye kullananlar suçludur."[11]

Buradaki "kötüye" sözü suç anlamını taşıyor. Emperyalizmin oldukça kısa bir dönemi içine alan tarihi, insanlığa karşı işlenmiş suçlar ağıyla örülüdür. Bu suçlar içinde en büyüğü de, bilim ve tekniğin başarılarını, insanları kitlesel olarak öldürme yolunda kullanmaktır.

Zehirli maddeler, otomatik silahlar, tanklar, toplar, uçaklar, bütün bunlar, çağdaş bilim ve teknolojinin başarıları temeline dayanılarak yapılan kitlesel öldürme araçları yanında çocuk oyuncağı gibidir. Akademisyen N.N. Semenov'un sözleriyle "bilim ve tekniğin şimdiki düzeyi, her buluş ve bulgunun askersel amaçlarda kullanılmasına olanak veriyor. Bu durumda, ilerici bilginlerin, bilimsel yaratıcılığın somut insancıl sorunları üzerinde düşünmemeleri olası değildir."[12]

Şunu açıkça belirtmek gerektir: Sosyalizmde, bilim adamının yurttaşlık vicdanı ile yaratıcılığı arasında çatışma yoktur ve olamaz. Çünkü, bilimsel yaratıcılık, bilginlerin önünde duran en âdil ve insancıl amaçlara yönetilmiştir. Sosyalizmde bilim, halka hizmet ederek komünizmi kurma gücüne dönüşmüştür. Sosyalizmin kazanımlarının korunması, güçlü bir savunma potansiyelinin kurulması, emperyalizmin saldırılarına karşı koyacak savunmanın güçlenmesi, sosyalist ülkelerdeki bilginlerin önemli bir yurtseverlik görevidir ve bu, onların yaratıcılığının insancıl içeriğini belirtmektedir.

Oysa, burjuva düzeni koşullarında bulunan bilginlerin önünde duran ve gittikçe daha büyük bir kesinlikle beliren sorun, buluşlarının insanlığın zararına uygulanıp uygulanmayacağı sorunudur. Tekelci devlet kapitalizmi, bilimi tamamen kendi hizmetine almak için çaba harcıyor. Tekelci devlet kapitalizmi, bilimsel yaratıcılık sürecini finanse etmekle kalmıyor, bilimsel araştırmaların görevlerini ve amaçlarını da belirliyor, bilginleri kendi planlarını bilinçsizce yerine getiren kişilere dönüştürmek için bütün ideolojik, yönetimsel araçla-

rı, hukuk ve polis etkisini kullanarak onların çalışmalarına yön veriyor. Bunun sonucunda, bilginlerin akademik özgürlüğü ve bağımsızlıkları iyice zedelenmekte günlük işlerden ayrılıp, politik ihtiraslardan kurtulup "bilimin arılığı" için hizmet edebileceğini sanan bir sırça köşkte bilimsel çalışmalar yapabilme hayalleri uçup gitmektedir.

Ancak, tekelci devlet kapitalizminin sözcüleri-beyinleri, bilimi bir anlamda ideolojiden ve politikadan arındırmak için, bilim adamlarının yurttaşlık görevi bilincini, insancıl duygularını körletmek için büyük bir çaba harcıyorlar.

Sanki, bilim, iyiliğin ve kötülüğün dışındaymış, sanki, "ahlâkî duygularla" ilişkisi yokmuş ve bilim adamı, yalnızca bilimle uğraşmak ve kendi buluşlarının toplumsal sonuçlarını düşünmemek zorundaymış gibi bir hava yaratılıyor. Amerikan hidrojen bombasını yapanlardan biri olan E. Teler, örneğin şu savı ileri sürüyordu: "Bilgin, doğanın yasalarından sorumlu değildir. Onun görevi, bu yasaların nasıl işlediğini açıklamaktır. Hidrojen bombası yapmak gerekli midir, değil midir, bu bombanın kullanılması gerekli midir, değil midir sorusu, bilginleri ilgilendirmez."[13]

Ancak, "katıksız bilim" papazlığı rolünü oynamak, faal anti-komünist ve savaş sanayî kompleksinin bilinçli hizmetçisi ününü kazanmış Teler'e hiç yakışmıyor. Evet, burjuva dünyasında bu türden bilginler, yazık ki, yalnız doğa bilimleri temsilcileri içinde değil, sosyal bilimlerin temsilcileri içinde de vardır.

Buna karşın, kapitalist ülkelerdeki bilginler, bilimin insanlık dışı, gerici amaçlar için kullanılmasını gittikçe daha çok protesto ediyorlar. Gittikçe daha çok bilgin, tekelci devlet kapitalizmine karşı yüreklilikle direniyor bilimin ve tekniğin başarılarının, insanlığın ileri doğru gelişmesi adına barışçı ve insancıl amaçlara yöneltilmesini istiyorlar.

Batı Almanya'da çıkan bir fizik dergisinde yayınlanan "Hipokrat Andı" bu bakımdan çok önemlidir. Şöyle deniyor: "Bilimsel bilgimin, bana doğa güçleri üzerinde büyük bir güç sağladığının bilincinde olarak, bu bilgi ve gücü, yalnızca insanlığın yararına kullanmaya ve yitirici amaç güden her türlü bilimsel çalışmaya girmemeye and içiyorum."[14]

Değişik ülkelerden ünlü bilginleri birleştiren Pıguoş Hareketi de, insana yararlı amaçlar güdüyor. Bu hareket, atom savaşlarının engellenmesi için ve saldırı savaşlarına karşı savaşım sürdürüyor. Bu hareket, nükleer silâh denemelerinin yasaklanması anlaşmasının hazırlanmasına ve nükleer silahların yayılmasını önleme antlaşmasına, okyanus dibinde silah yığınağı yapmayı yasaklama antlaşmasına ve uluslararası durumu sağlamlaştırma aşamaları olan her üç aşamaya da katkıda bulunmuştur.

İlerici bilginler, Dünya Bilim İşçileri Federasyonunda, bilimsel başarıların barışçı amaçlar, insancıl amaçlar yönünde kullanılması için savaşım sürdürüyorlar.

Genç İngiliz bilginlerinden Harber'ın bir hayvandan başka bir hayvana "bellek nakli" amacıyla yapılan incelemelerden, farelerin beyinlerinde yapılan deneyimlerden vazgeçmesi, kamuoyunda büyük bir etki yarattı. Bilgin, bu tür deneyimlerin çok tehlikeli olduğunu, bilinmezlik alanına girdiğini ve kendi sözleriyle, bilinmezlik alanına yapılan bu saldırının, kötülüğün utkusuna dönüşebileceğini söylemek yürekliliğini gösterdi. Bu bilgin, bilinmezlik karşısındaki korkudan dolayı değil, tamamen ussal bir görüşle, yaptığı deneyimlerin insanlara da uygulanabileceği, insanların böylece dışarıdan zorlamayla gaddar, korkak, uysal vb. kişilere dönüştürülebileceği sonucunu çıkardığı için, deneyimlerinden vazgeçmiştir. Zorbalık rejimleri, diktatörlükler, faşist rejimler, insanların psikolojisini böylesine değiştiren güçlü bir araca sahip olunca, bunu kendi yurttaşlarına uygulayabilir ve yurttaşların körü körüne itaat etmelerini sağlayabilirler. Kişiliğin psikolojisini biyokimya yoluyla değiştirmek, herhangi bir yazarın, ya da yazarların hayalinden çıkmış değildir. Bu, çağımızda bilimsel bir gerçekliktir ve kuşku yok ki, insanlık için büyük bir tehlikedir. Bu türden incelemeler yalnızca bir kişi tarafından yapılmamıştır, kapitalist ülkelerde birçok bilimsel kuruluş bu konuda inceleme yapmaktadır.

Burada doğal olarak şu soru akla geliyor: Eğer tekelci devlet kapitalizmi bilimi tamamen kendi buyruğuna almışsa, bilim tekelci devlet kapitalizminin önemli bir yapısal ögesi durumuna girmişse ve tekelci devlet kapitalizmi bilimsiz işleyemezse, ilerici insancıl bilim adanıları fazla bir şey yapabilirler mi? Ya da şöyle bir soru sorulabi-

lir: Kapitalist deve karşı direnmek Donkişot'luk olmaz mı? Hemen belirtelim ki, bu tür davranışlara kapitalist ülkeler bilginleri arasında sık sık rastlanmaktadır. Böyleleri, burjuva toplumunda, bilimsel gelişmeyi, önüne geçilmez baş döndürücü bir hızla uçuruma doğru giden bir trene benzetiyorlar, bu trenden kimsenin atlaması olanağı yoktur diyorlar ve umutsuzluğa kapılıyorlar, kötümser bir duruma düşüyorlar. Oysa bu tutum tehlikelidir ve yanlıştır. Gerçekten de belirli bilim adamlarının ve bilimsel örgütlerin en yürekli biçimde yaptıkları konuşmalar, protestolar, bilimin kapitalistlerce kötüye kullanılmasını önlememektedir ve bunu önlemenin yolu burjuva sistemini ortadan kaldırmaktır. Bu, doğrudur. Ancak, çağımızda bilim adamlarının, insancıl bilim adamlarının sözleri, boşuna gitmemektedir, yankısız kalmamaktadır. Bu da bir gerçektir. Bütün barışçı insanlar, bu bilginlerin sözlerine kulak vermektedirler, yalnızca barışın dostları değil, düşmanları da bu bilginlerin otoritesini göz önüne almak zorunda kalmaktadırlar. Ünlü İngiliz materyalist filozoflarından F. Bacon, bilimin görevini belirterek şöyle diyor: Öngörmek için bilmek, kaçınmak için öngörmek, insanlık, bilimin nasıl geliştiğini, insanlara yakın ve uzak gelecekte neler hazırladığını bilmek istiyor. Ve ünlü bilginlerin, bilimin insanlık dışı amaçlarda kullanılmasına karşı çıkmalarının çok büyük siyasal önemi vardır. Bu da bir gerçektir. Burada artık bilgi gerçekten milyonlarca barış koruyucusunun etkinliğiyle çoğaltılmış bir güç olmaktadır.

Bu bilginler, burjuva ideolojisi için geleneksel olan nesnelcilikten ve onun özel bir biçimi olan "bilimcilikten" (scientia-bilim, Lâtinceden) kopuyorlar. Bilimcilik, bilimin rolünü putlaştıran (fetişize eden), bilimi, gelişmesi ve işlemesi için gerekli olan somut tarihsel-toplumsal koşullardan soyutlayan, bir kavrayış olarak nitelenebilir. Bilimcilik ideolojisi, bilimi, dünya görüşü açısından soyutluyor, insancıl yönelişten yoksun bırakıyor, dünya görüşüne de, felsefeye de gerek kalmadığını (çünkü bilim zaten bir felsefe imiş) ileri sürüp pozitivizme dayanıyor. Bilimciliğe başka sözle, saçmalığa indirgenen bu soyut rasyonalizme göre, her türlü "ideolojik katkılardan" arınmış, katışıksız, arı bilim, yalnızca bu türden bir bilim, yaşamın tüm sorunlarını çözebilir. Bilimcilik, bilimin (insandan ve ideolojiden soyutlanmasıdır.) Bu soruna daha ayrıntılı olarak eğilmeye çalışalım.

Gerçekten de, bilim ve ideoloji, dolayısıyla bilim ve dünya görüşü, bilim ve hümanizm arasında ne gibi ilişki vardır, bağımlılıkları nedir? Marksizm-Leninizm, bilimi ve ideolojiyi özdeşlemez ve aynı zamanda birbirinden de koparmaz. Her bilim ideoloji olmadığı gibi, her ideoloji de bilim düzeyine erişemez. Bu sorunun somut olarak incelenmesi gerekir.

Yalnızca sosyalist ideolojinin, Marksist ideolojinin, gerçekten bilimsel olduğu kuramsal olarak temellendirilmiş ve şimdiki dönemde olduğu gibi, geçen dönemde de çok büyük tarihsel deneylerle kanıtlanmıştır. Başka bir deyişle, işçi sınıfının köklü çıkarlarını kuramsal olarak adlandırmak, toplumsal gelişmenin yasalarını bilimsel bir tutumla, nesnel gerçeğe uygun şekilde öğrenmek demektir. Bu, anlaşılır bir durumdur. Çünkü, tarihsel gelişmenin nesnel yasaları toplumsal ilerlemenin genel yönü, işçi sınıfının doğru kavranan çıkarlarına, dolayısıyla bütün emekçilerin çıkarlarına denk düşmektedir. Burjuva ideolojisine gelince, bu ideoloji, yalnızca burjuvazinin feodalizme karşı savaşım verdiği ve toplumsal ilerlemeyi yüklenip taşıdığı (belirli tarihsel çerçevede) dönemde, bazı bilimsel ögeleri içermekteydi. Bu dönem çoktan geçmiştir. Çağdaş tekelci burjuvazi ve onun savunduğu özel mülkiyet düzeni, insanlığın ileriye doğru gelişmesi yolunda başlıca engel olmuştur. Bu koşullarda burjuva ideolojisinin ve onun kuramsal temeli olan burjuva toplum bilimlerinin (felsefe, ekonomi politik, sosyal politik kuram vb. ye ilişkin bilgiler) bilimsel ve ilerici olması düşünülemez. Lenin'in şu düşüncesi bugün, her zamankinden daha günceldir: Burjuva ekonomisti, filozofu, vb. leri, dünya görüşünden ve toplumsal gelişmeden söz ettikleri zaman, onlara hiç inanmamak gerektir. Öte yandan, Leninist ilkeler, burjuva toplum bilgisinin, özel incelemeler, kanıtsal araştırmalarla çıkardığı değerli verileri eleştiri süzgecinden geçirip değerlendirmeyi ve kullanmayı da doğru kabul etmektedir.

Demek ki, çağımızda toplum bilimlerinin, baştan sona dek, ideolojik olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Doğa bilgisine gelince. Marksizm için doğal bilimler de, teknik bilimler de hiçbir zaman sınıfsal, ideolojik olmamıştır. Örneğin, burjuva kimyası, ya da, proletarya matematiği olduğunu ileri sürmek, Marksizmi vülgerleştirmek (kabalaştırmak) demek olurdu. Bunda da kuşku yoktur. Ancak, bu de-

mek midir ki, doğa bilimleri ve teknik bilimler, çağdaş toplumda sınıfsal çelişkilerin, ideolojik çatışmaların dışında, bunlara karışmadan varlık sürdürüyor. Hayır, böyle bir sonuç çıkarmak, bilimciliğin ve "arı bilimin" öteki yandaşlarının bilimleri ideolojiden arındırma konumuna, tarafsızlık konumuna düşmek olurdu.

Gerçekten de, öyleyse, bilim nedir? Bilim, öncelikle, nesneye ilişkin kuramsal bilgiden oluşan ve gelişmekte olan bir sistemdir. Başka deyişle bilimsel yasalardan, kategorilerden, ilkelerden, varsayımlardan, özel inceleme yöntemlerinden oluşan bir sistemdir. Bilimin çekirdeği budur ve örneğin, doğa bilimi ele alındığında, bu çekirdek, ideolojik sınıfsal nitelikte değildir. Bilimsel gerçek, nesnel gerçektir, insana, insanlığa, sınıfsallığa, ya da, başka öznelliğe bağlı değildir. Ancak, değişik sınıflar, aynı bilimsel gerçeklere değişik bir yanaşım içindedirler, öncelikle, gerçeklere, değişik, bazı kez birbirine tam karşıt felsefî anlam verilmekte, gerçekler, değişik dünya görüşü açısından değerlendirilmektedir. Doğa bilgisinde, materyalist anlayış ile idealist anlayış, diyalektik anlayış ile metafizik anlayış arasında savaşım sürdürülen, çatışma bulunan, bu savaşım ve çatışmanın keskinleştiği bir felsefe sorunları alanı vardır. Burjuvazi, en büyük doğa bilim buluşlarını, kendi ideolojik konumunu güçlendirmek, idealizmi ve dini "temellendirmek" için kullanmaya çalışmaktadır. Yalnızca, örneğin XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında fizik dalında meydana gelen bunalımdan söz etmek bile, bunu kanıtlamaya yeterlidir. Lenin'in belirttiği gibi, bu bunalım, doğa bilgisindeki devrimle, o zamana dek bilimde bilinmeyen madde sırlarını açıklamakla ortaya çıkmıştır. Ne var ki, bilimin ulaştığı her başarı, burjuvazide ve onun ideolojik hizmetçilerinde gerici yeltenişler doğuruyor. Maddenin kendine özgü yeni "yanlarının" bulunmasıyla, "maddenin tükendiği," materyalist dünya görüşünün dağılacağı, ortadan kalkacağı sonuçları çıkarılmaya başladı. Bu savların geçersizliğini, kanıtlamak için yalnızca zaman gerekliydi. Çöküp dağılan materyalizm değil doğanın diyalektiğini yansıtamayan, maddenin durmadan derinleşen çelişkili özünü yöntembilimsel araçla açıklayamayan eski metafizikçi materyalizm oldu. Diyalektik materyalizmin gerçekçiliği doğa bilgisindeki yeni büyük bulgularla kanıtlandı. Demek ki, doğa bilgisi felsefeden, dünya görüşünden ve

ideolojik savaşımdan kalın duvarlarla ayrılmaz.

Gelgelelim, bilim, yalnızca kuramsal bilgiler sistemi değildir, aynı zamanda, toplumun gelişmesinde giderek daha büyük bir rol oynayan sosyal bir kurumdur. Bilim, tek başına, kendiliğinden bir amaç değildir, toplumun maddî gereksinmelerinin zorlayışıyla ortaya çıkmıştır ve gittikçe daha geniş ve etkili şekilde bu gereksinmelere hizmet etmektedir. Bilim, doğrudan doğruya toplumun üretim gücüne dönüşmüştür ve dolayısıyla belirli bir toplumda üretim ilişkilerini etkilemektedir, üretim ilişkilerinden kendisi de etkilenmektedir. Bilimsel incelemelerin stratejisini, sözün geniş anlamıyla, kuramsal incelemelerin amaç ve görevlerini belirleyen, egemen sınıfların çıkarlarını savunan ve onların buyruğunda olan, devlettir. Devletin bu belirleme görevi gittikçe artmaktadır, öte yandan, bilimin, yalnızca toplumun doğrudan doğruya üretim gücüne dönüşmekle kalmayıp, doğrudan doğruya askersel gücüne de dönüştüğü ve ülkenin stratejik potansiyelinin en önemli kesimi olduğu gerçeğini de görmezlikten gelemeyiz. Bilginin yeteneği ve bilgeliği, onun buluşlarında simgelenmekte, kapitalizm koşullarında kendisine yabancılaşmakta ve egemen sınıflarca kullanılmaktadır. Bu durum o denli açıktır ki, kapitalist dünyadaki bilginler arasında rastlanan "bilimin ideolojiden arınmışlığı" görüşünü ya da, "bilimcilik" görüşleri paylaşanların varlığı, yalnızca siyasal safdillikle, ya da, bilinçli ikiyüzlülükle açıklanabilir. Bilimin ahlâkla ilişkisi olmadığı görüşü, bilginin, kendi bulgusunun hangi amaç için kullanılacağından sorumluluk taşımadığı savı, bütün bunlar burjuva propaganda aygıtı tarafından bilinçli olarak yayılan, benimsetilen, çok zararlı, yanılgılardır.

Çağımızda, bilimcilik yanılgısından, bilimin ahlâkla ilişkisi olmadığı görüşlerinden kopan, kendi bulgularının hangi amaçlar için kullanıldığını yakından izleyen, buna ilgisiz kalmayan, başka sözle insanlığın yazgısına ilgisiz kalmayan ilerici bilginler gerçek insancıl bilginler olarak ortaya çıkıyorlar.

Bu bilginlerin insancıl çabaları, bazı kez soyut ve tamamen yanılgılardan kurtulmuş olmayan çabaları gerçek bir güce, tamamen somut hümanizm gücüne, dünyamızda barışın korunması ve sağlamlaştırılması görevinin, bu en önemli ve yaşamsal görevin çözümlenmesine hizmet eden bir güce dönüşüyor.

Bilim, yalnızca sosyalizm koşullarında, tam olarak insancıl işlev sürdürebilir. Burada bilimin büyük ve gittikçe artan gücü bilinçli olarak, planlı olarak sosyalizmin ve yeryüzünün en insancıl ve adil düzeni olan komünizmin kuruluşu için kullanılmaktadır.

SBKP XXIV. Kongresinde Parti Merkez Komitesinin Raporunda şöyle deniyor: "Sosyalizm, planlı sosyalist ekonomi, bilim ve teknolojinin her yönden gelişmesine geniş olanaklar yaratıyor. Öte yandan bilimsel-teknik devrim, ekonomik faaliyetlerimizin bir çok yanını geliştirmemizi zorunlu kılıyor. Başka sözle, bilimsel-teknik devrim, sosyalizm için çok elverişli bir güçtür. Ancak gerçek anlamda benimsenmesi gerekmektedir."[15]

SBKP, bilim ve tekniğin gelişmesini, komünizmin maddî-teknik temelinin kurulmasında baş araç saymaktadır. XXIV. Kongre, bilimsel-teknik devrim başarılarının, sosyalist ekonomi sisteminin üstünlükleriyle organik olarak birleştirilmesi, bilimin üretimle birleştirilmesine ilişkin sosyalist yolların daha geliştirilmesi görevini benimsedi.

Bilimle en ileri toplumsal düzen arasında, Lenin tarafından kurulması zorunlu görülen birlik, çok büyük sonuçlar vermekte gecikmemiştir. Toplumun gelişmesini bilimsel çizgide yönetmek, bilimsel başarıları, üretimin, kültürün ve günlük yaşamın tüm alanlarına uygulamak, bütün bunlar, gelişmiş sosyalist toplumun nesnel işlev yasası olmuştur.

SBKP, doğa bilimleri ve toplumsal bilimler de dahil, tüm bilim dallarının her bakımdan gelişmesine çok büyük önem veriyor. Sovyet bilginlerinin tüm bilim dallarında ulaştıkları başarılar kuşku götürmez biçimde büyüktür.

Özellikle, bilimsel teknolojik ilerlemenin doğayla insan toplumu arasındaki karşılıklı etki sorunu, bu güncel sorun üzerinde durmamız gerekiyor. Bilimsel-teknik devrim, insanın gittikçe daha çok çevreye girmesiyle, doğal yedeklerin gittikçe daha çok kullanılmasıyla bağlı olduğu gibi, atmosferin ve hidrosferin kirlenmesi, bir dizi ekolojik sistemlerin bozulması gibi olumsuz sonuçlarla da bağlıdır.

İnsanı çevreleyen doğanın korunması sorunu son on yılın en büyük ve genel sorunlarından biri oldu. Dünyanın sanayice gelişmiş bölgelerinde duman, toz ve otomobillerden çıkan gazlarla insanların sağlığı tehlikeye girdi.

Nehir suları, deniz ve üstelik okyanus sularının kirlenmesi tehlikeli boyutlara ulaştı. Yere düşen herbisit, ensktisid gibi kimyasal maddelerin etkisiyle, toprak da kirleniyor. Yalnız kirlenme değil, aşınma da artıyor. Nükleer patlamalar dolayısıyla radyoaktivite tehlikesi de önlenmiş değil. Yerde, atmosferde ve uzayda nükleer denemeleri yasaklayan bir uluslararası antlaşma imzalanmış olmakla birlikte, dördüncü bir alan, toprak altı alanı, bu anlaşmanın dışında kalmıştır. Üstelik bütün devletler, de antlaşmayı imzalamış değildir.

Çevrenin korunması ve çevreden rasyonel şekilde yararlanılması sorunu dünyadaki sanayice gelişmiş bütün ülkelerin önünde duran üstelik gittikçe keskinleşerek beliren bir sorundur. Ne var ki, özel mülkiyet ilişkileri ve kapitalist üretimdeki anarşi, bu sorunu yalnızca bilimsel teknolojik yönden değil, sosyo-ekonomik yönden de tümüyle çözmeye engel oluyor.

Sosyalist toplum, insanla doğa arasındaki karşılıklı ilişkilerin rasyonel yoldan düzenlenmesinin ve amaca yönlendirilmesinin bilimsel-teknik devrimin istenmeyen sonuçlara yol açacak yan etkilerinin denetiminin sağlanması bakımından bütün olanaklara sahiptir. Sosyalist toplumda doğanın korunması tüm halkın ve devletin davası olmuştur.

Doğaya rasyonel bir tutumla yaklaşmak, yalnızca sosyo-ekonomik bir sorun değildir. Doğa, insan yaşamının doğal ortamıdır, sağlık kaynağıdır, vazgeçilmez doğal değerdir. Doğal koşulların korunması ve iyileştirilmesi, atmosferin ve hidrosferin (havanın ve suyun), bitki örtüsünün korunması, şimdiki kuşakların önünde duran zorunlu insancıl bir görev, gelecek kuşaklar için bir ödevdir.

Sovyetler Birliği'nde doğanın korunması özel yasalarla sağlanmaktadır. Örneğin 1972 yılında SSCB Yüksek Şurası dönem toplantısında bu sorun ele alınmış, çevrenin korunması ve doğal yedeklerin rasyonel şekilde kullanılması kararı kabul edilmiştir. SBKP MK ve SSCB Bakanlar Kurulu doğanın korunmasının artırılması ve doğal yedeklerin kullanılmasının iyileştirilmesi için geniş kapsamlı bir karar çıkarmıştır.[16]

Çevre korunması ve doğal yedeklerin amaca uygun şekilde kullanılması sorunu, SBKP XXIV. Kongresinde kabul edilen Barış Prog-

ramının da bir ögesi olmuştur. Sovyetler Birliği, doğanın korunması sorunlarında geniş uluslararası işbirliğinden yana olduğunu duyurmuştur. Sovyetler Birliği'yle Ekonomik Yardımlaşma Konseyi üyesi öteki sosyalist ülkeler arasında bu alanda yapılan işbirliği, Sovyetler Birliğiyle Birleşik Amerika arasında çevreyi koruma alanında imzalanan anlaşma, yine Sovyetler Birliğiyle Fransa, İsveç ve Finlandiya arasında imzalanmış bulunan anlaşmalar, Sovyetler Birliği'nin bu konudaki tutumunu açıkça gösteriyor.

Açıkça görülmektedir ki, çevre sorunlarının, yani, insanlığın içinde yaşadığı ortamla ilgili sorunların başarıyla çözülebilmesi, yalnızca uluslararası işbirliğiyle, dünyadaki birçok devletin bu alanda ortak çalışmaya gitmeleriyle olanaklıdır. Akademisyen P. L. Kapitsa'nın şu sözleri kuşkusuz doğrudur: "Gezegenimizin ekolojik durumunun iyiliği için gösterilen zorunlu enternasyonalist çabaların, değişik toplumsal düzenleri olan devletlerin yan yana, barış içinde varolmaları ilkesinin gerçekleşmesine, genel silahsızlanma görevinin giderek yerine getirilmesine olumlu etki yapması gerekir. İnsanlar, Dünya gezegeninin kendilerinin ortak yuvalan olduğunu anlamaya başlamışlardır. Ekolojik bunalıma meydan vermemenin bütün insanlığın ortak bir çabası olduğunu, bunun için birlikte savaşım vermek gerektiğini duymaya başlamışlardır."[17]

Kuşku yok ki, doğal ortamın korunması alanında daha çözümlenmemiş birçok sorun vardır ve bu alanda daha çok çalışmak gerektir. Ancak, Sovyetler Birliği'nde bu sorunun çözümünde gösterilen ısrarlı çabalar ve amaca yönelik çalışmalar, planlı olarak kurulan, "ikinci" insancıllaştırılmış doğayı örgütleyen ve insan uygarlığının beşiği olan temel doğaya yani birinci doğaya titizlikle yanaşan sosyalist toplumun somut hümanizmini kanıtlamaktadır.

Sosyalizmde bilim artık doğrudan doğruya üretim gücüne dönüşmüştür, aynı zamanda büyük bir ahlâkî etmen, toplumsal ilişkileri ve çevremizdeki doğal ortamı insancıllaştıran büyük bir güç olmuştur.

Dipnotlar:

1. K. Marx ve F. Engels, *Seçilmiş Eserler*, s. 595.
2. L. Memford, The Myth of the machine, N. Y. 1970, a. 75
3. Aynı yerde, a. 165.
4. Aynı yerde, s. 169.
5. Aynı yerde, s. 285.
6. Aynı yerde, s. 348.
7. L. Memford, *The Myth of the machine*, s. 241.
8. Aynı yerde, s. 158.
9. Aynı yerde, s. 407-408.
10. L.Memford, *The Myth of the machine*, s. 413.
11. F. Jolio Küri. *Pyat let borbıl za mir*, M., 1955, s. 190.
12. "Nauka i nravstvenost", M., 1971. s. 4.
13. "Nauka i nravstvenost", s. 364.
14. "Psysikalische Biatler", No: 12. s. 589.
15. *SBKP XXIV. Kongresi, Raporlar ve Kararlar*, 1971, s. 56.
16. "Pravda" Gazetesi. 10 Ocak 1973.
17. "Mejaunarodnaya jizn". No: 7, 1973, s. 9.

SONUÇ

Demek ki, sosyalizm, Marksizm-Leninizm'in bilimsel ilkelerine dayanan hümanizmin yaşamsal simgesidir. Sosyalist hümanizm, bilimsel, diyalektik-materyalist dünya görüşüne dayanır ve dolayısıyla bu dünya görüşünün sınırı içindedir. Başka sözle, sosyalist hümanizm, belirli ideallerden oluşan bir sistemdir; bu ideallerin sosyalist toplum gerçeğinde yaşama uygulanmasıdır. Sosyalist hümanizmin bilimselliği ve uygulanırlığı, bu hümanizmi önlemez bir güce dönüştürüyor, şimdiye dek bilinen hümanizm biçimleri içinde en yüksek hümanizm kılıyor.

Sosyalist hümanizm, öncelikle, emekçi insanı yaşamın en yüksek değeri saymakta, onun her bakımdan gelişmesi, mutlu, derin anlamı ve içeriği olan yaratıcı bir yaşantıya kavuşması için savaşım vermektir.

İnsanın gücüne inanç duymak, ona dönük bir iyimserlik içinde bulunmak, onun iyilik yapacağına, adalet ve güzellik yasaları gereğince dünyayı yeni baştan düzenleyeceğine inanmak, sosyalist hümanizmin en önemli özelliğidir.

Sosyalist hümanizm teori ile pratiğin birlikteliğidir; yapıcı bir güçtür. Sözle iş arasında ideal ile gercek arasında uyumsuzluk sosyalist hümanizme yabancıdır.

Kötülüğe karşı zor kullanarak direnmemek felsefesi de sosyalist hümanizme yabancıdır. Tam tersine, sosyalist hümanizm, kötülüğe karşı etkin savaşım, sosyal eşitsizliğe, toplumsal gelişmeye, kişiliğin özgürce ve her bakımdan gelişmesine engel olan her şeye karşı etkin-

likle savaşım sürdürmeyi gerektirmektedir. Marksist hümanizmin ahlâkî istemi soyut insan sevgisi ve iyimser sözler değildir; hıristiyanca acıya katlanmak da değildir; tam tersine, gerici güçlere karşı ödünsüz savaşım vermektir, yani toplumsal ilişkiler, sosyalist ve komünist insan ilişkileri yaratmaktır.

Sosyalist hümanizm, çağdaş hümanizmin biricik biçimi değildir. Ancak, sosyalist hümanizm, çağımızın en tutarlı en bütün, toplumsal gelişmenin yasalarını derinlemesine bilme temeline dayanan ve ilerici bilimle doğurganlaştırılan bir hümanizmdir.

Sosyalist hümanizmin temsilcileri sekter tutumlardan uzaktırlar. Dünya görüşleri ne olursa olsun, barış, demokrasi, ulusal kurtuluş için savaşım veren ve böylece çağdaş tarihsel dönemin olgunlaşan görevlerinin çözümüne yardımcı olan herkes sosyalist hümanizm temsilcilerinin doğal bağlaşığıdır.

Sosyalist hümanizmin ana içeriği, sosyalizmin ve komünizmin zaferi için savaşım vermektir. Sosyalist ülkelerde sosyalizmin sağlamlaştırılması ve gelişmesi çağımızın en önemli belirtilerinden biridir; somut hümanizmin en geniş biçimde yaygınlaşmasının belirtisidir.

Sosyalist hümanizm ilkelerinin gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi, kendiliğindenli bir süreç değildir. Sosyalist toplumdaki nesnel olanaklar çetin savaşımlarla, işçi sınıfının, köylülüğün ve aydınların ısrarlı yaratıcı, yapıcı emeğiyle meydana getirilir. Komünist partisinin yöneticilik ve yönlendiricilik rolü, gerçek hümanizme dayanan yeni toplumun başarılı kuruluşu için zorunlu bir koşuldur.

Sorun Yayınları

Felsefe doktoru olan Prof. S. İ. Popov, bilimsel komünizmin bir Sovyet uzmanı-yöneticisi ve aynı zamanda burjuva felsefesi ve sosyolojisinin, reformist ve revizyonist ideolojilerin eleştirmenidir.

S. İ. Popov çalışma alanına giren konularda birçok kitap, hiciv-polemik makaleler yazmıştır.

Yazar kitabında teorik ve pratik hümanizmin anahtar ve görüşlerini sergilemekte.

Popov, Marksist-Leninist dünyanın hümanist karakterini gösterip, Marksist-Leninist hümanizmin temeline bakış ve çözümleme getirirken, gelişmiş sosyalist toplumlarda Marksist-Leninist hümanizmin ilkelerini yaşama geçirmedeki çözümleneyi gözlerimizin önüne seriyor. Popov bununla beraber, tarihin bütün verilerini temel kaynak olarak-alıp emperyalizmin özündeki anti-hümanizmi sergilerken günümüzdeki yanlış-sahte hümanist teorilerin maskelerini de alaşağı ediyor.

ISBN: 978-975-431-128-5

Kapak Resmi: K. Bashorov - 1967